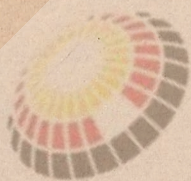

EYLÜL ÖLÜMLERİ

SEDAT YILMAZSOY

Ocak

Basım Tarihi: Aralık 86
Sorumlu: Munzur oşar

ONUR
TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR
VAKFI

Ocak Yayınları

İsteme Adresi
Bahnhof str. 125 41 Duisburg 12
Deutschland

ÖNSÖZ

İnsanların birikimlerini değerlendirmede büyük bir yeri var cezaevinin. İlkel koşullar ve yalıtım düşüncüyü köreltmek bir yana, onun yoğunlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kaldı ki, devrimci insan üreten insandır; en elverişsiz koşullarda bile üretmesini bilendir o.

İşte 12 Eylül’le birlikte cezaevlerini dolduran binlercesi arasından çok sayıda devrimci birikimlerini değerlendirecek ortaya çeşitli yapıtlar çıkardılar. Bunlar bir gün mutlaka geniş kitlelere mal olacaktır. Kısacası bugünün cezaevleri geleceğin devrimci sanatçıları barındıran önemli bir potansiyele sahiptir. Sedat Yılmazsoy bunlardan biridir sadece.

Tam anlamıyla bir kitap kurdudur. Eline ne geçerse okur; okuduğunu değerlendirir de. Yeri geldiğinde kullanmak üzere özetler çıkarır, betimlemeleri bir köşeye not eder. Sadece okumakla yetinmez, şehvetle sever üretmeyi. Bir tutkudur yazmak O’nun için, türkü söylercesine... Yazarlığın yanı sıra resim ve şiir de ilgi duyduğu dallar arasındadır. Elbette hepsinden önce komünist bir militandır O; duyarlı ve duygulu bir militan...

Eylül Ölümleri O’nun ilk ciddi ürünüdür. Cezaevine girdiğinden bu yana hep böylesi bir roman yazmak istedi. O kadar çok şeyle karşılaşmıştıki yaşamında, değerlendirmeliydi bunları, paylaşmalıydı başkalarıyla. Ancak, oldukça hareketli olan koğuş yaşamı fırsat tanımadı O’na bir türlü. Bu isteğini 1982 yılında idam cezasına çarptırıldıktan sonra kapatıldığı ölüm hücaresinde gerçekleştirebildi.

Oldukça güç koşullarda yazılan bu roman büyük fedakarlıklarla dışarı çıkartıldı. Belki de ilk kez üzerinde “görölmüştür” damgası taşımayan bir yapıt aşıyordu demir parmaklıkları; şiirler ve öyküler dışındadır bir roman...

Zaman ve mekanın bilinçli bir şekilde değiştirildiği Eylül Ölümleri’nin her satırında gerçeği yaşarız. Mekan Adıyaman Cezaevidir, ama İzmir’deki mahkumların direnişidir sergilenen. Metin direnişin simgesidir. Sedat Metin’i tanımış mıydı? —Elbette! Çok karşılaşmıştı Metin’lerle. Kişiler bazen kendisidir, bazen en yakın dostlardır. İsmail’in çocukluğu, gençliği, çıraklığında kendi yaşamını anlatmıştır. Çektiği acılar, özelemler, umutlar hep o satırların arasındadır.

Üstüpta Yaşar Kemal’in etkileri sözkonusudur. Kendisinin de kabul

ettiği bu olgu olağandır. Kopyacılığa kaçılmadığı sürece etkilenme yaratıcılıkla çelişmez.

Yazar eleştiriye açık birisidir. Yapıtının her bölümü yazıldıktan sonra okundu, tartışıldı, arkadaşların önerileri dikkate alınarak bazı bölümler çıkartıldı, bazı yeni bölümler eklendi. Hatta son şekli verilinceye kadar birkaç kez yeniden yazıldı diyebilirim.

Romanın yazıldığı tarihten bu yana yaklaşık beş yıl geçti. Bu süre zarfında bir yandan işin kuramsal yanını inceleyen yazar, diğer yandan yeni ürünler çıkardı. Kendini sürekli yenileyen biri olarak, bugün Eylül Ölümleri'ni fazla beğenmediğini söylemektedir. Başlangıç için zor yolu seçmişti; kendisine yönelttiği en temel eleştirilerden biri budur. Her şeyde olduğu gibi basitten karmaşığa bir yol izlemeliydi. Kısa öyküler ilk fırça darbelerini oluşturmalydı. Bunun yanı sıra ele aldığı tipler çok dar bir çevreyi kapsamaktadır. Daha ziyade işçi sınıfı ve burjuvazinin dışına çıkmamıştır. Böylesi bir romanda diğer sınıf ve tabakalara da değinilmeliydi; özellikle romanda ele alınan süreç gözönüne getirildiğinde, öğrenci gençlikten sözedilememesi büyük bir eksiklikler.

Bu arada bir noktayı daha belirtmekte yarar var. Sanatta esasen eleştirel gerçekçiliği kabul eden biri olarak Sedat Yılmazsoy Eylül Ölümleri'nde bunu tam olarak gerçekleştiremedi; ancak bundan sonraki yapıtlarında buna erişeceğine inancımız tamdır.

Romana okur tarafından bir dizi eleştiri getirelebilir; yazar kendisine yöneltilecek her türlü eleştiriye sabırsızlıkla beklemektedir. Bunlar O'nu daha da ileri götürecektir.

Sonuç olarak başarabildi mi? Bence bağırdı! Tam da dönemin türettiği, yalınlığın teorisini yapanların arttığı bir süreçte, tam karşı-devrimin göbeğinde düşmana meydan okuyarak yazılmış böylesine direniş ruhuyla dolu bir yapıtın ortaya çıkarılması bile başlıbaşına bir başarıdır.

Fakat Eylül Ölümleri'nin başarısı sadece direnişçi yanından değildir. O, aynı zamanda bir çıkışın savunuculuğunu da yapmaktadır. Devrimci romancılık denince işin sadece direnişçi yanını ele alıp, sanatsal yanını gözardı edenlere karşı bir tepkidir bu...

Kendi yapıtlarını okumasına bile izin verilmemişti Alkadraz Kuşçusuna. Sedat Yılmazsoy Eylül Ölümleri'ni okuyabilecek mi acaba?... O'nun ve daha birçoklarının yapıtlarını özgürce okuyabilecekleri bir geleceğe olan inançla.

F. İhsan Berkin

“EYLÜL ÖLÜMLERİ”

Bu roman 12 Eylül 1980 öncesinde ve sonrasında mücadelede pusuda, işkencede, darağacında ölen ya da öldürülen; zulüm ve zorbalığın her türüne karşı direnen, başeğmez yurtsever ve Partizan'lara; bu eseri yazmamda eleştiri ve önerileri ile beni yüreklendiren, yaşamımın en önemli günlerini birlikte yaşadığım tüm hücre arkadaşlarım ve özel olarak can dostlarımdan Muzaffer Öztürk, Feridun İ. Berkin ve Levent Kepenek'e adıyorum.

13 Ağustos 1982
Buca cezaevi
4 Nolu Hücre
S. Y

ONUR
TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR
VAKFI

ÖNSÖZ

1972'de mi 1974'de mi pek anımsıyamıyorum, halen MİT'in elinde bulunan ilk öykümü yazmıştım. Konusunu bile tam anımsıyamadığım, öyküm (Adı DİRENÇ'ti sanırım) o yıllarda edebiyata duyduğum yoğun ilginin bir ürünüydü ve galiba yine bir işçinin başından geçenlere ilişkindi. Gerek o zaman, gereksede şimdi konularımı işçilerden seçmem doğal. Tam on yılım işçi olarak, işçiler arasında geçti.

Ancak, yinede "EYLÜL ÖLÜMLERİ" yaşamımın bir romanı değildir. Ya da tam olarak değildir diyeyim. Her yazar gibi, bende yaşamımdan birşeyler kattım elbet. Örneğin İsmail'in kolunu makinaya kaptırdığı bölüm. Bu yaşadığım bir olaydır. Sadace ben mi yaşadım bunu? Hayır. Bugüne dek binlerce, milyonlarca işçi şu veya bu makinaya kolunu yada herhangi bir organını azmı yedirdi! Ülkemizin bu alanda dünya rekoru sahibi olduğunu anımsamak yeter. Adına "iş kazası" deniyor bunun, yalan! Bu "iş kazası" değil işçinin aşırı yorgunluğundan veya yetersiz güvenlik koşullarından kaynaklanan yaygın bir faciadır. Bu nedenle anlatılan ne İsmail'in ne de benimdir. Nerede ise tüm işçilerindir.

Bir de yabancılaştırma olgusuna dikkat çekmek isterim. Kurumsal olarak yabancılaştırma çok işlemiş bir konudur. Yabancılaştırma burada İsmail'in sınıfına yabancılaştırma olarak, özel bir yer tutuyor, (Üçüncü kısmın sonları) Fakat yetersiz olduğunu biliyorum. Diğer bir çok şey gibi, bu da eksik. Bugün yazsam bu konuyu daha detaylı işlerdim. Ama böyle kalsın şimdilik....

Neden "EYLÜL ÖLÜMLERİ"?

Çünkü bir 12 Eylül romanı yazabilmek için çıktım yola. Bu özellikle, tasarladığım ikinci bölüm için böyledir. Birinci bölüm 11 Eylül'de biter. İkinci bölüm de hapishaneden 12 Eylül'ün nasıl görüldüğünü, nasıl yansıdığını, işkenceleri, zulümleri, ölümleriyle tutsak insanları nasıl boğmaya, yok etmeye çalıştığını anlataca-

ğım. Eğer ömrüm yeterse ve önemli bir engel çıkmazsa.

Neden “EYLÜL ÖLÜMLERİ”?

Çünkü yaşamımıza damgasını vurmuştur 12 Eylül. Türkiye toplumunu böylesine derinden etkileyen bu olgu üzerine herkes bir şeyler söylüyor, yazıyor. İleri de daha da çok yazılacak, konuşulacaktır. Belgeler, romanlar, öyküler, şiirler, toplantılar, protesto eylemleri, devrimci şiddet vs... gelecekte bunlar yoğunlaşacaktır. Hemde yakın bir gelecekte. Tıpkı geçmişte 12 Mart dönemi diye anılan dönemde olduğu gibi. Tabi ivmesi dahada yükselmiş olarak.

Ben bu sürece karınca-kararınca bir katkı olabilir umuduyla yazmaya başladım. Biliyorum bir çok eksikim olacak. Zira (daha önceki deneyimimi saymazsak) bu ilk deneyimim benim. Gerek teknik gerekse de konu bakımından eleştiriler bekliyorum. Özde bir hata yapmamış olmak beni sevindirecek, eleştiriler sonraki çalışmamda yol gösterecektir. Şimdiden ben bir çok eksik sap-tadım. Hücre arkadaşlarımin ve özellikle iyi bir okuyucusu olan M.Öztürk'ün eksiklerim konusunda epey olumlu uyarılarını aldım. Dahada bekliyorum

Son bir-iki not: Genellikle sempatizan unsurları dikkate alarak bazı genel çerçevede verdim olayları. Örneğin İsmil'in dördüncü bölümde yalpalaması ve çok kısmi bir çözülmesi... İstersem İsmali yüceltebilir, çözdürmez, yalpalatmazdım. Ama bir sempatizandır İsmail, denesizdir ve yaygın gerçek kısmi çözümlerdir. İsmail'i niye soyutlayayım? Diğer yandan Metin ve Orhan gibi olumlu unsurlar var ve özellikle İsmail'e göre daha olumlu bir unsur olan Metin, ikinci bölümde ön plana çıkacaktır. İsmail dahada çelikleşecektir, vs... Olumlu, olumsuz karşılığı okuyucunun niyeti hasaba katılmadan, nesnellikle verilmeye çalışıldı, ama bilmem becerebildim mi?

Şunu da vurguluyayım, kişi isimleri gerçek kişilere dayanmıyor. Yeri de özellikle belirtmedim, bir “kent romanı” olsun istemedim. O kent İzmir'dir, İstanbul'dur, Ankara'dır, İzmit'tir... Yani Türkiye'dir....

I. BÖLÜM

SORGUDA

Çok güzel bir geceydi. Her taraf pırıl pırıl. Yukarıda ay yusuvarlak, adeta zıplasan tutabilecekmişsin duygusu uyandırıyor. Bir ışık küresi. Işıklarını yer yuvarlağına, gökyüzünün kopkoyu karanlığına bir nur gibi yayıyordu. Gökyüzü bulutsuz lacivertimsiydi. Küçük yıldızlar, yıldızcıklar yıldız kümeleri çok uzaklarda bir kentin ışıklarını andırıcasına karanlığa serpilmiş kırışıyordu.

Kentin ana caddesinin beyazlı, sarılı, mavili, yeşilli, binbir renk ışıkları yukardaki parlak kürenin ışığıyla birleşip, bir ışık hormonisi oluşturuyordu, gözkaştırıcı.

Balıkhanenin önünden geçerken gencin burnuna, denizden gelen ıslak yosun kokularına taze balık kokuları karıştı. Deniz siyah bir örtü gibi kentin kıyılarından ötelere uzanıyor, sonsuz gibi, kıyıdaki evlerden, sokak ampullerinden, reklam panolarından, yukardaki ışık küresinden, deniz üstündeki yolcu, yük gemilerinden, balıkçı motorlarından saçılan ışıklar bu örtünün üzerini kenarlarını bir oya bir nakış gibi, pırıl pırıl süslüyordu. İnsanın içine huzur veren, bir hoş rahatlatan aydınlık bir hava egemendi, kentin bu bölümüne.

Seyyar satıcılar gecenin bu ilerlemiş saatinde hala mallarını satmaya çalışıyorlardı. Midyeciler, sandaviççiler ayrancılar, turşucular, meşrubatçılar, balıkçılar, meyve-sebze satıcıları...bağırıltısıyla gelen geçen insanları kendilerine çekmeye çalışıyorlardı.

Ana caddeden otobüsler, dolmuşlar, taksiler vızır vızır gidip geliyorlardı. Büyük mağazaların, dükkanların kepenekleri inmeye başlamıştı. Kapatılan demir, örgülü kepeneklerin ardından vitrinlerin ışıkları canlılıklarından bir şey yitirmiyorlardı.

Genç saatine baktı. Gençin üzerinde yazlık bir ceket, altında gri bir gömlek vardı. Yüzü uzun, sert.

“Çok sıcak bir gece. Şu deniz, denizden esen şu tüy yeli gibi yel de olmasa...”

Az ötede ayrancıyı görünce canı ayran çekti. Hareket içindeydi. Ayrancı dört bisiklet tekerlekli el arabasının üzerine iki büyük tahtadan

fiçi, bardaklar yerleştirmişti. Fiçilerin sarı muslukları, cam bardakları ışıldıyordu. Gitti, bir ayran istedi. Ayrancı bardağı musluğun altında bir alçaltıp, bir yükselterek köpürttüğü ayran bardağını verirken:

“Hava ne kadar da sıcak” diye yakındı.

Genç: “Haklısın, öyle” diyerek, ayranı midesine boşalttı. Ayranın serinliği, tadı gırtlığından midesine, oradan tüm vücuduna yayılıverdi. Ayranın parasını ödeyip, “sağol” dedi ve yürüdü.

“Şu deniz de olmasa...”

Ana caddeden ayrılarak dar, ıssız bir sokağa saptı. Sokak sağlı solu dükkanlarla, mağazalarla doluydu. Kitapçı, tuhafiyeci, eczacı, sarraf, market, manav, berber dükkanlarının hemen hemen tümü kapatılmış durumdaydı. Lokantalar genellikle açıktı. Kapalı dükkan ve mağazaların vitrinleri sokağı tümüyle ısıtıyordu. Bulardaki dükkan ve mağazaların vitrinleri görünsün diye, reklam amacıyla sahipleri tarafından gece gündüz açık bırakılıyordu. Saç kepenek yerine, örgülü kepenek kullanıyordu dükkan sahipleri. Vitrinler her zaman özenli, özendiren, ışık ışıktı. En göz alıcı vitrinler sarraf vitrinleri olur. Camekânlar üzerine özenle yerleştirilmiş bilezikler, kolyeler sarı, bakır rengi bir ışıkla bakanların gözlerini kamaştırır, büyüler. Fakat, çoktandır sarraflar, saç kepenek kullanıyorlar, o güzelim vitrinlerin büyüsünü gizlemek zorunda kalıyorlardı. Yine de, her zaman vitrini gizlenmemiş bir kaç sarraf dükkanı görmek olasıdır burada. Sanki kimseden, hırsızlardan, kamu-laştırıcılardan korkmadıklarını kanıtlamak istercesine... kahvehaneler, çay ocakları da birer birer kapanıyor, kaldırımı işgal eden masa, sandalye ve tabureler yorgun görünümlü garsonlar tarafından, toplanıyordu. Sokakta bir-iki seyar satıcı dışında satıcı kalmamıştı. İnsanlar da tek tük. Oysa gündüz, sabahın ilk saatlerinde bir iki saat öncesine dek bu sokak satıcılarla, müşterilerle, gezenlerle doluydu. İğne atsan yere düşmez bir kalabalık her gün bu sokakta gider gelir, alış-veriş yapar. Şimdiyse boşalmış, tenhalaşmış sokak.

Genç sokağa girer girmez iç güdüsel bir hareketle elini ceketinin önüne, pantolonun kemer tokasının olduğu yere bastırdı. Belinden sağ kasiğine doğru hafif, belli belirsiz bir kabartıya dokundu. İçi güvenle doldu taşı. Sert yüzü ışıdı. Ne zaman eliyle dokunsa, eline alsa, tabanca ona sonsuz bir güven duygusu, mutluluk veriyordu. Silah tutkusu aşk derecesinde güçlüydü. Silaha aşıktı, mest oluyordu silaha.

“Şu sıcak... Deniz de olmasa...”

Bir de deniz kokusu mest ediyordu genç. Bazen, fırsat buldukça deniz kıyısına gider batıdan gelen esen yelin serin, ıslak yosun kokusu yüklü havasını derin derin solur öyle dalgın, mest olmuş, ışımsı, dipdiri bir yüzle masmavi denizi seyrederdi. Denizin sonsuz hareketini, gizlerini, gücünü düşünür, düşündükçe denize olan hayranlığı artardı. Doğduğu, ama anımsayamadığı, göç ettikleri kentte deniz olmadığını öğrendiğinde çok üzülmüştü. Deniz ona sihirli, büyülü bir güç gibi anlatılmaz bir hayranlık veriyordu.

İlerlediği sokak bir çok ıssız, dar, loş ara sokaklara ayrılıyordu. Hızlı yürüyordu. Tekrar saatine baktı. Ter içindeydi. Ceketini çıkarmayı düşündü bir an, hemen vazgeçti. Ceketinin ilikli tek düğmesini açtı. Adımlarını biraz yavaşlatı.

O dar, loş, ıssız ara sokaklardan birinin önünden geçerken iki karaltı görür gibi oldu. Karaltılar bir görüldü, bir kayboldu. Ay ışığından, yansıyan soluk diğer ışıklara karşın karaltıları seçemedi. Hayal gibi, bir görünüp gitmişlerdi. Belkide kimseyi görmemişti, bir göz yanılması olmuştu. Yine de içine bir tedirginliğin çökmesini engelleyemedi. Elini ceketinin altına beline tabancasına götürdü. Yürüdüğü sokakta ileride bir kaç kişi vardı. Arkasına baktı kimseyi göremedi. Gömleğini pantolonun içine itip, sakın hareketlerle tabancasının kabzasını kemerinin üstüne çekti. Dar, loş ara sokağın birine saptı. Sokak lambalarının ve ışık küresinin solgun ışığında yürüdü. Aniden arkasından bir tıptırtı, ayak seslerine benzer sesler duydu. Döndü baktı, iki karaltı yine bir görüldü bir kayboldu. Kentin bu semtinde sokaklar öylesine iç içe, karmaşıktı ki, bir bilmeyen girse, bu labirentte kesin kaybolurdu.

“Demın yürüdüğüm yoldan ayrılmısaydım keşke” diye hayıflandı genç. Takibe karşı ne yapmasını gerektiğini biliyordu. Hızlı hızlı dar, kısa, o sokaktan öbürüne girip çıkmaya başladı. Gideceği yere gitmekten vazgeçmişti. Bu gece kentten ayrılacaktı. Son otobüse binip az sonra terminale gidecek ve oradan Tunceli’ye doğru yola çıkacaktı. Biletli cebindeydi, Tunceli’ye giden otobüsün kalkmasına bir saat kalmıştı... En güvenilir yerin, kentin ana bulvarı olduğunu düşünerek yürüyor, bir yandan da bir an, az önce hayal gördüğüne, kendini kuruntuya kapırdığına inanıyor, tedirginliğinden dolayı kendine kızıyor, sonra birden hayal görmediğini, pusuya düşürölmek istendiğini düşünüp elini tabancasına götürüyordu. Bulvara çıkıp bir taksi tutarak terminale gitmeye karar verdi. İçinden buraları iyi bilmişliğine sevindi. Bulvarın

alışılmış vızıltıları geliyordu kulağına....

“Niye ayrılmak istiyorsun ?”

“Anamı memlekete götüreceğim” dedi. Parti, beni kırsal alanlara gönderiyor diyemezdi ya! Üstelik hiç bir açıklama zorunluluğu duymadığı birine bu açıklama bile fazlayken.

“Ne kadar kalacaksın? Gelince...” İbrahim Kalfa bir yandan para sayıyor, konuşurken karşısındakinin yüzüne bile bakmıyordu.

“Gelip gelmiyeceğim belli değil” dedi Orhan. Kesin ve huzursuz bir havada.

İbrahim Kalfa ilk kez başını kaldırıp baktı. Dişlerinin arasından:

“Gittiğin yerlerde de burnunu her şeye sokmazsın inşallah” dedi.

Sırıttı.

Orhan onun bu alaycı, iğneliyici sözü üzerine tüm gücünü, öfkesini üzerinde boşlatmak isteğiyle doldu taşıtı. Kendini güç tuttu. Parasını aldı, yazıhaneden çıktı.

Eli tabancısının kabzasında, yolun ucunda görünen bulvara yürüyordu. Bulvara ulaşmasına az, çok az kalmıştı. Arkasına son bir kez daha baktı. Kimse yoktu.....

Sendika başkanı:

“Amacın ne? Necisin sen? Komünist mi?...”

Çok öfkeli görünüyordu. Uzun, geniş masaya abanmış, kollarını yanlara açarak dayanmış, burunun ucu mosmor, tüm yüzü gerilmiş koltukta oturamı kapıp götürmek isteyen bir kartal gibi. Vahşi tehtit-kâr. İrileşmiş küçük, mat gözlerini dikerek bir süre yanıt bekledi.

Orhan duymamış, soru onu ilgilendirmiyormuşcasına sakın, kıpırtısız. Aldırmazlığı yüzünde, küçümseyici, hor görücü gülümseyişine uyum gösteriyordu.

Sendika başkanı oturdu. Huzursuzca koltukta kıpırdandı ve:

“Yedirmem ulan!” dedi öfkeyle.

“Yedirmem bu sendikayı sana! Sen, sen, sen... kimsin kim?... Senin yaşı **kadar** mücadele, tecrübem var benim. Yedirmem, oğlum yedirmem! Ben, ben bu mevkiye gelinceye kadar neler, neler çektim be!... Şimdi sana, senin gibi bir toya, bir çocuğa mı teslim olacağım. Ulan ben, ben...”

Orhan:

“Sen çekip gideceksin Osman abi” dedi. Öyle sakın, doğal, kızdırır alaylı ve keskin.

“Çaren yok. Er ya da geç. Ben ya da başkası. Ama mutlaka, çünkü sen, sen satılık bir adamsın. Zavallı bir uşak, çanak yalayıcı! Bu işçiler var ya, ben olsam da olmasam da seni ve sendikayı tepeleyecek bir gün. Buna kuşkun olmasın. Göreceksin.”

Orhan’ın böyle kesin, inançlı, güvenli konuşacağını beklemeyen sendika başkanı tam anlamıyla alt üst oldu. Suratı sarktı, omuzları çöktü, koltuğa kaykıldı, ölü gibi mosmor, öyle kala kaldı. Ne diyeceğini, ne yapacağını bilemeden.... bir an kendini topladı ve gözlerini kısarak:

“Yedirmeyeceğim ulan! Yedirmem. Ya sen, Ya ben” dedi. Sayıklarcasına inler gibi.

Orhan: “Ya sen, ya biz! Göreceksin” dedi.

Deniz kokusunu hissetti yine. Burnu bu kokuyu bir algılıyor, bir yitiriyordu. Canı çok sigara çekmesine karşın, bu kokuyu bozmamak için, içmemekte direndi. Derin derin soluklandı, yoğun ıslak yosun kokusu, taze balık kokuları doldu burnuna... Bulvara yirmi-otuz adım kalmıştı. Labirentin sonuna ulaşmıştı. Elini kabzadan çekerken yanına yöresine bakındı. Yavaşladı. Tabancasının kabzasını gömleğinin ucuyla örttü, kasiğine doğru birazcık itti. Eli ter içinde kalmıştı. Ceketinin tek düğmesini ilikledi.

“Boşuna endişelenmişim. Kuruntu.” diye iç geçirdi, rahatladı.

O anda ardında bir kıpırtı duydu. Başını geriye çevirdi. Omuzları üzerinden arkasında o iki karaltıyı gördü. Elini hemen tabancasına götürdü. Aynı saniyede ard arda patlayan silah seslerinin tanıdık gürültüsü yankılandı beyinde, kulakları uğuldadı. Vücudu sarsıldı, savruldu. Silahını çıkarmakta geç kalmıştı. Kabzası elinde, ulu bir çınar gibi yüzükoyun asfalta düştü. Son bir gayretle ağırlaşan gövdesi altında kalan sağ elindeki tabancasının kabzasını çekmek istedi. Çekemedi. Gücü asfalta, yola boşalmış gibiydi. Gırtlığına ılık bir şeyin hücum ettiğini, aynı ılıklığın, sırtından beline doğru yayıldığını duyuyordu. Bulvarın ışıkları solmuştu.

İki karaltı geldi, tabancalarını Orhan’ın bir yanı asfalta yapışmış kafasına nişanlayıp, korku dolu, çirkin, karanlık yüzleri gerilmiş bir halde, kalan kurşunlarını ardarda boşaltıp kaçmaya başladılar. Silah sesini duyan bir kaç kişi sokağa merak ve endişeyle baktıklarında, yerde kanlar içinde bir ölü ve az ötede arkalarına baka baka kaçan iki kişi gördüler. Bakanların burnuna yanık barut, taze kan kokusu geldi, yo-

sun, balık kokularına karıştı.

Yukarıda ışık küresi, yıldızlar insanlara gülümsüyor, göz kırpmıyorlardı...

“Yeter, durdurun!” dedi ses.

Manyetolu telefonun kolu isteksizce emre uydu.

Telefon kablosunun çıplak ucundan cereyanla örselenen genç, sesi duymadı, ama kolun hareketsizliğini bedeninde duydu. Tüm bedeni külçeleşmiş, pelteleşmiş, bir garip anlaşılmaz halde et ve kemik yığınınna dönüşmüştü. Dili büyümüş, dili damağı kupkuru olmuştu. Yutkunmakta güçlük çekiyor, yutkunabildiğinde genzine ağı gibi acılar hücum ediyordu. Bedenin tüm kanı, suyu çekilmiş, kurumuştur adeta.

Koltuklarından tutup kaldırdılar ve tahta iskemleye bıraktılar. Düştü düşecek bir durumda, bedenin yukarısı öne doğru katlanmıştı. Bitkin. Çıplak ayakları mosmor, ıslak.

Az önce manyetolu telefonun kolunu durduran ses:

“Duyuyor musun beni?” diye sordu.

Karabasanlı bir düş içinde, belli belirsiz duyduğu sesin bu sorusuna genç başını “Evet” anlamında sallayarak yanıt verdi. Kurumuşluğu içinde suya karşı dayanılmaz bir hasret duyuyordu.

“Su...Su.. verin”

Sayıklarcasına, inler gibiydi gencin sesi. Sesi bile bitkin, yorgundu.

Su getirdiler. Suyu getiren, gencin karmakarışık olmuş saçlarını yolmak istiyormuşçasına kaba, hoyrat, vahşi bir hareketle kavrayıp öne doğru sarkmış başını doğrultup, yüzünde yapışmış gibi duran bir sırtmayla birlikte bir bardak suyu hasretle açılan kupkuru ağıza boşaltıverdi. Hoş bir serinlik gırtlğından midesine süzüldü.

“Yeter mi?” diye sordular.

“Yeter” demedi. Yetmemişti oysa. Soran da kesinlikle biliyordu bunu. Genç kana kana, karnı ağrıyınca, çatlayınca dek su içmek istiyordu. Buna karşın gururlu bir hareketle “Yeter” gibisinden başını sallamakla yetindi.

Başkomiser yumuşak koltuğa gömüldü. Yüzü karmakarışık. Düşünceleri yüzüne yansiyordu. Seyrek, ince kaşları hafifce yukarı kalktı, alını kırıştı, dudakları büzüldü, sarktı. Sonra birden kaşları indi, alını gerildi. Sol elini sol kulak memesine götürdü, dalgın dalgın bir süre kulağıyla oynadı. Genci dikkatle, ilk kez görüyormuşçasına, anlamsız, donuk bakışlarla seyretti. Gözleri küçücük, kenarları kırış kırıştı. Gözalt-

larında mor torbacıklar oluşmuştu. Aklaşmış, seyreliş ince bıyıklarının altındaki dudakları çenelerine doğru gerildi. Yapay bir gülümsemeyle etrafındakilere baktı. Diğerleri de gülümsediler. Başkomiserin dudakları yeniden büzüldü, kaşları kalktı, alını kırıştı. Derin bir soluk aldı, bıraktı. Öne doğru eğildi, sehpanın üzerindeki “kent”ten bir sigara çıkarıp dudaklarına yerleştirdi. “İbelo”suyla yaktı. Sigarayı tutan parmakları, kınalı gibi koyu sarı, kahverengi karışımında boyalıydı. Bu yıllardır içtiği sigara ve tütünün iziydi. Çok sigara içiyordu. Ne bulursa, Bafra, Birinci, Samsun, Kent, Pall-Mal... Tabi daha çok Amerikan sigaralarını seviyor ve içiyordu. Amerika’ya, Amerikalılara, onlarla ilgili her şeye ve sigaralarına da elbet, hayrandı. Eğitim için kaldığı bir yıl boyunca koyu bir Amerikan hayranı olmuştu... Sigaradan derin bir nefes çekip, bıraktı. Dişleri arasından yoğun mavimsi dumanlar yayıldı.

“Boşuna direniyorsun oğlum” dedi gence. “Boşuna” diye üstele-di. Sesinde inandırıcı bir kesinlik vardı. “Bu iş koptu artık, koptu! Eninde sonunda konuşacaksın nasılsa. Niye canını yaktırıyorsun, niye? Konuş oğlum konuş! Çaren yok, yok... Biz sabretmesini biliriz. Vaktimiz de bol. Seni kahraman yapmayacak kadar vakit buluruz biz. Bunu iyi düşün... Ya konuşur elini kolunu sallayarak çıkarsın buradan, ya da geberirsin cenazen çıkar. Bundan şüphen olmasın oğlum. Anlatbiliyor muyum?”

Genç bu tehdit mi, iyi niyetli bir öneri mi olduğu pek anlaşılmayacak sözlerle karşı tepkisiz, öylece bitkin duruyordu. Yüzü acıdan halâ ger-gin. Gözleri siyah, deriden bir bandın ardından gizli. Bandın kenarları kaşlarının üstüne ve gözaltlarına çepçevre bir iz yapmış. Bunu hissediyor. Bandı, suratına yapışmış gibi. Kaç gündür böyle, kaç gündür band yaşamının doğal bir parçası oldu. Bandın baskısıyla gözkapakları birbirine yapıştı adeta. Eğer şu anda band açılrsa ve iri kara gözleri çıksa maydana başkomiser gencin gözlerinin de, yüzü gibi tepkisiz olduğunu görebilirdi.

Başkomiser tehdidinin gençte fazla bir etki yapmadığının farkındaydı. Böyle durumlarda bu tür sözlerin etkisine pek güvenmemek gerektiğini biliyordu. Öylesine alışkanlıkla söylemişti. Sıkıntıyla yüzü yenden dalgalandı. Sigarayı kristal küllüğe bastırdı, ezdi. Küçük gözleri kısıldı, daha da küçüldü. Kenardaki kırışıklıklar derinleşti. Şimdi yüzünde ağlamaklı bir ifade vardı. Yine sol elini, sol kulak memesine

göttürdü, ovaladı. Birden gözleri irileşti. Sararmış dişleri görünceye dek sırttı. Zayıf, kuru yüzü aydınlandı. Koltuktan kalktı. Büyük masanın üstündeki telefonun almacını kaldırdı. Odadaki diğerleri de şaşkın gözlerle onu izlediler. Başkomiser işaret parmağını bastırarak madeni tıkırtılarla bir kaç rakam çevirdi. Bir kaç saniye bekledi.

“Alo? Kimsin?.. Tamam. Ben başkomiserim, iyi dinle. O kızı bulun ve yarın getirin. Ailesine bildirmeyin. Bir gün gerek bize. Evet, bir günde bitiririz işi.. Bu kadar.”

Almacı sakın bir hareketle yerine bıraktı. Memnun bir gülümsemeyle baktı diğerlerine. Onlar da sanki bütün olan biteni anlamış gibi gülümsediler. Başkomiser gençin yanına geldi, elinden birini gencin omzuna koydu. Eğildi, odadaki diğerlerinin duymasını istemiyormuşçasına, fısıldar gibi bir sesle:

“Duydun, Seninki yarın burada. Aklını başına topla oğlum. Yarın herşey kopacak, herşey! Bu gece son şansındır. Son bir şans veriyorum sana. İyi düşün!” dedi.

Doğruldu başkomiser.

“Götürün bunu. Sabahın şerri akşamın hayrından iyidir derler. Hele bir sabah olsun... Haydi.”

Hücrede yine, demir kapı büyük bir gürültüyle kapandı üstüne. Ellerini mazgal deliğine uzattı. Kelepçesini çözdüler. Kelepçeyi alıp, mazgalı da kapattılar, gittiler.

İyice güçsüzleşmiş kollarıyla bandı çıkardı yüzünden. Gözlerini hemen açmadı. Usulca araladı, gözkapaklarını. Herşey buzlu bir camın ardında gibiydi o an. Kırıştırdı gözlerini. Parmaklarının üst yüzüyle ovuşturdu. Plastik sürahiye atıldı. Suyunu yarı yarıya ağzına boşalttı. Neredeyse hepsini içebilirdi, ama içmemeyi seçti. Kalan suyu sabaha dek idare etmesi gerektiğini biliyordu, istediği an bulamayacağını da...

Tozlu, küflü, orası burası topaklanmış sert yatağa bıraktı kendini.

“Dediği gibi yarın iş kopacak mı? Lafa bak, iş kopacak! Yani öteceğim! Onu getirecekler mi karşıma gerçekten? Ve getirip, karşımda... Gözlerimin önünde... O karşımda... Ben tutsak, çaresiz. Gözlerimi açacaklar tabi, gözlerimin içine baka baka... Yapabilirler mi bunu? Yapabilirler mi?

Yapabilirler! Çaresiz, umutsuz, saldırgan, gaddar ve alçak değiller mi? Bugüne dek duyulmamış, olmamış bir şey mi?

Fakat kim olduğunu nereden bilecekler. Ben söylemediğime

göre?... Yo, bir yalan bu. Tehdit, gözdağı. Bilmiyorlar ki kim olduğunu. Öğrenebilirler mi? Öğrenip getirebilirler mi? Getirirlerse ne yaparım? Ne? Ne?...

Keşke tanımasaydım hiç onu. Keşke hiç...

Sevgiyle örülmüş davamızı, inancımızı, şimdi sevgiyle karşı karşıya getirmek istiyorlar. Hiç kimseyi ve hiç bir şeyi sevmemizi istemiyorlar, kör inançlarından başka. Sevdüğimize, seveceğimize, sevgiye pişman etmek istiyorlar...

Keşke sevmeseydim hiç onu. Keşke hiç.

Neden? İş kopacak mı?! Dayanabilecekmiyim? O karşımdayken, öylece... Direnebilecekmiyim..."

Yoğun, acılı bir ikircim içinde yatakta döneniyordu. Durumun gerçekliği, ne yapması, nasıl davranması, gerektiğini kestirmekte güçlük çekiyordu. Böyle bir durumla karşılaşabileceğini düşünmüştü oysa. Ama şimdi düşünmekten başka pratik bir davranış gösterecekti. Ve bir karabasan, bir korku içindeydi. Tutarsızlık, kararsızlık, boyun eğme korkusu...

Birinci paketinden bir sigara çıkardı. Yaktı. Acı dumanı derin derin çekti, bıraktı. Yatağın küf kokusuna, yanık tütün, kağıt kokusu karıştı, düşünceleri de birbirine...

Her sabah, saat altı ve sekiz arasında kent otobüsleri, dolmuşları, gece kondulardan boşalan emekçi, işçi yığınlarını atölyelere, fabrikalara, iş yerlerine taşır. Binlerce genç, yaşlı, kadın, erkek, çocuk, kendiliğinden bir kalabalık oluşturur duraklarda. Sabah saat yedi durakların, araçların en yoğun, en kalabalık olduğu saattir. Bu işçi ordusunun arasına çoğu zaman öğrenciler, memurlar da karışır. Fakat işçiler bu saatlerde çokturlar. Tütüne, üzüme, çalışmaya giden mevsimlik işçiler, atölye ve fabrikalarda çalışan sürekli işçiler. Her yaştadırlar. Her sabah duraklarda ve taşıtlarda on yaşından kırk-elli yaşına kadar her yaşta işçi bekler, gider, gelirler. Yaz ve kış...

İsmail bu ordudan biri. Yedi otobüsüne yetişti, itiş-kakış, hengame içinde güçlükle bindi otobüse. Kederli, şen, bıkkın, suskun, telaşlı işçilerin çoğu ayakta. Oturanların çoğu genç kız ve kadın işçiler. Biletçinin, işçilerin "İlerleyin beyler! Ön taraf daha çabuk gider!" bağırılılarıyla otobüs hıncahınc doldu, hareket etti. İsmail, demirine yapıştığı koltukta oturan iki kıza öylesine baktı. Hemen önündeki kız, pencere kenarında oturana bir şeyler fısıldadı. Pencere kenarında oturan bakış-

larını pencereden ayırmadan belli belirsiz gülümsedi. İlgisiz, dalgın, kıpırtısız, suskun. Lütfen gülümsemiş gibiydi ve bir kaç saniyede gülümsemesi gitti.

İsmail bu kıza nedensiz, ancak kendiliğinden bir iç-itiyle baktı uzun uzun. Kızın az önceki gülümsemesi yiten yüzünde ağlamaklı, acılı, hüznü bir ifade yoğunlaşmıştı. Yüzünün ancak yarısını görebiliyordu. Kızın yüzü garip, tuhaf bir şekilde İsmail'i de kederlendirdi. Kızın uzun kirpikleriyle gölgelenen gözü, sanki sonsuz bir derinliğe bakıyordu. Dolgun alt dudağı ağıta durmuş gibi aşağı çekilmişti. Dokunsan ağlayacakmışçasına. Kız görüldüğü kadarıyla çok güzeldi. Tuhaf bir şekilde acıdı ona. Hani terslemeyeceğini bilse ve cesaret bulabilse kıza:

“Ne o arkadaş, bir derdin mi var?” diyecek. Saçma bir düşünce bu diye iç geçirdi. Tanımadığın, seni farketmemiş bile birine ne sorabilirsin ki?! Bak şu hıncahınc otobüse, bir sürü kederli, hüznü yüz görecek-sin. Sen, sen çok mu mutlusun sanki. Gördüğün her sabah ve akşam şöyle bakıp geçtiğin yüzlerce kız dan biri sadece. Çalışan, üreten bir saatin sarkacı gibi, aynı ritimde gidip gelen, umutsuz, kederli, bıkkın işçi yüzü işte. Kızın, küçücük bir çantayı tutan ellerine baktı. Temiz, incecik eller hiç bir şey anlatamıyordu. Fakat üzümde, tütünde, tekstilde, bobinde çalışan, baktığında sertliğini nasırını hissettiğin işçi kızların eline pek benzemiyor. Uzun saçları, giyimi de öğrenciyi andırmıyordu. Kıt- tap, defter, filan da yok. Bu saatte nereye gidebilir, kimdir, ne iş yapıyor acaba?

O gün boyunca, sık sık, makina alışılmış homurtularıyla, tıkrıtlarıyla çalışırken, kızın ızdırap, hüznü yüklü yüzünü düşündü. Sıkıldı, hüznülendi. Görülmez, tutulmaz bir şey İsmail'i kıza bağlıyor, onu düşünmekten alamıyordu kendini. Haz, sevinç, heyecan, hüznü karışıyordu bir birine. Kızın tek albenisi yüzündeydi sanki, hep o yüzü düşündü. Unutamadı. Bir ara öyle dalgın, aptallaşmış bir halde çalışırken, İbrahim Kalfa:

“Ne o lan bir şey mi var?” diye sorunca düşüncelerinin dışı vuru-munu anladı.

“Hiç. Yok bir şey abi” dedi. Dese ki “durum böyle böyle”, “oğ-lum sen fazla Türk filmi seyrediyorsun” diye dalga geçecekler. Bu ne-denle kimseye açılmadı.

Ve ertesi, daha ertesi gün, her gün onu durakta yedi otobüsünde aradı, gördü. Hep o konuşma canlısı arkadaşı ile birlikte ve hep pencere

kenarında, onunla gitti geldi. Onu bulamadığı, ya da otobüse binemediğinde, kaçırdığında kahroldu. Artık kıza karşı büyüyen, gelişen duygularının, düşüncelerinin bir acıma değil, bir sevgi, sevi olduğunu anlıyordu. Onu görünce ılıklaşıyor, bir garip mutlu oluyor, heyecanlanıyordu. O ise İsmail'in yoğun karmaşık duygularından habersiz, ilgisiz hep kederli, bulutlu bir yüzle, bıkkın, bomboş gözlerle pencereden kentin kalabalık, hareketli caddelerini, bulvarlarını seyrediyordu. Kimbilir neler düşünüyor, neler düşlüyordu? İsmail her geçen gün egemen olmakta güçlük çektiği bir iç güdüyle kızla konuşmak, onun gizemli düşüncelerini, düşlerini, kederini, hüznünü çözmek onunla arkadaş, sırdaş, sevgili olmak istiyordu. Onun bu kadar yakınında uzak olmak dayanılmaz bir durumdu.

Kız son durakta, bulvarın ara caddelerinde yitip gidiyordu arkadaşıyla. Bir gün atölyeye yönelmeyip izledi onları. Kızlar son durakta indikten sonra beş dakikalık uzaklıkta bir kağıt ve ambalaj sanayinde çalışıyorlardı. O günden sonra her gün onları işyerlerine dek izlemeye başladı. Onların dikkatini çekmemek için hiç bir şey yapmadan, salt izliyor, on-yirmi adım arkalarında yürüyor, onlar binanın kapısından girince o da hızlı adımlarla atölyeye dönüyordu. Kızların gizli bir koruyucusu, onların namus ve iffetlerinin sorumlusu gibi, biri laf mı atacak, biri onlara mı yanaşacak diye kollayarak kıskançlıkla izliyordu.

Bir yaz geçti böylece. Sıkıldı, bıktı bu durumdan. Anlamsızdı yaptığı. Ya konuşmalı, ya da vazgeçmeliydi bu sevdadan. Konuşmayı denemek istiyor, bu sevdanın öylece, kendiliğinden gitmesine gönlü razı olmuyordu bir türlü. Duygusal bir sevgiydi bu. Tek yanlı üstelik. Tek yanlı ve tuhaf. Bu tuhaflığa son vermeye karar verdi uzun düşünceler, bocalamalar sonunda. Ne olacaksa olsun artık! Bu kararlılıkla, heyecan içinde ertesi sabah yine aynı otobüste bir kaç adım ötelelerinde son durağa kadar geldiler. Tertemiz giyinmiş, saçlarını özenli taramış, el parmaklarındaki, tırnaklarındaki kirleri güç bela, ama temizlemiş, dişlerini bile fırçalamıştı.

Deniz tarafından gri, kara bulutlar kentin üzerine geliyordu. Dağların ardından yeni yükselen güneş bulutlandı, parlaklığını ve ılıkliğini yitirdi. Ortalık serinlemişti. Yağmur yağdı yağacak.

Kızların ardından bulvarın sakin ara caddesine adım attığında, İsmail evden çıkarken şemsiye almadığına pişman olmuştu. İnce, ahmak ıslatan denilen yağmur damlacıkları düşmeye başlamıştı. Kızların

da şemsiyesi yoktu ve binaların balkon ve saçaklarını siper ederek, ağır ağır, konuşmadan ilerliyorlardı. Ortalığın bir anda yoğun bir toprak kokusu kapladı. Bir kente ilk yağmurlar düştüğünde ortalığı kaplayan bu toprak kokusu kadar güzel bir koku olamaz. Asfaltın tozlarına ve betonlamanın hisminden kurtulabilmiş, tozlu, taşlı küçük topraklara düşen yağmur damlalarının havalandırdığı toz zerrecikleriyle birlikte dağılan toprak kokusuna derin derin soludu İsmail. Gürültüsüzce gırtlaklığını temizledi, adımlarını yavaşlatıp, bir sigara yaktı. Hızlandı birden. Tam Amerikan Night Club'ün önünden geçerlerken yetiştirdi kızlara. Üçü aynı hizadaydı şimdi. Üçü de anlaşmışlar gibi ayakkabılarının ucuna bakıyorlardı. İsmail yüreğinin örekeye düşmüş bir kuş gibi çırpınısını kızların duyacağından korktu. Yüreğinin kafasından fırlayıp kendisini engelleme telaşından aceleyle mırıldandı.

“Günaydın.”

Kızlar, bu aylardır kendilerini izleyen gencin bilmeceyi çözmesini istiyorlardı. Kimi izliyordu? Niye? Niyeti? İki birden:

“Günaydın.” diye karşılık verdiler.

İsmail bozguna uğramış gibi alt üst oluverdi. Günlerdir, aylardır bocalamıştı bu an için. Bu kadar basit miydi? Tepki göreceğini düşünmüştü daha çok. Şimdi ne diyeceğini, ne yapacağını şaşırmıştı. Kızlar sabırsızdı. Sevdalandığı, yanıp tutuştuğu öte yandaydı. Ona doğru eğildi:

“Sizinle konuşmak istiyorum biraz.” dedi.

Kız, “olur” anlamında, İsmail'in yüzüne bakmadan pempe bir yüzle, başını hafifçe sallayarak onayladı.

“İyi” dedi beriki, “ben gideyim bari. Kız, sakın gecikme emi?” Adımlarını hızlandırdı, uzaklaştı.

İsmail kıza doğru yanaştı.

“Bu yağmur da... Şemsiye de almadım. Eh mevsimidir artık.”

Adımları daha da ağırlaşmıştı. İki de konuşacakları çok şey olduğunu biliyorlardı. Sanki bir şey yitirmişler de, onu arıyorlarmış gibi, sıkıntıyla kaldırıma bakıyorlardı.

“Şey...” diye yutkundandı İsmail, “aylardır sizinle konuşmak... için izliyordum... Sizi ilk...” sayıklar gibiydi. Seside titrek.

“Farkındayım” dedi kız “iki aydır farkındayım. Hangimizi izlediğine karar veremiyorduk. Ben değil, Çile farketmiş otobüste, hep bana bakıyormuşsun, Tahmin ediyorduk yani”

Öylesine rahat, ılık, anlaşılır konuşmuştu kız.

“Adım İsmail”

Benim de Sinem”

“Sinem?”

“Evet”

Sinem’in çalıştığı fabrikanın yol ağzına gelmişlerdi bile.

“Burada ayrılalım” dedi kız. “Birlikte gidersek bir sürü laf olur.”

İsmail “olursa olsun” diyecekti, vazgeçti.

“Peki. Yarın?”

“Evet. Yarın.”

İsmail istemsiz bir hareketle elini uzatırken, deminden beri ilk kez Sinem’e baktı. Sinem’in uzun, dalgalı saçları çığ düşmüş gibiydi. Hafif ıslak, parlak. Ve gülümsüyordu. Tokalaştılar. Ayrıldılar. İkisi de bir hoş, mutlu.

Sonraki sabahlar ve giderek iş çıkışlarında buluştular, buluştular. Açık, dürüst bir sevi gelişti, büyüdü aralarında. Filiz çiçek açtı.

Sinem, ortaokul ikinci sınıfı bırakarak yoksul ailesinin zorluklarını aşmaya yardımcı olabilmek ve ileriki günlere yönelik ceyiz hazırlıklarına başlayabilmek için, Çile isimli arkadaşının da yardımıyla bu kağıt ve ambalaj sanayine girmişti. Yaşlı bir anası, inşaatlarda çalışan aksi bir babası ve kendinden küçük bir erkek ve kız kardeşi vardı. “Anam iyidir. Babam geri kafalı, aksi. İşe girmemi bir türlü istemiyordu. ‘Kız başına bu kentte, bir sürü it, uğursuz arasında’... diye çok karşı çıktı. Halbuki anam iş bilmez. çalışmamış hiç. Artık çalışamaz da. İki kardeşim de okula başladı. Nasıl geçinebilirdik? Babam niye aksileniyordu ki?”

“Bunun için mi hep dalgın ve hüzünlüydün?”

“Bunun için. Düşündükçe çıldırarak gibi oluyorum. Ne biçim bir yaşam bizimkisi? Sorun, hep sorun. Mutlu olacak o kadar az şey sahibi ki, olan da geçici, sahte sanki. Niye? Niye?”

İsmail de bilmiyordu bu sorunun yanıtını. Fakat, beraberlikleri süresinde Sinem o eski hüzünlü, kederli havasından kurtulmuş, dirilmiş gibiydi. Şakalaşıyor, kıvranıyorlardı, birlikte-İsmail askerden gelince durumu ailelerine açacaklar, mutlaka evleneceklerdi. Düşsel, gerçek dışı gelecekler kuruyorlardı. Düşlerden düş beğenmiyorlardı. Bir düşte yaşıyor gibiydiler. Karabasanlı, toz pembe, garip bir düş... Tek düze olmayan düşleriydi salt.

Ama, o 1979 yılında tüm düşleri alt üst olmuştu. İsmail, ağır, sancılı, değişimini Sinem ile birlikte yaşadı. Birlikte harmanlandılar yeni düşüncelere.

Sigarasını üç parmağı arasına alıp fırlattı. Sigara hızla duvara çarptı. Közleri ve külleri savruldu, duvarda siyah bir leke bırakarak yere düştü, için için bir süre daha ince bir duman bırakarak yandı. İzmaritin sönmesini izledi.

“Nerede? Ne yapıyor acaba şimdi? Getirirler mi? Getirirlerse?.. Ya?.. O karşımda... Ben... Ben...”

Beyni düşünmekten sancılanıyordu.

Koltuk yumuşacıktı. Odanın pek özenli döşendiği söylenemez. Masalar, sehpa, dosyalar, klasörler, telefonlar... odayı bir büro görünümünü veriyordu. Oda oldukça geniş.

İsmail koltuğun yumuşaklığı dışında, ne oda, ne de odadakiler hakkında bir fikir sahibi değil. Koltuğun rahatlığı ona buranın iyi, pahalı döşenmiş bir oda olduğu izlenimi bırakıyordu. Anlaşılmaz, telaşlı fısıltılar geliyordu kulağına. Zemin gidip gelen ayakkabıların hareketliliği ile sarsılıyor, tok, titrek sarsıntılar oluyordu. “Hücrenin üstündeyiz herhalde” diye düşündü.

Gidip gelmeler, fısıldaşmalar durdu, ağır bir sessizlik çöktü odaya. İsmail endişeli. Heyecanını, endişesini belli etmemek, örneğin hızla atan yüreğinin atışlarını duyurmamak için kendiyi cebelleşiyordu.

“Geçmiş olsun İsmail.”

Bu ses? Yumuşak, içten, ılık, dost bir havası var. Kimin? İlk kez duyuyor bu sesi.

Zayıf, uzun boylu, kırsaklı, iyi giyimli sesin sahibi yineledi:

“Geçmiş olsun?”

“Sağol” dedi İsmail istemsiz.

Başkomiser keyifle yaslandı koltuğuna. Sol elini sol kulak memesine götürdü, parmaklarıyla ovalarken, küçük, mat gözlerini İsmail’e dikti. 40-50 yaşlarında gösteriyordu.

“Bak oğlum” dedi, “Seninle baştan yapalım pazarlığımızı. Eğer sorularına doğru cevap verirsen, bu iş canın yanmadan, çabuk biter. Anlıyor musun?”

Başkomiserin sesinde hiç bir zorlayıcılık yok. Rahat, içten, güven verici.

“Evet” dedi. İsmail.

“Çok iyi, bravo” diye kutladı başkomiser.

“Bravo! Zaten öyle pek uzun uzadıya konuşacağımız bir şey yok. Öğrenmek istediğim bir-iki küçük, önemsiz bilgi vereceksin, o kadar. Bir kaç önemsiz bilgi. Hepsi bu çocuğum. Yorgunmusun evladım?”

İsmail’in, sancıyan ayakları karıncalanıverdi. Ayakları çıplak ve hafif morlaşmıştı. Üstü başı, saçları darmadağın.

“Pek sayılmaz” dedi gururlu bir ifadeyle.

“Dövdüler mi yoksa seni?”

“Yok canım sohbet ettik sadece” diyecekti İsmail, vazgeçti. Bu anlamsız şefkat gösterisi canını sıktı sadece. Soruyu yanıtlamadı. Yanıt başkomiserin koltuğunun yanında dikilenden geldi:

“Dövmüşler efendim.”

Başkomiser, koltuğunda kıpırdandı.

“Allah belalarını versin!” dedi öfkeyle.

Yanında dikili duran iri yarı adam da:

“Allah kahretsin onları” dedi.

“Cık! Cık! Cık! Vay ulan!” diye ekledi bir başkası.

Odadaki diğer iki kişi katılmadı bu protestolara. Yılışık, koyu sarı dişlerini gösteren sırtımlarıyla iskemlelerinde kıpırtısız oturuyorlardı.

“İstemiyoruz ama oluyor böyle şeyler İsmail.” dedi başkomiser. Sesi uzgün, özür diler gibi.

“Oluyor işte... Bak oğlum burada dayak işkence filan yok. Eğer anlayabilirsek tabi. Eğer sorularımıza yalan cevap varırsen ya da hiç cevap vermezsen ben devreden çıkarım. Ben devreden çıkınca da ne olacağımı bilmem. Buna gerek kalmaz umarım. Sen temiz, efendi bir çocuğa benziyorsun. Ama eğer...”

Ceketinin cebinden bir “Kent” çıkardı. İçinden bir sigara alıp “ibelo”suyla yaktı. Paketi önündeki sehpanın üzerine bıraktı. Birden:

“Sigara içiyor musun?” diye sordu. Yanıt beklemeden:

“Verin. Bir sigara verin çocuğa” diye ekledi. Yanında dikilen adam sehpanın üzerinden “kent”i alıp, içinden bir sigara çıkararak İsmail’in kelepçeli eline tutuşturdu. İsmail ikircimlendi. Ya bir zaaf olarak kullanırırlarsa bunu? Fakat, çakmağın madeni sesine uyarak sigarayı dudaklarına götürdü, yaktılar sigarasını. İlk nefeste sigaranın tadına vardı. “Amerikan olmalı” diye düşündü. Aklına tombalacılar, köşe başlarında Amerikan sigaraları satan küçük çocuklar geldi.

“Nerede çalışıyordun İsmail?” diye sordu başkomiser.

“SE-TİN DİŞLİ SANAYİ’nde”

Selami Çetin’in yanında yani”

“Evet”

“Kaç sene çalıştın?”

“Yedi... Yedi-sekiz yıl. 1972’de girdim.”

İlkokuldan başka okumadın öyleyse.”

“Evet”

Çekirdekten yetişme. Tam bir proleter ha?!”

Alay ederek söyledi bunu. Küçümser, aşağılarcasına. İsmail bu aşağılamaya yanıt vermedi.

Başkomiser filtresine dek tükenen sigarasını kristal küllükte söndürdü, ezdi izmariti. Koltuktan kalktı, ellerini arkadan bağladı. Sehpa ile İsmail’in oturduğu koltuk arasında ağır, düşünceli voltalamaya başladı. Uzun bir söyleve hazırlanır gibiydi. Gürültüyle gırtlığını temizledi. Ağzına dolan balgamı, sehpanın üzerinden küllüğü alarak içine tükürdü. Koltuğun yanında kollarını göğsünde birleştirmiş durana:

“Götür temizle şunu” dedi.

Tekrar voltalamaya başladı.

“Peki Mensucattaki grevde ne işin vardı İsmail? senin onlarla ne alakan var? Senin, senin işin başka, onlarınki başka değil mi? Ne yapmaya gittin oraya?”

Dayanışma için” dedi İsmail kısaca ve sustu.

“Bak oğlum, henüz sorguya başlamadık. Şimdi öylesine muhabbet ediyoruz. Bu konuşmalar tutanağa filan geçmiyor. Dayanışma-mayanışma bunlar laf! Ben başka şey soruyorum. Asıl gayen neydi?”

“Başka gayem yoktu”

“Olmuyor çocuğum. Olmuyor!... Daha işin başındayken... Neyse, buraya tekrar döneriz... Sizin sendikanız vardı değil mi?”

“Evet”

“Hengisine bağlıydı. Yani...”

“Bağımsızdı”

“Başkanınız da Osman Kan’dı değil mi?”

“Oydu”

“Tanırım Osman’ı. İyi tanırım. Faşistin biridir. Değil mi?”

“Öyle”

“Evet.. Oğlum, bak senle açık konuşacağım. Beni dikkatle dinle.

Seni gayet iyi anlıyorum. Anladığımı sanıyorum demiyorum bak, anlıyorum diyorum. Sömürü ve haksızlığa tahammül edemeyen bir yanın vardı senin. Çevrende bir sürü haksızlık, adeletsizlik ve eşitsizlik görüyordum. Zengin, yoksul filan. Arayış içine girdin. Neden? Niçin? Nasıl? Çözüm buluyordun. Kim bulmuş ki?... Ve karşına komünistler çıktı. Senin zaafını anladılar, seni buldular. Arayış içinde, komünistlerin vaadleri sana çare gibi geldi. Sen, onların da senin gibi haksızlığa karşı olduğunu sandın. Yanıldın İsmail. Neyse... Bu ayrı bir konu. Herkes isteğine inanmakta özgürdür. Bu bir anayasa teminatıdır. Ama... Ancak bu neye inanıldığına bağlı. Neye inandın sen? Kanlı bir ihtilale! Kanlı, silahlı, kanlı, ölümlü! Sana her şeyin namlunun ucunda olduğu telkin edildi. İnandın. İnandın, çünkü bir arayış içindeydin...”

Başkomiser çöşkulu bir söyleve kapılmış gibiydi. Gidiyor, geliyor, hızlı, yavaş, sakın, heyecanlı... Durdu, bir sigara yaktı. Yine voltalamaya başladı. İsmail karşısında bir demagog olduğundan başka bir şey düşünmeden, ama her bir sözüne dikkatle kulak kesilmişti. “Yüz yıldır anlatılan bir hikaye!” Bunu düşündü bir an.

“Eh, arayan mevasını da bulmuş, belasını da... Sen belanı buldun! Hem de ne bela. Halbuki ne güzel bir işin, altın gibi mesleğin vardı değil mi? Namusunla çalışıyor, kazanıyordun. Ulan, ulan benim seninki gibi mesleğim, işim olsaydı, o sendika da, girermiyim bu komünistlik çirkefine?! Aldın işte başına belayı. Belanın da belası!... Oğlum devlet bu, koca devlet! Kimler gelmiş geçmiş, uğraşmış yıkamamış. Üç-beş komünist mi yıkacak ha? Ha? Kaç kişisiniz oğlum? Kaç? Söyle!...”

“Bence, siz...” Sözüünü sürdürmedi İsmail.

“Siz! Siz! Siz! Biz kimiz ulan! Biz de bu toprağın, bu vatanının ekmeğini yiyoruz. Ve bu memlekette her gün bir polis öldürülüyor, neredese hergün be! Faşist polismiş! Ne faşisti?! Polis faşist olmaz.

Biz görevimizi yapıyoruz sadece, faşistlik değil. Görevimiz bu bizim. Devletten biz bunun için maaş alıyoruz. Yediğimiz tabağa sıçıp, biz de devlete asi mi olalım yani. Olmaz oğlum. Mümkün değil bu. Bu düzeni beğenen beğenir, beğenmeyen canı cehennem!...”

Koltuğa oturdu. Alnında boncuklanmış terleri sildi. Yüzü sakindi. Kızmadan, sakın, doğal bir konuşma yapmıştı, Yer yer heyecanlanması da yapay, konuşmanın havasına uygun olsun diyeydi. Yıllardır aynı konuşmayı yapmak onu heyecanlandırmıyordu artık. Derin bir soluk alıp, bıraktı. Koltuğa yaslandı. Kollarını göğsüne kavuşturup, yine sol

elini sol kulak memesine götürüp ovmaya başladı kulağını. Ne zaman ve nasıl bilmeden, bu hareketi tikleşmişti. Durup düşünürken, ara sıra da sinirlendiğinde farkında bile olmadan sol eli kulak memesini bulur, ovalardı kulağını. İsmail öyle kıpırtısız bir yüzle, kelepçeli ellerini dizlerine koymuş bir halde az ötesinde oturuyordu. Sıkıntısını, tedirginliğini dışa vuran sık sık derin solumasıydı. Başkomiser bir süre onu seyretti. Birden:

“Karnın açmı oğlum?” diye sordu İsmail’e. Sesinde içtenlik egemendi.

“Evet” dedi İsmail.

“İyi” Başını kaldırıp yanındakine:

“Bize bir şeyler getirin. Kendinize de. Çay da olsun” dedi başkomiser. İri yarı adam kapıya yöneldi.

Sen öyle otur bakalım. Seni ne hale sokacağım. Bu daha elimdeki ilk günün. Ben neleriyle uğraştım be! Sen nesen ki? Topu topu bir yıllık bir mazin var. Bense hayatımı koymuşum. Bu saçlar değirmende ağırmadı. Çözeceğim seni! Çözeceğim! Erken ötersen ne âlâ. Yok efelik taslarsan... Seni öyle bir çözeceğim ki!... Yeter oğlum, artık bilgi-milgi istemiyoruz senden, diyeceğim de gene susamayacaksın! Eğer, eğer ötmezsen, seni öyle bir çözeceğim ki, sana güvenen budalalar yüzüne tükürecek. Posa yapacağım seni. Posa! Yöntemlerime kaç kişi dayandı ki, sen dayanасыn. Çözeceğim ulan, çözeceğim seni! Çözülme de gör.”

Yarım ekmeğin içine doldurulmuş, soğan ve köfteden oluşan yemeğin tadı, kokusu İsmail’i yıllar öncesinde tek düze, kahveden, acılı, umutsuz günlerinin bazı anılarına götürdü. Ama şimdi anılarla kaybedilecek zaman yok.

Kurnaz adam doğrusu. İnandırıcı ve içten olmak, öyle bir izlenim yaratmak için epey zorlanıyor. Bir de onun hareketlerini görebilseydim!... Ne kadar sürecek bu konuşmalar?! İşkenceye ne zaman başlayacaklar? Metin’e işkenceye başladılar mı acaba? O nerelerde, ne yapıyor ki?! Sorguyu ağırdan aldıklarına göre bir çözülme yok. Önce psikolojik olarak yıkmayı deniyorlar. Yıkılacak mıyım?! Metin dayanabilecek mi? Ben?... Belgeler ellerinde mi acaba? Ya kardeşim, ya evden götürmediyse ve şu an ellerindeyse? Adamın güvenli havası bundan mı? Eğer ele geçtiyse?... Kim, diyecekler, kim getirdi bunları sana?! Metin. Ya

Metin inkar ederse? Peki Metin değilse kim? Kim?..

Başkomiser:

“Ee, yemeklerimizi yedik.” dedi keyifle. “Kaldığımız yerden devam edelim. Bu iş koptu artık İsmail. Bu durumda yapacağım en akılcıca iş, sorularıma cevap vermen, tüm bildiklerini anlatmandır. Bunu bekliyorum senden. Eğer mantıklı davranırsan aramızda hiç bir tatsız olay çıkmaz. Senden istediğim bir kaç önemsiz ayrıntı. Parti yazılarını kimler getiriyordu sana? Sen onları kimlere veriyordun? Hücreniz? Kaç kişiydiniz? Bunlar kimlerdir? Sorumlunuz kimdi? Senin hücredeki görevin neydi? Ne zaman partiye girdin? Kim aldı seni partiye? Bugüne dek hangi eylemlere girdin? vs... İşte bunları söyleyeceksin bize. Gördüğün gibi fazla bir şey istemiyoruz senden... Bir sigara verin İsmail’e..”

Kendi de yaktı.

“Ne diyorsun?”

İsmail-ikirciksiz:

“Bildiklerimi söylerim” dedi.

“Bravo” diye haykırdı başkomiser. Kıvançlı.

“Bravo lan!” dedi başkomiserin yanındaki.

“Aferin! Aferin!” dedi beride duran

Diğer iki adam suskun. Yılışkın sırtlıyorlar sadece.

“Bravo!” diye yineledi başkomiser. “Bravo ki bravo! Ulan, ulan ben her zaman demem mi sopayla kimse adam olmaz diye ha? Bakın İsmail’e! Bravo İsmail! Bravo çocuğum. Tamam, bildiklerini söyle çık git. İstersen, arkadaşlarından korkuyorsan, söylediklerini tutanağa da geçmeyiz ulan. Bu da bizim sana bir kıyağımız olsun be...”

Başkomiser neredeyse koltuktan fırlayıp İsmail’in boynuna sarılacaktı sevinçten. Hepsi sevinçli. Ulan helal olsun be! Ne iyi, ne korkakmış bu! Konuşacak işte. Ulan, ulan gözlerinden öpmeli bunun, gözlelerinden öpmeli. Daha bir fiske vurmada... Valla bravo!

Başkomiserin keyifle gerilen yüzü birden sarktı. Gözleri iyice küçüldü. Ya? Ya bizle dalga geçiyorsa? Ya?... Ulan, o zaman!.. Ulan, bilirim ben!.. Ulan!..

“Eee, anlat bakalım İsmail. Yavaş, acele etmeden. Düşünerek. Tutanağa geçmiyeceğiz, söz!”

Biliyorusunuz” diye söze girdi İsmail, “ben daha önce karakolda yazılı bir ifade vermiştim...”

“Biliyoruz. Geç onu İsmail. Orada bir şey yok ki. Geç onu”

“Yine yazılı ifade veririm. Ancak...”

“Ne?”

“Bana iyice düşünmem için yarına dek zaman verin. Zamanınızın bol olduğunu söylediniz. Bir gün istiyorum. Ben söyleyeceklerimi yazar öyle veririm size. Yarın...”

Başkomiserin alnı düşünceyle kırıştı. Elini yine kulak memesine götürdü. “Bu arada diğerleriyle ilgilenirim. Ne varsa onda var zaten...”

“Olur, kabul ediyorum” dedi başkomiser. “Fakat, eğer bizi oyalamaya çalışırsan, aklın sıra kurnazlık ediyorsan, seni anandan doğduğuna pişman ederim oğlum. Eğer samimiyetimi suistimal edersen... Neyse, sana yarına kadar düşünmen için fırsat veriyorum. İyi düşün. Yaz bildiklerini. Sabaha kadar müsade sana”

Bir şırıltı geliyor kulağına sürekli. Dışarda ince, usul son yazın ilk yağmuru çiseliyor gibi. Yoğun bir toprak kokusu algılıyor. Toprak kokusu burnunu karıncalandırıyor. Bir hoş oluyor. Derin derin soluyor havayı. Toprak kokusu kayboluyor, şaşıyor buna. Belki de bu şırıltılar yağmur damlası değil. Belki açık bırakılmış bir musluk. Peki bu toprak kokusu? Bir an hücreyi kaplayan ve birden yiten. Düşünceleri bir birine karışıyor. Eski bir Çin’de işkence edilecek adamın kafası önce iyice tıraşlanır, cascavlak edilirmiş. Sonra başını bir duvar mensesine bağ-larlarmış. Çıplak kafatasına da tem ortasına gelecek şekilde, yüksekçe bir yerden soğuk su damlatırlarmış. Şıp!..Şıp! Şıp! Ve su damlası git-tikçe ağırlaşır, kafatasını delermiş. Bu işkenceye tabi tutulan insanlar kısa sürede çıldırırlarmış. Kulağına gelen şırıltı böylesi değil, ama bunu düşünmek ürpertiyor onu.

Karmaşık, yoğun bir düşünce anaforunda dönüyor. J. Fuçık yan-kılanıyordu beyninde.

(İşkencede) “... kelimeleri tartmazlar, senin içinde olanı tartarlar, hamuruna bakarlar. Zaten bu zamana kadar sende kalan en önemli tek şeyindir. Zaten bu zamana kadar senin esas kişiliğini çelikleştiren, güçsüzleştiren ya da güzelleştiren ne varsa, ölümden önce gelen fırtınalarla darmadağın edilmiştir. Sadece özne ile yüklem kalmıştır, sadık olan direnir, hain olan ihanet eder, kahraman mücadele eder, ödleik olan çözülür. Her birimizde güç ve güçsüzlük, cesaret ve korku, sağ-lamlık ve yalpalama, saflık ve pislik vardır. Burada ya biri kalır ya öte-

ki. Ya evet ya da hayır...”

En son J. Fuçık’i okuduğunda bu güçlkle anımsayabildiği sözlerin derin anlamın hiç düşünmemiştir.

Gözleri usulca açtı. Tam tepesindeki ampülün sarı, ölgün ışığı gözlerini kamaştırdı. İstemsiz bir hareketle gözleri kırıştı. Yatakta doğruldu. Tüm isteğine karşın bir türlü uyuyamıyordu. Bir uyuyabilse. Şöyle beynini bir kaç saat dinlendirebilse... Kocaman hücrenin küçücük penceresine baktı. Ulaşamayacağı kadar yüksekteydi pencere. Cam arkasında hayal-mayal tel örgüleri seçebildi. Koyu bir karanlıktı gerisi. Geceydi. Cama damlalar düşüyor, ya da sırıyordu. Dikkatle cama çarpan damla seslerini dinledi bir süre. Evet, dışarıda yağmur yağıyordu besbelli. Son yazın ilk yağmuru düşüyordu.

Ayağa kalkarken yüzü acıyla buruştu, gerildi.

Çok geniş, bomboş bir hücreydi. Evet hücreydi burası. Kesin. Yaklaşık iki metre uzunluğunda, geniş raylar üzerinde gürültüyle hareket eden, ağır, tümüyle demir saçtan bir kapısı vardı. Kapıda, avuç kadar, dışardan açılıp kapanabilen, küçücük mazgal bulunuyordu, Yerdeki yatak ve oraya-buraya atılmış izmaritler dışında başka hiç bir şey yoktu. Duvarlar apak, yeni boyanmışçasına. Yeni yapılmış bir yer burası. Etrafta buranın eski olduğunu gösteren hiç bir şey yok. Canlı da yok. Ne bir örümcek, ne de bir sinek. Halbuki havalar serinleyip, hele son yaz yağmurları düşmeye başladığında sinekler kapalı yerlere doluşurdu. Bunu garipsedi. Hücrede tek bir sinek bile olmayışına şaşıtı.

Voltalamaya başladı. Önceki gün ayak tabanlarına inen sayısız sopa darbesiyden, canı halâ yanıyordu. Can acısını unutmak için bir marş tutturdu.

Bin dokuz yüz on yedi’de doğmuş
Arnavutluk’ta vurulmuş
Kamboçya’da direnmiş
Çin’de çarmıha gerilmişim ben!
İspanya’da bin yara
Dofar’da gerilla
Tayland’da kızıl kurşun
Laos’ta zaferim ben!
Portekiz zindanlarında
İran’ın darağaçlarında

Türkiye'nin şafağında
Filistin'de cepheleyim ben!
Karedeniz'de Mustafa Suphi
Adana'da İnce Memed
Antep'te Kara Yılan
Dersim'de Hemo Zülfekeşim ben!
Darağacında Deniz, Yusuf, İnan
Nurhak'ta Kadir, Sinan
Kızıldere'de Cihan, Çayan
Vartinik'te Ali Haydar'ım ben!
İşkencede İbrahim
Kavgada Taylan, Kerim
Jandarma çemberinde
Ahmet Muharrem Çiçek'im ben!

Marşı güçlkle bitirebildi. Soluk soluğa kalmıştı. tekrar yatağa çıktı.

Ne içinde oturduğunun bina, ne de başka hücreler olup olmadığını bilmiyordu. Getirdiklerinde gözleri bantlıydı. Binanın merdivenlerini polislerin yardımıyla tırmandı, döndü, indi, döndü... Sorguya götürürlerken, yine döndü, tırmandı, döndü, tırmandı... Karanlık bir labirentte gibiydi. İki katlı bir binada olduğunu tahminliyordu. Ve olağanüstü sessiz bir yerdı. Gidip gelen, telaşlı, telaşsız ayak sesleri, arada bir derinlerden gelen anlaşılmaz sesler dışında tümüyle sessiz bir yerdı burası. Kent dışında olduğu kesin. Gelirken kent dışına çıktıklarını, git gide ve sonra tamamen azalan yoğun otomobil, korna seslerinden ve toprak bir yolda içinde bulunduğu münibüsün sarsıntısından, çamurluklara çarpan küçük taş seslerinin takataklarından anlamıştı. Fakat gözleri kapalı olduğundan kentin ne kadar dışına, nereye getirildiğini anlamasına olanak yoktu.

Dışarıda yağmur sürüyordu.

Polislerin verdiği birincilerden birinin ağzını açtı. Bir sigara çıkarıp, kibritle yaktı.

Metin de kendisiyle birlikte minibüse binmişti. Minibüse önce Metin binmişti. En arka koltuğa, iki iri-yarı polisin (sivildiler) arasına oturmuştu. Binerken bir ara göz göze geldiler. Metin belli belirsiz gülümsemişti. O da yüzüne, tabanından vuran acıya karşın gülmeye çalaşmıştı.

Oturur oturmaz gözlerine sımsıkı kavrayan lastik bir bant taktılar... Dünden beri Metin'i bir daha görmedi.

O da bu binadaydı. Ama nerede? Daha başka hücre var mı? Demin söylediği marşın yankısı vardı mı ona? Yoksa sorguda mı şimdi? Nerede? Nerede?... Direniyor mu? Çözülmede mi?.. Nerede? Nasıl?.. Çözülürse? Derse ki... Direniyordur. Nasıl gülümsemişti minibüse bindiği o an? Her şeyin olumlu gittiğini mi anlatmak istemişti? Yoksa o iki gün boyunca direndiğim için beni kutlamak mı?..

Dışarıda yağmur sürüyordu.

Evi aramışlar ve parti bildirilerini bulmuşlardı demek ki. Ah neden bildirileri evde bıraktın. Ah, aaahhh! Neden bıraktın kardeşine o eve götürmesi işini. Neden! Sersem kafa! Ne halt yiyeceksin şimdi? Ne diyeceksin? Ne?..

Sigarasını fırlattı. Ellerini ensesine bağlayıp, yatağa boylu boyunca uzandı.

Anasını ansıdı. Zayıf, kuru ama dinç, bir şahin gibi atılgan gerektiğinde. Anasının en çok gözlerini severdi. Yüzüne çöreklenmiş yoğun acıya karşın hep gülümser gibi bakan, bakınca insanın içini ıltan, sevecen, iri, kara gözleri vardı anasının. Gözleri ne kadar umutluysa, dudakları da aksine o denli umutsuz bir anlatım verirdi yüzüne. İncecik dudakları her an ağlayacakmışcasına sarkık, kederli dururdu. Omuzlarına inen seyrilmiş saçları tel tel, apaktı. Hep sabun kokan, soğan kokan, mavimsi kalın damarları fırlamış elleri incecik, buruş buruştu. Ta yüreğinden sevgiyle kopup gelen “Yavrums, oğlums” deyişi sımsıcak, özverili ve yatıştırıcıydı. “Kendini ataşlara atma yavrums. Dertli ananı onmaz dertlere atma oğlums. Yüreğim dayanmaz, dayanmaz senin ataşına”. Son bir yıldır oğlunun “tehlikeli” işlere karıştığını anladığından beri sık sık böyle derdi. Endişeli, telaşlı, içten, yalvarırcasına... Ne yapıyordur şimdi? Mutlak ağlıyordur. Anlına tülbentini sıkmış, sarmış, düğümlemiş yatakta ya da kanepede gözleri dolu, sabit, sallanarak ileri geri, burnunu çeke çeke, derin “oofff”larla sessiz bir ağıttadır.

Ya baban? Baban:

“Ulan avrat, üzülmeye, ağlama. bir şey olmaz oğlana. Meraklanma avrat. Ulan avrat, ulan...” diye etrafına pervane gibi dolanarak yapmacık bir kızgınlıkla teselliye durmuştur kesin. Hiç ağladığını görmedim babamın. Görülmemiş ağladığı, göz pınarları kurumuştur belki. Gözleri iri, siyah gözleri kıpırtısız, fakat kederliydi. Yüz çizgileri bıçak-

lanmış gibi, avurtları çıkmış zayıftı. Kır saçları iyice seyrelemiş. İri elleri nasırlı, güçlüydü. Az mı suratında duydun o gücü? Azmı dövdü ananı, sen küçükken? Yine de babanda sıcak, çeken, soran, güven veren gizil bir güç duymazmydın? Yüzünde sadece keder vardı. Keder, umutsuzluk, öfke, keder... Şimdi çözüyorsun bu yüzün, davranışların gizini. Eskiden korkulu bir saygıydı baban. Şimdi posası çıkarılmış bir belediye işçisi olarak, acınası, kahredici bir sevgi duyuyorsun...

Dışarıda yağmur sürüyordu. İsmail anıların, düşüncelerin anaforunda döneniyor, döneniyordu.

"Yazıp bitireyim bir an önce". Bu düşünceyle doğruldu. Sivil polislerin az önce bıraktıkları kağıt tomarını aldı. Bağdaş kurup, önüne bıraktı. Ayak tabanları, bileği bağdaş kurunca müthiş acıdı, direnmekten vazgeçip çözdü bacaklarını, uzattı. Yastığı duvara dayayıp sırtını yastığa bıraktı. Dizlerini yukarı doğru bükte. Kağıt tomarını sağ bacağına dayayıp yazmaya koyuldu.

Önce iri harflerle kağıdın üst ortasına "İFADEMDİR" yazdı. Altını çizdi. Ve altta devam etti:

"1960 Çınar köyü doğumluyum. Doğumumdan kısa bir süre önce ailece bu kentte göç etmişiz..."

Güneş tam tepedeydi. Bunaltıcı, yapışkan bir sıcaklık yayıyordu. İnsanlar gölge yerlere sığınıyorlardı. Fakat güneş ısını buralarada yayıyor, gölgeye sığınanlar da bunaltıcı sıcaktan kurtulamıyorlardı.

İsmail'in koltuk altları, sırtı, boynu terden yapış yapış olmuş, yeni, açık mavi, kısa kollu gömleği bedenine yapışmıştı. Yüzünü, boynunu sık sık mendiliyle silmek zorunda kalıyordu.

Otobüsün tüm koltukları dolmuş, yedi-sekiz kişi de ayakta kalmıştı, İsmail'de ayakta idi. Otobüste yoğun bir sigara dumanı, yoğun bir gürültü vardı. Köylüler, kentten alış-verişten dönüyordu.

Otobüsün bağı, üstü ve içi sepetler, çuvalar ve fileler doluydu. Ter kokusuna peynir, sebze, meyve, soğan kokuları karışmış, havayı ağır yoğun, dayanılmaz bir koku kaplamıştı. Mendilleri, gazete kağıtlarıyla serinlemeye çalışıyordu yolcular. Ağlayan, bağırsan çocuk seslerine, kahkahalar, konuşmalar karışmaktaydı.

Köylülerden hiç birini ve köylülerden hiç biride onu tanııyordu. Kimse ona bir şey sormamış o da kimseye bir şey söylememişti. Oysa onlarla tanışmak, konuşmak, kaynaşmak için can atıyordu. Köylüle-

riydi bunlar. Ama köylüleri bu iyi, farklı giyitli gencin, köylerinden yirmi yıl önce ayrılan Zehra ve Ali'nin çocuğu olduğunu ne bilsinler? Bilse-lerdi böyle salt soran, merak dolu gözlerle bakarlar mıydı? Ne de konu-şkanlar. Hepside esmer, dinç, capcanlı. Yo hepsi değil. Kimi suskun, kederli, bitkin. Renga renk giyitleri göz alıcı, albenili. Fakat otobüste bir tek o kısa kollu gömlekli. Genç, yaşlı, kadın ve erkekler giyitleriyle bu banaltıcı sıcakta nasıl dayanıyorlar şaştı. Erkeklerin çoğunluğu be-yaz gömleklerinin yaka düğmeleri bile kapalı, üstelik ceketliydi. Kadın ve kızlar uzun, ak baş örtüler giymişlerdi. Kapalı, bol, boydan boya rengarenk entarilerin altında bol, çiçekli -herhalde- pijamaları vardı.

Eski, her tarafı tangır-tungur sesler çıkaran otobüs kentten epey uzaklaşmıştı. Açık pencerelerden içeri sıcak yel doluyor ancak, ağır giden otobüsün yolcularını serinletmiyor, havasını da pek temizlemi-yordu. Üstelik açık pencereden içeri yoğun tozlar doluyor ve fazla terli yüzlere, giyitlere yapışıyordu. Anası:

“Köye bir saat çeker yol” demişti. Saatine baktı onbeş dakika ol-muştu otobüs hareket edeli. Köyüne yaklaşıyor olmanın sevinci doldu içine birden. Yüreğinin tıptırtıları hızlandı.

İlk yıllık iznini köye giderek değerlendirmeyi iyi düşündüğü duy-gusunu taşıyordu. Çok istiyordu bunu eskiden beri. Bir hafta kalmayı kafasına koymuştu. Anası da, babası da bu düşüncesini olumlu karşıla-dılar. Anası:

“Bende gelmek isterdim ya, olmaz ki” diye hayıflanmıştı. “Baban hiç gelemmez. Kör olası kardeşin de sınıta kaldı, o da dersini çalışsın. Sen git oğlum. Koca erkeksin gayrı. Ah, aahh! Bir özledim ki köyümüzü. Irmağını, ağaçlarını, havasını, meyvelerini, bağlarını, bahçelerini... Aahh nereden geldik bu batasica yere. Hangi akla uyduk, aahh. Sen git yavrum gör köyümüzü. Analığım da kalırsın. Seni doğurduğum ev du-ruyorsa, orayı da gör. Analığım gösterir sana.... İyi de giyin. Bir yeni gömlek al bu haftaki haftahığınla. Pırıl pırıl git. Git ki, köyümüzün gü-zel kızları seni görünce bayılsın...” dedi ve daha bir çok, uzun öneriler-de bulundu. Köye yolladığı İsmail değil de, özlemleri, gururu, düşleri-ydi sanki. Ezilmiş, yitmiş, kırılmış düşleri, gururu, özlemleri....

Bir el dokundu omzuna hafiften. Uçsuz bucaksız ovaları, bahçe-le-ri dalgın seyrediyordu ki, bu temasla başını sağ omzuna doğru çevirdi.

“Nerelisin sen yeğenim?” diye sordu yanibaşında duran. Otuz-

otuz beş yaşlarında gösteren esmer biriydi. Sormaktan, sorusundan ürkmüş gibi bir hali vardı.

“Buralıyım abi” dedi İsmail.

Adamın yüz ifadesi değişti. Kalın kaşları kalktı, alını kırıştı, dudakları büzüldü. İnanmazca:

“Buralı mı? Çınarköylü mü yani?” diye tekrar sordu.

Duraksamadan bir övünç havasıyla yanıtladı İsmail:

“Evet buralı.”

Adam daha bir hayret etti. Yanına yöresine bakındı. Yüz hatları yeniden değişim gösterdi, dudakları yayıldı, gülümsedi, yüzü ışıdı. Bir süre ne diyeceğini bilmedi. Toza, tere batmıştı yüzü. Hemen, önünde durduğu koltukta oturan yaşlıca bir adama doğru eğildi.

“Bizdenmiş. Bizim köylüymüş.” dedi usulca kırçıl bıyıklı, yaşlıca adam bunu duyunca, onun da yüzü dalgalandı. İnanmazca bir ifade aldı yüzü. Dudak büktü. İsmail konuşmayı duydu. Renk vermedi. Dimdik, kıvançla koltuk demirinden tutuyor, duymamazlıktan geliyordu. Avuçları sıırsıklam tere batmıştı. Yaşlıca adam:

“Sor bakalım kimlerdenmiş” dedi ayakta durana. O da İsmail’e:

“E? Kimlerdensin yeğenim?” diye sordu.

Kimlerdendi? İsmail ne bunu biliyordu, ne de merak edip sormuştu. Evde kimse de bu konuda bir şey söylememişti. Ya da söylenmişti de, anımsamıyordu. Kimlerden?... Soyunu-sopunu, hangi lakapla çağırıldıklarını soruyorlardı. Ne diyeceğini bilemedi. Kendine kızdı. Sıkıldı. Sabır ve merakla bekleyen adama:

“Zehra ve Ali Erinc’in çocuğuyum” dedi.

Adam bir şey anlamamış gibi dudaklarını sarkıttı. Eğildi:

“Zehra ve Ali Erinc’in çocuğuymuş” dedi, yaşlıca olana. Yaşlıca adamın yüzü bir daha dalgalandı.

“Ula...Ula...” diye sayıkladı. “Ula bu bizim Ali’nin çocuğu! Vay! Vay ula!.. Vay yeğenim!” diyerek koltuktan kalktı. İsmail öylece baktı adama. İnce, uzun boylu, dinç görünümü. 40 ya da 50 yaşlarında olmalı. Saçlarında, bıyıklarında, seyrek sakallarında yer yer ak kıllar doluydu. Otobüse sessizlik çöktü.

Aksaçlı adam, koltuğun dibinde duran elinin tersiyle kenara itti.

“Çekil. Çekil. Vay Ali’nin çocuğu! Vay yeğenim!” diye söylene söylene İsmail’e uzandı, çekti. Titreyen elleri arasına İsmail’in başını aldı, İsmail’in alnından, kaşlarının üstünden sevgiyle, heyecanla öptü.

İsmail, yüzü kıpkırmızı, bu sevgiye ve heyecana katılamamanın, ne yapacağını bilmemenin sıkıntısıyla öylece, gülmeye çalışarak kalakaldı. Aksaçlı adamın heyecanı ona da geçmişti birdenbire. Adam kucağında sepetle, olan biteni izleyen uzun, ak başörtülü, kuru, çelimsiz görünen kadına:

“Yanaş ula avrat, yanaş.” deyip gövdesiyle de kadını pencereye doğru itti. Kadın pencereye yapışırçasına kenara büzüldü.

“Otur yeğnim, otur şuraya” Adam bir eliyle koltukta açılan döşemeye vuruyordu. İsmail şaşkın. Oturdu. Adam ondan yana dönük, yan oturmuş, bir koluna da İsmail’in omuzuna dolamıştı.

“Vay Ali’nin çocuğu! Vay yeğen vay!” diyerek omuzunu sıkıp bıraktı bir kaç kez İsmail’in.

Arka koltukta oturan iyice yaşlı biri aksaçlı adama:

“Yeğen kimdenmiş Hamza?” diye sordu. Hamza, otobüsteki herkesin duymasını isterce yükseltti sesini:

“Zehra’yla Ali’nin çocuğu yeğenimiz. Vay yeğen vay! Yeğen köyünü, bizi hasretlemiş, bize gelmiş. Vay!...”

Herkes duydu Hamza’nın sesini. Az önce Hamza’ya soran:

“Hoşgelmişsin yeğen” dedi İsmail’e. Ardından ardarda:

“Hoşgelmişsin!” sesleri yükseldi. İsmail her “hoşgelmişsin”e yetişmeye çalışarak:

“Hoşbulduk! Hoşbulduk!...” dedi üstüste. Bu bir anda yoğunlaşan sıcak ilgi İsmail’i tuhaf, hoş duygulandırdı. Mutluluktan ağzı kulağına varıyordu şimdi. Sıcak, teri, tozu, kokuyu herşeyi unutmuştu. Bir hoş, bir mutlu, kıvranıyordu.

Hamza İsmail’i omzundan sarsarak:

“Köye neredeyse geldik yeğen. İlk geliyon de mi?” diye ikircikli sordu.

“Evet dayı” dedi İsmail.

“Dayın kurban sana yeğen. Bak!”

Otobüs bir köprüye giriyordu. Pencere tarafından yüksek bir tepe dizisinin eteğine serpilmiş köy evlerini gösterdi Hamza dayı:

“İşte köyümüz yeğen. Geldik say.”

İsmail köye baktı. Her taraf açık koyu yeşile bürünmüştü. Köy bu yeşilliklerin tepesinde. Köprüye girmişti otobüs. Köprünün altından ağır, dingin akan bulanık mavi Kızılırmak geçiyor, uzuyor, kıvrıla kıvrıla gidiyordu. Köprünün dibinde, ötesinde yarı-çıplak, çırılçıplak çocuklar oy-

naşıyor, neşeyle dalıp çıkıyorlardı Kızılıрмаğa. Güneş halâ tepedeydi. Çocukların sıçratığı sular küçük, parlak yıldızcıklar gibi tekrar ırmağa karışıyordu. Kıyıdaki, suya dalıp çıkan tüm çocuklar anlaşılmaz bağırtılarla, sevinçle otobüse ellerini salladılar. İsmail'in içini hoş bir serinlik kapladı. Otobüs tozlu, sık ağaçlarla örülü daracık köy yoluna ilerliyordu. Yol gölgelikti. İsmail'in burnuna alışmadığı, yoğun, karmaşık, mis gibi bitki kokuları geldi.

Hamza dayı onun böyle hayran, mutlu pencereden dışarı bakışını izliyor, o da kıvanıyordu.

“Hatçe'lere gidiyon herhal yeğen?” diye sordu.

“Evet dayı. Evet Hamza dayı” dedi İsmail. Gözünü pencereden, ağaçların, bağ, bahçelerin yemyeşilliğinden ayırmadan söyledi.

“Ben götüreyim seni, sen bilmen evi” dedi Hamza dayı.

“Sağol dayı” diye mırıldandı İsmail.

Otobüs uzun yokuşu gürültüyle, homurtuyla çıktı. Köyün alanda-ki tozunu, taşını savura savura kıvrıldı, döndü “zınk” diye durdu. Tısladı. Sustu. Herkes canlandı. Uyuklayanlar uyandırıldı. Ağır, bitkin inmeye başladılar.

Hamza dayı İsmail'i önüne kattı, omzundan hafifçe ite ite birlikte indiler.

İnenler, karşılayanlarla birlikte otobüsün çevresi ana-baba gününe dönmüştü. Bir veyveladır kopuyordu. İsmail'in bagajda “Adidas” mavi bir çantası, içinde bir kaç parça giyit, bir kaç parça hediye paketi vardı. Hamza dayı:

“Durun ula... Açılın ula” diye diye bagajın önüne geldi, İsmail önde, karısı ardında durdu. Muavin bagajı boşaltıyor, köylüler bohça, torba, file, sepet, neleri varsa alıp ya gidiyor, ya da kenara çekilip otobüsün üstündeki eşyaların boşalmasını bekliyordu. İsmail çantasını gördü aldı. Hamza dayı da bir kaç bohça ve çuvalı karısıyla seçti, kenara taşırken İsmail yardımına koştu. Hamza dayı:

“Hele yeğenime bak. Ula biz taşırız. Vay yeğen vay!” diye kıvançla söyleniyordu.

Eşyalar kenara çekilince Hamza dayı karısına:

“Ula avrat, birkaç velet çağır, eşyalara yardım etsinler sana. Ben yeğeni Hatçe'lere bırakayım” dedi ve İsmail'in omzuna vurup:

“Düş önüme” diyerek birlikte yürüdüler.

Yol boyunca Hamza dayı İsmail'e anasını, babasını, kardeşlerini,

ne iş yaptığını, tahsilini, sigortalı olup olmadığını ardarda sordu. Anasının iki düşük yaptığını, İbrahim adında bir küçük kardeşinden başka kardeşi olmadığını söyleyince, Hamza dayı üzüldü. Az okumuşluğuna değil de, çalıştığına, hele sigortalı, sendikalı bir işte çalıştığına ise çok sevindi. Kendisiyle ilgili hiç konuşmaya fırsat bulamadan bir evin önünde durdular.

“İşte Hatçe karının evi”

Genişçe, basık, toprak sıvalı bir evdi. Evin çevresinden, her yandan yoğun tezek kokuları geliyordu. Tahta kapı ardına dek açıktı.

“Hatçe! Hatçe!” diye açık kapıdan içeri bağırdı Hamza dayı.

Ses gelmeyince İsmail’e:

“Gir, gir” dedi. “Ahırdadır herhal”. Birlikte girdiler eve. Genişçe bir salona benziyordu burası. Hoş bir serinlikteydi içerisi. İsmail buna da şaşıtı. Yüreği heyecanla çırpınıyordu. Çantayı bıraktı. Ayakkabalarını çıkardı. Hamza dayı:

“Hatçe! Ula Hatçe karı!” diye yine seslendi. “Otur sen yeğenim” diyerek sediri gösterdi. İsmail tam oturacaktı ki:

“Ne var? Kim o?” diye bir kadın sesi duydu. Oturmaktan vazgeçti. Girdikleri kapının tam karşısındaki geniş, tahta kapı gıcırdayarak açıldı. İçeriye elli yaşlarında, dimdik, açılmış başörtüden simsiyah saçları görünen bir kadın girdi.

“Sen miydin Hamza” diye mırıldanıp, sedirin önünde, ayakta, iki eli yanda, şaşkın duran İsmail’e baktı. Sayıklar gibi:

“Hoşgelmişsin...” dedi. Hamza’ya soru dolu baktı. Hamza:

“Bu yeğeni biliyon mu?” diye gururla sordu. Kadının iri, kara gözleri kısıldı, alnı kırıış kırıış oldu.

“Kim ki?” diye sordu. Bir yandan İsmail’i süzerek.

“Sana bir tanrı misafiri getirmişim Hatçe karı. Bu yeğen senin... Senin üvey Zehra’nın çocuğudur.”

Kadının yüzü gerildi. Alt dudağı titredi. Gözler birden buğulandı.

“Vay! İsmail’im! İsmail bu!” diyerek İsmail’in boynuna atıldı. Kolları arasında sıkı.

“Vay, hayırsız Zehra’mın İsmail’i! Cığerim!” kokladı. Gözlerinden, yanaklarından öptü İsmail de çok duygulandı. Neredeyse ağlayacakmış gibi oldu.

“Neyse” dedi Hamza dayı, “ben gideyim. Akşam yeğenimle soh-bete geliriz benim kariyla. Siz hasret giderin hele” kapıya yürüdü.

Hatçe kadın:

“Bir çayımızı, ayranımızı içeydin Hamza efendi” dedi telaşla.

“Yok gideyim. Akşama geliriz. Behçet’te dönmüş olur o zaman.”

Deyip çıktı gitti Hamza dayı. Hatçe kadın üstelemedi. İsmail’i sedire oturttu. Başörtüsüyle gözlerini sile sile mutfağa gitti. Tüpü yaktı. Çaydanlığı bıraktı kaynamaya. Bir şeyler mırıldanıyordu bir yandan ya, İsmail anlayamadı.

“Çay birazdan olur İsmail’im” diyerek o da sedire ilişti. Ağıt gibi bir konuşması vardı. Titrek, ince... Ne diyeceğini, ne soracağını şaşır-mıştı. Bir süre konuşmadan öyle, gülümseyerek baktılar birbirlerine. Hatçe kadın elini İsmail’in yüzünde gezdirdi. Tekrar sarıldı. Kokladı öptü. Yoğun bir özlem ve sevgi doluydu. Böylesine yoğun bir sevgiye bugüne dek bir anasında görmüştü İsmail. Yoğun, elle tutulur, içten, sıcak bir sevgi...

İsmail köyde tam beş gün kaldı. Eve gelen giden ziyaretçilerle dolup taşıtı her gece. Dedesi Behçet’in 60 yaşına karşın dinçliğine, çalışabilirliğine, sevgisine konuşmasına hayran oldu. Küçük üvey dayısı üvey teyzeleri de hiç yalnız bırakmadılar. Geceler boyu söyleştiler. Özlem giderdiler. Özlemi doğuran ayrılıklarına, ayrılıklara kahroldular. Birbirlerinden böylesine kopmalarına yıllarca birbirlerini arayıp sormamalarına içerlediler. Çaresiz, umutsuz, nedenini tam bilemeden...

İsmail köyün yüksek tepelerine, efsanevi kanlı kovuğuna tırmandı, ırmağında yüzdü. Balık tuttu kuş vurdu. Bağları, bahçeleri, değirmeni, ormanı gezdi. Evde, Hamze dayının evinde, kahvede, patosta köylüleriyle konuştu, tamıştı. İlkokul bahçesindeki bir nişana misafir oldu, oyunlar izledi, el çırpı. Özellikle de yaşlılarıyla söyleşti. Tartıştı önerdi, öneri aldı... Köylülerini, sorunlarını, özlemlerini kavramaya, bildiklerini pekiştirmeye çalıştı. İsmail yoğun, değişik, yeni bir ortamda güzel günler geçirdi. Unutamıyacağı güzel günler. Köylülerin ağır, tek düze, bıkmın, sorun dolu koşulları, yabancısı olmadığı ama, yine de değişiklik içeriyordu. Bu güzel günlerin, bu köyde geçici, kendine özgü olduğunun bilincindeydi...

“İstasyon Mahallesinde geçti çocukluğum. İlkokulu burada bitirdim..”

Un fabrikası ve demiryolunu geçince at eşek pazarına varılırdı eskiden. Şimdi at-eşek pazarının olduğu yerde kocaman bir yaş tütün fabrikası kuruludur. İşte o un fabrikasının demir yolunun ve at-eşek pazarı

alanının bulunduğu yerde geçti İsmail'in çocukluğu. Evleri, zıplasan üstüne çıkılacak denli alçak, eğreti, tek göz odalardan oluşan onlarca evden biriydi. İsmail bu evde doğdu. Anası bu evde iki düşük yaptı. Korkunç bir yoksuluk, sefalet içinde olduklarını iyi anımsıyordu. Tüm mahalle öyleydi. Kirada oturuyorlardı ve oturdukları evin, evlerin, neredeyse tüm mahallenin sahibi "Hacı Patron" diye anılan biriydi. Yazın tozdan, kışın çamurdan geçilmiyordu. Bitmez tükenmez su ve çocuk kavgaları olurdu hep.

İstasyon uzaktı aslında mahalleye, ama İstasyon Mahallesi deniyordu nedense buraya.

İsmail, şimdi çoğunun ismini unuttuğu arkadaşlarıyla demir yoluna taş koydukları günleri unutamıyordu bir türlü. Sefil, yarı-çıplak, burunlarından eksik olmayan irin gibi sümüklü, hemen her gün dövülen, sövülen, gözleri çapak dolu, yüzleri hep kir, toz içinde yoksul akranlarıyla demir yoluna taş koymaya bayılıyorlardı. Kenara çakılıp trenin taşları ezmesini neşeyle, büyüllü gözlerle, trenin, ezici, gücünü korkuyla izliyorlardı. Her kezinde trenin devrileceği, raylardan çıkacağı korkusuyla da dehşete düşüyorlar, bu nedenle de küçük taşlar bırakıyorlardı raylara. Tren hiç devrilmedi.

Fakat iki ayak bıraktılar raylarda.

İsmail o dehşetli gün yoktu orada. Ancak olay tüm ayrıntılarına dilen dile, evden eve tüm mahalleye yayıldı. Günlerce bu olay konuşuldu. Ağıtlar yakıldı. Çocuklara dehşetli öğütler verildi durmadan. Tüm çocuklar olaydan, öğütlerden korktular, sindiler. Tren bir korku, bir dehşet, bir katil, bir ölüm oldu çocukların beyninde. Bir kaç ay sonra tekerlekli sandalyeyle dönen, yarım vücutlu, yüzünde yoğun bir hüznü birikmiş, suskun, dehşeti yaşamış gözleri mat, kıpırtısız arkadaşlarına çocuklar acıyla, korkuyla dehşetle baktılar.

Çocuklar geceleri karabasanlı düşlerle uyanıyorlardı.

Raya taş yerleştiriyorlardı yine. Özenle seçilmiş, sert-küçük taşlar, arayla raylara diziyorlardı. Neşe çindeler.

Birden trenin madeni gürültüsünü duydular. İsmail'in avcu taş dolu halâ. Arkadaşları sesi duyar duymaz raylardan uzaklaştılar. İsmail avucundakileri yerleştirmeye devam ediyor. Son bir kaç taş da bırakıyordu ki, kocaman gözleri; bacasından gri, siyah dumanlar saçan, kıvılcımlar uçuşan, gürültüsüyle, ağırlığıyla her yeri sarsan ürkünç demir yığının köşeyi dönerek üzerine geldiğini gördü. Son bir-

kaç taşı da aceleyle yerleştirdi raylara, doğruldu.

“Kaç lan, kaç” diye bağrışıyordu arkadaşları, o ne? Ayakları yere yapışmış gibi. Kaçamıyor! Kıpırdayamıyor bile. Tüm gücü raylara boşalmış sanki. Dehşete düşüyor. Trene bakıyor. Tren gözleri irileşerek büyüyerek, gürültüyle geliyor, geliyor. Madeni gürültüler arkadaşlarının çığlıklarını boğdu. Madeni tıkırtıları trenin acı çığlığı karışıyor. Kaçmak için tüm gücünü harcıyor. Hayır, kaçamıyor! Dehşetle, yalvararak, son bir kez bakıyor trene. Tren acımasız geliyor. Korku, dehşet, çığlıklar, gürültü, her şey birbirine karışıyor...

Çocuklar bir daha raylara taş bırakmadılar. Karabasanlı düşler de çocukları günlerce, yıllarca bırakmadı.

Su kavgaları neyse de, çocuk kavgaları hiç bitmezdi. Kendi aralarında, çocukluk olarak ise çingene çocuklarıyla sık sık kavga ederdi İstasyon Mahallesi çocukları. Oyun değil. Çetin, zorlu, kanlı kavgalardı ettikleri. En çok taş kullananlardı kavgalarında. İrili ufaklı taşları can almasına atarlar, savururlardı. Neden? Bazen bir küfür neden olurdu. Bazen bir sataşma. Kendilerinden önce, yüzlerce, binlerce yıl önce başlamış, süregelen acımasız bir kavganın, doğuşun gönülsüz sürdürücüleri gibi, nedenini bilmeden, bilinçsiz bir kinle, düşmanlıkla, ama hep kavgalıydılar. Sonra da aile kavgaları izlerdi bu çocuk kavgalarını. Kadınlar saç saça baş başa, küfürlerle müthiş doğuşlar yaparlardı çocukları yüzünden. Bayramlara dek süren, bazen de hiç bitmeyen küskünlükler, kırgınlıklar bölerdi komşuları. Hep acı, öfke, kavga, keder, acı, yoksulluk, düşmanlık, ağıt, acı, sevgi, kin, doğuş... Gece ve gündüz, her saat ve dakikası sorun üreten, sorun doluydu istasyon Mahallesi insanların...

İsmail’in büyüdüğü evlerinin önünden geçen yolun -yol denebilirse tabi- hemen karşısında tel örgülerle çevrili bir bahçe vardı. “Pat! Pat! Pat!” çalışan su motoru derin bir kuyudan suyu kanallarla bahçeye yarıyordu. Bahçede kavun, karpuz, enginar, domates, biber, salatalık, meyve, yetiştirilirdi. Yazın kuyu, kışın yağmur sularıyla beslenen bahçeden bereket, nefis meyve, sebze kokuları fıskırıyor, yayılıyordu.

Yaşlı, nur yüzlü, sevimli Hacı Patron’un evi bu büyük bahçenin ortasındaıydı. Hacı Patron kalabalık, mutlu ailesiyle bahçenin ortasında yükselen, görkemli, iki katlı, gölgelik, cıvı cıvı kuş sesleriyle cınlayan bu evde oturuyordu. Eve uzun, ince, parke taşlarıyla döşeli bir yoldan varılırdı. Yolun başında bir bekçi kulübesi bu kulübenin karşısında da

bakımlı, uzun tüylü, ürküntü veren, iri-yarı bir köpek ve kulübesi vardı.

Hacı patron kuşkusuz çok varsıl bir adamdı. Bayramlarda çocuklara en çok parayı dağıtmasından anlardı çocuklar bunu. Salt bu nedenle çocuklar Hacı patronu çok severlerdi. Mahalleli de severdi Hacı Patron'u, Hacı Patron kibirli bir adam değildi. Sık sık yoksul kiracılığının evlerine konuk olur, elinde hac'dan getirdiği beyaz, fosforlu iri tesbihi ni çekerek, ak, gür sakallarını sıvazlıyarak, dualarla kiracılarının hal hatırını sorar, dertlerini, sorunlarını sabırla dinlerdi. Küsleri, kavgaları barıştırmak için çok dil dökerdi. Hacı patron'un ağzından bal akardı adeta. Mahallenin kira parasından, yol, su, kanalizasyon, elektrik, hastalık sorunlarına dek "her şeye vakıf" olduğunu söyler, ardından uzun dinsel öğütler verirdi.

"Allah büyüktür komşum. Allah ulu ve yücedir. Allah her şeyi bilen ve gören, hikmet, kudret sahibidir... Ve de Allah şikayet eden kullunu sevmez. Bu dünya nedir ki komuşu? Bu geçici, fani bir dünyadır. Allah hepimizi sınamaktadır... Allahtan ümidünüzü kesmeyin. Benden kesin, ondan kesmeyin! Ben bir garip ben-i adem bir kullum. Benim kudretim ne ki komşu? Neyim var bu dar-i dünyada siz komşularımdan gayri. Yine de çok şükür! Yine de şükür Allahıma. Allah gözeten ve dileyendir komşum. Ona açılın. İsteyin. Ama şikayetle değil. Sabırla, imanla.. Herşey hal olur çok şükür. Herşey önce Allahın sonra devletin, hükümetin elinde. Ben neyim ki? Bir garip adem..."

Böyle şeyler söylerdi Hacı patron. Herkeste inanırdı. Ya da inanır görür, karşı çıkmazlardı söylediklerine. Çaresiz...

İlkokula başlamasından bir yıl önceydi. Babası İsmail'i sabaha karşı uyandırdı. Giyinip evden çıktılar.

Sokak lambalarının sarı ışıkları yanıyordu. Mahalle, tüm kent uyku koda gibiydi. Sokaklarda, caddelerde tek tük insanlar vardı.

Ay sini durumundaydı. Şafkıyordu. Koyu, sonsuz karınlıkta irili-ufaklı yıldızlar göz kırpyordu. Bulutsuz, güzel bir geceydi. Hoş bir serinlik kaplamıştı ortalığı. Deniz tarafından serin, yosun kokulu sabah yeli esiyordu. İnsanı ayıklatan, dinçlik, canlılık veren bir hava egemendi kente. Kenar semtlerde arar böcekleri ötüşüyor, horoz seslerine karışıyordu.

"Sabahçı kahvelerine girersin, durakları gezersin. Karabalık nere-de sen orada olmalısın oğlum."

Babasına yetişmekte güçlük çekiyordu.

“Çekirge gibi olacaksın. Kurutmadan bitirmem gerekir. Kurudumu bir işe yaramaz. Kimseye uyma. Diğer satıcılardan uzak dur. Uyanık ol. Cin gibi...”

İsmail soluk soluğa kalmıştı.

“Ne kazandıysan bana teslim edersin akşam. Ben sana günlük harçlığını veririm oğlum. Tamam mı?”

Fırının önüne gelmişlerdi. kalabalıktı. Sebetleri, değnekleri ile çocuklar, adamlar bekliyorlardı. Babası gitti fırıncıyla konuştu. Az sonra elinde uzunca bir değnekle geri döndü.

“Sıkılma ha! Bağır. Utancak ne var? Ekmek parası bu oğlum. Okula başlayana dek, masrafların için biriktiriz işte. Halimiz meydana.”

Babasının gözleri dolu dolu, sesi titrekti. İsmail’se bilinmeyenin heyecanı korkusundan.

Sıcacık, çıtır çıtır, taze, yoğun pişmiş hamur ve kızarmış susam kokan gevrekler sıralandı değneğine.

“Haydi bakayım oğlum. Göreyim seni ha. Fazla uzaklaşma ama. Kalabalığa gir. Bir saat sonra duraklar dolar. Önce kahvelere gidersin. Hadi, hayırlı işler oğlum.”

O nedenini bilmediği, ne zaman başladığı ve ne kadar süreceği belli olmayan döğüş, kavga ortamından, şimdi “ekmek kavgası” dediği babasının, yeni bilinmedik, bir ortama atılmanın heyecanı merakıyla sabah serinliğinde yollara düştü İsmail.

Tarifsiz bir sıkıntıyla bunalıyordu. Elindeki gevrekler görülmeceği gevrek sattığını kimse bilmez. Kısıp, sıkılan, kahr gibi, inilti gibi, yalvarınca, umutla dolaşmaya başladı...

Ay yitmiş, kent canlanmış, güneş tepeye tırmanmıştı. Dört gevrek kalmıştı değnekte. Onlarda kemik gibi, sertleşmiş kurumuştur. Dolaşmaktan bitkin düşmüştü. Satamıyacağına inandı sonunda. Son bir kaç kişi gevrekleri sıkıp bırakmış, almamışlardı. İlk gün dört gevrek kaldı elinde. Eve döndü. Kalan gevrekleri çaya banarak bir güzel yedi anası, kardeşiyle. Gece geç vakit babasına teslim etti parasını. Kalan gevrekler için kızmadı babası.

Sonraki günler ve okula dek, sonra süemestrilerde de gevrek sattı durdu. Su da sattı. Babası testi, masrafa aldı ona. Öyleye dek gevrek, öğleden sonra su satıyordu. Bıkkınlığını, burukluğunu belli etmeden... Ah, şu mahallelerde, kente İsmail’den başka gevrek, su satan olmasa!

Tek kendi dolansa, satsa sadece. Avuç, çep dolusu paraları tek başına indirse cebe, oh! Yeni gömlekler, pantolonlar, çorap ve ayakkabılar, soğuk sabah ve soğuk günleri için bir palto... Ve şöyle kadrolu iki tekerlekli ziliyle, fiarıyla püsküleri ve süsleriyle albenli bir bisiklet alabilse, istediği zaman. Okumakta pek gözü yoktu. Çalışmak, kazanmak isteği doluydu. Okulda para kazanmıyordu ki! Eldeğini de veriyordu okula. Babası:

“İlkokulu bir bitir hele” diyordu. “Sonra seni bir zaanata veririm, çalışırsın”

Öyle de oldu.

“İlkokuldan sonra S. Çetin’in yanında çırak olarak girdim..”

Bussing tıslayarak durdu. Son duraktaydılar. İsmail, babası ve otobüsün tüm yolcuları indiler. Öyle üzeriydi. Güneş iyice ısıtmıştı ortalığı.

İki bulvar arasındaki kalabalık gürültülü sokağı ilerlediler.

Ayakabı tamircileri, seyyar satıcılar, boyacılar, mağazalar, eskici, tornacı, tamirci, dökümcü atölyeleri yedek parça hurda, demirci dükkanları, çay ocakları... Yan yana, küçük, köhneydiler. Sokak, ara sokaklar insan kaynıyordu. Sokağa köfte, sucuk, balık, soğan, lahmacun, kokareç, söyüs, döner, yemek, makina yağı kokuları kaplamıştı. İç bayıltıcı, yoğun, karmakarışık... İnsan seslerine bağirtlarına, çekiç, demir sesleri karışıyordu. Arı kovanı gibi bir gürültüdür kopuyordu.

Babası ellerini arkaya kavuşturmuş, hızla gidiyor, İsmail her zamanki gibi ona adım uydurmakta güçlük çekiyordu.

Sekizinci mi, dokuzuncu mu ne, ara sokaklardan birine girdiler. İsmail geçtikleri sokakları sayarak yarın geleceği yeri yitirmeden bulmak isteğindeydi. Dokuzuncu ara sokağa girdiklerine karar verdi içinden. Sokağa girer girmez, onbeş-yirmi adım ilerledikten sonra, “torna-freze atölyesi, Selami Çetin” yazılı bir tabela asılı atölyenin önünde durdular. Babası İsmail’e:

“Sen bekle biraz” diyerek atölyeye girdi. Atölyenin girişinde açık yeşil boyalı, kocaman, uzun, uğuldayan makinada çalışan genç işçiye birşeyler sordu. Genç işçi atölyenin dip tarafını eli ve başıyla işaret etti. Babası genç işçinin gösterdiği yarı yarıya cam, saç kaplı, içeride masa başında iri yarı gösteren bir adamın oturduğu yere gitti.

Atölyedeki işçiler İsmail’e, İsmail’de atölyeye baktı bir süre. Kendi yaşında iki çocukta vardı işçiler arasında. Yüzleri, elleri kapkara giyit-

leri kirden, yağdan meşin gibi olmuş, sırtarak ellerindeki üstüplerle bir yandan makina silen akranlarıyla göz göze geldiler. İsmail'de onlara gülümsedi. İki de kalfa vardı çalışan. Dört kişiydi hepsi.

Herşeyin yerini bellemeye, tanımaya çalışarak çevresine, daracık sokağa göz gezdirdi.

Girdikleri sokağın köşelerini tombalacılar seyyar satıcılar tutmuşlardı. Genç biri tombalacının torbasına elini daldırıp çıkarıyor, elindeki karta bakıyor, kart çekiyor, tekrar torbaya daldırıyor, torbayı şangırdatıyor, torbadan küçük yuvarlaklar çıkarıp tekrar karta bakıyor, kızgınlıkla şansını zorluyordu. Tombalacı ise keyifli görünüyordu. Tombalacının iri, ucu yusuvarlak ve kanlanmış gibi kırmızı burnu, küçücük, torbaları sarkan, lacivert gözleri, kocaman, gergin bir göbeği vardı. Bir ara eğildi, paçasını kaldırdı. İsmail adamın çoraplarında, ayak bileğine çepçevre yabancı marka sigara paketleri gördü. Tombalacı iki paket çıkardı çorabından, birini tombala çekene verdi. Tombala çeken, bir sürü kağıt para verdi tombalacıya.

Atölyenin tam karşısında harabeyi andıran bir otel vardı. "Köşk Otel" otelin adından başka köşke benzer bir yanı yoktu! Dış sivaları büyük parçalar halinde dökülmüş, çıvıt, eski boyaları nerdeyse silinmiş gibi. Otel olduğu anlaşılan ikinci katın altında çay ocağı bulunuyordu. Merdivenlerin altına sıkıştırılmış, daracık, küçük bir yer. Elinde bardak, gazoz şişeleri dolu girip çıkan garson da görünmese sık sık, bu köhne yerin çay ocağı olduğunu anlamaya olanak veren hiç bir belirti olmamış olacaktı. Gencecik garson elleri dolu dolu, koşar adımlarla, kanter içinde çalışıp duruyordu.

Sokakta bir-iki başka torna atölyesi, aşevi, yedek parçacı, lastikçi, bir aşevi daha, bir başka otel ve müthiş gürültülerinin, çekiç seslerinin, rektefiye makinalarının uğuldayıp, cınladığı büyük bir Volkswagen tamir atölyesi vardı. Seyyar satıcılar, müşteriler, giden gelenlerle sokakta bir canlılık, bir faaliyet almış yürüyordu. Sokağın ucu büyük bulvara çıkıyordu. Bu uçtan, bulvarda gezen insanlar, otomobiiler, otobüsler geçtiğini görüyordu İsmail.

Babasının yanında iri yarı bir adamla çıktığını farkedince, İsmail onlardan yana çevirdi başını, döndü, iri yarı adamın saçları, atölyeden çıkınca ışıdı. Seyrek saçlarını biryantinlemişti. Ablak, dolgun yüzü kırmızıydı. Kalın dudaklarının üstünde elle çizilmiş gibi incecik, kısa bir bıyık duruyordu. Çok heybetli bir adamdı. İsmail babasının onun

yanında değnek gibi durduğunu görüyordu. Adam üzerine, bol, kısa kollu, kir, yağ içinde camgöbeği renkte bir gömlek, bol, çizgileri uzun bir pantolon giymişti. Heybetli cüssesine karşın adam çevik, dinçti. İsmail'i görünce, kömür karası iri gözlerini kısarak süzdü bir. Bir cüceye bakar gibi, tepeden, tuhaf, ürkütücü baktı. İsmail içinin titrediğini duydu. Göz göze gelmekten korktu. Başını öne eğdi. Babası:

"Ustan" dedi.

İsmail, komut almışcasına, hemen ustanın eline uzandı. Sağ el istekle kalktı. İsmail iri eli öperken, ağırlığını da taşıdı. Öptü, alnına götürdü bıraktı. Usta:

"Aferin, aferin" dedi.

Ellerini beline koydu. Sol ayağı üzerinde yaylanır gibi yaptı. Karnını içine çekti. Derin bir soluk bıraktı. Omuzlarını oynattı. Bu haliyle daha da heybetlenmişti.

"Oğlum" diye yumuşak bir sesle İsmail'e seslendi. "Baban lüzumlu malûmatı vermişti. Kendi aramızda her şeyi konuştuk, hallettik... Bundan böyle yanımdasın. Bana emanetsin. Etin benim, kemiğin ananla babanın. Ona göre çalışacak, çok çalışacaksın. İnşallah altın bileziği takacağım koluna. Amaa, kaytarmak, dikkafalık yok! tamam mı evladım?"

İsmail ne dersin? Her şey yoluna konmuş, et, kemik paylaşılmış! "Etin benim" sözünden çok ürkü İsmail. Ne demekti "etin benim, kemiklerin ananla babanın" Derisini, etini yüzecekmiş gibi söylemişti bu sözleri usta. İsmail:

"Tamam usta" dedi. Tuhaf olmuştu. Babası, kendisi çalışmak, çok çalışmak isteğiyle doluyken, şimdi birden bire tuhaf bir şekilde, bu isteği sönmüştü. Ne demekti "etin benim"?.. Geri dönemiyeceğini, artık çalışmak zorunda olduğunu biliyordu. Bu yüzden babasına hiç bir şey sormadı ve söylemedi. "Etin benim, kemiğin..." bu söz aklından çıkmıyor, huzursuz oluyordu.

Ertesi gün sabah beşte kaldırdı babası İsmail'i. Anası işte giyeceği eski elbiseleri onarmış, paket yapmıştı. Elini, yüzünü yıkadı, giyindi. Anası kahvaltı hazır etmişti. Zeytin ekmek ve çayla güzelce doyurdu karnını. Anası:

"Kısa zamanda oğlana bir sefer tası alalım" diye önerdi babasına. "Ögle yemeğine para vermez. Akşama da evde nasıl olsa" Babası olumladı.

“İyi belledin mi dükkanı?” diye sordu oğluna.

“Evet baba. Bulurum” dedi İsmail.

Kardeşi uyanmamıştı kahvaltı boyunca. Uyandırmaya kıyamadı. Babası beş lira harçlık koydu cebine. Anne ve babası “hayırlı işler” diyeleğiyle uğurladılar kapıdan.

Gün yeni yeni ışıyordu. Sokak lambaları sönmemişti. Hoş bir serinlik egemendi havaya. demiryolunu, istasyonu geçip, otobüs durağına geldi. İlk, altı otobüsü yanaşmış, koltuklar yarı yarıya dolmuştu. Pencere kenarında kapıya yakın bir yer buldu oturdu. Kafasından halâ “etin benim, kemığın ananla babanın” sözleri. Ne yapacak İsmail’i etini? Ne? Ne demek istedi?..

Elile koymuş gibi buldu atölyeyi. Dünkü çıraklardan biri kepengin kilidini açıyordu.

“Merhaba...” dedi. Öteki kilidi açmıştı, doğruldu.

“Merhaba bilader” dedi elini uzatı, tokalaştılar.

“Hadi birlikte kaldıralım kepenegi.” Birlikte, gürültülü açtılar atölyeyi. Girdiler. İsmail ötekini izleyerek nasıl davranması gerektiği anlıyordu. Atölyenin en dibinde, yazıhanenin karşısında, betona serilmiş seyrek tahtalı bir döşeme üzerinde üstlerindeki çıkarıp, gazete kağıdıyla kaplanmış duvarın bir yanına çakılı iri çivilere astılar.

“Benim adım Remzi” dedi beriki.

“Benim de İsmail”

Bir çırak arkadaş daha var. Dün görmüşsündür. Onun adı da Yaşar. Birazdan gelir o da” dedi Remzi.

İş elbiselerini giydiler. O sırada Yaşar da geldi. Yaşar Remzi’den daha zayıf, esmerdi. Tanıştılar, Yaşar pek konuşmadı. O giyinirken, Remzi İsmail’e makinaları göstermeye başlamıştı. Hangi makinanın adı neydi, kim çalıştırıyordu, gösteriyor, anlatıyordu durmadan. Üstü-pü çuvalının yerini gösterdi. Çuvaldan bir parça üstü-pü kopardı İsmail’e. Kendine de. Kopardığı parçaları göstererek:

Fazla alma ha, patron kızar” diye uyardı.

Makinaların silinecek yerlerin silerek gösterdi. Durmadan konuşuyor, her şeyi hemencecik İsmail’e de öğretmek istiyor gibi anlatıyor, gösteriyordu. İsmail Remzi’ye çabuk ısındı. Yaşar ağır, isteksiz davranıyor, pek konuşamıyordu nedense. Bir ara Yaşar ocaktan çay getirdi. Birlikte içtiler. Remzi tek tek kalfaların huylarını, patronu özetledi... Remzi de İsmail gibi ilkokulu bitirmişti. Anası ve babası tütün mağaza

ve fabrikalarda çalışıyordu. Yaşar ise ilkokul dörtten ayrılmıştı. Anası önceki yıl ölmüştü ve ablasının yanında kalıyordu. Babası öleli beş yıl olmuştu. İkisi de geçen yıl girmişlerdi atölyeye. Bir çırpıda bunları da öğrendi. Yaşar'ın içine kapanıklığına onlar gibi olmuştu, içten içe onunla da kaynaştı.

Saat yedi buçukta kalfalar geldiler. İsmail kalfalara temkinli ve saygılı davranmaya çalıştı. Kalfalar ağır ağır giyinirken patron da geldi. Altında Vespa marka bir motosikleti vardı. Herkese çay ısmarladı, yazıhaneye girdi. İsmail yine "etin benim, kemiğin..." sözünü ansıdı onu görünce. Ne demek istiyordu?..

O cumartesi ilk haftalığını aldı. 35 lira. Su, gevrek satarken hafta da daha çok kazanıyordu. Bu nedenle bu para mutlu etmedi İsmail'i. Babasına haftalığını verirken:

"Bu kadar verdi" dedi. Sesinde hayıflanma yüklüydü. Babası:

"İyi. Allah bin bereket versin" diye şükretti. "İlerde artar. Yavaş yavaş artar oğlum. Sigortalı da olursun. Meslek sahibi de... İlerde, ilerde... İnşalah.. Şükür.." gibisinden sözler etti.

Haftalığı giderek arttı gerçekten. Ertesi yıl 100 lira olmuştu haftalığı. Haftalığı artmış ama, nedense günlük harçlığı artmamıştı. Halâ beş lira veriyordu babası hergün. Sefertası alınmıştı, anası her gece dolduruyor, ertesi gün öğleyin yiyordu. Canının çektiği bir çok şeyi yiyemiyordu. Arasına yarım ekmeğin içine iki buçuk liralık köfte alıyordu. Çayıydı, ayrıneydi, salebiydi, midyesiydi, sandiviçiydi, kokeriçiydi, balığıydı, bunları, istediği zaman canı çektikçe, bolca yiyemiyordu. Hergün etölyenin önünden geçiyordu satıcıları, ama doyasıya yiyemiyordu. Sadece bunlar mı? Çeşitli tatlıcılar, turşucular da katılıyordu kervana. İşte ilk borç yazmalara o zaman başladı. Seyyar satıcılar vereşiye veriyorlar, cumartesi günleri de istiyorlardı. Bazen haftalığının arttığını bir süre gizliyor, biriken borçlarını böylece kapatıyordu. Babası atölyeye çok ender uğruyor, bu da işini kolaylaştırıyordu.

İş, atölye yaşamı çok ağırdı. Günde 13-14 saati atölyede geçiyordu. Çok zaman veriyor, ama az şey öğreniyordu. Sık sık mesaiye kalıyorlardı. çoğu pazarlarda çalışılıyordu. Çalışmadığı pazarlar arkadaşlarıyla, bazen de tek, sinamalara gitmeye başlamıştı. Hergün yeni bir şey öğreniyor, ama öğrendikleri kısa sürede bir yinelenmeye dönüşüyordu. Sabah kalk, altı otobüsüne bin, soyun giyin, üstüpyü al eline makinaları sil, yerleri süpür, çay-kahve söyle, git şu civatayı, bu somunu al, ye-

mek ye , işbaşı, talaş çek, makinayı sil, tornavida getir, kaynak makinasını aç, makinayı sil, temizlik yap, soyun, yıkan, giyin, dön.. Sabah kalk, altı otobüsüne bin, soyun, giyin, üstüpyü al, makinaları sil, yağla, kaynak makinasını çalıştır, pafta çek, civata sök, somun tak, puntayı yasla, otomatiğe tak, çek, presi hazırla, bas, dur, temizle, çaykahve söyle, temizlik yap, yıkan, soyun, giyin, dön eve...Sabah kalk, otobüse bin, soyun, giyin, çalış, çalış, çalış... Kalk, bin, soyun, giyin, çalış, çalış... Evden atölyeye, atölyeden eve... cumartesi haftalık, pazara sinema.. İşbaşı, kalk bin, giyin, çalış, çalış, çalış.. TV atölye, sinema.. Ev, çalışma, sinema...Kokular, uğultular, gürültüler.. Küfür, azer..Git, gel...Çalış, çalış...Çalış.. “Etin benim..” Çalış, çalış... “Kemiğin ananın...” Ev, atölye.. “babanın” Ev, atölye, iş, iş, iş,...“Etin benim..”

Kısır bir döngü. Tek düzelik. Dönmece. Dön dur, dön dur..Dönüp duruyordu İsmail. Her şey, çok az değişmelerle bir birini yineliyordu. Daha bir yıl olmuştu atölyeye gireli. Bir pişmanlıktır, bir bıkkınlıktır boğmağa başlamıştı İsmail'i. Kalfalara hayret ediyordu...

1973 son yazıydı. Son yaz kışa dönüyordu.

Sabah korkunç sesler çıkararak, gök boşalmış, yoğun bir yağmur yağmıştı. Öğlene doğruysa, alçaktan sularını başaltan yağmur bulutları çekilmiş, kısa sürede de kurşuni renkte yüksek bulutların da dağılmasıyla güneş tümüyle meydana çıkmıştı. Sabah cıldırın, kararan gök, şimdi masmaviydi. Hava iyice serindi ama. Rüzgar da kendini hissettiriyordu.

İsmail, sefer tasındaki, anasının hazırladığı yemeği, gece mesaiye kalacağını düşünerek öğlende yemekten vazgeçti. Bulvar tarafındaki sokak köşesinde duran köfteciden, evden getirdiği yarım ekmeğin içine iki buçuk liralık köfte doldurttu. Bir gazete kağıdını sardı güzelece. Böyle durumlarda bir kaç kez yaptığı gibi caddeyi geçti, sokağın tam karşısındaki büyük, resmi binanın, kullanılmayan geniş merdivenlerine çöktü. Gazeteyi açtı, yaydı. Ekmeğin arasına doldurulmuş köfte, soğan ve acı, kırmızı, toz biberleri döktü. Ekmeğin içi yağlanmış sıcacıktı. Bir yandan ağır ağır köfte, soğan, ekmek yerken bir yandan da bulvarın nareketli kalabalığını, taşıtları, vitrinleri seyrediyordu. Bunları seyretmek hoşuna gidiyor, yarım saat için de olsa, atölyenin, artık bunaltan, tek düze ortamından kopuyor, bu kopmadan haz duyuyordu. Ve giden, gelen, koşuşturan alış varış yapan insanlara imrenerek, kıskançlıkla ba-

kıyor, bir karamsarlık, umarsızlık içinde tuhaflaşıyor, kederleniyordu. Bu insanlar nereye gidip gelirler? çalışmazlar mı bunlar?..

Birden, bir genç kadınla, küçük bir çocuğun, tam önünde durmalarıyla düşüncelerinden sıyrıldı. Kadın ve çocuk varsıl giyimliyidiler. Göz göze geldiler. İsmail köfte yemeyi bırakacak oldu. Ağzındakini çiğniyordu. Başını başka yana çevirdi. Kadının ve çocuğun bakışlarını üzerinde hissediyordu gene de. Belki de bir şey soracaklardı. Lokmasını hızlı çiğnemeye başladı.

Genç, varsıl giyimli kadın hafifçe eğildi çocuğa doğru. İşaret parmağını İsmail'e doğru uzatarak, ne olacağım merakla gözlerle bekleyen çocuğun kulağına:

“Bak! Okumazsan bunun gibi olursun işte!” dedi. Çocuğu tehdit eder gibi, yüksekçe bir ses tonuyla söylemişti. İsmail genç kadının sözlerini duydu. Yüzüne birden kan hücum etti. Kızardı. Yürek çarpıntıları hızlandı, midesinden gırtlığına doğru yumruk gibi bir şey yükseldi. Yutkundu, yutkunamadı. Boğazı düğümlenmiş, yumruk gırtlığına tıkanmıştı adeta. Doğrulamakta olan kadına çocuğa baktı birden. Çocuğun gözleri irileşmiş, yüzü gerilmiş, az önce ki sevimli çocuk sevimsizleşmişti. İsmail'e bir pislige bakar gibi tuhaf bakıyordu. Kadın çocuğu kolunudan çekti, sürüklercesine, birlikte uzaklaştılar.

İsmail giyitlerine, gazete kağıdının yayılmış köfte, soğan, biber, ekmek parçalarına baktı. Giyitleri leş gibiydi, her tarafta köfte, soğan kokuyordu. İğrenç! Her şey iğrençleşmişti! Saç, tüy diplerine dek titrediydi. Gözlerine ılık yaşlar doldu. Son lokmayı güç bela yutkunabildi. Tüm kasları kopacakmışçasına gerilmişti. Öfke dolmuştu. Ekmeğine, köftelere bir tekme vurdu. Ekmek, köfteler merdivenlere saçıldı. Göz yaşları burnun kenarlarından yuvarlanırken, merdivenleri, indi.

Bu olay İsmail'in çalışmaya karşı duyduğu son istek kırıntılarını da silip götürmüştü. İçine kapanık biri olmaya başlamıştı. Kimsenin kendisini, duygularını anlayamayacağını, hor görüleceğini, dalga geçileceğini düşünüyor, kimseye açılmıyordu. Bir şeyler değiştiğini, değişmesi gerektiğini, hissediyor, fakat kendi de çözemiyordu. Belki de hiç birşey değişmiyordu. Veya herşey değişiyordu. Bilemiyordu. Çözemiyordu. Sonunda herşeyin değiştiğinde karar kılıyordu. Sonra tekrar ikircikleniyor, tek düzelğin tek gerçek olduğunu düşünüyor, bir süre sonra tek gerçeğin değişim olduğuna inanıyordu. Neydi değişen?..

Patron değişmişti. Eskiden olduğu gibi atölyeye adımını atarken

“Günaydın çocuklar!” demiyor artık. Çay, tatlı, ayran, gazoz ısmarlamıyor eskisi gibi. Aksileşmekteydi, hoşgörüsüzleşmekteydi, gün be gün. Şimdi Vespa’sıda yok. Yeşil bir Taunus sahibiydi. İki torna tezgâhı daha yerleştirmişti atölyeye. küçük atölye torna makinaları, freze, kaynak makinaları, hidrolik pres, edevatlarla dolmuştu. müşteriler, iş artıyordu durmadan. Değişmeyen şey patronun iş, müşteri azlığından halâ yakınmasıydı.

İsmail makinalarla ilişkisinin de değiştiğini duyuyordu. Frezede çalışmaya başladığı ilk altı-yedi aydan sonra, işe ilk girdiği günlerde torna, freze makinalarına duyduğu hayranılık yok olup gitmişti her geçen gün. Önceleri her yerini, en ücra yerlerini silmekten, açık yeşil boyalarını mazotla parlatmaktan, gövdesini, kızaklarını yağlamaktan, makinanın sahibiymişcesine gösterdiği titizlikten, kızıağı bir talaşla sıyrılrsa, boyası bir yerinden dökülse duyduğu üzüntüden eser kalmamıştı. Acaip, tuhaf bir değişim gösteriyordu duyguları. Makinaya ilk işi bağlayıp, parçayı şekillendirdiğinde duyduğu kıvancın yerini giderek bıkkınlık, tavsama almıştı. Makinenin işlevine, mekanik gücüne duyduğu haz da yok olmuştu. Şimdiyse onun işlevini, gücünü küçümsüyordu, abartıyordu. Karamakarışık, tuhaf, bir hoş duygu değişimi içinde bir ilgisizlik, bir soğuma ve giderek bir nefret, düşmanlık sarıyor, sarmalıyor, oradan oraya savuruyordu düşüncelerini. Makinayla ilişkisinde, düşüncelerinde uyumdan eser kalmamıştı.

“Etin benim, kemiğin...”

“Etin benim...”

“Etin...”

“Et....”

Etini istiyordu makina! Bunu çok güçlü olarak duyuyordu. Makina “start”na bastığı andan başlayarak, vınlaya, homurdaya, dişleri bir o yana bir bu yana hızlı hızlı, ağır ağır dönerken, bıçak madeni oyarken, gidip gelirken gövdesi kızaklarda, İsmail makinenin bu hareketlerini dalgın, alışılmış bakışlarla izlerken, çalışırken duyuyordu bunu. Önceleri değil. İlk altı aydan sonra makina sanki konuşmaya, İsmail’i tedirgin eden, bunaltan, hergün yinelediği bir çağrıya dönüşen isteğe ayarlanmıştı adeta.

“Etin benim, kemiğin...!”

“Etin benim...!”

“Etin...!”

Çağrı, makinanın isteği giderek dayanılmazlaşıyor, İsmail, bunaltılı, tehlikeli, çözümleyemediği, karmakarışık duygular anafonda boğuluyor, boğuluyordu...

İbrahim usta:

“İsmail şunu hemen açiver. Sahibi öğlede gelip alacak” diyerek, tornada işlediği küçücük bir sarı döküm parçasını, modeliyle birlikte uzattı.

“Tek mi abi?” diye sordu İsmail.

“Tek” dedi İbrahim usta.

Atölyenin ampullerinin hepsi yanıyordu. Cam ve tahtadan oluşan eski, yıllanmış kapıyı rüzgar zorluyor, dışarda güçlü bir rüzgarla birlikte sağnak yağmur yağıyordu. Dışarda hava ayazdı. İkide bir açılan kapıdan içeri dondurucu bir soğut giriyor herkesi üşütüyordu. İçerde soba yoktu. Ama küçücük dükkanda bir ılıklik vardı. Camlar buğulanıyor dışarıyı seçilemiyordu.

İsmail bankodan aç cetvelini aldı. Modelin açısını ölçtü. Freze modülleri (çakı)yla diş uyan modülü seçti. Modülü mile bağladı. Modülle rondela arasına kalın, ucu sivriltilmiş bir tel bağlayıp, sonunu sıktı.

Makinenin gövdesini parçanın açısına göre ayarladı. Parçayı aynaya bağladı, puntayı dayadı, sıktı. Duvara asılı, rakamlarla dolu bir kağıda baktı. İsteddiği yeri bulunca, makinanın arka kısmına dişlileri takıp sıkmaya koyuldu. Bu iş te bitikten sonra telin ucunu modelin bir dişinin üst kenar ucuna bir kol aracılığıyla hareket ettirdiği gövdeyi oynatarak ucuca ayarladı, kolu çevridi, tek dişin öteki ucuna sapmadan gitti. Buna sevindi. Bir kerede ayarı bulmuştu. Gövdeyi tekrar geriye çekip, modeli, teli çıkardı, modülü iyice sıktı. İşlenmeye hazır parçayı aldı, bağladı. Hız otomatliğini, gödenin duracağı otomatik stopu ayarladı hemen, Kumpasın dibine çıkan ucuyla modeldeki dişin derinliğini ölçtü. Bu ölçüye göre, makinanın en alttaki koldaki rakamları ucunu tükürükleyerek kırmızı kalemle işaretledi. Modülü parçanın yüzeyine teğet bir şekilde yanaştırıp, koldaki işaretlediği rakamı sabitledi. Gövdeyi yine geriye aldı. Kol aralığıyla gövdeyi işaretli rakama göre kaldırdı. Kızak boşluğunu aldı. Parça ve makina böylece hazırıldı.

Start'a bastı. Makinanın motoru çalışmaya, makina homurdanmaya başladı. Atölyenin diğer çalışan makinalarına karıştı sesi. Atölye uğulduyordu.

Otomatik kolunu çaktı. Gövde kendiliğinden geri giderken, fırır dönen modül parçaya çarptı, talaşlarını savura savura, parçayı oydu. Durdu. İsmail kolla gövdeyi indirdi, eliyle gövdeyi ileri aldı, gövdeyi kaldırdı. Tekrar otomatige taktı, modül tekrar parçaya çarptı, bir uçtan ötekine oydu, gövde otomatik olarak ikinci kez durdu. İsmail tekrar, gövdeyi indirdi, çekti, kaldırdı, otomatige taktı. Modül tekrar parçaya çarptı, talaşlarını savurdu, oydu, durdu. İsmail yeniden... Yeniden... Yeniden... aynı hareketleri yineledi. Altı dişi açılmıştı. Onbir diş daha açılacaktı. Yeniden.. Yeniden...

“Etin benim!”

“Etin benim kemiğin..

Etin...Etin!..

Beyninde sancılanan bu çağrı başlamıştı yine. İsmail'in beyin sancısı yüzüne yansiyordu. Yüzü bir geriliyor, gevşiyor, geriliyor, gevşiyor, bir gevşiyor, geriliyor, gevşiyordu. Gencecik, çocuk yüzü bir anda kaskatı oldu. Tüm vücudu, adaleleri de.

Aynının kolunu yirminci çevrişinde, otomatigi yirminci çekişin de, modül parçayı yirminci oyuşunda... Vınnn!... Takkk!... Vınnn!.. Cırt! Cırt! Cırt!.. Yirminci kez.. Yirminci kez... Yirmi milyonuncu kez... Aynı sesler, vınlanma, takatak, homurdanma, aynı, aynı.. Aynı çağrı!...

Yirminci yinelemede, hız ayarını düşürdü. Otomatige taktı. Makina gibi mekanikleşmişti adeta. Yüzü bembeyaz, gerili..

Makinanın arkasına, şimdi ağır ağır, sağa sola tıkr tıkr dönen çarklara gitti. Öyle büyülmüş gibi birkaç saniye çarkların dönüşünü hayran hayran seyretti. Yüzü gevşiyiverdi birden, dudakları yanaklarına çekildi. Bir koluna, bir dönen çarklara baktı. Uzun kollu gömleğinin kirden kayış gibi olmuş yerini, en altta dönen iki çarkın arasına verdi. Dişleri yeni kaptı, çekti, çekti, çekti! İsmail'in yüzü acıyla büzüldü. Yeni telaşla kurtarmaya çalıştı. Kurtaramadı. Dehşete kapıldı! Dişliler ağır ağır, sindiricesine gömleğini yiye çekiyorlardı! kolu kanırdı, yüzü daha bir buruştu acıyla. Dişleri kenetlenmişti.

“Yetişin! Yetişin!!!” diye inledi. Korku ve dehşetten tüm vücudu titriyordu. Dişleri kolunu yemeye, iştahla devam ediyordu. Başta kalan eli telaşla stop düğmesini aradı. Bulamadı. dişliler durdu yavaşça. Diş araları bezle, etle dolmuştu. Motor bir siren sesi gibi vızıldamaya, makindan boğuk, yüksek homurtular çıkmaya başladı.

İbrahim usta bu sesi duydu. Diğerleri de. Birden.

“Ulan! Ulan!..” diye tornayı durdurup, İsmail’e, makinaya doğru fırladı. Stop düğmesine atıldı, bastı. Makina azalan bir uğultuyla hemen sustu. Ağır bir koku kaplamıştı atölyeyi.

İbrahim usta İsmail’in yanına gitti. Halâ kolunu makinanın dişlelerinden kurtarmaya çalışan İsmail’e:

“Gömleğini çıkar lan salak!” diye bağırdı.

İsmail duymamış gibi, öylece çekıştirip duruyordu kolunu.

“İstedi... İstedi.. Etimi.. Etimi...”

İbrahim usta gömleğin yakasına yapıştı, düğmeleri kopartarak çekti, gömleği çıkardı. Pazen gömleğin altında kirli bir faniladan başka birşey yoktu İsmail’in. Gömleğin sol kolu dirseğine dek lime lime, kan, irin olmuş, et parçaları yapışmıştı. İsmail’in sol kolu sarktı. Birden dayanılmaz bir acı gözlerine hücum etti. Ağlamaya başladı.

İbrahim usta, İsmail’in dişlenmiş kolunu tuttu, baktı.

“Allah belanı versin! Salak! Salak! Ulan, ulan kolunun ne işi var çarklarda? Salak!”

Herkes işini gücünü bırakıp İsmail’in etrafına toplanmıştı. Korku, dehşet, acıma ile dişlenmiş, iğrenç görünümdeki kola tiksintiyle bakıyorlar, kimse ne yapacağını bilemiyordu.

“Cık!Cık! Cık! Vay! ulan...”

“Üff! Yav bu...Kol..”

“Ulen kol gitmiş ülen!”

Bir yakınma, acıma, dehşettir, söyleniyorlardı.

Birden, içeriye, açılan kapıdan soğukla birlikte patronun iri-yarı gövdesi girdi. Kapıyı sertçe kapatıp, kalabalığa baktı.

“Ne oluyor orada?” diye bağırdı. Genzine dolan kokuyla burnu titredi. Suratı sarktı.

“Bu koku ne yahu” diyerek işçilere doğru yürüdü.

İbrahim usta, elindeki İsmail’in kolunu bırakmadan:

“Çarklara kaptırmış kolunu salak” dedi sakince. İsmail’in kolunu gösterdi.

Patronun gözleri kısıldı, ince kaşları indi, dudakları büzüldü. Kıpırmızı yüzü morlaştı. Dişlerinin arasından:

“İt! İt oğlu it!” diye ıslık gibi bir sesle bağırdı.

“Haydi herkes işine baksın” diye bakışan işçilere komut verdi. Bir İbrahim usta kaldı, değerleri makinalarının başına döndüler. Atölye

yeniden uğuldamaya başladı.

Patron yumruğunu sıktı, bükölmüş işaret parmağı ile karpuz yok-lar gibi, kaskatı, şaşkın, dehşet öylece duran İsmail'in kafatasına vu-rurken:

"Ne işi var kolunun çarklarda ulan it! Manyak mısın lan sen! İt he-rif! Ulan ne işi var, ulan! İt! İt!" dedi.

İsmail hıçkır a hıçkır ağlamaya başladı.

"Getirin şunun temiz gömleğini!" diye çıraqlara seslendi.

İbrahim usta:

"Ağlama salak. Ni işi var kolunun orada" diye yatıştırıcı bir tonda İsmail'i susturmaya çalıştı.

Patron makinanın arkasına gitti. Burnunu oynata oynata, üst üste kokladı motoru. Usulca elledi. Hemen çekti elini.

"Yanmış! Motor yanmış! Hay it hay! İt! İt!" diye söylendi.

Yaşar koş a koş a İsmail'in gömleğini getirdi. İbrahim ustaya yardım etti İsmail'i giydirmede. Önce gömleğin sağ kolunu geçirdiler, sol kolu boşt a bırakılıp, omuzuna yerleştirildi. İbrahim usta:

"Ceketini de getir" dedi. Yaşar bir koşuda ceket i alıp getirdi. Gömlek gibi, ceket i de, sağ kolunu geçirip omzuna attılar.

Patron söylenmeye devam ediyordu:

"Ulan ne itmiş bu! Ulan kendini satsan bir motor parası etmezsin, it! Ne işin vardı çarklarda. Manyak bu be! Gitti, motor gitti! Yanmış! İt! Vay it vay!..."

Öfkeyle bir sigara yaktı. İsmail'e öfkeyle, iğrentiyle, kinle ba-kıyordu. Dövmemek için, pestilini çıkarmamak için zor tutuyordu ken-dini.

"Ağlama it herif! Motor gitti! Ağlamakla yenisi gelmez. İt! Kaç, kaç bine mal olacak bu salaklığın biliyor musun? İt! Ulan neden aldım seni. Ne demeye aldım ulan seni. Hay allah boyunu devirsin! Kafanı kaptıraydın, kafanı! İt! İt! Ulan, sabah sabah... Şuna bak! Duruşa bak. Ağlıyor bir de. Utanmaz! İt!"

İbrahim ustaya döndü:

"Ben bu iti doktora götürüyim. İbrahim usta. Sen de motora bak. Yanmış. Yanmış! Sökersin artık. Yenisini alacağız mecburen. Ben yarım sate kadar gelirim, tamam mı? dedi.

İbrahim usta:

"Tamam da... Bunu hastaneye götürmek lazım" dedi.

Selami Çetin elini havaya kaldırarak:

“Ne hastanesi? İbrahim usta bilmiyormuş gibi...” diye sitemkar konuştu. İbrahim usta İsmail’in sigortasız olduğunu unutmuştu bir an. Yanıt vermedi.

Selami Çetin Yaşar’a:

“Arabadan şemsiyemi getir len” diye seslendi:

Yaşar koşar adımlarla atölyeden çıktı, arabadan şemsiyeyi alıp getirdi. İsmail ve patron atölyeden birlikte çıktılar.

Patronun iri gövdesi, şemsiyeyi dolduruyordu. Kızgın, küfürlü söyleniyor, yanbaşıda giden İsmail’in ıslanmasına aldırmiyordu. Ayaz çok kötüydü. İsmail’in titremesi çoğaldı. Yüzüne, giyitlerine, açtıktaki koluna iri, buz gibi damlalar hızlı hızlı vuruyordu. Kolu dayanılmaz bir acı içindeydi. Dişlerini sıkmaktan çenesi ağırımsıtı. Soğuk, temiz hava, acı, düşüncelerini allak bullak ediyor, kendini toparlamıyordu. Patron sık sık motorun yandığını söylüyor, İsmail bunu duydukça içini gizli bir sevinç kaplıyordu. Bir an, kolunun acısını, soğuşu, yağmurunu, küfürleri unutup, için için rahatlıyor, sonra bu uzun sürmüyor, yine düşünceleri birbirine karışıyordu.

Büyük postanenin yanandaki eczaneye girdiler. Yoğun bir lizol, ilaç kokusu karşıladı ikisini de. Her taraf ilaçlarla doluydu. Patron ıslak şemsiyesini kapının arkasına bıraktı. İç vitrinin ardındaki gence yürüdü. Beyaz önlüklü, gözlüklü, temiz yüzlü genç:

“Buyrun efendim?”

“Tuncay bey içerde mi?”

“Evet efendim. İşi var. Bana söyleyin”

“Ona söylerim” deyip eczanenin içine doğru yürüdü. İsmail de arkasından. Beyaz, uzun bir perdeyi açarak içeri girdiler.

Oldukça büyük, uzun geniş ilaç deposu ve laboratuvar olarak kullanıldığı anlaşılan bu yerde dazlak kafalı, uzun boylu bir adamla genç iri kız ellerinde dereceli deney tüpleriye çalışmaktaydı. İçeri girenleri görünce dazlak kafalı adam genç kıza:

“Sen devam et Tülin hanım” deyip, uzun, yüksek masanın arkasından çıkıp, gelenlere yürüdü.

“Oo, Selami bey! Hayrola diyerek gülümsedi. Sağ elini uzattı. Selami Çetin’le tokalaştılar.

“Merhaba Tuncay bey” dedi patron. Tuncay beyin omuzları üstünden genç kıza gülümseyerek:

“Kolay gelsin Tülin hanım” diye ekledi:

Tuncay bey acıdan yüzü büzüldü, gözleri ağlamaktan kan çanağına dönmüş İsmail’e çıplak kola baktı.

“Ne olmuş bu çocuğun koluna yahu” deyip İsmail’e doğru yürüdü.

Genç kız da patrona:

“Sağolun” dedi kibarca. İşine devam etti.

Doktor İsmail’in koluna bakınca dehşetle:

“Bu kol gitmiş yahu” diye inledi. Acı ona geçmişcesine yüzünü buruşturdu. İsmail’in kolunu bıraktı. Patrona:

“Bu çocuğun hastaneye gitmesi gerek Selami bey” dedi. “Kol berbat olmuş” diye yineledi.

Selami Çetin doktorun koluna girdi, çekti.

“Yok canım. Hastaneye gerek yok” dedi. Sesini yükselterek:

“Tülin hanım kızımız halleder. Gel” diye ekleyip, doktoru girişteki büyük masanın oraya doğru sürükledi.

“Bir kahve söyle bakalım”

Doktor bu eski, yılışık dostuna karşı soğuk davranmanın pek bir işe yaramayacağını biliyordu. Perdeyi çekti. İçerdeki gözlüklü gence:

“İki çay, bir orta, bir şekerli söyleyiver oğlum” dedi. Perdeyi kapadı.

“Tülin hanım, o işi bırak. Şu delikanlının koluna bakıver hemen. Güzel bir pansuman yap bakalım.”

Genç kız elindeki malzemeleri bıraktı. Kavanozların ağzını kapattı. İsmail’in yanına geldi. Eğildi hafifçe. Eliyle İsmail’in giyitsiz, kanlı, irinli, lime lime koluna baktı. Acıma dolu bir sesle:

“Ay! Çok fena olmuş” dedi. Sesi ince, ılıktı. İsmail merhametli insanların elinde olmaktan mutluluk duydu.

Tülin:

“Gel şöyle” diyerek İsmail’i az önce ilaç yaptıkları büyük masanın önündeki iskemleye oturttu. Gitti, raflardan pamuk, oksijen, tendürdilot, birkaç tüp pomat toplayıp masaya yığdı. Oksijenle bir makası güzelce sildi. İsmail artık ağlamıyordu, ama korku içindeydi. Korkusunu da belli etmemeye çalışıyor, ancak dizlerinin, vücudunun sarsılmasına engel olamıyordu. Oda sıcaktı. Üşümüyordu.

Tülin bir makas elinde, bir eliyle İsmail’in parçalanmış kolunu tutup dişlilerin öğüttüğü et parçalarının sarkan yerlerini,

“Acıyor mu?... Ay! Aman!... Az kaldı..” diye diye kesti. İsmail içinden kopup gelen acılı çığlıklara direnmeye çalıştı.

“Yo, acımıyor, abla” diyor, ama acıdan inliyordu bir yandan. Yiğit görünmeye çalışıyordu. Fakat oksijen, tendürdiot ve çeşitli renk pomatlar birbiri ardına sürülürken, kolu ve tüm bedeni dayanılmaz acılarla kavrulurken Yiğitliği filan unutup, bağırmaya, yeniden ağlamaya başladı!

Yarım saat sonra ilaçlanmış, sarılıp sarmalanmış kolu askıya alınmıştı. Kolu halâ yanıp kavruluyordu, ancak şimdi dayanabiliyordu buna.

Dış izlerinin, oyulan etlerin iyileşmesi için bir ay boyunca pansu mana gitti geldi. Bir ay sonra acısı dinmiş, ama makinanın çarkları izini bırakmıştı.

Bu olaydan sonra, hayretle makinanın çağrısının kesildiğini farketti. İstedikini elde etmiş, doymuş, sakinleşmişti adeta. Bunun gizini çözemedi İsmail. Şaşıtı kaldı.

“...Selami Usta Saniyi Sitesinde Fabrika Açınca Çalışmaya Fabrikada Devam Ettim.”

Selami Çetin her şeyden yakınıyordu. İş azlığından, işçilerin kaytarmasından, işlerin zamanında bitmeyişinden, zaman ve malzeme savurganlığından, protesto edilen senetlerden, bonolardan, her şeyden yakınıyordu. Öfkeden, çaresizlikten ağlar gibi yakınıyordu. Makinalar tıkr tıkr iş ürettiyordu. Yeni makinalar alıyordu bir yandan. Hidrolik pres, azdırma frezesi filan. Tabi yeni kalfa ve çıraklarda. Küçük atölyede adım atacak yer kalmamıştı. Makinalar iç içe gibiydi. Bu da iş ve can güvenliğini müthiş tehdit ediyordu. Kent dışında yeni bir sanayi sitesinin kurulduğundan ve yakında oraya taşınılacağından söz ediliyordu.

1978 Ekiminde bir gün atölyenin önüne kamyonlar yığıldı. Makinaların tümü söküldü. Hamallar, kalas ve ceraskalların yardımıyla makinaları kamyonlara bindirip, iki günlük bir çalışma sonucu atölyedeki tüm makina ve aletleri sanayi sitesindeki yeni yere taşıdılar. O iki gün boyunca çalışmaktan, yorgunluktan herkes yattığı yeri beğendi. İsmail kolunu yiyen makinayı, kapının hemen girişine, azdırma frezesi ile tornanın arasına yerleştirdi. Su gönyesiyle dengeledi, betonladı.

İsmail'in ilk yaptığı işlerden biri de yeni çalışma yerlerini gezmek

oldu. Dört katlı, büyük bir binaydı burası. İlk iki kat makinalara ayrılmıştı. İkinci kat henüz boştu. Üçüncü kat büro ve yedek parça, nümune deposu olarak ayrılmıştı. Büro maroken koltukları, ceviz formika masaları, yere serilmiş halıları, klima cihazı, daktiloları, vestiyeri ile görkemliydi.

Atatürk'ün portresinin altına, Selami ustanın ilk işi karşılığında aldığı beş liralık siftaha parası çerçevesiyle yerleştirilmişti. En üst kat cementasyon işlerine ayrılmış durumduydı. Potalar, siyanürler, havuz, ocak vs.

Burası tam kapasiteyle çalıştığında, yüz işçi çalıştırabilecek bir fabrikaydı. Şimdilik yirmibeş işçi çalışıyor.

Fabrikanın her yeri tabelalarla, makina resimleriyle donatılmıştı. Tabelalarda, "önce güvenlik, sonra iş", "çalışırken kendini işe ver", "kaynak yaparken gözlük tak" vb. gibi öneri ve talimatlar yazılıydı. Selami Çetin yeni fabrikaya tıındıktan bir süre sonra, fabrikanın üretim ve denetimini İbrahim kalfaya bırakarak, kendisi yurt içi ve yurt dışı iş bağlantıları peşinde koşmaya başladı. İbrahim kalfa zeki, köklü, tanınmış bir aileden gelme, yoksul olmayan biriydi. Ustabaşı olmuştu artık. Kısa zamanda fabrikaya yeni makinalar ve işçiler doluşmaya başladı. Tüm yakınmalarına karşın Selami Çetin, piyasada hatırı sayılır bir iş adamıydı. İyice varıl olmuştu. Fabrika harıl harıl üretiyordu... Selami Çetin altındaki Taunus'u değiştirdi. Açık mavi bir mercedes çekti. Mercedesi aile gezileri için ayırmış, iş için bir Murat-131 almıştı. Bazen Mercedes'te, Bazen Murat'ta görürdünüz onu. Makinalar harıl harıl çalışıyordu. Selami Çetin kent dışında bir villa satın aldı kendisine. Yazlık, yazın ailece gidip kalıyorlar. Apartman katı halâ duruyordu. İşçiler harıl harıl çalışıyor, üretiyordu. Selami Çetin çok varılaşmıştı. Ama halâ yakınıyordu. Tuhaf.

İsmail Selami ustayı artık çok seyrek görüyordu. Artık eskisi gibi büyük bayramlarda elini öpmeye, apartmanına gitmiyordu. Bunun birinci nedeni, şimdi 18 yaşında ve genç bir delikanlı olmasıydı, ikinci nedeni şimdi Selami ustanın eski Selami usta olmayışındı. Yine bayramlarda haftalığına ek olarak fazladan para veriliyordu, ama bu avansı almanın hiç bir ayırdedici özelliği yoktu. Halbuki o bayramlarda apartmanına elini öpmeye gittiklerinde...

Bayram arefesinde iş öğlende bırakılırdı. Çıraklar yoğun bayram temizliğine girişirlerken, kalfalar çoktan gitmiş olurdu. Geç zaman,

akşam çırakların haftalıklarını verirken; “Gelin, yarın bayramlaşalım” derdi Selami Çetin.

Selami ustanın apartmanına, ilk bayramlaşmaya gittikleri günü dün gibi anımsıyordu her zaman.

Remzi ve Yaşar’la buluşmuştu. Tertemizdiler. Neşeli, capcanlı. Remzi ve Yaşar geçen şeker bayramında patronun evine el öpmeye gitmişlerdi. Bu nedenle İsmail’in duyduğu heyecanı duymuyorlardı. Hepsi alacağı parayı bir an önce ceplerine indirmenin telaşı içindeydiler. Ayrıca, İsmail patronun kızlarını yaman merak ediyordu. Remzi ve Yaşar “ooo, fıstık gibi” diye tanımlamıştı kızları!

Geniş pencere, üzerine bassan çökecekmiş gibi duran balkonları, demir halkalara oturtulmuş saksılarda rengarenk çiçek ve sarmaşıkların güzel bir örtüyle kapladığı beş katlı bir apartmanlar dizisinden birinde durdular. Yaşar:

“Bak” diyerek apartmanın giriş kapısının solunda, beyaz düğmelerin sıralandığı, siyah mikadan, naylon kaplı küçük çerçeve içinde yazılı isimler arasında patronlarının ismi bulunan etiketi, parmağıyla üstüne bastırarak İsmail’e gösterdi:

“Selami ÇETİN. Kat No:6”

Bir solukta merdivenleri çıktılar.

6 Numaralı dairenin önünde durdular. Giyitlerine hiç gereği yokken yeniden çeki-düzen verdiler. Bir kaç saniye soluklanıp zile bastı Remzi. Cansız, sıkıcı bir tören izlemeye gelmişler gibi kapının açılmasını sıkıntıyla beklediler.

Kapı nihayet hafif bir tıkırtıyla açıldı. Saçları bir acaip, bigudili, bu durumuyla gülünç, üstelik tombul bir kadın, onları görünce, ak bir porselene benzeyen biçimli dişlerini göstererek:

“A, hoşgeldiniz çocuklar!” diyerek içeri çağırdı.

“Ay çocuklar kusura bakmayın. Daha hazırlanamadık. Girin, girin... İçerisi sıcak, ceketlerinizi çıkarın.”

Çıkardılar. Bigudili kadın ceketleri askılara taktı.

Kadın güler yüzlü, sevimli, sevecen.

İsmail ayakkabılarını çözen arkadaşlarını beklerken, yaşamında ilk kez girdiği apartman dairesine şöyle bir göz gezdirdi.

Yerde tüm salonu kaplayan bol, uzun tüylü, tertemiz, çiçek, çiçek desenli, üzerine basmaya kıyılamaz güzellikte, iç açıcı halılar seriliydi. Tavandan, altın sarısı metalleri özenle işlenmiş, büyük, göz kamaştırıcı

kristalleriyle bir avize sarkıyordu. Duvarlarda aplikler, tablolar. Vazolar, renkli kristal küllükler, formika sehpa, yüksek uzun alımlı bir büfe, içkiler, geniş pencereler... Her yer pırıl pırıl, etkileyici, şaşırtıcı.

İsmail bir düş ortamında, hayran, büyülenmiş gibi oldu.

Ayağına çivi batmışcasına ya da halıların çiçeklerini incitmek, ezmekten korkarcasına ürküntülü, yalpalak, kendine yabancı bir yürüyüşle, diğerlerini izleyerek salonun alanını geçip kadife kaplı, yumuşak bir koltuğa ulaştı. Güç bir yolculuk yapmıştı adeta.

Elini nereye koyacağını, bacaklarını nasıl tutacağını bilemeden, ikircimli, sıkıntılı ilişti koltuğa. Her hareketi suçlamaya dönüşecek bir gözaltı gibi tedirgin olmuştu.

Patronun bigudili karısı:

"Ben ustanıza haber vereyim çocuklar" diyerek onları koca salonda yalnız bırakıp bej rengi, buz camlı bir kapının arkasında yitti, gitti.

Az sonra aynı kapı açıldı. Patron cam göbeği rengindeki gömleğinin kol manşetlerini ilikleyerek çıraqlarına doğru yürüdü. Ayağında güzel, tüylü terlikler vardı.

"Ooo çocuklar! Hoş geldiniz bakalım." Güldü. "Ne o ulan sabah sabah baskın mı var!"

Çıraqları. o kapıdan girer girmez ayağa kalkmışlardı.

"Oturun. Oturun çocuklar" dedi Selami Çetin.

Çocuklar oturmadi. Remzi:

"Öpelim usta" diyerek patronunun eline sarıldı. Sırayla diğer ikiside ağır, yoğun kolonya kokan eli saygıyla öptüler.

Patron çıraqlarının karşısındaki koltuğa kaydıldı. Aralarında, her koltuğun önüne konmuş, işlemeli örtüleri, küllükleriyle dört sehpa vardı.

"Nasılsınız bakalım?" diye sordu patron.

"İyiiz, sağolun usta" diye kısa yanıt verdi çıraqları.

"Bayram namazına gittiniz mi bakayım?"

"Ben gittim usta" dedi Remzi.

"Ben de usta" dedi Yaşar.

"Ben de gittim" dedi İsmail.

Selami Çetin kıvandı.

"Aferin, aferin" dedi. Bunu derken kafası, kalın boynu üzerinde güçlkle duruyormuşcasına öne arkaya sallanıyor, çenesinin altındaki gerdan gevşiyor, büzülüyor, kasılıyordu. Seyrek saçları her zamanki gi-

bi briyantınlıydı yine.

“Ee, bayramda ne yapacaksınız bakayım? Akrabalarınızı ziyaret edeceksiniz önce tabi. Sonra? Remzi sen söyle bakalım.”

Remzi:

“Sinemaya gideceğim usta” dedi düşünmeden.

“Aferin. Sen Yaşar?”

“Ben de usta”

“Aferin, aferin. İsmail sen?”

“Ben de” dedi.

Bir “Aferin” de o aldı.

Patron birden aklına gelmiş gibi:

“Ulan sinemadan başka gidecek yeriniz yok mu? Bayram yeri filan?” diye sordu. Güldü.

“Yok usta” dedi üçü de.

Selami Çetin bacak bacak üstüne attı. İyice kaykıldı koltuğa. Kafası omuzlarına yapışmış, boynu kat kat olmuştu.

“Nasıl alıştın mı işe?” diye sordu İsmail’e.

İsmail beklemediği bu ilgi ve soruyla ne diyeceğini şaşırdı bir an.

“Etin benim, kemiğin...” sözü geldi aklına. İkirciklendi.

“Alışıyorum usta” dedi sayıklarcasına.

“Alışırın” dedi Selami Çetin. Kesin bir dille “Alışacaksınız” diye yineledi.

“Ben de senin gibi, sizin gibi çekirdekten başladım bu işe çocuklar. Ama bizim zamanımızda her şey zordu. Her işi elle, eğyle filan yapardık. Tornalar da büyük Volan kayışlarıyla çalışırdı. Onlar da tek tük, fazla değil. Zaten çıraklar, bırakın kullanmayı, yanaştırılmazdı bile o makinalara. İlk makinaya geçtiğimde on yıllık bir mazim vardı. Yaa, şimdi öyle mi? Her şey gelişti, değişti çok şükür. Memleket kalkındı. Bizim zamanımızda çok zordu çok...”

Sözünün burasında sustu patron. Az önce Selami Çetin’in girdiği kapı tekrar açılmış, salona on-oniki yaşlarında iki kız çocuğu girmişti. Birbirlerine ikizmiş gibi çok benziyorlardı. Aynı kumaş ve renk elbise giymişlerdi, bu da benzerliği bütünlüyordu. Sırtarak kapının önünde bekledir.

Selami Çetin omuzu üzerinden geriye, kızlara seslendi.

“Gelin çocuklar, gelin. Bayramlaşın bakayım.”

Kızlar geldi. İlkoltukta oturan İsmail’le tokalaştılar, iyi bayram-

lar dilediler. İsmail incecik, narin elleri gevşekce tuttu. Kızlar keskin parfüm kokuluydular. İsmail ilk kez yabancı, tanımadık bir kız eli tutmuştu. Bütün kanı yüzüne hücum etti etti sandı, kızardığını hissetti. Bir hoş olmuştu.

Kızlar diğerleriyle de aynı şekilde tokalaşıp, iyi bayramlar dileyip kikirdeyerek geldikleri kapıdan yittiler.

Patron koltuktan kalktı. Büyük, uzun üzeri içki şişeleri, kadehler, bardaklarla dolu komidinin üzerinden bir paket sigara ve bir çakmak alıp döndü. Oturdu. “Pall Mall” yazılı sigara paketinden bir sigara çıkarıp, dudaklarına yerleştirdi. Çakmağıyla yaktı. Uzun, ince bir mavi duman saldı tavana doğru.

“Ne diyordum?... Ha! Bizim zamanımızda diyordum... Bizim zamanımızda öyleydi işte. Şimdi ne iyi, herşey gelişti. Memleket sanayileşti şükür. Şükür de, eski sevgi, saygı kalmadı. Eskiden biz bir hata yaparmıyız, yaparsak ustadan, kalfadan dayak yer miyiz diye tır tır titrer, öyle dikkatli çalışırdık. Şimdi öyle mi? O zamanlar iş ahlakı, aile terbiyesi vardı. Allah sizi indirsın çocuklar, bir hata yaptık mı, önce ustamızdan dayak yer, bir de dayak yediğimizi şikayet edince evde dövülürdük. Yaa. Şimdi öyle mi? Nerdeee... Asilik var şimdi... Bu yüzden hiç bir şeyin bereketi kalmadı ya. Aah, o eski...”

Yine bitiremedi sözünü. Bu kez elinde büyük, dolu bir tepsıyla, patronun bigudili karısı girdi salona.

“Ay çocuklar, çok beklettim değil mi? Kusura bakmayın valla. Görüyorsunuz işte...”

Önce Selami Çetin’e sundu çayını. Sonra sırayla çocukların önlerindeki sehpalara, tabaklar içinde pastaları ve çaylarını bıraktı. Bir de ıslak ve kuru, üçgen şeklinde güzelce katlanmış peçeteler bıraktı. Durmadan bir şeyler söylüyor, özürler diliyordu.

Hiç rahat etmeden, görgüsüz, obur görünmemeye çalışarak, sıkıntıyla, güçlkle, yabancı hareketlerle çayları ve kuru pastaları miderlerine indirdi çocuklar. Ellerini ağızlarını sildiler. Patron hiç konuşmadan çayını yudumlayarak, sigarasının tüttürerek onları izledi.

“Peki çocuklar” deyip patron da kalktı.

Bugidili, tombul kadın çocukların ceketini tuttu. Ceket ve ayakkabılar giyildi. Selami Çetin’in ağır, kolonyalı elini tekrar öptü çırakları. Patronun karısının eli öpülürken, patron pantolonunun arka cebinden kabarık, meşin bir cüzdan çıkardı, kağıt para tomarından para

seçti, katladı ve çıraqlarının ceket çeplerine ayrı ayrı koydu.

“Ya usta ne lüzumu...”

“Hadi benden bir sinema harçlığı”

“Sağol usta”

“Siz sağolun”

6 numaralı dairenin kapısı kapanıncaya dek merdivenleri ağır, isteksiz gibi indiler. Kapandığını duyar duymaz bir sevinç, bir rahatlama duygusuyla, boşalırcasına kalan basamakları ikişer, üçer atlayıp, bir anda apartmandan çıktılar. Belki patron pencereden kendilerini izliyor sanısıyla sokağı da ağır, sabırsız adımladılar. Sokağın köşesinin döner dönmez de durup merak ve heyecanla patronun kaç lira harçlık verdiği ne baktılar. Sevindiler. Mutlu, uçarcasına uzaklaştılar.

Bu durum üç-dört yıl yineleni. Bu sıkıntıları, huzursuzluğu, yabancılığı, yapaylığı, yavanlığı, sevinci, umudu yinelediler. Patronun bu bayram ziyaretleri sırasındaki hoşgörölülüğü, sevecenliği hoşlarına gidiyordu. Atölyedeki Selami Çetin’in aksi, horgörölü, sert, acımasız tavrı işte böyle bayramdan bayrama bir süre değişiyordu...

Sonraları, kendileriyle birlikte gururları da büyüyen çıraqlara bu törenler zor gelmeye başladı. Hem patron ilk zamanlardaki gibi cömert davranmamaya başlamıştı. Ve kendi aralarında anlaşıp bu sıkıcı törene bir son verdiler. Selami Çetin’in evine gitmediler bir bayram. Bayram ertesi Selami usta:

“Niye gelmediniz çocuklar” diye sordu çıraqlarına.

“Geç kaldık. İşimiz çıktı usta” şeklinde yanıtlar aldı. Patron bu bahanelerin ardındaki gururun direnişini sezdi. Çıraqlar büyüdüklərini, patrondan önce duyuyorlardı. Selami Çetin üstelemedi ve ondan sonra çıraqlarla bayram arifelerinde bayramlaşıp, harçlıklarını da haftalıklarına ekleyerek verdi.

Kendiliğinden, içgüdüsel, bilincine varamadıkları bir değişim ortamında büyüyorlardı... Her şey, kendileri, ustaları, ilişkileri, hoşlandıkları, nefret ettikleri, herşey bazan ağır, bazan hızlı ama hep bir değişim içindeydi.

İsmail, bu yoğun değişim ortamında kabuğundan çıkmak için ısısını bulamayan bir civciv tohumu gibiydi.

Ev, fabrika ve düş üçgeninde döneniyor, döneniyordu.

“1979 yılında ilerici düşünceyle tanıştım. Aynı yıl öldürölün Orhan ismindeki, aynı fabrikada çalıştığımız arkadaş devrimci düşünceleri be-

nimsememi sağladı.”

Fabrikada bir sendika sözüdür, tutmuş gidiyor.

“Sendika”

“Gerek bize”

“İyi”

“Dürüst”

“Bir sendika”

“Nasıl olursa”

“Patrona karşı”

“Hakkımızı”

“Arayacak”

“Diğer fabrikalarda”

“Çoğu sendikalı”

“Biz?”

“Niye?”

“Gerek”

“Şöyle erkek”

“Bir başkan”

“Kim?”

“Olsun”

“Sendika”

“Olmalı”

“Bir sendika”

İsmail mesai bitiminde arap sabunuyla elini ovuyordu. Sabun köpürmek bilmiyor, sabuna, işyerine homurdanıyor, küfrediyordu.

“Bu gece işin var mı İsmail Arkadaş?”

Yanında, kendi gibi sabunla boğuşan işçi soruyordu. Adı Orhan’dı.

“Yo. Ne var?” diye sordu İsmail.

“Biraz konuşmak istiyordum senle. İlk çıkan kapının önünde beklesin. Olur mu?”

“Olur” dedi İsmail, yüzünü yıkadı. Giyinirken Orhan’ı düşündü. Öyle, samimi, içli-dışlı olduğu biri değildi. Doğru-dürüst bir şey bilmiyordu bile onun hakkında. Altı ya da yedi ay önce girmişti işe-üst katta çalışıyordu Orhan. Tüm bildiği bu kadar çıktı. Ne konuşacakları olabildi onunla?...

Orhan kapının önünde bekliyordu. Üzerinde açık mavi, kısa kollu,

bol, çizgili bir pantolon vardı. Kes ayakabı giymişti.

“Şöyle yürüyelim mi?” diyerek sanayi sitesini kent merkezine bağlayan ana caddeyi gösterdi Orhan İsmail’e.

“Olur” dedi.

Ana caddeyi çıkancaya dek ikisi de konuşmadı. Caddeyi çıkınca Orhan bir bafra uzattı İsmail’e, birlikte yaktılar. Orhan sigarasından bir iki duman çekip bıraktıktan sonra sordu İsmail’e:

“Kaç yıldır çalışıyorsun İsmail? Selami ustanın yanında yani.”

“Altı..altı-yedi yıl oluyor. İlk okulu bitirdiğimden beri. Niye?...” dedi İsmail.

Orhan’ın anacaddeyi aydınlatan floresanlar, reklam panolarının ve otomobil farlarının ışıklarıyla alalanan yüzüne ilk kez baktı-Orhan yere bakarak ağır ağır yürüyordu. Kemerli, ucu yusuvarlak burnunun altında dolgun bıyıkları, kederli bir anlatım veriyordu yüzüne. Gözlerinin iriliği rahatça seçiliyor. Alah yüzü güven verici.

“Patron ve ustabaşına ilişkin görüşlerini soracaktım. Altı-yedi yıldır onları iyi tanıyorsun. Ne düşünüyorsun onlar için?”

İsmail iyice şaşıtı bu soruyla. Kim bu? Niye soruyor bunları? Ne öğrenmek istiyor?..Patron nasıl? İbrahim usta.. Hem iyi, hem kötüler! Yo kötüler ikisinde kötü. Değiştiler. “Etin benim” ne demekti bu? Makina, makina değilmiydi et isteyen koparan....oysa patron demişti “etin benim” İbrahim kalfa durdurmuştu makinanın iştahını, azgınlığını o gün. İbrahim kalfa? kibirli, zeki...

Kafası allak-bullak oldu İsmail’in. Bir ikircim içinde kaldı.

“Ne bakımdan sordun?” Diye ikircimini dışa vurdu. Yanıtına zaman ve açıklık kazanmak istiyordu.

“Hiç öylesine genel olarak sormuştum” dedi Orhan. Üstelemedi. Sigarasını fırlattı. Ellerini arkadan bağladı. Hep dalgın, düşünceli gibi.

“Neyse İsmail” dedi. “Senle asıl konuşmak istediğim konu başkaydı.

“Ne” diye sordu İsmail.

“Sendika sorunu. Buydu konuşmak istediğim. Konuşalım mı?” diye yeni bir soruyla karşıladı bu soruyu Orhan.

İsmail yaman merak ediyordu şu sendika işini. Herkesin ağzında ama, pek ilgili görünmedi İsmail. Bu ilgisizliğin nedenini bilmiyor ve üzerinde fazla durmuyordu bu işin. Salt merak ediyordu. Sigara tazelediler birlikte.

“Tabi, konuşabiliriz” dedi İsmail.

Orhan ağır, sakin, hep o düşünceli durumuyla bir yanan sigarasını içeren konuşmaya başladı. Yüzü ıslı ıslıldı.

“Biliyorsun İsmail, fabrikada hemen hemen herkes sendika gereği konusunda hemfikir. Birkaç aklı havada, bilinçsiz dışında herkes... Fakat sorun şurada düğümleniyor: Nasıl bir sendika? Patron ve usta-başı TÜRK-İŞ ya da aynı kumaştan bağımsız bir sendika için baskı yapıyor. Durum başka seçenekler için de pek parlak sayılmaz... Ben de pek deneyimli değilim ama TÜRK-İŞ ve birçok bağımsız sendika ve federasyonun iyi olmadığını, işçilerin hakkını koruyamadığını, korumadığını duydum, öğrendim... Sendikalı olmak bir yerde sorunu çözüyor. Asıl sorun iyi bir sendikaya üye veya temsilci olmak, yönlendirici olabilmek...”

Konuştukça yer yer heyecanlanıyordu. Yüzü kaygılı bir anlatım alıyordu. Fakat çoğunca sakindi konuşması. Tek tek, her kelimenin üzerine basa basa konuşuyordu.

İsmail pek önemsemediği bu konunun, Orhan’ı bu denli ilgilendirmesini hayranlık ve şaşkınlıkla dinliyordu.

Orhan konuşuyor, duruyor, soruyor, yeniden anlatıyordu.

İsmail neden güvenmesi gerektiğini bilmeden Orhan’a gizli bir güven duygusunun geliştiğini duyuyordu. Onun “Sendika” derken adeta tılsımlı bir şeyden söz eder gibi konuşması, konuşmasındaki içtenlik, sevecen hava İsmail’i de sarmış, ucu sonu belirsiz, yeni, karmaşık bir düşünce yumağına bırakmıştı.

Bir ara İsmail:

“‘Etin benim, kemiğin ailenin’ ne demek? ne demektir bu?’” diye sordu Orhan’a. Orhan:

“Bu eski, çok eski bir anlayıştır. Derebeylik döneminden kalma, belki daha da eski bir anlayış. Ama bugünde, dün olduğu gibi sömürücülerin baş tacı ettikleri bir anlayış bu. Bir çocuk bir işe, zanaata verilirken, okula, öğretmene teslim edilirken ‘eti senin, kemiği benim’ denir. Yani ‘al bunu ne yap et, adam et’ demektir. Bu teslim edilen kişiye çocuğu dövmesi, ezmesi için açık bir tekliftir. Teslim alan, bu anlayıştan kendi çıkarları için alabildiğine yararlanır. Onu yetiştireceğim diye ezer, döver, söver... Aile buna karşı çıkmamayı peşinen kabul ettiğinden, keyfince davranış özgürlüğü içinde çocuğun emeği, gücü demek olan etini kullanır, sömürür ha sömürür! Çoğu aile farkına varmaz bel-

ki ama, bu anlayış sömürü ve baskı için yaygın bir ortam oluşturur. Özellikle işyeri sahipleri ailelerin bu anlayışını alabildiğine istismar ederler. Ve zaten bu anlayış halka yukarıdan, egemen güçler tarafından empoze edilmiştir. Bu anlayışla patron çırağına ücret ödeme zorunluluğu bile duymaz. Çok az bir günlük verir ya da. Resmi, hukuka dökülmüş bir durum yoktur bu sözleşmede. Hoş olsa da durum değişmez ya... Aile bu sözleşmeyle çocuğunun sömürülmesini onaylar dedim. Asıl amaçlanan da budur iş yeri sahiplerince... Bu soruyu neden sordugunu tahmin ediyorum İsmail. bu sözü patron söylemiş sana. Peki İsmail, ailen de aynı anlayışta değil miydi? Öyleydi mutlaka. Ama ailenin amaçlarıyla, patronun amaçlarını karıştırmamak gerek. Bu sözleşmeyi yapmakla ailenin tek düşüncesi, senin, benim, bir an önce zanaat sahibi olmamız, evin ekonomik sıkıntısını omuzlamaya yardım etmemizdir. Patron ise bu sözleşmeyle seni, beni istediği gibi, ucuz bir şekilde kullanmak, emeğimizden neredeyse bedava yararlanmayı amaçlar. Yararlanır da! Aile buna itiraz edemez, sen, ben hiç edemeyiz. Ve bu anlayış çocuk emeği sömürüsü dediğimiz şeyin kendisi haline geliverir. Kısaca bu anlayış ucuz çocuk emeği sömürüsünün karşılığından başka bir şey değildir.” dedi.

Otobüs durağına gelmişlerdi.

Başka bir şey konuşmadan, o gece vedalaşıp, ertesi gün konuşmalarını sürdürmek için sözleşerek ayrıldılar.

Ertesi gece, daha ertesi gece, fabrikadan birlikte çıkarak, o uzun anacaddeyle otobüs durağı arasında yürüyüp konuşarak, bunu sık sık yineleyerek birbirlerine çok şey anlattılar. Daha çok İsmail soruyor. Orhan anlatıyordu. İsmail sorularına değişik, değiştiren, sarsan, yeni, güvenli, inancılı yanıtlar alıyor, soru yeni sorular, yanıt yeni sorular doğuruyor, Orhan sabırla, zevkle anlatıyordu İsmail’e. İsmail karmaşık bir yumağın ucunu bulmuş çekiyor, çözüyordu adeta. Orhan İsmail’e gidererek kitap, broşür ve teksir edilmiş yazılar vermeye, buluşmalarında bunların üzerine konuşmaya yönelmişti. “Fabrikada konuşamıyorlardı.

Orhan, İsmail’den bin beter bir yoksulluk ortamında büyümüş, halen birbirinden yoksul gecekondu mahallelerinden birinde tek yaşlı anasıyla yaşayan biriydi. O da, henüz küçük bir çocukken, 1958 yılında ailesiyle birlikte kente göç etmiş köylü kökenli bir Kürttü. Fakat köylülük ve Kürtlükle hiçbir ilgisi olmamış, kendi deyimiyle “asimile” du-

rumdaydı. Beş yıl önce babası inşaattan düşerek ölmüş, o zamandan beri yaşlı anasıyla başbaşa kalmıştı. Annesinin açıklamasına göre “allah vermediğinden” başka kardeşleri yoktu. “Askere gitmeden önce mahalle arkadaşlarımdan ilerici düşünceleri öğrendim. Dönüşte benimse-dim. Üç yıldır da kendimi davaya adadım.” diyordu. Lise ikinci sınıfta bırakmış okulu. Yoksullukları yüzünden. Bir atölyede iş buluncaya dek, kısa bir süre inşaatlarda babasıyla çalışmış. Tesviyeci olarak yetiş-miş. Asker dönüşü fabrikadaki Ahmet kalfa aracılığı ile Selami Çetin’in yanına girmiş.

Orhan’la ilgili topu topu bunları öğrenebildi İsmail. Sormasa bu kadarını bile anlatmayacaktı Orhan. Kendinden söz etmeyi pek sevmiyor, ama idealleri söz konusu olunca coşuyordu.

Orhan İsmail’i evlerine götürdü birgün. Yaşlı, ak saçlı, güler yüz-lü, capcanlı, sevecen anasıyla tanıştırdı. Hep birlikte yer sofrasında ye-mek yediler. Orhan’ın anası namaza dururken, tek göz odanın köşesin-de saatlerce konuşular.

Bilmediği derinliklerde kulaç atan bir yüzücü gibi hissediyordu İsmail kendini. Heyecanla merakla, istekle soruyor, dinliyor, anla-tıyordu arada bir.

Hoş bir değişim sancısındaydı ismail. Değişimi duyuyordu.

“Her şey değişir, değişmektedir” diyordu Orhan.

“Her şey... Örneğin şu an soluduğumuz hava. Biz farketmiyoruz belki, ama değişmektedir. Her an saniye... Örneğin pis, leş gibi kokan bir yerde önce bir rahatsızlık, iğrenme, tiksinti duyarız, değil mi? Fakat bir süre sonra burnumuzun bu pis kokuyu algılamadığını duyarız. Pis koku mu yok olmuştur? Hayır. Koku aynı koku olduğu halde kokuya alışma olmuştur... Ve asıl tehlike budur. Pis kokuya alışma tehlikesi! Bulunduğunu varsaydığımız pis kokulu yerin havasını değiştirmedeğin, temiz havayla yer değiştirmedeğin zaman pis kokuya alırsırsın doğal olarak... Bugün toplumumuzda, dünyadaki bir çok toplumda emperyalizmin iğrenç kokusu egemendir. Emperyalizm ve faşizm toplumlara pislik akıtmaktadır... on yıllardır tortulanan, kabuklanan pisliklere, iğ-renç kokuya her geçen gün, saat yeni iğrenç kokular halâ yayılmakta, emperyalizm ve faşizm ülkemizin havasını halkımız için teneffüs edil-mez durumu getirmeye ve bizleri bu pis havaya alışmaya, kanıksamaya, duyarsız kılmaya devam etmektedir. Ne yapacağız? Alışacak mıyız pis-liğe? Yoksa yüz yıllardır baskı, sömürü ve zulüm pisliklerine karşı sa-

vaşmış devrimcilere mi katılacağız?”

İsmail değişiyordu. Kabuk değiştiriyordu, acılı... Eski, köhne, alıştığı inandığı herşeyle birlikte değişiyordu. Tepeden turnağa değişiyor, değişiyordu. Sancılı değişiyordu...

Yıllardır beynine saplanan ancak durup düşünmediği, anlayamadığı, es geçtiği olaylar yankılanıyordu beyninde...

“15-16 Haziran Büyük İşçi Direnişi!”

“Sıkıyönetim!”

“Ölüm!”

“Boykotlar!”

“İşgaller!”

“Çatışmalar!”

“Ölüm!”

“Sabotajlar! Provokasyonlar!”

“Kültür Sarayı yangını!”

“12 Mart Muhtırası!”

“Sıkıyönetim!”

“Amerikalıların kaçırılması!”

“Deniz Gezmiş!”

“Fidye!”

“Direniş! Direniş! Direniş!”

“Elrom olayı!”

“Balyoz!”

“Deniz, Yusuf, Hüseyin!”

“Darağacı!”

“10’lar!”

“Ölüm! Ölüm! Ölüm!”

“İşkence!”

“Kaypakkaya!”

“İşkence!”

“İbo!”

“Ölüm! Ölüm!”

“Sessizlik!”

“Birikim! Birikim! Birikim!”

“Diriliş! Diriliş!”

“Ölümler!”

“Katliam!”

“Kahramanmaraş!”

“Sivas!”

“Malatya ve ...”

“Ölümler!”

“Sıkıyönetimler!”

“İşgaller!”

“Panzer!”

“Jop!”

“Tank!”

“İşkence!”

“Direniş!”

“Direniş!”

“Ölümler!”

Değişiyordu İsmail. Kabuğundan çıkıyordu... Sarsıntılı... Daha önce duyduğu, gördüğü her şey yeniden yansıyor beyinde..

“Bu İş Yerinde Grev Var!”

“Faşizmi, hayat pahalılığını protesto mitingine katıl!”

“İşkenceye son! Kahrolsun faşizm!”

“Emperyalist boyunduruğa son!”

Değişim içinde ve o güne dek dışında oluşana şaşarak değişiyordu İsmail. Geçmiş duyarsızlığına, ilgisizliğine kahrolarak değişiyordu.

“Mücadelemizde” diyordu Orhan, “Geç kalmak diye bir sorun yoktur. Davamız akşamdan sabaha gerçekleşecek ani bir değişime, dönüşüme bağlı değil. Zorlu, uzun bir yoldur başladığımız.... Boşa geçmiş günlere ağıt yakmak yersizdir. Şimdi değişim zamanıdır. Uzun, çetin bir yola çıkma anıdır...”

İsmail ısını buluyor, kabuğunu zorluyordu her konuşmada. Yeni bir dünyaya açılmanın heyecanıyla, tümüyle değişiyor, değişiyordu...

Bu çamurlu, tozlu sokaklarında oynadığın, dövdüğün, dövüldüğün gevrek-su sattığın, susuz, lağımsız, ışıksız, pis gecekondualarında yattığın, horlanıp aşağılandığın, tatlısını, turşusunu midyesini, köftesini, soğanını sevdiğin,, makinasına kolunu yedirdiğin, her yol kıvrımında, her köşesinde bilinmez, acılı, korkunç tuzaklarından ürktüğün, ılık ılık bulvarlarından tekdüze, sıkkin, anlamsız, bomboş günlerini geçirdiğin, öykünmeden öte geçmeyen düşlerinle sevdiğin, sevindiğin, yıldıgın, anımsamak bile istemediğin, bilmediğin, ulaşamadığın yerleriyle her adımında yabancılaştığın bu kent, bu koskaca kent kimin-

di İsmail?...

Bu dişleri sökülmiş, dökük, kanlı, cansız; tırnakları koparılmış, parmakları kırık, cançekişmeye bile fırsat bulamamış, yanık, kıvrılmış, savrulmuş, delik deşik, elleri ayakları bağlı, ensesindeki kalles oluklardaki kanları pıhtılaşmış, derisi yüzülmüş, bedeni kezzaplanmış, etleri dökülmüş, kavrulmuş, ak sarı kemikleri açıkta, cansız, lime lime, oyuk oyuk edilmiş, kanlı, ılık, pıhtılaşan kanıyla pusuda, köşede, arkadan kahpece, insanlık dışı vurulmuş, işkence görmüş sessiz, cansız, inadına gibi gülümseyen, acıdan değil gururla gerilmiş yüzüyle, ölüsü bile cesur, mutlu, heybetli, gözleri ıslık ıslık, yaşarcasına bu cesetler kimindi İsmail?...

İsmail değişiyordu. Değişmenin tadına vara vara değişiyordu. Hoş bir değişim içinde değişiyordu...

Ayağını bastığı toprak hareketleniyordu. Korkuyla, heyecanla sarsılıyordu... O güne dek hiç algılamadığı kokular dünyanın dört bir yanından İsmail'e doğru tufanlar, fırtınalar ve rüzgarlarla taşınarak, güzel, hoş, değişik kokular ciğerlerine doluyor, içinde, etinin derisinin, kemiklerinin, ardında, bir kafes içinde tıp! tıp! tıp! atan ılık yüreğinin tıptırtılarını hızlandırıyor. Bu hoş kokuları ciğerlerine sindiriyor, eski, pis havayı dışlayıp, temiz bu mis gibi kokan havayla dolduruyor, huzurlanıyor, mutlanıyor, kıvançlanıyor bundan.

İsmail değişmekten yorgun düşerek değişiyordu.

BEŞİNCİ BÖLÜM:

Suluk soluğa kalmışlardı.

“Yeter artık, burada duralım” dedi Orhan. Körük gibi soluyorlar, solukları birbirine karışıyor. Yürekları kafeslerini hızla dövüyordu. Yüzleri, vücutları nemlenmiş ama terlememişlerdi. Yol boyunca Orhan ikide bir elini alnına götürmüş, terlemediğini farkedince şaşırmişti. Bir saatir yoldaydılar.

Orhan elindeki büyükçe naylon torbayı ayakları dibine, İsmail ile arasına bırakarak oturdu. Kollarını arkaya gererek elini yumuşak, ıslak otlara dayadı, ayaklarını uzattı, İsmail de, tanıdığından beri her hareketine, duruşuna, konuşmasına, bakışına, gülüşüne, soğukkanlılığına öykündüğü Orhan'ın oturduğu gibi oturdu.

İsmail: “Yerler ıslak” dedi.

Orhan: “Çiğ düşmüş. Ne güzel olmuş heryan, ne güzel”

Ortalık sabah yelinin, çiğ serinliğindeydi. İnsan yorgunsa yorgunluğunu, mutsuzsa mutsuzluğunu, öfkeliyse öfkesini alıp götüren, insanı dinginleştiren, huzur verici, hoş. Her yan ıppissız, yemyeşildi. Yeşilin her türlü, yabancı otlar, çiçekler buğulunarak yoğun, ıslak, mis gibi, baş döndürücü bir kokuya boğuyordu tepeyi. Alçaklı yüksekli tüm tepeler, bulundukları tepenin düzlüğüne safi yeşile kesmişti. İsmail bu kadar yeşili, yeşilin böyle hir türlü, belki de ilk kez görüyordu. O da, Orhan gibi, hayranlıkla, büyülenmişcesine, yorgunluğunu unutmuş bir durumda uzaktaki, belli belirsiz bir pus ardında masmavi, boz bulanık dağları, dağların doruğundan yeni yükselmiş, pusu eritircesine kıpkızıl güneşi ve güneşten saçılan kızıl, turuncu, sarı, mor ışığı, kızıl kesmiş, boyanmış pamuk öbeklerini andıran yumuşak, dağınık bulutları, bu renk ve ışık cümbüşünde öz rengini yitirmeyen,, ısıltılı, ısıltıları gümüşü ince, bir yıldız ışığı gibi kirpişen ıslak, çağla, koyu açık yeşiliklerdeki tepeleri, keskin üstüste yığılmış gibi yükselen yarlar arasındaki vadiyi ve vadinin birleştiği, incelediği, yeşil otlar arasından bir gümüşten çizgi gibi incecik kıvrılarak uzayıp giden ırmağı seyre dalmıştı. Ayaklarındaki, belindeki tüm bedenini kaplayan ağırlı yorgunluğu bu büyü ortamında yitmiş, soluğu, yüreği dinginleşmiş,, sanki yorgunsuz bir masal kuşunun sırtında taşınarak getirilmiş de bu tepeye bir tüy gibi hafifçe konmuşcasına, canlı, dipdiri olmuştu. Karsına, yanına yöresine mutlu, hayran, duru, ıslı ıslı bakmaya doymadan bakıyordu.

İsmail kendini bildi bileli şu her yanını ezbere bildiği sandığı bu bildiği yerlerinde dağa taşa, dağın taşının da boz, çıplak olduğu, gece-kondularla, evlerle, atölye ve fabrikalarla boğulduğu, bir çimenlik, bir ağaç görmenin insanları sonsuz, acaip mutlu ettiği, beton, demir, taş, zift egemenliğinde yot edilen, yok edilmekte olan bir doğanın kalıntılarının değil, özlemiyle yanıp tutuştuğu, kokusu, pisliği, gürültüsü yoğun kentten, topu topu iki saat uzakta böyle bir yer olabileceğini dahi aklına getirmemişti. Evlerinden uzakta geceleri, dev bir karartı, gündüzleri kurşuni, çağla karışımı bir renk görüntüsünde alçalarak, yükselerek, kentten ötelere uzayap giden dağ serisinin en yüksek alanının, eteklerinde geceleri dağınık, kırpişan ışık kümelerinden yukarılara bir kuyruklu yıldız andıran tek bir ışığın dev karartıda yitip gittiği, çok parlak, sarı, ışık hüzmelerinin ne olduğunu sormuştu babasına, yıllar önceydi. Babası:

“Orada askeriye oğlum, orada askeriye var. O ışık da bir askeri aracın ışığı. Her gece iner, çıkar” demişti. İsmail buna çok şaşırılmıştı, o ışığın çoban ateşi olduğunu sanıyordu. Çok şaşmıştı, ta o dağ başında askerlerin ne yapabilecekleri, oraya nasıl tırmanabildikleri üzerine kafa yormuş, içinden çıkamamış, sadece bu kentte, insanın ayak basmadığı bir yerin olmadığını, çiçeklerin, otların ağaçların tümüyle yok edilmekte olduğunu düşünerek yüreği sızlamıştı. Şimdiyse inanmaz gözlerle yeşil, mavi, turuncu, sarı renk karmaşasında bir düşsel dünyaya, buraya getirdiği, burayı nasıl akıl edip bulduğunu anlayamadığı, hayranlığını arttıran duygu selinde, Orhan’a içinden minnet dolup taşarak, doymadan öyle bakıyor, sevince, huzura boğuluyordu. İki de konuşmadan, altlarına yayılan ıslaklığın hoş, serin ürpertisinde, aldırıışsız bir saat boyunca öyle oturdular.

Sessizliği ilk bozan Orhan oldu:

“Buranın seyrine doyum olmuyor değil mi?”

“Olmuyor” dedi İsmail. “Burasını nasıl, nereden buldun Orhan? Ne bildin burayı? Bir cennet burası yahu.”

Orhan ayaklarını toplayıp, doğrularak güney tarafını gösterdi.

“Şu tepenin ardında bir çukur, o çukurda da bir köy bulunur. O köyden tanıştığımız bir arkadaş getirdi beni buraya. O sık sık gelir bu vadiyi, dağları yaz kış seyredermiş. Bu tutkusu beni de büyüledi. Gerek-tikçe ben de gelir oldum buraya. Güvenli bir yer, rahatça atış yapabiliriz. Vadi silah seslerini çekip boğar, çevreye yaymaz. Hoş duyulsa da pek bir şey olmaz ya. Çobanlar, köylüler alışkındır, zaten sık sık şu aşağıda, ırmağın oralarda avlanırlar.” dedi.

Sözünü bitirince de naylon torbayı önüne çekti. Torbadan az küçük, ak işlemeleri renk renk bir heybe çıkardı. Heybeden de mendile sarılı bir tabanca. Naylon torbayı yayıp heybeyi üstüne yatırdı. Mendili sıyırdı, çıplak tabanca ak heybede zıtlı. İsmail doğruldu heybeye, tabancaya, hangisine bakacağını şaşırarak, dikkatle baktı. Tabanca, Orhan’ın tepeyi çıkmaya başladıkları zaman belinden çıkararak torbaya koyduğu silahtı. İsmail o an görmüştü silahı. Orhan ceketinin sol cebinden iki kutu mermi çıkarıp, onları da heybenin üstüne bıraktı. İsmail’e:

“Bu heybeyi anamdan aldım. Kimbilir nereden, ne zamandan kalmış. Sandıktan çıkarmıştı da... Elle yapılmış. Bak nasıl da sağlam” dedi, övünçle.

İsmail ak, kırmızı, yeşil, sarı işlemeli heybenin bir ucunu parmağı

arasına aldı, sıktı, ufalar gibi yaptı.

“Çok sağlam. Bulunmaz” dedi. Ve heybenin kenarlarını çepçevre saran eliş süsteki yeşilin, tıpkı şu yerdeki otların yeşilinden olduğunu fark etti. Adeta bu yeşil otlar iplik yapılıp işlenmişti oya. Şaşıtı. Sonra gözü yine silaha kaydı, çakıldı kaldı.

Orhan çıplak tabancayı sol eline aldı, kavradı. Eline bir yakıştı ki. İsmail, tabancayla Orhan’ın eli arasındaki uyuma, böylesine yakışmalarına hayret etti. Silahı kendi eline almak, böyle yakışacağını umurak, derhal almak isteğiyle doldu taşıtı. İlk kez bir silahı böyle yakından görüyordu. Silah Orhan’ın elinde parıltıyor, renk renk pırıltılar, çelik mavisinde, keskin, sivri yanıp sönüyordu. Kabzanın tahtası cilalı, parlak, motifliydi.

Orhan: “Bu Star’dır” dedi. “İspanyol malı. Güzel, rahat kullanışlı, pratik ve piyasada kolayca bulunabilir.” diye ekledi. Eliyle tartar gibi yaparak, “fazla ağır da değil” dedi. Silahı sağ eline aktarıp kabzasıyla tetik arasında pime benzer bir çıkıntıyı gösterip, parmağıyla bastırdı, çıt diye bir ses duyuldu.

“Şarjörü bu düşürür” dedi. Şarjörü kabzadan eline aldı. Tabancayı yeniden sol eline verdi, uçları beyaz, sarı mermilerin yumak ağızdan görüldüğü şarjörü kabzanın altına dayayıp usulen itti, şrak diye bir sesle oturttu. Ardından el değiştirmeksizin sol elinde şarjörü düşürttü. Silahı ak heybenin üstüne bıraktı. Sağ elinde tuttuğu şarjörün açık, yumulmuş ağzında başparmağını seri, mekik gibi, ustalıkla, alışkın hareket ettirdi. Göz açıp kapayınca kadar sapsarı mermiler heybenin üzerine saçıldı. “Mermiler dokuzluktur” dedi İsmail’e. Sol eliyle, yine seri hareketlerle mermileri yeniden şarjöre doldurdu. Ve bu şarjör doldurup boşaltma işini anlatarak bir kaç kez daha gösterdi. Sonra dolu şarjörü İsmail’e uzatıp “bir dene” dedi. “Yalnız jarjörü kabzaya takarken silahın namlusunun yere bakması gerektiğini unutma” diye tembihledi.

İsmail önce jarjörü aldı, beceriksiz hareketlerle, mermileri döktü, doldurdu. Beceriksizliğine sıkıldı. Oysa Orhan’ın parmakları ne kadar da seri çalışıyordu! Sıkıntıdan parmakları terliyor, titriyordu.

Orhan: “Alışsın, sıkılma. Yavaş yap, parmakların kuru olsun” dedi.

İsmail sabırla, inatla, sık sık elini silerek bu doldurup boşaltma işini defalarca yineledi. Sonra jarjörü kabzaya takıp çıkarmaya başladı

Bazen namluyu yatırmayı unutuyor. Orhan'ın ikazıyla yatırıyor, çıt! şırak! sesleri hoşuna gitmiş takıyor, çıkarıyordu. Orhan bir ara:

“Yeterlidir. Şimdi mekanizmayı görelim” dedi.

Tabancayı aldı, sağ taraftaki küçük kolu gösterip:

“Buradan” diyerek kolu çevirdi, üst kızıağı namluya doğru sürüp çıkardı. İsmail'in burnu neredeyse silaha çarpacak denli gözleriyle yaklaşıp- tı. Burnuna Star'dan alışılmış yağ kokusu geliyordu, makina yağı kokusu, Orhan yarım saatten fazla anlatarak, söküp takarak mekanizma hakkında bilgi verdi. Bir saat boyuncada onun acemice çırpınışını izledi. Yardımcı olarak, sabırlı, sakin öğretmesi İsmail'in sıkıntısını azaltıyordu. Beceremeyeceği endişesiyle, arada bir parçaların yerlerini unutarak, çabuk çabuk yapmaya uğraşırken parmakları birbirine dolanıyordu...

Daha sonra Orhan, İsmail'e atış biçimleri gösterdi.

Yan duruyor, ayaklarını ayırıp, toprağa sağlam basarak, kolunu omuz hizasına kaldırıp göz, gez, arpacık...

Kabzayı iki eliyle kavıyor, sert, bacaklarını ayırıp, sağlam, hedefle yüz yüze, kolları göğsü hizasında göz, gez, arpacık..

Bu talimler boyunca jarjör boştu. Bir ara Orhan jarjörü doldurdu heybeden de bir kaç meyve suyu içilmiş kutu çıkarıp, birini üstünde durabileceği bir taş seçerek götürdü üstüne koydu, elli-altmış metre geriye çekildi, durdu. Yönünü güneye döndü, ayaklarını ayırıp sağlam bastı, sağ elindeki tabancayı omuzu hizasına kaldırıp göz, gez, arpacık ve tetik...silah gürültüyle patladı, ses vadinin derinliklerine doğru yankılandı. İsmail'in kulağı çın çın çınladı, heyecanlandı. Bir suç işleme telaşında, bir gören duyan oldu mu diye etrafına bakındı. Burnuna yanık barut kokusu dolmuştu. Orhan devrilen kutuyu yerine koyup geri geldi.

“Asıl önemlisi hareket halindeki hedefi vurabilmektir.” dedi. Az önceki duruşunu aldı, yeniden tetiğe bastı, kutu yine tangır tungur kayadan yuvarlandı. Bu kez İsmail gitti, delinmiş kutuyu aynı yerine koydu. Orhan dokuz atış yaptı, altısında kutuyu düşürü. Yeni bir kutu yerleştirdiler. Star İsmail'in eline geçti.

Orhan: “Hedefin dibine yakın, hedefi gördüğün an bas tetiğe, bekleme, kendini sıkmadan soluğunu tut, bas” dedi.

İsmail heyecan içinde Star'ı kavradı, öykünerek durum aldı, göz, gez, arpacık ve tetik.

Teneke yerinde duruyordu, tekrar sıkı, tekrar, tekrar.. Dokuz

kurşun dokuzu da kutuyu bulamadan geçti gitti. Yedek jarjörü verdi Orhan, taktı, boşalttı. Ondördüncü mermi kutuyu bulmuştu.

Orhan: "Bravo! çabuk alışacaksın" diye İsmail'i çoşturdu. İsmail iki jarjör daha boşalttı, bu atışlar boyunca tam on kez kutuyu devirebildi. Vurunca seviniyor, coşuyor, mermi boşa gidince hayıflanıyor, sıkılıyor, kahroluyordu.

Kuzey tarafından koyun sürüleri görüldüğünde toplanmaya başlamışlardı. Orhan yedek kutulardan iki jarjörü de doldurup birini cebine, diğerini Stara yerleştirdi ve Starı sağ kasığı üzerine, beline taktı. Bir yandan ağır ağır konuşuyordu.

"Silahı sevmek gerek. Bakımına, temizliğine, yağlanmasına, her bir şeyine gözü gibi önem vermelisin. Silaha bakarsan o da işlevini yerine getirmekte nazlanmaz. Bu silahların her birinin ayrı bir huyu vardır. Zamanla sana değişik silahlar göstereceğimi umuyorum... Biz şu dünyada silaha, silahın işlevine çok önem veriyoruz. Sait mekanik işlevden söz etmiyorum. İktidar Namlunun Ucundadır diyoruz. Niye? Silah, kurtuluş yolunda, devrimde belirleyici bir işlev görecekte ondan. Yoksa bir tapınma değil silah tutkumuz..."

Daha bir çok şey söyledi Orhan. Toparlanmışlardı.

Güneş neredeyse tam tepeye yükselmiş, pus dağılmış, dağlar, vadi durulanmış, hava iyiden iyiye ısınmış, yeşil daha bir yeşil, mavi daha bir mavi, sarı daha bir sarı olmuş, çiğın süzöldüğü topraktan buğulu, yoğun bir ot, toprak kokusu her yanı sarmıştı. Doğal bir renk, bir koku cümbüşünde adeta dansediyordu.

Çobanı uzaktan selamlayıp, geldikleri yöne doğru akıp gittiler...

Kalemi bıraktı elinden. Kâğıt tomarını, küf kokan yatağın kenarına rasgele attı.

Sigara tazeleyip yatağa uzandı. Hücreyi yoğun izmarit kokusu ve duman kaplamıştı. Sarı, soluk ampule bir büyü küresine bakar gibi gözlerini büzerek, dikkatle baktı. Sonra hemen kapadı. Göz kapakları iyice ağırlaşmış, ince bir sızı çevrelemişti göz çukurlarını.

Anılarına hiç böylesine kaptırmamıştı kendini. Bir anaför gibi onlar İsmail'i yutuyor, dönüp duruyordu.

Bir kâğıt hışırtsı duyar gibi oldu. Çok uzaklardan. rüzgarların, yellerin itimiyle savrula-katlana, elden ele, toza kire belenerek, yırtılmış yanmış bir kâğıt parçası demir kapının altından süzölüp geldi. İsmail'in

eline kondu. Kâğıt dağılmasın diye tutmaya korkarak, güçlkle okuyabildi kâğıttaki yazıları.

“...Olağanüstü etkileyici bir kişiliği vardı. Hiç kimseyi etkilemeye özel bir çaba göstermeksizin, doğal... O’nu ilk tanıdığını, yenileyen, değiştiren, heyecan veren günlerde, kısa bir beraberliğin uzun, sonsuz bir dostluğa dönüşeceğini kestiremezdi. Davranışları, konuşması kesin, güven vericiydi. Bir soruyu yanıtlamadan önce ya da bir sorunu tartışmaya başlamadan ‘kumaşı yedi kez ölçüp, sonra kesiyor’du. Önce düşünüp, sonra konuşuyordu yani. Ve bu O’na bir filozof havası veriyordu. Çok konuşması gerekmiyorsa az konuşur, ayrıntılara inmezdi. Bunu az bildiğinden değil, karşısındakilerinin bağımsız düşünme, kavrama yetisini köreltmemek için yaptığına inanıyorum... Son derece alçak gönüllü, sevecen, sabırlı, esnek ve inançlıydı. Doğal bir önderdi...”

Bu yazıyı iyi anımsıyordu. Orhan’ın öldürülmesinden sonra, eğitim notlarını sakladığı defterin bir yerine yazmıştı bunları. Sonra bu defteri yakmak zorunda kalmıştı.

Bir gece yarısı öldürülmüştü Orhan. İsmail sabahleyin gazetede okudu haberi.

M-L parti önderliğinde binlerce insan bu değerli komünist militanın faşistlerce katledilmesini, protestolarıyla kentin cadde ve mahallelerini çınlatırken, ismail, Orhan’ın geride bıraktığı yaşlı anasını teselliye gitti.

Bin yıl daha yaşlanmış, gözleri tomurcuk tomurcuk, yüzünün derin çizgileri sonsuz bir kederle daha da derinleşmiş, ince solgun dudakları titreyen, işlemeli başörtüsünün altından görünen ak saçları, son akliğine ulaşmış Orhan’ın anası acısını gizlemeye çalışarak sormuştu:

“Nasıl, nasıl kıydılar Orhan’ıma! Evimin direğine, gözümün be-beğine, nasıl, niçin?!”

Kahpece kıydılar ana! İnsanlık dışı, korkakça, sinsice arkasından, pusuda, öfkeyle!..

Onunla çarpışmayı, yüz yüze gelmeyi göze almadılar ana. Biliyormusun ki delik deşik, sıcacık düştüğünde asfalta bedeni kanlı, eli silahına yapışmış ama çekemeden silahını bir can, bir soluk, bir kıpırtı bulamadan öylece düşürmüş... Ölüsüne tam ensesinden, diriliverir korkusuyla on ölüm daha sıkışmışlar! Boynu neredeyse kopacak olmuş. Güç inanmış vuranlar öldüğüne de, kaçarken arkalarına bakıyorlarmış!

“Niye, niçin?” diye soruyorsun ana, Söyleyeyim.

Bin yılların ötesinden gelipte durmaksızın
Bin yılların ötesinde sabırsız ışığın
Parlayan titreşiminde tutunandı.
Özlemlere, sevgilere koşan
İnsanın insan olması
Barış, mutluluk ve refah için
Umutla savaşıyordu.

Bunun için, ışığa, özlemlere, sevgiye, insanlığa, barışa, umuda
carpıştığı için öldürdüler onu, ana!

Sendika için uğraşıyordu fabrikada. Şöyle iyi, dürüst, emekten ya-
na bir sendika için. Ama olamadı. Kişiliksiz, çıkarıcı, namussuz, yılışık,
ikiyüzlü bir işçi ağası sendikasıyla geldi emeğin, ekmeğin, umudun üze-
rine kurdu saltanatını.

Salt bundan dolayı Orhan'ın kanlı başı, gözleri açık, boynu bükük
yapışmıştı belkide.

Bak ana, görüyorsunuz resmini? Gazetede her şeyi perdelemişte,
o'nun gözlerindeki öfkeyi, umudu ve ışığı gizleyememiş bak!

İsmail fabrikaya da, eve de iki gün gitmedi. Orhan'ın anasıyla ko-
nuştı, dertleşti...

Eve acılı, öfkeli ve yorgun döndüğünde İsmail'in anası merak, en-
dişe ve özlemle:

“Nerdesin oğlum? İki gündür eve niye gelmedin canım yavrum, ne
oldu? Ne?...” diye sordu.

“Hiç. Gelemedim işte ana!” dedi İsmail kısaca,

“Yapma yavrum. Ananı, bizi merakta koma oğlum. Bu şehir tu-
zak, bela, iğrençlik, ölüm dolu...”

“Dolu ana!”

Sarıldı anasına İsmail. Hiçkırmamak için kendini zorlayarak ağ-
ladı. Anası da duygulandı.

“Anlat anana oğlum. Ne oldu?”

İsmail neden gelmediğini anlattı anasına. Anası sabırla, ızdırapla,
hoşgörülle, şaşkın dinledi İsmail'i.

İsmail: “Ben artık o fabrikada çalışmam ana, O'nun katilleriyle
bir arada olamam!” dedi sözünün sonunda.

Anası telaşlandı bu karara. Yalvarırca, inler gibi, kuru bir sesle
İsmail'i kararından caydırmaya çalıştı.

“Aman yavrum, canım oğlum bir el çocuğu için mi?” dedi.
“İşi bırakırsan sen ne yaparsın?” dedi.
“Biz ne yaparız?” dedi.
“Babanın, benim bir ayağımız çukurda” dedi.
“Kardeşin okuyor, okul masraf...” dedi.
“Nasıl geçiniriz sen çalışmassan” dedi.
“Ben mi çalışayım el kapılarında bu yaştan sonra” dedi.
“Hizmetçilik mi yapayım?” dedi.
“Bunu mu istiyorsun?” dedi.
“Bir el çocuğu için” dedi.
“Ben de senin kadar üzuldüm oğlum, ama..” dedi.
“Aman oğlum” dedi.
“Ne yaparız” dedi.
“Üstelik...” dedi.
“Bir el çocuğu için...” dedi.
İsmail bunaldı. Çaresiz kaldı.

Başkomiserin o kibirli, kıpır kıpır, güven dolu yüzü sarkmış, titrek, öfkeli, korkunç bir durum almıştı. Yorgun ve yenik görünüyordu. Dalgın, kulak memesini ovuyordu.

Metnin direnişi yiyip bitiriyordu başkomiseri. İnanmak istemediği tek şey elindeki tutsağın çözülmeyeceğiydi. Bir beden bir can, etten kemikten bir insan nasıl, nasıl ve nasıl karşı durabilirdi acıya? Akli alıyordu bunu bir türlü. Bu ne inattı, böyle? Neye, niye? Bu ne inançtır?... Düşünüyor, bir türlü çıkamıyordu işin içinden.

“Getiriyorlar mı?” diye sordu yanındakine.

“Evet efendim” dedi yanındaki.

Titrek, sararmış, ince parmakları arasındaki sigarası fırtınaya tutulmuş gibi titriyordu. Bunu farkedince, sakın, kendine hakim olmaya çalıştı. Koltuğa iyice kaydıldı. Bacak bacak üstüne attı.

İsmail'i sarsalayararak, ite kaka salona sokup başkomiserin karşısındaki iskemleye oturttular.

“Kağıtları getirin” dedi başkomiser.

Getirdiler. En üstteki yazılı kağıda bir göz attı. Diğer sayfaları karıştırdı. Boştu kağıtlar. Boş kağıtları önündeki sehpayı attı. Tek sayfalık yazılı kağıdı bir solukta okudu. Tüm vücudunu titreten bir öfke nöbetiyle sarsıldı.

“Ne! Ne ulan bu? ne bu? Dalga geçiyor bu orospu çocuğu bizle ulan! Ulan!...”

Başkomiser koltuktan fırladı İsmail’e doğru. Ufacık gözleri büyümüş, kanlanmış akları görünüyordu. sigarasını yere çarptı. Elini yumruk yaptı.

“Sen, sen bizi ne sanıyorsun ulan! Enayi mi?! Bu, bu ne ulan?!”

“Öteki elindeki yazılı kağıdı İsmail’in suratına vuruyordu öfkeyle.

“Bu! Bu! Bu ne ulan! Gebertirim ulan seni, seni! Doğduğuna pişman edeceğim ulan! Ulan! Ulan!... it!...”

Sıkılı yumruğunu tüm öfkesini, kinini boşatmak istercesine İsmail’in tedirgin yüzüne indirdi. İsmail, iskemleyle birlikte yere devrildi.

“Gebertin bu namussuzu! Gebertin!” diye bağırды başkomiser.

Salondaki diğerleri kudurmuşcasına İsmail’in üzerine atıldılar. İsmail’in ayakları, çorapları fırladı ayaklarından, Biri kayışlı kalın bir sopa getirmişti. Ayak bileklerine geçirip büktiler. İki kişi iki kalınca bir sopayla ayak tabanlarının karşısına geçti. Yan döndü. İsmail’in ayak tabanlarına sırtarak baktı. Biri de gitti İsmail’in hızla inip kalkan göğsüne oturdu.

“Sıkı tutun len!” dedi sopayı tutan. Sopayı kaldırdı, hizaladı, çıplak tabanlara hızla vurdu. ismail’in ayak parmakları büzüldü, tabanı kırıştı acıyla. Sopa kaltı, indi, kalktı, indi, kalktı indi...

Sopanın ayak tabanlarına her darbesiyle acı, sancı darbenin şiddeti artarak ayaklarını örseliyordu İsmail’in. Ayak tabanları biçimleniyor, büyüyordu. Tabanlarına inen acı beyninde yankılanıyordu. Oradan gırtlığına hücum ediyor, inilti olarak boşalıyordu. Dişleri birbirine ke-netlenmişti. Ayak parmakları her derbede, tüm ayaklarını korumak istercesine tabanına doğru katlanıyor, açılıyordu sonra. Katlanıp, açılıyor. Acı beynini örseliyordu tabanından. 26...27...28...29...35...38...40... inen darbeleri saymayı şaşırdı, bıraktı.

“Kuşacak mısın ulan?!”

“Ulan” acıda, kıvranıyor. Ayak kemikleri sızlıyor.

“Kuş ulen! Kuş!”

“Ulan” in beynine inen acı ölümü çağırıştırıyordu. Ölüm? Falakada ölür mü insan? Falakada ölmeli mi? Ölüm?

Ölüm her yerdedir. Bir sokak ortasında, bir caddede, bir köşede... Yürürken, eylemde, pusuda, işkencede... Kalleş, zalim... ölümden,

ölümün çeşidinden bol ne var bu ülkede?...”

İsmail şöyle tüm gücüyle bağırarak, rahat soluklanmak için can atıyordu. Ama ne gururu, ne de göğsüne çökmüş adamın ağırlığı olanak veriyordu buna. Sopa, ritmik bir durumla, ahenkli bir gidiş gelişle tabanı, örseliyordu. Arada bir sopa duruyor bir hamur merdanesi gibi tabanında bir aşağı bir yukarı tabanını eziyor, sonra tekrar inip kalkıyordu. Sopa giderek bir lastiğe vuruluyormuşçasına geriye sıçırıyordu. Zevkle vuruyorlardı. Yer değişerek, kah biri, kah öteki vuruyordu. Sararmış, iğrenç dişlerini göstererek, bir tatmin duygusuyla, isterik bir durumda vuruyor, yoruluyor, dinleniyor, vuruyorlardı. İsmail’in ayak tabanları şişmiş, morarmış, düztaban olmuştu.

Başkomiser bitkin bir durumda, olan biteni, koltukta öylece, kıpırtısız bir yüzle seyrediyordu. Birden kalktı:

“Yeter!” dedi. “Bırakın! Ulan öldüreceksiniz çocuğu!” Yine ılık, sevecen kişiliğine dönmüştü. Sinirleri yatışmış, rahatlamış gibiydi. Hüzünlü bir şarkı söyler gibi, acıma dolu konuşmuştu.

İsmail’in ayağından falaka sopasını çözüp kaldırdılar. Biri masanın üstündeki sürahiyi alıp içindeki suyu İsmail’in ayakları dibine boşalttı.

“Zıpla ulen!”

İsmail ayaklarına yayılan suyla rahatlar, serinler, canlanır gibi oldu. Kaskatı bedeni gevşedi. Zıplamaya çalıştı. Tabanlarının ıslak zeminle ilişkisi yoktu adeta. Acı ile örülü bir yerde duruyordu. Ayakları ağırlaşmış, bedeni güçsüzleşmişti. Ayaklarını güçlkle oynatabiliyordu.

“Zıpla ulen! Dizlerini bükme! Zıpla! Hooop! Hoooop!”

Koltuklarına girip kaldırıyor, yere hızla bırakıyorlardı. Vuruyorlardı.

“Hooop! Hooop!...”

“Yeter! Oturtun” dedi başkomiser.

İskemleye oturttular.

“Ayağını oynat çocuğum” diye önerdi başkomiser.

“Çocuğum” ayaklarını oynattı. Saçları, giyitleri karmakarışık olmuştu. Dudakları morarmış, soluk soluğaydı. Ter içindeydi. Acı yüzüne vuruyordu. Ayağını her kımıldatışında yüzü acıyla geriliyor, gevşiyordu.

Başkomiser ellerini kıcının üstünde bağladı. Ağır ağır gidip gelme-

ye başladı İsmail'in önünde.

“Bak oğlum, aptallığın lüzumu yok! İş koptu! Koptu! Sana ilk günden beri iyiniyetle, merhametle davrandım. Davrandım, çünkü senin karakterine, güven beslemiştim. Bu çocuk bizi yormaz, kendini boşuna ezdirmez diye düşünüyordum. Ama sen, sen beni yanlış anladın! İstismara kalkıştın, enayi yerine koydun beni! Buna müsamaha edemem. Katiyen!”

Konuşurken arada bir elini sallıyor, sonra tekrar bağlıyordu arkasına. Sözü'nün burasında durdu, bir sigara yaktı. Tekrar voltalamaya başladı.

“Kimsin ulen sen, kimsin?! Benim için bir hiç! Hiçsin be! Ulan istersem seni şuracıkta gebertirim, sonra bir kaza oldu diye rapör yazarım. Kimin kılı kıpırdar oğlum, kimin? Partinin mi? Gelsin de kurtarsın seni Partin...”

Öksürdü, gırtlığını temizledi gürültüyle.

“Zevk mi alıyorsun oğlum eziyetten? Niye direniyorsun ulan niye! İlkelerinle birlikte gebermek mi istiyorsun ha. Nereye kadar sürecek sanıyorsun bu. Nereye kadar, ha!...”

Koltuğa oturdu.

“Bak senle açık konuşacağım. İyiniyet, müsamaha bitti artık. Bu fırsatı istismar ettin çünkü. Bundan sonra olacakları sana söyleyeceğim. Ona göre düşün, kararını ver. Falakaya yeni başladık. Topuk kemiklerin kırılıncaya dek sürecek bu. Ardından cereyan vereceğiz. Tabi konuşmazsan. Diyelim ki konuşmadın, kan işletinceye kadar basarız cereyanı. Dayandın mı bunada? Dayandın farzedelim. Sırada tırnak sökme, izmarit söndürme var. Ee, o zaman ne bok yiyeceksin? Dayanabilecek misin? Nah dayanırsın! Ulan, ulan hadi diyelim buna dayandın, bravo sana! Deriz ki o zaman yahu bu bir kahraman be! Oldu, kahramanlar için daha etkili yöntemlerimiz var oğlum. Örneğin, kıcına jop sokmak gibi... Ee, örneğin vücudundaki, kafadaki tüm kılırları cımbızla tek tek yolmak gibi... Dur bakayım... Eveet, koltuk altlarına kaynar yumurta koymak gibi... Daha, daha sayayım mı? Dur, dur bitmedi ki! Ulen, hele bir yöntem var ki... Vallahi söylemeye dilim varmıyor. Neyse iş oraya gelmez. Hiç sanmam. Şu saydıklarımaya dayanan baba yiğit çıkmadı daha. Bir, belki iki tane ya çıktı, ya çıkmadı. Onlar da ölü kahramanlar oldu zaten! Eğer sen de ölü bir kahraman olmak istiyorsan orasını bilmem. Sen bilirsin oğlum karar senin.”

Durdu, soluklandı. Sigarasını küllüğe bastırды, ezdi. Yılışık bir gülümseme yayıldı yüzüne.

“Şimdi, az sonra ne yapacağımı söyleyeyim mi İsmail. Az önce bir adamımı sizin mahalleye saldı. Git, dedim, İsmail’in bir sevdiği kız varmış onu bul. öğren ben istettiğimde yanına getir. Eğer, eğer inadını sürdürürsen yaparım oğlum. Yemin ediyorum yaparım. Evet, onu bu-
raya, senin gözünün önüne getirir ve... burada.. gözünün önünde.. Anlıyorsun değilmi? Beni buna mecbur etme oğlum! Ulan, Metin bül-
bül gibi şakıyor ulan ötede. Sen, sen ne bok yemeye... Niye... Ulan, ulan bırak aptallığı oğlum. Konuş! Örgüte ne zaman girdin?... Nasıl? Kim aldı seni örgüte? Kimlerle, hangi komitedeydin? Hangi eylemlere katıldın? Silahın nerede?... Bildiğin örgüt evleri?... Hepsi bu oğlum. Fazla bir şey istemiyorum senden! Bunları da nasılsa söyleyeceksin. İyisi-
mi boşuna ezdirme kendini. Konuş kurtul!”

Koltuğa keyifle yaslandı. Konuşması iyice rahatlatmıştı.

“Bir sigare verin çocuğa... İsmail, sana sigaranı içip bitirinceye ka-
dar düşünme izni veriyorum. Düşün... Cevabına göre... Neyse bekleyeceğim” dedi.

İsmail, diş etlerini kanatırcasına sıkıldığı dişlerini, sigarayı dudak-
larına bıraktıklarında gevşetebildi. Başkomiserin sözleriyle baştan aya-
ğa öfke kesilmişti. Şimdi dudakları arasındaki sigara onun yaşamı için
çevrilmiş bir kum saati gibiydi. Yaşamsal, belirleyici bir karar öncesinin
tedirginliğini duydu. İhanetle, bağlılığın yol ağzında, sancılı bir düşün-
medeydi...

“Düşünmek, kesin kararlar alabilmek, verebilmek için her zaman,
hatta çoğunca yeterli zaman bulamayabiliriz. Düşünmek, iyice, enine
boyuna düşünmek, gelen, gelişen olayları, durumları çözümlemek,
önemli ya da önemsiz genel ya da ayrıntıya ilişkin bir karar alabilmek
için zaman bolsa, zamanı rahatça kullanabilecek denli özgürsen ne iyi!
Fakat ya karar vermek için zamanın sınırlıysa, çok darsa, dahası önem-
siz bir ayrıntıya değil de, yaşamsal önemde, belirleyici bir karar vermek
zorundaysan?... Zor olan karar vermek değildir. Zor olan ani ve doğru
karar verebilmektir. Zor olan, yanlış karar vereceğim korkusu duyma-
dan kesin bir karar verebilmektir. Kararsızlıktan, ikircimden kork!”

“Her kezinde, her işkence sonrasında kısa ya da uzunca bir zaman
için atılacağım bir kuyunun ipi ucundayım. Her kezinde bir sigara
içimi, ya da birkaç saat zaman verecekler. Giderek güçsüz, bitkin,

yıpranmış bedenim ve beynim her kezinde daha da örselenmiş olacak. Karar vermem ya da kararsızlık arasında, acısı, sancısı artmış, ezilmiş bilincim daha da yıpranmış bir durumdayken, kuyuya 'ben' için düşmemi bekleyecekler..."

Sigara tükenmişti.

Karar anı....

"Ürkütücü bir sessizlik...

Başkomiser sabırsız... Diğerleri de.

İsmail izmariti ayaklarının az ilerisine bıraktı.

Cass!...

"Evet İsmail? Kararın?" diye sordu başkomiser.

İsmail: "Yazdıklarımın dışında söyleyecek bir şey y..." "Yok" diyemeden yerde buldu kendini. Son kelimeyi duymak istememişlerdi belki de.

"Gebertin ulan! Acımayın!"

Sopa takıldı, kayış büküldü, tabanları havalandı. Sopa indi kalktı, indi kalktı, indi kalktı... Acı ayak tabanından beynine, oradan gırtlığa. İsmail'in ayağı daha bir şişti, morardı. Kemik daha bir örselendi...

"Kaldırın!"

Kaldırdılar.

"Kardeşim" dedi başkomiser, "bak, kardeşim diyorum ulan sana. Konuş! Konuş kardeşim! Niye inat ediyorsun, niye?"

"Benim..." dedi İsmail, gerisini getiremedi. Başkomiser hemen:

"Konuşacak canım. Yeter, vurmayın" dedi.

"Konuşacak herhalde" dedi yanındaki.

"Vurmayalım artık" dedi beride duran.

"Yazık" dedi elinde sopayı tutan.

Diğer ikisi bir şey demedi. Terli, yılmış sırtıyordu.

"Resim gösterelim" dedi başkomiser, "bize tanıdıklarını gösterebilirsin."

Ne yapalım konuşmuyor madem... Olsun. Hadi albümü getirin."

İsmail'in önüne bir sehpa çektiler. Kırçıl bıyıklı, kıpkırmızı yüzlü polis siyah meşin kaplı büyük bir resim albümü getirdi, sehpanın üstüne bıraktı. Konuşmayan, hep sırıtanlardan biri geldi, İsmail'in kafasına eliyle bastırdı, diğer eliyle de İsmail'in gözlerini örten bandı çok az yukarı kımıldattı.

Sehpayı ve üstündeki albümü gördü ilkin İsmail. Sehpanın önünde de çizgili kumaştan pantolonuyla birinin durduğunu da görebiliyordu.

Kafasını bastırarak elin gücüyle, boynunun tutulmakta olduğunu, damarlarının şiştiğini, yüzüne hücum eden kanların ılıkliğini duydu. Terliyordu.

Albümün kapağını açtı bir el.

“Bak İsmail. Hepsi sizin örgütten bunlar. Kimi tanıyorsun parmağıyla üstüne bastır.”

Fotoğraflardaki yüzlerin hepsi yabancıydı İsmail’e. Yabancı, değişik, öfkeli, alaycı, şaşkın, sakin, sevecen yüzler... Bazılarının boynunda rakam dolu tabelalar asılı. Kiminin adı yazılmış altına, kiminin boş, boşların altında “?” işareti vardı.

“Yok mu tanıdığın?” diye sordu başkomiser.

“Yok” dedi İsmail. Sesi harıltıyla çıkıyordu.

Albümün ilk yaprağı yana devrildi.

“Dikkatli bak!”

Dikkatle baktı İsmail. Bir fotoğraf dışında hiçbirini tanı mıyordu gerçekten ya da anımsamıyordu. Sol alt köşede Orhan’ın fotoğrafını tanıdı. Üzerine kırmızı kalemle (x) çekilmişti. Durgun, kıpırtısız, ıslıl bakıyordu Orhan ve sanki bir şey söylemek istiyordu. İsmail bir tuhaf oldu.

“Kime bakıyorsun?” diye umutla sordu başkomiser.

İsmail kelepçeli elini fotoğraflara götürdü, işaret parmağını Orhan’ın resmi üstüne bastırdı. Başkomiser eğildi, baktı. Blok not defterine not düşmeye hazırlanmıştı, vaz geçti.

“Geç onu oğlum” dedi “başka?”

Tanı maktan, tanıdığını belli etmekten korkarak, ürpertiyle diğer fotoğraflara da baktı.

“Yok” dedi. “Tanımıyorum hiçbirini”

Başkomiser albümü sertçe kapattı. Aynı anda İsmail’in gözleri kararlı. El gevşedi.

“Olmuyor!” diye bağırdı, başkomiser. “olmuyor!” diye yineledi. Öfkeyle iki elini beline koydu.

“Boşuna! Boşuna acıyorum buna, boşuna!” dedi.

“Gebertelim efendim! Gebersin!” dedi yanındaki.

“Merdivenden atalım gitsin. Ölsün!” dedi beriki.

“Yazık ölecek!” dedi sopayı okşayan.

Diğer ikisi sırtıtmakla yetindiler yine.

“Gebertin iti” dedi başkomiser.

Yatırdılar İsmail'i. Sopa takıldı, kayış büküldü, tabanları havalandı. Sopa indi-kalktı, indi-kalktı, indi-kalktı, indi-kalktı... Ayağı daha şişti, daha morardı, kemik daha örselendi, İsmail daha bağırdı, daha yoruldu, daha, daha, daha...

“Yeter! Kaldırın!”

Kaldırdılar. İskemleye oturttular. İsmail bitkindi. Ayaklarının çok çok büyüdüğünü duyuyordu. Beyni zonklanıyordu, tabanı zonkluyordu. Topuk kemiklerinin sızısı dişlerine vuruyordu adeta.

“Metin’le nerede tanıştınız?” diye sordu başkomiser. “Nerde? Nasıl?” bekledi.

İsmail karmakarışıklı. Ah, biraz dindirebilse ayaklarındaki ağrıyı! Birazcık, bir-kaç dakika...

Suya hasret dudakları usulca kımıldandı:

“Tren istasyonunda... Orhan aracılığıyla...” dedi. Sözcükleri de acı çekiyor gibiydi.

Başkomiser kıvançla diğerlerine baktı.

“Demedim mi size İsmail konuşacak diye. Buyrun.” dedi. Bir eliy-le de, bir sanat yapıtını gösteren bir yontucu ya da ressam gibi, kollarını yana açarak İsmail’i gösterdi. Diğerleri de hayranlıkla, sırtarak bak-tılar İsmail’e.

“Bravo İsmail! Anlat bakalım”

“Hangi istasyonda?”

“Ne zaman?”

“Aracı?”

“Şifre?”

“Nasıl?”

“Konuş?”

“Nerede?”

“Parola?”

“Nasıl?”

“Söyle?”

“Yavaş, yavaş”

“Hepsini”

“Sigara verin”

“Anlat!”

Gökyüzü simsiyah, yağmur yüklü, sıkıntılıydı. Öfkeden ağlıyor gi-

biydi. Sicim gibi yağmur düşen bir geceydi.

Otobüs ıslak kaygan asfaltta ıslak bir hissiyle döne kıvrıla, dura kalka İsmail'i ineceği yere bıraktı.

İsmail şemsiyesini açarak caddenin köşesinde kapanmak üzere olan gazeteci kulübesine yanaştı. Akşam gazetelerinden birini istedi, aldı, parasını ödedi, katlayıp cebine koydu pardesüsüne. Paranın üstünü beklerken saatine baktı. Paranın üstünü alıp yürüdü.

Şemsiye pek yararlı olamıyordu. Güçlü, karışık bir rüzgar esiyor, yağmur damlaları her yana savruluyordu. İsmail şemsiyeyi güçlükle tutabiliyordu. Yüzünü koruyabiliyordu ancak yağmurdan. Pardesüsü, pantolonu, ayakkabıları sırlıslıkla, vıcık vıcık su olmuştu. Rüzgarı, yağmurla birlikte serin hava içini titretti.

Demiryoluna saptı. Uzayıp giden raylar geçmişten kalan, bir korkuyu duyuyordu. Rayların üzerinden geçerken heyecanlandı. Ve buna güldü kendikendine. Karşıya geçti.

İstasyon, tahmin ettiği gibi ıssızdı.

Gişenin önünde durdu. Küçük camlı pencereden içeriye baktı. İçeride yaşlı gişe memuru şapkasını dizine koymuş, elektirikli ocağın karşısında, sandalyeye kaykılmış uyukluyordu. Camı tıklattı İsmail. Yaşlı memur uykulu gözlerle küçük pencereye isteksiz baktı. Şapkasını dizinden alıp başına koydu, dizlerine tutunarak usulca kalkıp ağır ağır penereye geldi. Geniş bir masanın ardındaki muşamba kaplı koltuğa oturup camı açtı.

“Evet?” dedi.

İsmail istediği hattı söyledi.

Yaşlı adam masanın üzerindeki bilet demetlerinin birinden bir bilet seçip, kolla çalışan bir alete koydu. Kolu indirdi, bıraktı.

İsmail bilet parasını ödedi. “Sağol dayı” deyip gişeden ayrıldı.

Bileti sağ cebine koyup, sol cebindeki gazeteyi çıkarıp yeniden özenle katladı. Şemsiyeyi kapatıp, salona girdi.

Geniş bekleme salonu da neredeyse dışarıya kadar soğuktu. Salon-da üç kişi oturuyordu. Hemen girişte, kapının az ötesindeki tahtadan, uzun koltukta yaşlı bir kadın ve yanında on yaşlarında bir çocuk birlikte oturuyordu. Onların tam karşısında, salonun karşı tarafında kasketi kaşlarına dek inik genç biri gazete okuyordu. İsmail'in girdiğini fark-edince salondakiler ona baktılar bir ara.

İsmail gitti, kasketli gencin yanına oturdu, biraz ara bırakarak saa-

tine baktı. Gazetesini okumaya devam eden gence, okuduğu gazeteye dikkatlice göz attı. Kasketli, esmer genç kıpırtısız gazetesini okuyordu.

İsmail ona doğru kaykılarak, duyabileceği bir sesle:

“Doğu Treni buradan geçiyor değil mi arkadaş?” diye sordu.

Kasketli İsmail’e baktı. Gazetesini katladı.

“Evet arkadaş” dedi İsmail’e.

İsmail rahatladı, sevindi. Neşeli bir şarkı söyler gibi:

“Merhaba dost” dedi kasketliye.

“Merhaba!” dedi kasketli. O da kıvançlı görünüyordu şimdi.

Aynı anda trenin rayları ezen, sarsan, mâdeni gürültüsünü duydular. Kadınla çocuk, ardından İsmail’le kasketli birlikte kalktılar. Tren istasyonda poflayarak, gıcırdayarak durdu.

İsmail ve kasketli تنها kompartmanlardan birine bindiler. Tren fazla beklemeden hareket etti.

“Şifre neydi?”

“Şifre? Parola?”

“Söyle?”

“Başka?”

“Nereye gittiniz?”

“Şifre?”

“Ne güzel”

“Konuşuyordun”

“Konuş!”

“Sonra?”

“Parola neydi?”

Ağır soru salvosunda bunalıyordu İsmail. Konuşması iyice umutlandırmıştı karşısındakileri, işkenceciler kıvanç içindeydiler. Durmadan soruyorlardı. İsmail’in başı omuzlarına gömülmüş, her an suratına patlayacak bir yumruğu karşılamak istercesine sakınmalı oturuyordu.

“Bildirileri o mu veriyordu sana?”

“Kim?”

“Komitede?”

“Kaç kişi?”

“Hücre evleri?”

“Nerelerde?”

“Kaç tane?”

“Kimler?”

“Sorumlunuz?”

“Görevin?”

“Eylemler?”

“kimlerle?”

“Konuş!”

“Öt ulan!”

“Konuş ulan!”

“Konuş! Konuş! Konuş!”

Başkomiser: “Ulan adam olmayacak bu! Ne güzel konuşmaya başlamıştı oysa. Yazık! Yatırın iti verin ceryanı!” dedi.

Sandalyeyi çekti bir İsmail’in altından, İsmail yere yıkıldı. Biri falaka sopasını geçirdi yine ayağına, sonra bir ayağı ile sopaya bastı. Diğer bir çaputun ucunu iki kişinin oturduğu masaya, diğer ucunu İsmail’in boğazına bağladı güzelce. Bir diğeri manyetodan çıkan kablounun çıplak ucunu İsmail’in ayak başparmağına bağladı özenle.

“Konuşacak mısın çocuğum” dedi başkomiser.

“Çocuğum” bir şey demedi.

“Eh, bizden günah gitti” dedi başkomiser.

Manyetonun kolu ağır ağır dönmeye başladı.

İsmail bir kuş gibi çırpındı, kasıldı. Telden yayılan sıcak, yakıcı, mekanik güç, gücünü emerek tüm damarlarına etine, beynine dalgalar halinde vuruyordu İsmail’in. İsmail, suyunun, gücünün kavrulduğunu, kuruduğunu, boşaldığını duydu. Kasılıyor, çırpınıyor, gevşiyor, kasılıyor, çırpınıyordu... Dili şişiyor, ağırlaşıyordu... Gövdesi inip kalıyor, çırpınıyor, çırpınıyor, kasılıyor, gevşiyordu. Ölümcül bir acı, hastalık, sayrılık içinde umarsız bağılıyor, haykırıyordu... Eti kemiğinden ayrılıyor, bedeni pörsülüyor, gücü tükeniyordu... Beş kişiye ve manyetodan yayılan müthiş güce karşı yalnızdı. Ölümcül bir yalnızlık...

“Yalnız değilizdir” demişti bir keresinde Orhan. “Yalnız değiliz. Yalnızlık duygusu da en tehlikeli düşmanlarımızdandır... Diyelim ki tutsaksın. Tek başınasın. Seni tutsak edenlerse beş, on, yüz, bin kişi. Her yanın, yören düşman dolu! Sen teksin. Yani sana yardım edecek, derdine, yarana merhem olacak, umut, güç verecek kimsen yok. Bir başınasın. Bundan umutsuz ne olabilir ki? Düşman bu durumdayken seni

istediğince döver, alay edebilir, işkence yapabilir hatta keyfini çıkara çıkara öldürebilir de. Koşullar hiç eşit değildir anlayacağın. Fizik gücün de sınırlıdır. Kaç gün dayanabilirsin? Bir gün, üç gün, on gün, bir yıl?..

“Ancak ben yalnız değiliz derken fiziksel bir durumdan söz etmiyorum. Fiziksel olarak yalnız kalabilir, yenilebiliriz de.”

“Yalnız değiliz yine de. Ve ben burada hiç bir zaman tecrit edilemez, yenilemez inanç ve düşüncelerimiz bütününden söz ediyorum. Yenilmez, yıkılmaz, yalnız bırakılamaz olan budur! Ve bunu bilmek, buna inanmak insanı yalnızlık, tecrit edilmişlik duygusundan kurtarır. Bunu bilir, inanırsan fabrikalarda, tarlalarda, şantiyelerde ve emeğin bütün alanlarında, tüm yeryüzünde ortak davamız için çarpan, çırpınan yüreklerin heyecanlı, umutlu tıptırtılarını duyarsın. Seni merak, sevgi, inanç ve soru dolu gözlerin izlediğini bilirsin. Görmediğin, bilmediğin, tanımadığın, yabancı, uzak, bildiğin, yakın insanların yürek ve ağızlarından yükselen dileği iletirsin; ORTAK DAVAMIZI KORU! İHANET ETME!.. Bunu başarırsan kıvranacak, seni yücelteceklerdir. Ama başarısızlığa uğrarsan... İşte o zaman her bakımdan yalnız kalacaksın! Çünkü o zaman ihanete uğrayan bedenin değil, ortak davamızdır...”

Yılan gözü gibi mat, soğuk, küçüçük gözleri irileşmiş, kanlı akları fıldır fıldır, buruşuk yuvasında dönüyordu. Başkomiser hırsla, kinle, ölümcül bir titremede, soluk soluğa, hırıltılı, ağzından tükürükler saçsa İsmail'in üstünde tepiniyor ha tepiniyordu. Gözaltıları simsiyah, yüzü morarmış, ter içinde, gergin.

“Konuşacaksın ulan! Konuşacaksın, konuşacaksın, konuşacaksın! Ya sen beni, ya ben seni... Ulan, ulan konuş be, konuş!”

Diğerleri de, yerde acıyla kıvranan bedene vuruyor, vuruyorlardı. Tekme, yumruklar, sopa bir birine karışıyor, indikleri et yığınından tok, duyarsız sesler çıkıyordu. Sonunda vuranlar yoruldu. Soluk soluğa, gözleri kan çanağına dönmüş, iri iri, anırtıları birbirine geçmiş bir halde durdular.

İsmail, kelepçeli ellerini bacakları arasına sıkıştırmış, ayaklarını karnına çekmiş, kafasını göğsüne yatırmış, kaskatı, güçlü ve kesik bir solumayla yerde tortop yatıyordu. Neresi ağrıyor, neresi şişmiş, neresi kanıyor bilmeden, ter içinde yeni öfke dalgasını beklemekteydi. Burnuna köpürmüş, taze kan kokusu, ter keskin, karışık kokular doluyordu.

du. Ölümü çağrıştıran kokular...

Kasketi geniş alnını, kalın, seyrek, kahverengiye çalan kaşlarına dek örtüyordu kasketlinin. Kasketinin kenarlarından tütün sarısı, kahverengimsi, ipek gibi, normal, kesilmiş saçları taşıyordu. Teni kavrulmuş, buğday renginde, sertti. Kemerli, uzun burnu, uzun, enli yüzüne çok olgun, görmüş geçirmiş bir insan havası veriyordu. Dudakları etli, genişti. Yaşı 23-24. yakışıklıydı. Hele kasketiyle tam bir köylü yakışıklısı. Bir de gözleri çok güzeldi. Yeşilin her tonu gözlerinde; duru ışıltı bakışları. Gözleri dosta başka, düşmana başka bakardı, etkileyici. Sıcak, dost, duru, delici kinli... Zayıftı. Çökük yanaklarından fırlayan elmacık ve çene kemikleri yüzüne keskin, sert bir hava veriyordu. Boyu dersen öyle pek ahım-şahım değil, kısa değilse de orta...

İsmail'i koltuklarından kaldırıp ayaklarını sürüye sürüye götürüp aldıkları yere bıraktılar. İsmail kıpırtısız, bir et ve kemik yığını gibi, yarı baygın, belli belirsiz, çok derinlerden geliyormuş izlenimi veren ayak, kapı, kilit seslerini duydu. Gücü kesilmiş, ağırlaşmış ellerini yüzüne götürüp bandı sıyırdı. çıkarıp fırlattı. Gözlerini açmadan bir süre öylece durdu.

Düşman binbaşısı kasketliyi hastanada, ayak parmakları kesilmiş bir halde yaralı, ama delici, kinli gözleriyle gözgöze gelmemeye çalışarak, ona tepeden, küçümseyici bakmış:

"Bu mu, bu mu?" demişti. "Bu mu, koca son Türk devletini, ordusunu peşinden koşturtan, bu mu?"

"Bu" demişlerdi. "Bu işte. Bu o"

O bir yürek taşıyordu ki yürek derim. Çift, mangal gibi, kocaman. Düşman ne bilsin? Düşman sandı ki bu yaralı, ayakları donmuş sonra da parmaklarından kesilmiş, bu zayıf, çelimsiz insana iki tokat atınca bülbül kesilecek, aman diyecekti, aman! Onun aman bilmediğini ne bilsinler...

İsmail külçeleşmiş bedenini güçlükle kımıldatabiliyordu. Acıyla yumulu gözlerini usulca kirpiştirdi, doğruldu. Derisinin davul derisi gibi gerildiğini adeta ve kemiklerinin binlerce iğne batırılmışcasana sızım sızım sızladığını, karnının şişmiş genişlemiş damarlarından taşıp şorla-

mak istercesine hızla dolandığını, zonklamaları duyuyordu. Gırtlığına ılık, sası kokan kan akıyordu. Elini ağzına sürünce sürünce kırmızı kan sıyrıldı.

Düşman üstteğmeni de and işmişti kasketli üzerine.

“Yakalayacağım onu! Eğer bu son Türk devletinin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bu devletin bir üstteğmeniysem onu yakalayacağım. Gerekirse bu bölgede işkenceden, dayaktan geçmemiş tek Kürt bırakmayacak, şu Tunceli dağlarını karış karış dolaşacak, iğne deliğine girse onu bulacağım. Bulacak ve...”

Bulamıyordu. Bulamadıkça, yakalayamadıkça deliye dönüyor, köylere bakın üstüne baskın, yoksul Kürt köylülerine zulümden beter zulüm yapıyor, kudurmuş bir köpek hırsıyla arıyor,arıyordu. En son olarak kasketliyi Vartinik Mirik Mezrasında bir kömde kıstırmış, vurmuş, öldü sanarak elineden kaçırmıştı. Bunun üzerine tüm öfkesini, hıncını, insanlık dışlığını kasketlinin ince, uzun boylu, kıvrırcık saçlı, iri-kara gözlü yoldaşında boşaltmaya çalışmış, o kıvrırcık saçının kanlı, ölü bedenini karlar üzerinde askeri cemsenin ardına bağlayarak sürüklemiş tüm köylülere, özellikle de Kürtlere, yılsınlar diye bu işlerin sonu yokmuş, yazık oldu desinler diye, son Türk devleti ve milletinın bağrından çıkmış kahraman Türk ordusuyla başa çıkılmamış desinler diye, iberet-i alem için köy köy kasaba kasaba çok kahraman bir edayla gezinip göstermiş, ama yine de kasketliyi yakalayamamanın, elden kaçırmanın öfkesini yenememişti.

“Kurşine gine Ali Haydar Yane Serdo şiyö

Cemse dimakos kerdö Mamekiye nas nibiyor

Zulumke yine mar kerdö Honama viranne şiyö...”

Muhbirlerine haber üstüne haber salıyor, en ufak bir ihbarı, olasığolsun olmasın değerlerdiyor, bulamıyor, kasketlinin yerle yeksan olmasına şaşıyor, herkesten işkilleniyor, zulmünü artırıyor, bulamıyor, deli divane oluyor, üstlerine yaltaklanıyor, özel timiyle her taşı, her gediği, her evi arıyor, bulamıyor, son Türk devleti elden gidecek diye kahroluyor, arıyor, bulamıyor, bulamıyordu. Köyler, köylüler, dağ taş sır, kasketliye yoldaş kesilmiş, vermiyordu. Muhbirlerin eli böğürlerinde kalakalıyordu.

“Ahhh, ahhh!” diyordu. Çipil, yılan gözleri döne döne “ahhh! Ölmemiş, ölmemiş! Belki bayılmış, belki numara yapmış. Ahhh nasıl

aldandım, nasıl, nasıl kaçırdım, ahhh!” diyordu.

İsmail kasıklarına hücum eden ağrıyla, büyük bir güç harcayarak doğruldu. Hücrenin dibine giderek canı yana yana, koyu sarı, yer yer al renkte sidiğini boşalttı. Keskin sidik kokusu doldu genzine, yaktı. Acıdan gözleri yaşarmıştı. Yeniden yatağa döndü, uzandı. Açlık, koku, ağrı, zonklama acı içinde başı dönüyordu.

“Kömün önü olmuş bir kan deryası”

Kasketli gözlerini ağır ağır açtı. Uzun, ince boylu, kıvrıkcık saçlı yoldaşı az ötesindeydi. çabaladı dizlerine dayandı, yanına vardı. Karlar yol yol, koyu kıpkızıl olmuş, taze kan kokusu buğulanıyordu. Kasketli iliklerine dek ürperdi. Kara düşmüş, kıvrıkcık saçlı başı aldı koluna dayadı. Kıvrıkcık saçının iri, çok iri, kömür karası, çok güzel gözleri yarı yarıya açık, pırıl pırıl canlıymışçasına, kıpırtısızdı. Kasketli kaskatı kesildi. Kederli, acılı yeşil gözleriyle onun iri gözlerine, yakışıklı, çocuksu esmer yüzüne, kasılıp kalmış, açık, gergin dudaklarına uzun uzun ilk kez görüyormuşçasına baktı. Gırtlığına derinlerden, ağılı birşey yükseldi. Yutkunduydu, gözleri doldu. kalın dudakları kıpırdadı, sesi tüm dağda, taşa yankılandı:

“Eyy Tünceli! Eyy Vartinik! Eyy Mirik! Eyy Munzur!... Eyy yiğit yoldaşım! And içerim ki kanın yerde kalmayacak! Kalmayacak! Kalmayacak!”

Bir süre öylece, tümüyle kin kesilmiş, yüreği ulu bir yalımda, kollarında onun kıvrıkcık, esmer, uzun yüzü kalakaldı. Sonra çaresiz, kendi acısını unutmuş, onun acısıyla yüklü gövdesini doğrulttu, yola koyuldu...

Mazgal aniden açıldı. Bir el içeri uzanırken, geriden boğuk bir ses geldi:

“Hey! Al şunu da zıkkımlan”

İsmail ağır ağır doğruldu, gitti paketi aldı. Yüzüne göstermeyen boğuk sesin sahibi:

“Kırık-mırık var mı len?” diye sordu.

“Şimdilik yok” dedi İsmail. Arkasını dönüp yürüdü, yatağa çöktü. Mazgal kapanırken polisin boğuk sesiyle anlaşılmas homurtularını duydu. Ayak sesleri uzaklaşırken açlıkla pakete saldırdı. Her lok-

mada çenesi, avurtları kırıkmişcasına müthiş ağrıyor, lokmalar boğazında düğümleniyordu. Suyun da yardımıyla ekmeği ve köfteleri çabucak yedi. Lokmalar boş midesine taş gibi oturmuştu. Yeniden uzandı yatağa.

İnsanoğlu böyle zulüm duymamıştı. Alçaklığın, gaddarlığın, insanlık dışılığın, işkencenin böylesini o güne dek hiç bir kimse hiç bir insana yapmamıştı.

Binbaşı: “Acımayın, vurun!” diyordu. “Acımayın! İnsandır, candır dayanamaz konuşur sonunda o da etten kemiktendir. Bir yere kadar dayanır, sonra...”

O “sonra” bir türlü gelmiyordu. Beton, taş ses veriyor, aman di-yordu, kasketli sır kesilmiş, “aman” ne kelime of demiyordu.

“İnsanlar, dayanamaz. Vurun!”

Kesilmiş parmaklarının, sargılarını çözmüşler, oraya vuruyorlardı. Ayağı, tabanı mosmor, kan içinde, kemiklerinin sarı, beyazlığı fırlamış, derisi dökülüyordu.

“İmkansızdır, dayanamaz. Nihayet etten kemiktendir. Vurun!”

Vuruyorlardı. Vurulmadık yerini bırakmamışlardı. Kasketlinin bedeni kan içinde, simsiyahtı. Tabanlarını kırmışlar, tırnaklarını sökmüşler, zulüm her yanını dağlamışlar, zulüm, cereyanla kanını kurutmuşlar, zulüm, insanlıktan çıkarmışlar, zulüm, kan-revan içinde, zulüm, yarı ölü etmişler, zulüm, yine de ağzından tek bir sır alamamışlardı. Böyle zulüm ve böyle bir yürek görülmüş, duyulmuş değildi. Bu, günlerce, aylarca sürdü... Sonunda düşman binbaşısı yenilgi dolu bir sesle:

“Konuşmayacak bu, bu insan değil, bu acaip bir yaratık, böyle insan olmaz! Güçlü devletimiz çaresiz değildir. Bunun da bir çaresini bulacağız” dedi. Generallerine durumu anlattı ve kasketliye bir çare buldular. Bir gece yarısı hücrelerinden alıp götürdüler.

“İntihar etti dediler

Kurşuna dizdiler beni”

İnsanoğlu yalanın, kallesliğin böylesini duymamıştı. Korkunun, alçaklığın, kahpelğin böylesi anlatılmamıştı. Ve o insanoğlu yiğidin, yüreğin, zaferin böylesini duymuş değildi.

Yenilenler kasketlinin ölüsünden bile tir tir titriyorlardı, en inanılmaz yalanlarını örtbas edebilecekleri umuduyla, son zulümlerini yap-

tilar. Kasketlinin kaya gibi bedenini lime lime doğradılar.

İsmail yatakta kıpırdandı, doğruldu. Dışlerinin arasından, kendi kendine, iman dolu bir sesle:

“Konuşturamayacaklar! Teslim olmayacağım” dedi.

Dirilmiş, acısını unutmuş, dinginleşmişti. Ağıt, öfke, inanç dolu bir sesle bir türküy e başladı.

“Onsekiz Mayıs ı unutmam

Unutmam onsekiz Mayıs ı...”

ALTINCI BÖLÜM

“Bana başkomiseri verin çabuk!”

Başkomiser koltukta yüzüne bir havlu örtmüş, ayaklarını sehpay a dayamış uyukluyordu.

“Komiserim! Sizi istiyorlar... Acele dediler”

“Ne?... Kim?..”

Havluyu yüzünden atıp, isteksizce kalktı koltuktan.

“Telefon mu?” diye sordu.

“Evet”

Yarı uykulu, bitkin bir durumda gitti telefonun almacını kaldırdı.

“Alo! Ben Muhittin. Evet...”

“Bak Muhittin.” dedi karşı telefondaki ses, “karşı harekete geçilmek üzere. Bu gece sabaha karşı ya da yarın. Anlıyor musun beni?”

Başkomiserin çapaklı gözleri şamar yemiş gibi açıldı.

“Kesin mi bu?!”

“Evet, kesin... orada durumlar nasıl?... Buraya derhal gelebilir misin?...”

Başkomiser Muhittin bir-kaç saniye düşündü. Kafası karmakarış ıktı. Zaten, şimdi daha da karmaşılaşmıştı.

“Eh... Pek iyi sayılmaz... Özellikle birisi çok ketum. Ama elimizde bazı belgeler var. Daha önce söylemiştim...”

“Evet, evet... Buraya gelibilmisin?”

“Hemen mi?”

“Evet. Acilen toplanmalıy ız. Ne yap et, gel...”

“Peki, şu, şu... onlar?..”

“Bak, iyi dinle Muhittinciğim. Belge yeterliyse ifadelirini zabıta

geçir, yolla okula! Neler olur hemen, kestiremiyorum, Yerlerimizi filan kaydırabilirler... Ortalık epey karışacak. Bir süredir yakamızdalar zaten, biliyorsun... Acil toplanıp durumumuzu görüşelim. Tamam mı?..."

"Anlıyorum. Yarın akşam..."

"Yo, bu akşam. Hemen, itiraz istemiyorum..."

"Tamam, tamam.. Güle güle.."

Telefonu kapadı başkomiser. Uzun uzun esnedi, gerindi, eklemlelerini çıtlattı. Bir sigara çıkarıp yaktı. Yanındakine:

"İşler karışacak" dedi sıkıntıyla.

"Diğerlerini de çağır hemen. Konuşacaklarım var..."

Büyük bir gürültüyle yerinden sıçradı İsmail. Ayak sesleri, bağırtilar, veyveladir kopuyordu. Telaşlandı.

Aniden mazgal deliği açıldı. Kırçıl bıyıklarıyla bir ağız gründü.

"Kalk ulen! Tak bandı, çabuk! Çabuk!"

Kalktı güçlkle. Acıyla tüm bedeni kasılıyordu. Sigara ve kibriti cebine atıp, kenara fırlattığı bandı aldı, taktı gözlerine.

"Tamam mı ulen!"

"Tamam" dedi dişleri arasından.

"Arkanı dön! Giriyoruz."

Arkasını mazgala döndü İsmail. Gürültüyle içeri dört sivil polis girdi. Telaş, bağırtil, küfür, tekme, tokat arasında adeta uçururcasına hücreden çıkardılar İsmail'i

"Bak İsmail" dedi başkomiser. "Seni bırakmaya karar verdim. Ne yapalım konuşmuyorsun konuşma. Zorla değil ya... Seninle yenden karşılaşacağız nısıl olsa, o zaman daha iyi anlaşacağımıza inanıyorum. Her neyse... şimdilik bırakıyorum. Ancak ifadeni imzala önce. Ben senin konuştuklarına göre ifadeni daktilo ettirdim. Her şey konuştuğun gibi. Okutacağım sana. Açın bandını!"

Kafasına bastırılırken, band hafifçe yukarı kalktı. Sepnanın üzerinde daktilo edilmiş bir sayfa vardı.

"Oku!" dedi başkomiser.

İsmail okumaya başladı.

İSMAİL ERİNÇ'İN İFADESİDİR:

Soruldu: Ben 1960, Çınarköy doğumluyum. 1963 yılında ailece bu kentte gelmişiz. Anam ev kadını, babam belediyede işçidir. Diğer kardeşim ortaokula gitmektedir. Ben ilkokulu bitirdiğimden itibaren Selami Çetin adlı bir işverenin yanında çalışmaya başladım.

Soruldu: 1979 yılında ölen Orhan isimli bir komünist tarafından aşılana M-L fikirleri benimsedim. Zaten bir arayış içindeyidim. M-L partiye böylece sempati duymaya başladım.

Soruldu: Orhan öldürülmeden iki gün önce bana bir şifreli randevu vermiş ve ilişkisini, bir süre sonra başka bir yere gideceğinden bahisle, bir teren istasyonunda bulduğum Metin'e devretmişti. Metin'le aynı birim içinde örgüte bağlı olarak ideolojik eğitim yapıyorduk. Evimde ele geçen dökümları da bana Metin getirmiştir.

Soruldu: Ülkemizde faşist ve emperyalist tahakümü mevcuttur. Bu tahaküm uzun süreli bir halk savaşıyla, kırdan şehire doğru bir kurtarılmış bölge siyasetiyle yıkılacak ve yerine halk iktidarı, yani komünist rejim tesis edilecektir.

Söyleyeceklerim bundan ibrettir. Bu yazılı beyanımı hiç bir baskı ve cebir görmeden, serbest irademle verdim. DEDİ VE İMZALADI.

SANIK (İMZA)

"Okudun mu çocuğum?" diye sordu başkomiser.

"Evet" dedi "çocuğum"

Bir tükenmez kalem düştü ifade kağıdının üzerine.

"İyi imzala hadi."

"Fakat..."

"Ne?..."

"Ben... Ben söylemedim bunları..."

"Birşey olmaz çocuğum. Serbest kalacaksın..."

"Ben imzalamam bunu, bu..."

"Ne! Ne diyor ulan bu?! Ulan! ulan!... Yatırın. Gebertin iti! İmzalamazmış. Yatırdılar. Band indi.

Kayıp, sopa, tekme, acı, sopa, darbe, çığlık, tekme, yumruk, kıvranan beden, sopa, darbe, sızı, acı, çığlık, acı, acı...

"Kaldırın!"

Kaldırdılar.

"Haydi, imzala çocuğum"

“Hayır...”

“İmzala kurtul oğlum” dedi başkomiser.

“İmzala ulen!” dedi yanındaki.

“Haydi be” dedi elinde sopayı okşayan.

Diğer ikisi: “Bize bırakın şunu” dediler sırtarak.

“Gerek yok” dedi başkomiser. “Bu itle zaman kaybetmeye değmez. Bize verdiği kağıttaki imzasını taklit edin. Bu itle mi uğraşacağız... Götürün bunu. Sabahleyin mahkemeye çıkarırsınız. Bir dakika...”

İki polisin kolunda sallanan İsmail’in çenesinden tuttu, hafifçe kaldırıp kulağına:

“Kurtuldum, atlattım sanma. Asıl şenlik yakında başlayacak. Avucuma düşeceksin! Görüşeceğiz tekrar!” diye fısıldadı. Sürüklediler İsmail’i

Bir çuval gibi hücreindeki yatağın üstüne bıraktılar.

“Kurtuldun sonra” dedi birisi:

“Asıl yakında başlayacak” dedi bir diğeri.

“Günümüz geliyor bizim de” dedi üçüncüsü.

“Bu günleri arayacaksınız” dedi sonuncusu.

Polisler giderken, İsmail:

“Sabaha ne var?” diye sordu.

“Saat yarım” dedi biri.

“Ayn kaç?” diye bir daha sordu İsmail.

“Onbir” dedi polis. “Eylül’ün onbiri.”

Hücrenin demir kapısı büyük bir gürültüyle kapandı.

İsmail soluk soluğa yatağa bıraktı kendini.

Dışardan yağmur sesi gelmiyordu.

BİRİNCİ BÖLÜMÜN SONU

EYLÜL ÖLÜMLERİ

YEDİNCİ BÖLÜM

Kulübe ve nizamiye kapısını geçtikten sonra, geniş bir alanın ortasından beton yolda, ilerleyen Reno dev yapılı binanın önünde sert bir

frenle durdu.

Binanın önü, yolcuklarla birbirinden ayrılan ve dairesel, küt uçlu üçgen ya da diktörtgen biçimlerinde küçük toprak parçalarına ekilmiş güller, çimenler, çeşitli süs ağaçları ile süslenmişti. Bu durumuyla, adeta bir park bahçesini andıran görüntü, bu görüntünün ardında yükselen bina hakkındaki ürkütücü söylentilere ve kasvetli heybetine hiç de uygun düşmüyordu. Eğer dev binayı çepçevre saran yüksek duvarlar, tel örgüler ve nöbetçi kulübeleri de olmasa, burasının bir hapishane olduğunu anlamak için fazla bir neden bulamazdınız. Evet, burası otobüsle kent merkezine kırk, kırkbeş dakika uzaklıktaki kent hapishanesidir.

Hapishaneye irili küçüklü binaları pentatlon sahası, büyük bir bahçesiyle bir jandarma garnizonu bitişkti. Hapishanenin arkasında bir yoksul semti, mezarlık ve çok ötelerde mavi, mor, turuncu dağlar, yanında yöresinde, karşısında diğer kenar mahalle evleri, tek tük, biraz da, tel örgülerin uzağındaydılar. Sıkıntı, kederli, özlem dolu yüzleriyle jandarma erleri kulubelerin önünde, tel örgülerin kenarlarında dolaşıyorlardı.

Güneş epey yükseklerdeydi. Hava ılık, yağmur öncesi bir hazırlık içindeydi. Doğa son yaza girmenin deviniminde, grili, ak, mavimsi bulutlar arada bir güneşi örtüyorlar, çekilip gidiyor, sonra diğerleri, toplanıp dağılıyorlar, sıkıntılı bir halde salanıp duruyorlardı.

Kolunda üç ince çepçevre kırmızı şeritler bulunan 45-50 yaşlarındaki adam ortası kahverengisi, kırçıl, kısa bıyıklarını sağ elinin bir parmağı ile örtüp, başparmağını da çenesine dayanmış bir halde, oturduğu yerden, buz gibi bakışlarla yukarıdan aşağıya, uzun uzun İsmail'i süzdü. Yuvarlak, soluk, yağları sarkmış suratında, ürküntü veren derin çizgiler vardı, çizgiler moralmış. Oda da İsmail ve bu adamdan başka resmi giyitli, giyitleri ne polis ne de bekçi giyitlerine benzemeyen, kollarının ucu kırmızı şeritli, yakaları kırmızı apoletli üç kişi daha vardı. Onlarda ellerini arkalarına bağlamışlar, hep birlikte konuşmadan soğuk, küçümseyen, alaycı bakışlarla odanın ortasında duran İsmail'i süzüyorlardı. İsmail de onların soğuk, bomboş bakışlarıyla karşılaşmaya çalışarak ayakkabılarının ucuna, pençereye, duvarlara göz atıyor, arada bir vücudunun ağırlığını bir bacağından diğerine taşıyor, güçlükle, sıkıntılı öylece bekliyordu.

Üç şeritli adam elini ağzından çekti, koltuğunda kıpırdandı, bakışlarını İsmail'den diğerlerine çevirdi ve:

“Ne yapalım bunu?” diye çok soğuk bir sesle sordu.

Biri: “Biraz ıslatalım” dedi.

Diğeri: “Bodruma atalım. Biraz temiz hava alsın” dedi, güldü.

Sonuncusu: “Müşahadiyeye atalım” dedi.

Adamın yüzü dalgalandı, en son konuşana yüzünü buruşturarak baktı, kaşları birbirine yanaştı, omuzları oyandı, soğuk soğuk sırttı, ikircim içinde bir süre durdu. Sonra öyle laf olsun gibisinden, İsmail’e: “Niye karıştın len bu anarşit işlerine?” diye sertçe sordu. İsmail, duraksamasız: “Ben anarşist değilim” diyerek karşılık verdi.

Adamın gözakları öfkeyle parladı:

“Ya nesen, ya? Ha? Ulen suçun anarşitlik değilmi senin!” dedi. Hemen masaya eğildi, küçük bir kağıt parçası aldı eline. “Bak ne diyor burada: Gizli örgüt üyesi olmak. Gizli örgüt üyesi!” diye bağırды.

İsmail: “Kendileri yazmış. Ben devrimciyim, anarşist değil.”

Adam: “Kes!” diye bağırды koltuktan kalktı, iri vücudu, gergin göbeği heybetle ortaya çıktı. Ellerini masanın kenarlarına dayayıp, İsmail’e doğru abandı.

“Kes! Senin dilin uzuna benziyor. Bana bak oğlum, burada dili uzun olanı ne yaparlar biliyormusun?... Ne, ne yaparlar... Ne...” Lafını geveliyordu. Sustu. Birden: “Bunu bodruma atın, biraz bok içinde kalsında görsün devrimcilik neymiş. Hıh! Devrimciymiş! Anarşit! Atın aşağıya.” dedi.

“Gir” deyip omzundan içeri ittiler İsmail’i. İsmail kapı kapanınca dek karanlık kapının önünde durdu. Demir kapıyı gürültüyle kapatıp gittiler.

Çok geniş bir yere benziyordu. Bulunduğu yer karanlıktı. Az ötede soluk sarı bir ışık, aydınlık yer görünüyordu. O tarafa doğru kör adımlarla yürüdü. İnsanın burnunu sızlatan ağır, yoğun, keskin dışkı, sidik, küf kokusu genzini yakıyordu. Ayakkabılarının vıcık vıcık çamur gibi birşeylere bastığını duydu. Işığın oraya kavuşunca ilk işi ayaklarına bakmak oldu. Gördüğü şeyle midesi kalktı, bulandı. Ayakkabıları dışkıya batmıştı. Geldiğe yana baktı. Yaklaşık iki metre yüksekliğindeki geniş bodurumun kapıya yakın orta yerinde belli belirsiz, güç geçilebilen üç duvarlı bir hela gördü. Dipteki ışık çok soluk bir ışıkla buraya yansiyordu ve İsmail dikkatle bakınca helanın içinin, yanlarının, önünün dışkı yığınlarıyla kaplı olduğunu farketti. Sadece kapının önü biraz

temizdi. İlk girenin ise bu dışkılara basmadan ışığa gelmesi nerdeyse olanaksızdı, ancak yan duvar izlenerek dışkılara basmamak mümkün olabiliirdi.

Ampulün sağ tarafında duvar dibinde eski, pamukları saçılmış, yırtık, dışkı ayak izleri ve kan lekeleriyle bir yatak duruyordu. Tüm uyuma isteği uçu. Gitti biraz lekesiz bir kenarına çöküp, yere saçılmış pamuk topraklarıyla, ayakkabılarını sildi. Dışkılarının ayaklarına bulaşmamış olmasına sevindi. Kokuyla, iğretiyle yüzünü buruşturuyordu. Tüm karşı duvarda, altı-yedi tane pencere vardı. Tümünde kapalı ve dışardan açılabilircek şekilde, çubuk demirlerle örüldü.

Sigarası ve kibritine dokunmamışlardı. parası da yanındaydı. Üzerinde alakoyacakları birşey çıkmamıştı. Bir sigara yaktı. Ağır kokuya yanık tütün, kağıt kokusu belli belirsiz karıştı. Boyun ve şakak damarları yine ağrıyla zonklanmaya başlamıştı.

Kaç kez geçmişim bu hapishanenin yanından önünden. Kaç kez, kaç-kaç-kaç kez öyle geçip gittim de, içeride neler olduğunu, neler döndüğünü, içerdiklerin nasıl yaşadıklarını, duygularını, mücadelelerini... Biliyor muyum? Beni nelerin beklediğini, kendimi uzun zamandır hazırladığım ortamın ne olduğunu... Biliyor muyum?... Bu pislik, bu bodrum?... Kimleri, niçin?... Metin'e ne oldu acaba? Şimdi nerede?...

Düşünceleri birbirine karışıyordu. Hapishane hakkında okuduklarını, duyduklarını kafasında toparlamaya çalışıyor, fakat bütünlüklü, açık bir kavrayışa varamıyordu.

Hapishane, zulüm... Hapishane, dört duvar... Hapishane, parmaklıklar, tel örgüler... Hapishane, yüksek duvarlar... Hapishane, zulüm... Hapishane, koğuşlar... Hapishane, zulüm... Hapishane, mahkumlar... Hapishane, volta... Hapishane gardiyanlar, zulüm... Hapishane, darağacı... Hapishane zulüm... Mahkumlar... zulüm... volta... zulüm... dört duvar... zulüm... mapusun içinde üç ağaç incir/eline kelepçe boynunda zincir/oy zulüm zulüm... zulüm, işkence, ölüm...

Kapının mazgal deliği madeni bir gürültüyle açıldı, önce dışarıdan kurşuni bir ışık görüldü ve kayboldu.

“Yeni gelen, gel buraya!”

İsmail bu kez pencereli duvarı izleyerek pisliklere basmadan kaşıya gitti. Mazgalda soluk, genç bir yüzle karşılaştı.

Gardiyan: “Aç mısın?”

İsmail: “Niye buradayım?” diye sordu.

Gardiyan: “Ben bilmem. Aç mısın?” diye yineledi.

İsmail: “Burada insan bir gün kalamaz. Çıkarın beni” dedi.

Gardiyan: “Ooo, çabuk bıktın” diye sırttı.

İsmail: “Birgün kalınmaz” dedi.

Gardiyan: “Belki akşama çıkarsın” dedi. “Uslu durursan yani”

İsmail: “Durulmaz” dedi.

Gardiyan: “Söylerim. Paran var mı?”

İsmail elini cebine attı, mazgaldan iplik gibi sızarak genişleyen kuruşunu ışığa doğru para destesini çıkardı. Saydı. 615 lirası vardı.

“Ne getirebilirsin” diye sordu.

“Ne istersen“ dedi, gardiyan.

ismail ikiyüz lira uzattı.

“Üç bafra ve helva, peynir, ne varsa...” dedi.

Gardiyan ikiyüz lirayı aldı, mazgaldan bir ekmek uzattı.

“Al. İstediklerini birazdan getirirm” deyip mazgalı örttü, gitti.

İsmail ekmeği bırakacak bir yer aradı. Yerler izmarit, çamur, toz, dışkı, balgam ve kan doluydu. Pencere çıkıntılarına baktı, bir karış toz. Ekmek elinde kaldı. “Bari gazete kağıdı da getirse” diye geçirdi içinden. O an kaç gündür gazete okumadığını anımsadı. Işığa doğru yürürken duvarda bir takım çizikler, yazılar farkettiler. Sloganlar, çeşitli tarihler, isimler, rumuzlar.... Koyu kırmızı, siyaha çalar, kurumuş parmaklar kan... sürülerek yazılmış “KAHROLSUN FAŞİZM”in son iki harfi tam seçilmiyordu. Burnuna taze, saş kan kokusu geldi. Bu sloganın yazılış biçiminden çok etkilendi, duygulandı, şaştı, sevindi, üzüldü, karmakarışık. Dimitrov geldi geçti aklından “Unutma ki sen bir komünistsin!” O da böyle kanla yazmıştı, işkence odasının tuvarına.

“Unutma ki...”

“Sen...”

“Bir komünistsin!”

Ağır ağır voltalamaya başladı. Yüzü acıdan bir kasılıyor, bir gevşiyor, devinimleri zorlaşıyordu.

Sorgudaki tavrını tartmaya çalıştı. Bir komünist gibi davranabilirdim mi? Bir proleter gibi, gerektiği gibi... Bir türlü olumlu bir yanıt veremiyordu. Nerede hata yaptım? Ne hata yaptım?... Bir eziklik, eksiklik, bir yanlış, içini kemiren birşeyler duyuyor, fakat kestiremiyordu ne olduğunu. Metin’le randevu yerimizi hiç söylememeliydim! Metin ne yaptı? Nerede?... Şifreyi vermeyişi de rahatlatmıyordu İsmail’i... ifa-

deyi imzalamadım ama el yazısına imza attım. Bu birinci yanılttı belki de. Belki de zaman kazanmak istemem ikincisi. İkircime, karsızlığa, düşmem, hakaretlerine susmam, sigaralarını, sularını içmem bile yanılttı belki. Belki... Yo, bir komnüst gibi davranamazdım! Davranamadım, davranamadım!..

Duvar diplerinde gezinen, duran, kaçışan karafatmalar gördü. canı müthiş sıkılmaya başlamıştı, içi içine sığmıyordu. Bir ara karşı, yaktan yana duvarda kapıya benzer birşey gördü. Gözleri alıştıkça yeni şeyler görüyordu. Meraklandı. Bu gerçekten de bir kapıydı. Büyük, tümüyle kalın bir saçtan. Üstelik kaynaklanmış. Kaynak yerleri simsiyah, kapı toz, pas içindeydi. Çoktandır kullanılmadığı anlaşılıyordu. Acaba nereye açılıyordu? Kapının ardında ne vardı?...

Mazgal yeniden açıldı. Hemen kapıya yürüdü. Gardiyan mazgaldan parlak bir kağıda ambalaj edilmiş küçük helvayı uzattı, ardından iki paket Birinci.

“Başka birşey yoktu” dedi.

İsmail: “Ne oldu görüştün mu kimseyle?” diye sordu.

Gardiyan “Belki akşama alırlar” dedi.

İsmail, “Belkisi filan olmaz, kesin birşey söyleyin” demeye fırsat bulmadan, gardiyan mazgalı kapatıp gitti. İsmail eliyle mazgala vurdu. Paranın üstüde gelmemişti. Gardiyanın uzaklaşan ayak sesleri giderek yitti. İsmail ağız dolusu küfür ettiyse de bir işe yaramadı bu.

Yatağın kenarına çöküp bayatlamış ekmeği ikiye böldü. Helva paketini açıp, içini boşalttığı yarım ekmeğe helvayı yerleştirip, parmağıyla ezerek dağıttı. Diğer ekmek parçasını helva jilatinin üstüne bıraktı. Lokmaları iştahlı, ağır, yutkunarak yemeğe koyuldu. Bir ara yerdeki ekmeğe karafatmaların saldırdığını gördü. Eliyle ekmeğe dokunup oynatınca ürkek karafatmalar telaş ve korkuyla kaçışılar. Buna güldü. Fakat gülüşü yüzünde dondu. Hela tarafından neredeyse küçük bir kedi büyüklüğünde bir fare, tüyleri de içine yapışmış, ıslak, pis, ürkek, tedirgin, koklayarak İsmail’e doğru geliyordu. İsmail tiksintiyle ayağa kalmı, fareye doğru yürüdü. Fare hemen geri kaçarak, hela tarafının karanlığında kayboldu. İsmail biraz iştahı kaçmış, yemeğe devam etti...

Koğuş mümessili Muzaffer:

Merhaba, Fehmi abi” der demez, ekledi.

“Bir devrimci arkadaşımız gelmiş. Galiba bodruma atmışsınız”

dedi.

Başgardiyan kollarını yana açarak: “Valla haberim yok. Muzaffer” dedi. “Sen benden önce öğrenmişsin valla...”

Muzaffer başgardiyanın sözünü keserek:

“Olmuyor Fehmi abi. Olmuyor” dedi. “Hep böyle yapıyorsunuz. Bu işi geçen hafta müdür ve savcıyla konuştuk, tamam suç işlemeyen bodruma atılamaz, atılmayacak, dediler. Sen de oradaydın. Arkadaş dışardan yeni geliyor, işkenceden. Siz, siz...” Lafını ölçtü, biçti: “O arkadaşımızı hemen koğuşa gönderin. Yoksa... Neyse...” dedi.

Başgardiyan yaltakanarak.

“Tabi, tabi. Allah allah! Allah allah! Ulan, ulan kaç kere söyledim tereslere... kimse dedim atılmayacak bodruma. Mutlaka bilmeyen biri yapmıştır Muzaffer. Tamam söz göndereceğim. Arama yapalım öyle, tamam mı? Sen sakin ol. Kılına dokundurtmam onun. Gönderirim, hemen hemen.” dedi. Yılışık yılışık sırtıttı. İçinden “ahh ulen, bu anarşitlere kul-köle olduk be” diye geçiriyordu oysa. Müdüre savcıya çok söylemişti “efendim bunlara yüz vermeye gelmez, istedikçe ister bunlar. Bunlar ki bu devletin ve rejimin düşmanlarıdır. Bunlara taviz vermemek gerek”, ama dinletememişti. Sonunda dediği olmuş bir avuç insan koskoca devletin hapishanesinin personelini avuçları içine almış, nefes aldırıyorlar, bir dediklerini iki yaptırtmıyorlardı. Hele yapma! Pat, tependeler! Ahh, ahh, şu devletin yüksek menfaatleri uğruna olmasa, şu kominstlerin tümünü yatırıp yere yermisiniz yemezmissiniz... Çıkarırım bodrumdan sehpayı, prangayı aman deyene pranga, aman demeyene ip! Ahh, bir yetkim olsa, ahh...

“Hasan! Hasan! diye kapıya doğru bağırdı. Gelen gardiyana:

“Ulen oğlum, aşağıya bir siyasi atılmış. Ben size emir olmadıkça kimse aşağıya atılmayacak demedim mi? Biraz sonra onu çıkaracaksınız” dedi. Gardiyan odadan çıkarken Muzafferin koluna dostça yapışıp, sırtarak:

“Hiç merak etme. Evelallah ben burada oldukça...” dedi. Sustu. Muzaffer odadan çıktı.

Demirkapı gürültüyle açıldı.

“Gel! Yeni gelen, gel bakalım!”

İsmail kapıya gitti. Üç gardiyan onu bekliyordu.

İsmail: “Şimdi nereye?” diye sordu.

Biri: “Koğuşa. Sizinkilere dua et” dedi.

Sizinkiler? Devrimci arkadaşlar olmalı, diye düşündü İsmail. Birden içini ılık, hoş bir duygunun sardığını duydu. Canlandı. Yeniden girişteki ana binaya geldiler, başgardıyanlığı geçip avukat odasının önünde durdular. Odaya girdiler. Odada bir tahta masa ve iki iskemleden başka birşey yoktu.

Uzun boylusu, ellerini arkaya bağlayarak:

“Soyun. Çamaşırlarını masaya koy” dedi, İsmail’e.

İsmail şaşırdı, yüzü dalgalandı.

Aynı gardiyan, gülerek:

“Arama. Başka bir şey değil” dedi. Diğer ikisi de şapkalarını geriye atmışlar İsmail’e bakıyorlardı. İsmail ne yapması gerektiğini kestiremeden bir süre öyle kalakaldı. Sonra ceketini çıkarıp masaya bıraktı. Durduğunu gören gardiyan:

“Diğerlerini de. Tek kilot kalsın” dedi. Biri ceketini aramaya koyulmuştu.

İsmail’in az önceki neşesi yeniden uçtu, sıkıldı, ikircimlendi, yüzü dalgalandı. Bu ne iş yahu, bunu hiç duymamaştım, diye iç geçirdi. Yavaş yavaş kir içindeki gömleğini, sıkılarak, fanilasını ve pantolonu çıkardı. Kilodunun sarılığı, kirinden çok utandı. Renk vermemeye çalıştıysa da, yüzüne hücum eden sıcaklığı engileyemedi. “İnsanlık dışı” dedi içinden.

Gardiyan, o uzun boylu olanı, alışkın hareketlerle İsmail’in ağızına, burun deliklerine dikkatle baktı. Koltuklarına da baktı. Eliyle haya bölgesini acele kontrol edip doğruldu. Ötekiler de çıkan çamaşırları, sigara paketlerini, kibritini sıkı bir aramadan geçirdiler. Arama bitince İsmail çabucak giyindi. En son ayakkabılarına baktılar. Büküp, yere vurdular, içine baktılar, çoraplarında ellerini gezdirdiler. Arama tamamlanınca, uzun boylu olan, parlak genç yüzlüye:

“10’uncu koğuşa” dedi.

İsmail ve gardiyan odadan çıkıp kapıaltını geçerek uzun bir koridora çıktılar. Koğuş kapıları, kantin, berber, hamam, çay ocağı, kapılar, kapılar... Gardiyanlar, kimi bir koğuş kapısı önünde sandalyeye oturmuş, kimi birkaç kişi birarada konuşuyor, gidip gelenler... Koridoru paspaslayan biri, kantin önüne birikenler, çaycılar, sesler, anahtar şingirtıları, açılıp kapanan demir kapıların gürültüsü, boğuk, tok, yankılı sesler, bir yaygaradır kopmuş.

İsmail, herşeyiyle yeni bir dünyaya, yaşama, ilişkilere duygulara, doğru, herşeye, her yüze, her harekete şaşkın, dikkatli bakarak, gardiyanın yanında yürüyordu...

Onuncu koğuş voltası, yemek sonrası hareketliliğindeydi. Tutukluların büyük kısmı bahçeye çıkmış, bir kısmı da maltada volta atıyordu. Koğuş maltası dar ve uzundu. Dört florasana aydınlanıyordu. Florasanlar yeni taktırılmıştı, daha bir hafta öncesi burayı sarı, soluk ampüller aydınlatıyordu. Tutukluların çoğu sigaralarını içiyordu. Yoğun, mavimsi dumanlar bir bulut gibi tavana yükselmiş, havalandırma olmadığı için, tüm maltayı acılı tütün, izmarit kokusu kaplamıştı. Maltanın bir ucu koğuşa, diğer ucu ana maltaya çıkıyordu. Koğuş kapısına çıkan uçta yumruk büyüklüğünde, parlak sarı, yuvarlak, tozlar uçusan güneş ışığı düşüştü. Diğer uçta büyük, demir, ana maltaya çıkan kapı ve mazgali kaplıydı. Kapının sol üstünde, tavana yakın bir hoparlör vardı.

Muzaffer ve Mustafa hızlı, sıkıntılı bir durumda koğuş maltasında, keskin dönüşlerle voltalıyorlardı.

Muzaffer; öğleden beri belki bininci kez saatine bakıp,

“Gelmesi gerekirdi. Ulen ne yalancı adamlar” dedi. Mustafa adımlarını, dönüşlerini Muzaffere uydurmakta güçlük çekiyordu. Muzaffer uzun, hızlı, dönerlerken, Mustafa:

“Keşke sen getirmekte ısrar etseydin, bekleseydin” dedi.

Muzaffer: “Haklısın”

“Biraz daha bekleyelim. Gecikirse...”

Mustafa sözünü bitirmeden, malta kapısı açıldı. Sırtları kapıya dönüktü. Hemen oldukları yerde yüzseksen derecelik ani bir dönüş yaptılar. Muzaffer:

“Gelen herhalde” dedi heyecanla. Kapıya yürüdüler.

İsmail’i hemen kapı girişinde karşıladılar.

Muzaffer: “Geçmiş olsun” dedi.

Mustafa: “Geçmiş olsun”

İsmail: “Sağol, sağolun.”

“Çok merak ettik seni. Bir gardiyanadan öğrendik boduruma atıldığını” dedi. “Neyse. Gel.”

Diğer volta atan tutuklular da voltalarını kesmişler merakla yeni gelene bakıyorlardı. Üçü birlikte yanlarından geçerken onlarda “geçmiş olsun” dediler. Voltalarını sürdürdüler. Maltayı geçip. U mer-

divenleri de tırmanıp, ‘‘yatakhane’’ yazılı koğuşa geldiler. İsmail’in iini sıcak karşılamının, dost yüzler görmenin, içten, dost sesler duymanın hoşluğu, rahatlığı doldurmuş, ağrılarını, sızılarını unutmuş, uçarcasına mutlu olmuştu. Maltayı ne zaman geçtiler, merdivenleri nasıl çıktılar bilemedi.

İsmail’i yanyana  yatağın bulunduğu geniş, üçlü bir alt ranzaya buyur ettiler. İsmail:

‘‘ok kirliyim’’ diye yakındı.

Muzaffer: ‘‘Olsun. Oturabilirsin’’ dedi.

İsmail ayakkabılarını çıkarırken:

‘‘Ayakkabılar da...’’ dedi.

Mustafa: ‘‘Boş ver, sen otur’’ dedikten sonra İsmail’in ayakkabılarını koğuştan çıkardı, geldi. ‘‘Ben şimdi sana su ısıtıyorum, bir güzel yıkandırın’’ dedi, güldü. Sıcak, dost.

Girdiklerinde koğuşta bulunanan birkaç kişi de gelip İsmail’le tokalaşıp, ‘‘geçmiş olsun’’ dediler. Muzaffer onlara ‘‘oturun’’ dediyse de, ‘‘sonra’’ deyip yerlerine döndüler.

Muzaffer: ‘‘A mısın?’’ diye sordu. Daha oturmamıştı.

İsmail: ‘‘Sağol, tokum’’ deyince, karşısına oturdu, bağdaş kurdu. Gömlek cebinden bafra çıkarıp, İsmail’e de uzattı. Karşılıklı yaktılar.

Muzaffer: ‘‘Ee, adın?’’ dedi.

İsmail adını söyledi. Muzaffer de ona söyledi. Bir süre konuşmadan öylece oturdular. Muzaffer uzun boylu, geniş omuzluydu. Dikdursa kafası st ranza tahtasına değerdi. biraz kambur oturuyordu. Uzun, köşeli, keskin bir yüzü, ucu yuvarlak büyük ama sevimli duran bir burunu, siyah dalgah saçlarının altında geniş bir alnı, gr kıllı kaşlarının altında iri, kömür karası gözleri, st dudakarını örten ve ona çok olgun bir insan havası veren gr bıyıkları vardı. İlk konuşan yine o oldu.

‘‘İsmail, iki kişiydiniz, değil mi?’’ diye sordu.

İsmail derin bir soluk alıp, bıraktı.

‘‘Evet’’ dedi. ‘‘Metin... Metin adında bir arkadaşla birlikte aldılar. Gelmedi buraya değil mi?’’

Muzaffer: ‘‘Gelmedi’’ dedi.

İsmail: ‘‘Ne oldu ona hiç bilmiyorum. Hep ayrı yerlerde tuttular bizi. Bir kez görebildim. Konuşamadık. Sonra ne oldu bilmiyorum.’’

Muzaffer: ‘‘Neyse, zlme. Bugün o da gelir belki. Ben sorarım, bazı gardiyanlar var, gelirse söylerler.’’ dedi.

Koğuşa giren kalabalıkla birlikte sustular. Kalabalık geldi İsmail'e Muzafferin oturduğu yere yığıldı. Hepsi İsmail'e teker teker "geçmiş olsun", "hoş geldin" dediler. İsmail hangi birine diyeceğini bilmeden "sağolun, sağolun" dedi durdu. 6-7 kişi İsmail'in yanına yöresine oturdular. Ayakta kalanlar dağıldılar. Oturanlar İsmail'in darmadağın saçlarına, giyitlerine, ayaklarına baktılar bir süre. İçlerinden birisi Muzaffere:

"Arkadaş hangi siyasetten?" diye sordu. Muzaffer soruyu yersiz bulmakla birlikte, o da emin değildi.

"Bilmiyorum" dedi.

İsmail sempatisini söyledi. Muzafferin yüzü ışıdı. Sonra bulutlandı. Hem sevindi, hem üzüldü bir anda. Cezaevinde böyledir bu. Hiç kimse gelmesin istersin, arzulamazsın kimseyi, fakat gelişler kaçınılmazdır bir yerde ve insan hiç bilmese, tanımasa da aynı amaçları, aynı çizgide paylaştığı biri içeri düştüğünde üzülmekle sevinmek arası bocalayıverir. Garip bir duygudur. Acaba gelen deneyden nasıl geçmiştir, ak mı, kara mı çıkmıştır, bunu bir an önce öğrenmek için meraklanıp çatlırsın, eğer çözülmüşse burkulursun, onda hala olumsuz şeylerin kaldığını görmek istersin, ararsın, bulursan buna sevinmekle yetinirsin, bir tükenmiş insan, bir hain görmemenin sevinciyle... Eğer direnmiş, alçalmamış, yüceltmişse davayı ve çizgiyi, onun burada olmasına duyduğun üzüntüyü bile unuttur, sevinçten uçar, kıvranırsın... Muzaffer İsmail'i bu bakımdan çok merak etmeye başlamışsa da, onun yüzünde ihanetin tiksinti verici utancını ya da çirkinliğini bulamadı ve ayrıntıları sonra konuşmayı seçti.

"Siz oturun ben bir çay demleyeyim" diyerek kalktı. Yarım saat sonra elinde koca bir tepsiyle, tepsi de mavi, sarı, yeşil plastik bardaklar dolu, döndüğünde İsmail'e ard arda gelen sorularla biraz sıkılmış bulunca:

"Kardeşim, arkadaşı bunaltmayın hemen, yarın da konuşursunuz" dedi gülererek. Çayları dağıttı. İsmail'e:

"Kendimiz demliyor. Dışarı çayını aratmaz" dedi.

İsmail sıcak çayı hasretle içmeye koyuldu. Çayın demi dilini burdu.

"Gerçekten çok güzel" dedi. Bir solukta içti bitirdi. Muzaffer henüz yarılacağı bardağı da uzattı İsmail'e. İsmail önce bir süre olmazlandıysa da, Muzaffer inatla verdi çayını, onu da içti bitirdi.

Birisi: “Sayım arkadaşlar!” diye koğuş kapısından bağırdı.
“Sayım! Sayım!” diye uğultu koptu koğuşta. İsmail’de oturanlarla birlikte hareketlenince, Muzaffer:

“Sen otur İsmail burada sayarlar seni” dedi.

Koğuş birkaç dakika içinde tümüyle boşaldı.

İsmail ilk kez, dikkatle, oturduğu yerden koğuşa göz gezdirdi. Tam karşıda, ransasız tek duvarın orada, bir sürü poster, slogan, bir masının üzerinde TV. masanın altanda raflarda kitaplar, naylonlarla elbiseler vardı. Büyük, elle çizilmiş bir resme takıldı, gözü. İçi titredi Orhan dı bu! Kara kalemle çizilmiş, resmin altına da, “kanın yerde kalmayacak!” yazılıp, partinin ve ordunun imzası atılmıştı. Gözü, düşünceleri bir süre Orhan’ın posterine takıldı. Muzafferle birlikte koğuşa giren gardiyan dikkatini dağıttı. Gardiyan İsmail’e boş ranzalara teker teker baktı ve Muzafferle birlikte birşey konuşarak koğuştan çıktılar.

Koğuşun üç bir tarafı yüksek, üçlü ranzalarla çevriliydi. En üst ranza bir insanın rahatça oturmasına bile olanak vermeyecek denli tavana yakındı. En alt ranza önleri, altları, araları ayakkabalar, terlikler, kutularla dolu, ranzalar dışında geniş alan boş, tertemizdi. Yan duvarlarda, ranzalar arasında askılarda, iplerde elbiseler gerili veya atılıydı. Tam altı penceresi vardı koğuşun. İkinci ranza hizasındaydılar. Açık ve küçüktü pencereler. Demir çubukların ötesinde gri, bultlu gökyüzü seçiliyordu. Koğuş serindi.

Önce Muzaffer, ardından Mustafa ve diğerleri teker teker koğuşa girdiler. Koğuş bir anda kalabalıklaştı.

Muzaffer: “Su hazır” dedi. İsmail kalkarken, o da eğildi ranzının altında çamaşır dolu büyükçe bir mukava kutu çekti. Havlu, iç çamaşırı, çorap, pijama çıkardı. Duvardaki askıdan bir gömlek indirdi. Naylon terlikleri gösterdi. Çamaşırları koluna yığıdı.

Mustafa: “Yaran beren var mı?” diye endişeli, sordu.

İsmail: “Şiş, çürük filan” dedi.

Muzaffer: “Yalnız yıkanamıyacak durumdaysan...”

İsmail: “Sağol, yıkanabilirim” dedi.

Koğuş kapısıyla, TV’un bulunduğu duvar arasında, bir, birbuçuk metre eninde, beş-altı metre uzunluğunda, hem banyo, hem hela olarak kullanılan bir yere girdiler. Hela en dipteydi. Mustafa helanın üst kısmındaki pencereyi kapattı. Üstünde buhar salan, üzeri kontroplakla örtülü büyük bir yağ tenekesindeki suyu ısıtan tüpün düğmesini kısıtı,

fısırtı kesildi. Muzaffer elindeki çamaşır ve havluları duvarla girişteki tahta kapı kenarına gerilmiş, uzun naylon ipe bırakmıştı. Tas, sabun, lif, sünger, büyük bir plastik bidon, ısıtılma için bir teneke de soğuk su hazırды. Traş için gerekli malzemeleri de hazırlamışlardı. Muzaffer ve Mustafa “saatler olsun” diyerek, kapıyı örtüp, çıktılar.

İsmail ilk iş olarak duvara yapıştırılmış küçük ayna parçasında yüzüne baktı. Bitkin, sakkalları uzamış, saç başı karmakarışık yüzü yabancı geldi kendine. Dişlerini göstererek kendi kendine güldü. Dişleri de sararmıştı. Hemen traşa girişti Sonra soyunup güzelce yıkandı. Ter temiz, yumuşak sabun kokulu çamaşırları giyindi. Sıcak suyu yiyince birden azan ağırları dinmiş, bir hoş, mutlu, hafiflemiş, yeniden dünyaya gelmiş gibi olmuştu. Yeniden kendini aynada seyrederken Muzaffer kapıyı tıklattı. Ses verilince içeri girdi, yeniden sıhhatler diledi. Mustafa da gelmişti.

“Ooo, acaip değiştin yahu” dedi. Elindeki naylon torbaya kirli çamaşırları doldurdu. “Ben temizlerim siz gidin” dedi.

Koğuşta herkes bir işe dalmıştı. Kimi kitap okuyor, kimi mektup yazıyor, kimi sohbet ediyor, kimi yatağına uzanmış, konuşmalar, şakaşmalar, bir uğultu...

Aynı ranzaya oturdular.

İsmail: “Herkes devrimci mi?” diye sordu.

Muzaffer: “Evet” dedi. “Devrimcilerin hepsi bu koğuştaadır. Eskiden beri burası böyle. Faşistler ve sosyal-faşistler karşı taraftaki koğuşlarda, onlar da ayrı tabi, kalıyorlar. Birbirimizi görmeyiz pek. O tarafın görüş günü de ayrı.”

TV açılıp, ikinci sayımda -bu kez koğuşta- yapılcaya dek cezaevinden, koğuştan konuştular. Daha doğrusu İsmail sordu Muzaffer’le Mustafa anlattılar.

Sayımdan sonra koğuş meydanına gazete kağıtları ve naylonlar serip, kalabalık bir grup halinde menemen yemeği yediler. Yemek sonra, neşe, sohbet içinde çaylarını içtiler. İsmail’i uyku bastırdı ki, dayanılmaz. Tüm adaleleri gevşemişti. Muzaffer alt ranzada tek kişilik bir ranzayı İsmail için hazırladı. İsmail yastığa başını koyar koymaz derin, deliksiz bir uykuya dalıverdi. Düş bile görmeden...

SEKİZİNCİ BOLÜM

Muzaffer, iki yıldan beri edindiği alışkanlıkla, erkenden uyandı. Tüm koğuş derin bir uykudaydı. Gözlerini kirpiştirerek saatine baktı, altıyı yirmi geçiyordu. “Geç olmuş” diye mırıldandı. Uzun bir süredir koğuş kapısının gürültüsüne uyanırdı. Koğuş kapısı da şaşmaz, genellikle beş buçuk, altı arası açılırdı. Mustafa’yı uyandırmaya çalışarak doğruldu. Açık koğuş pencerelerinden serin sabah yeliyle ürperdi. Havlusunu ranza ipinden çekti, pınar süt kutusuna koyduğu diş fırçasını macun sıktı, koğuş kapısına yürdü. Kapı kilitliydi. Buna şaşırda. Bu olağan değildi. Mazgal dıştan kapalıydı. Hafifçe tıklattı. Kulağını dayadı. çıt yoktu. Aklından bir sürü olasılık gelip geçti. İçine tedirginlik bastı. Biraz aceleyle geri dönüp pijamalarını soyundu, hergünün aksine eşofmaları yerine, elbiselerini giydi. Mustafa’yı uyandıracaktı, vazgeçti. Tekrar kapiya gitti, biraz daha hızla mazgalı takırdattı. Merdivenlerde bir ayak tıptırtısı duydu.

“Gardiyan!” diye bağırdı.

Mazgal açıldı. Dün İsmail’in boduruma atıldığını haber veren gardiyanı. Muzaffer:

“Hayrola! Sen gündüzcü değil miydin? Ne oluyor, kapılar niye açılmadı?” diye ard arda sordu.

Gardiyan “Sorma, sorma. Bizi sabah alıp getirdiler. Tüm personel ayakta” dedi. Yüzü kireç gibi, sesi titriyordu.

Muzaffer, ısrarla: “Ne oluyor? Niye?” diye sordu.

Gardiyan; buz gibi bir sesle: “İhtilal oldu” dedi. “Radyoyu aç da bak”

Muzaffer soğukkanlılıkla: “Kapılar açılmayacak mı?”

Gardiyan: “Ne bileyim ben. Herşey karıştı, herşey. Fazla birşey sorma. Mazgala da vurma, gürültü yapmayın. Malta subay ve askerle dolu” deyip, hemen mazgalı kapattı.

Muzaffer, koğuşa girerek TV üzerinde duran orta boy transistörlü radyoyu açtı. Radyo da marşlar çalıyordu. Gardiyanın söylediğine tümüyle inanabilirdi artık. Saat altı elliye gösteriyordu. On dakika sonra haber verilirdi, yedide. Gitti, Mustafa’yı uyandırdı, bir kaç kişi daha uyanmış, kafalarını battaniyelerden çıkarmış uykulu gözlerle Muzafferi izliyorlardı. Mustafa:

“Bugün spor yapamayacağım” deyip, uzandı. Muzaffer gülerek:

“Gerek de yok zaten. Ama kalk” dedi. Mustafa bışını kaldırmadan:

“Ne var?” diye homurdandı.

Muzaffer: “Kalk. Cunta gelmiş kardeşim” dedi. Mustafa:

“Ya boşver Muzaffer” deyip ayaklarını karnına doğru topladı.

Muzaffer, Mustafa’yı bıraktı, gitti radyoyu eline aldı, sesini yükseltti. Tüm koğuşa:

“Arkadaşlar! Arkadaşlar! Kalkalım!” diye bağırdı. Marşla karışık Muzafferin sesine birçok kişi uyandı.

“Ne oluyor yavu?”

“Bu marşlar de ne bel!”

Marş kesildi radyo da. Muzaffer:

“Bir dakika, susalım ve dineleyelim” dedi. Herkes sustu. Radyo yedi sinyalinin verdi ardında spikerin madeni sesi yayıldı.

“Sayın dinleyiciler, bu sabaha karşı ülke yönetimine tümüyle el koyan MGK’nin bir numaralı bildirisini okuyorum;

“Mili Güvenlik Konseyinin 1 Numaralı bildirisi:

“Yüce Türk milleti: Büyük Atatürk’ün bize emanet ettiği ülkesi ve milletiyle bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti son yıllarda izlediğiniz gibi dış ve iç düşmanların tahrikiyle varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir:

“Devlet başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmiş, anayasal kuruluşlar tezat ve suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve luzumlu tedbirleri almamışlardır....”

“...Parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiştir. Yurdsına çıkışlar yasaklanmıştır. Vatandaşları can ve mal güvenliğini sağlamak bakımından saat sıfır beşten itibaren ikinci bir emre kadar so-kağa çıkma yasağı konulmuştur.

“Bu kollama ve koruma hareketi hakkındaki teferuatlı açıklama bugün saat onüçte ki Türkiye radyoları ve televizyonunun heber bültenlerinde tarafımdan yapılacaktır.

“Vatandaşların susunet içinde, radyo ve telvizyonlarının başında yayınlanacak bildirileri izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağ-rından çıkan TSK’ne güvenlerini beklerim.

“Kenan Evren, Orgeneral, Genel Kurmay ve MGK Başkanı.”

Koğuştakiler ses çıkarmadan okunan öteki bildirileride dinlediler. Yeniden marşlar çalmaya başlayınca, kıpırdamalar, bir canlanma, bir homurtudur başladı.

“Belli idi...”

“Geldi gelecek derken...”

“Geliverdi.”

“Geleceği varsa...”

“Göreceği de var...”

“Gelsin, gelsin..”

“Ne diyelim hoş geldi!”

“Belli idi, belli...”

“Gelecekti...”

“Geldi...”

“Şimdi?”

“Ne olacak?”

“Ne olabilir?”

“Ölen ölür...”

“Arkadaşlar, durum ciddi.”

“Belli idi zaten...”

“Beklemiyor muyduk?”

“Gelecekti...”

“Operasyonlar...”

“Ölümler...”

“İdamlar...”

“Kurşuna dizmeler...”

“Stadyumlar...”

“Binlerce insan...”

“Toplama kampları...”

Her kafadan bir ses çıkıyordu.

“Kapılarda açılmamış.”

“Karavana da gelmemiş.”

“Gazetelerde gelmez.”

“Maltayı asker sarmış.”

“Yönetime asker geçmiş.”

“Bizi de askeri cezaevlerine...”

“Toplama kampına...”

“Kurşuna dizerler belki”

“Mahkeme filan, hikaye...”

“Sorgusuz, sualsiz...”

Koğuş yorumlar, tahminler, olasılıklara ilişkin hararetili konuşmalarla arı kovanı gibi uğulduyordu. Muzaffer giyinmekte olan Mustafa'ya:

“Hemen temsilcilerle bir toplantı yapsak iyi olacak” dedi.

Saat ona doğru koğuş ve bahçe kapıları açıldı. Tedirgin, sıkıntılı, öfkeli tutuklular bahçeye, mutfığa, koğuş maltasına dağıldılar. Kaynaşmalar, konuşmalar sürüyordu. Ana malta ıssızdı. Sabah karavanasını yeni getiren koğuş işçileri ve birkaç gardiyandan başka kimse görülüyordu. Gardiyanların ağzını bıçak açmıyor, tüm mahkumlardan uzak durmaya çalışıyorlardı. Muzaffer bir ikisinin ağzını aradıysa da birşey öğrenemedi. Gazeteler de gelmemiştir.

Koğuşta herkes uyanmış, tüm velveleye karşın İsmail hala uyuyordu. Muzaffer de uyandırmaya kıyamadı.

Kahvaltıdan sonra, dokuz “siyaset adına” dokuz temsilci koğuşta, İsmail'in uyuduğu yerin az ötesinde üçlü alt ranzaya toplandılar. Muzaffer Mustafa'yı maltayı gözlemekle görevlendirdi.

Toplantıda ilk sözü Muzaffer aldı.

“Arkadaşlar, durum malum. Yepyeni bir mücadele dönemine girdik. Şimdiden neler olacağını söylemek güç ama dünya devrimci hareketinin ve ülkemiz yakın tarihinin deneyleri ışığında, olacakları ana hatlarıyla kestirebiliriz. Zorlu, güç, çetin bir döneme girdik artık. Ak koyun kara koyun bundan böyle daha iyi seçilecektir... Cunta azgınca saldıracaktır. Kimse kendini hayale kaptırmasın. Cezaevi yönetiminin tavrı da değişecektir her halde. Belki de asker el koyar. Bugüne dek elde ettiğimiz herşey yok sayılabilir ve herşey için yeniden mücadele etmek gerekebilir. Bazı arkadaşlarımız panik havasını girdi, kimi umursamaz görünüyor. Bu iyi değil bence. bir tavır, bir davranış birliği, asgari de olsa sağlamak zorundayız. Geleneksel gurupçu, sekte, bağnazca tavırlar bundan böyle tümüyle bozguncu bir rol oynar. Şimdi herkesin, hemen, şapkasını önüne koyma ve bir kesin karara varma zamanıdır. Bildiğimiz şeyler işte... Herkes bu konuda konuşsun.”

İsmet söz istedi:

“Bence” diye girdi söze, “önce guruplar kendi içlerinde toplansın. Bağlayıcı karar alınıp öyle gelinsin buraya. Aceleye gerek yok. Telaşlanmayalım.”

Muzaffer: “Telaşlanan filan yok” dedi.

Hikmet söze karıştı: “Ben Muzaffer’in görüşlerine tümüyle katılıyorum. Kendimizi olası gelişmelere hazır tutmalı, geniş, ortak bir tutum saptamalıyız. Gurupların önce kendi içlerinde tartışması sorununa gelince... Bundan böyle demokratik danışma için her zaman olanak bulamıyabiliriz. Ne olacak, ben gurubumun görüşünü alamadım diye hızlı bir karar mekanizması işlemeyecek mi burada? Temsilcilerin inisiyatifi nedir? Grubu adına inisiyatif koyamayacak temsilci gelmesin buraya.” dedi.

Muzaffer: “Doğru” diye Hikmet’i onayladı.

İsmet: “Önce kendi içimizde tartışma konusunda ısrar ediyorum” dedi.

Muzaffer: “Öğleden sonra yeniden toplanalım. İsterseniz. Meta-zori olmasın. Yalnız inisiyatif konusunu da bağlayarak gelelim.” dedi.

Öğleden sonra yeniden toplanmak üzere dağıldılar. Muzafferin biraz canı sıkılmıştı. Az ileride uyuyan İsmail’in yüzünü uzun uzun seyretti. İçinden ona karşı acıma, sevgi, şefkat ve güven duygularıyla doldu taşı. “Öğle yemeğine dek uyusun” diyerek kalktı, koğuştan çıktı.

DOKUZUNCU BÖLÜM

“Ayağa kalk! Duvara dayan! Çabuk!”

Metin hücrede patlayan bu sert komutla irkildi. Kulakları uğuldadı, çın çın öttü. Sünger yatağında usulca kıpırdandı.

“Çabuk ulan köpek! kalk!”

Sesin geldiği mazgala doğru acı ve öfkeyle yüzünü çevirdi. Tüm yüz adeleleri gerilmiş, yüzü korkunçlaşmıştı.

“Kalk ulan! Köpek! Ulan şimdi yanına gelirsem... Kalk!”

Polisin bu havlamayı andıran sesi, Metin’in kanını beynine sıçartıyordu. Sağ kol dirseği üzerine yekindi, bakışlarını mazgalın önünde tepinen polisin yüzüne sapladı. Polisin yüzü, ışık arkasından vurduğu için iyi seçilmiyordu. Metin hücrenin önünde bir çok ayak sesi tıptırtı duydu. Polis:

“Aldırmıyor efendim” diye birilerine yakındı. “Ben şimdi hallederim.”

Anahtar şingirtılarını, telaşla kilide girip çıkan sesler izledi ve kilidi açan polis hücrenin kapısını öfkeyle açıp, jopunu çekerek Metin’e hü-

cum etti. Gözü dönmüş bir halde Metin'i joplamaya başladı.

"Kalk, kalk! Köpek! Kalk ulan! Kalk!"

Metin bir yandan eliyle kafasını korumaya çalışırken:

"Köpek sensin... Köpekler..." diye inliyordu. Ayaklarını çekmiş, büzülmüş, ufacak kalmıştı. Hücreye bir polis daha daldı. Bir iki dakika içinde terlemiş olan ve durmaksızın jopunu çalıştıran diğerine:

"Dur, kaldıralım" dedi. Metin'i koltuklarından tutup kaldırdılar, yüzü duvara dönüp diktiler. Metin tüm gücünü ayaklarına verdi. Olanlara bir anlam veremiyordu. Bu ani saldırılarının nedeni neydi?... Ter içindeki polis. Metin'in yanında durdu, jopuyla Metin'in böğrünü dürtükleyerek sertçe:

"Kafanı geriye çevirirsen beynini dağıtırim!" dedi.

O anda hücreye buldog suratlı, şişman, kısa boylu, eli arkasına bağlı, bir elinde uzun, ince, asaya benzer değneğiyle albay rütbeli adam kasılarak, ağır yürüdü. Metin'in soluması dışında, hücre derin bir sessizliğe gömüldü. Metin yüzü dönük duvarın soluk ışığının ani kararması ve sert ayak seslerinden yeni ve önemli birinin ya da birilerinin geldiğini anladı. Gözucuyla yanındaki polisin soluğunu tutarak, dimdik, kaskatı durduğunu gördü. Albayla birlikte içeri iki sivilde girmişti. Bir assubay ve onbaşı da hücre kapısının iki yanına dikildi. Hepsi albayı dikkatle, tetikle, korkulu bir saygıyla izliyorlardı.

Albayın ucu küt, iri basık burnu hücreden çarpan dışkı, sidik, küf kokularıyla titredi. Yüzü buruştu, etli, biçimsiz dudakları yere sarktı. Çenesinin altındaki yağ torbaları şişti. Sonra birden çok sert bir ifade aldı yüzü. Seyrek kaşları birbirine yanaştı, altları morarmış gözleri betleşti, dudakları büzüldü. Hiç birşey söylemeden, elindeki değnegi pantolon paçalarına pıt pıt vurarak öylece sert, gözleri belermiş bir halde Metin'e baktı. Metin'in bej rengi, uzun kollu gömleğinin sırtı siyah izlerle doluydu. Yaka düğmeleri kopuk olduğundan gömlek yakaları iyice açılmış, zayıf uzun boynu meydana çıkmıştı. Ayağında çorap ve ayakkabı da yoktu, görüldüğü kadarıyla ayakları şiş ve simsiyahtı. Albayın yüzü tekrar buruştu. Hücreye ağır ağır göz gezdirdi. Çok pis bir yerdi. Bu büyük, yeni modern binada, böyle bir hücre kimsenin aklına gelmezdi. Diğer hücrelerden çok farklıydı burası. Duvarları nem içinde, helasız, incecik bir sünger yatak, başka bir şey yok. Hela gereksinmesi için duvar dipleri kullanılmıştı. Işıklandırması da çok soluktu. Hücredeki diğerlerine baktı, soğuk soğuk sırttı. Tekrar Metin'e döndü, ona

doğru zıplar gibi iki adım attı, elindeki değneği Metin'in sırtına bastır-
dı ve:

"Adın?" diye dişlerinin arasından sordu.

Metin: "Metin" dedi.

Değneği Metin'in sırtından çekmeden, yanına gelmiş, ellerini
oğuşturarak bekleyen sivil polise:

"Konuşmuyor ha!" diye çıkıştı.

Sivil polis, başkomiser Muhittin di.

"Konuşacak efendim" dedi.

Albay sopayı Metin'e hızla dürttü.

"Ne zamandır burada?"

Başkomiser: "Bir hafta oluyor efendim"

Albay, değneği tekrar dürterek:

"Ve konuşmadı daha, öyle mi?"

"Konuşacak efendim."

Albay ayağını sertçe yere vurdu. Ölü gözü gibi bakan gözleri yuva-
larında fır döndü:

"Cek! cak! cek! cak!" diye bağırdı. Değneği biraz daha sertçe itti.

Metin can acısıyla belini duvara doğru itti.

"Konuşacaksın! Konuşacaksın!" diye Metin'e bağırdı. Değnek
kırılacakmışcasına eğilmişti. Ayağıyla hücre zeminini döverek:

"Konuşacaksın Komünist köpek! Artık gününüz bitti! Bitti! Bit-
ti!" diye tepindi.

Metin öfkeden titreyen sesiyle:

"Bizim günümüz bitmez" dedi.

Albay şaşır-
dı, eli gevşedi:

"Ne? Ne?" diye sayıklarcasına sordu.

Metin: "Bizim günümüz bitmez, faşist köpekler!" diye bağırdı.

Albay elindeki sopayla Metin'e vurmaya başladı. Değnek havada
ısıklık çalarak Metinin çıplak boynuna, kafasına, omuzlarına, sırtına ras-
gele inip kalkıyordu.

"Bitti köpek! Bitti! Bitti! Bitti!..." bir yandan da ayakkabılarını
Metin'in ayaklarına, topuklarına, baldırlarına vuruyordu. Metin'in
gözleri yandı acıyla, karardı, düşecek gibi oldu. Fakat albay birden bire
durdu, kocaman gergin göbeği inip kalkıyor, yüzü mosmar, soluk solu-
ğa titriyordu yerinde. Başkomisere:

"Konuşacak bu" dedi. "Konuşacak! Konuşmalı! Tüm mesuliyet

ben de. Korkmayın. Gebertin iti. Acımayın!”

Kapıya yürüdü. Kapının önünde durdu, bir an düşündü ve:

“Bununla ilgili hergün rapor istiyorum. Yeni gelecekleri bunun yanına vermeyin.” dedi, hücreden çıktı.

Metin’in yanında duran polis, albay gözden kaybolur kaybolmaz yeniden jopunu Metin’in üzerinde işletmeye başladı. Metin daha fazla dayanamadı, olduğu yere kaydı, tortop oldu.

“Ulan, ulan, sen koskaca albayla...”

Aynı anda hücreye yeniden dönen başkomiser, doğru Metin’in üstüne geldi. Polise:

“Kes sesini aptal!” diye bağırdı, kollarıyla kafasını saran Metine eğildi:

“Oğlum, artık işiniz bitik, ihtilal oldu. Asker başa geçti” dedi. Doğrudu. Ayakkabısının sivri ucuyla Metin’in karnına doğru iki tekme salladı.

“Konusacaksınız! Konuşacaksınız!”

Sonra polise döndü.

“Şimdi bırakın. Akşama alırız. Akşama...”

Hücreyi kilitleyip, çıktılar.

ONUNCU BÖLÜM

Kentin sayısız kenar semt mahallelerinden birine çıkan bir yokuşun başındayız.

Metinlerin evine gitmek için bu yolu seçmişseniz başınız epey beladan demektir. Yok bir kaç saat geç gitmek pahasına başka bir yol seçmişseniz işiniz kolaydır.

Metinlerin gecekonduşuna en kısa zamanda ulaşmak, ancak dik bir yokuşu göze almakla mümkündür. Yokuşların belalı bir yokuş. Bu yokuş işlerinden yorgun argın dönen işçiler, emekçiler için tam bir bela, gerçek bir karabasandır. Yorgun işçi ve emekçiler, evlerine bir an önce varma özlemiyle, iki büklüm, elleriyle dizlerine dayanıp dizlerine güç vermeye çalışarak, oflaya puflaya, ağız dolusu küfürlerle, günün yorgunluğuna bin kat eklenen bir yorulma sonunda tepeye varırlar. En genç işçiler, öğrenciler bile bu yokuştan yılmışlardır. Yaşlıların durumu ise tam bir felaket. Yaşlı kadın ve erkeklerin çoğu zaman uzun yolu seçmeleri hiçte raslantı değildir.

Yokuş, son durakla birlikte başlar. Salt topraktır. Sol yanı boydan boya evlerle dolu, sağ yanı ise boştur. Sağ tarafta birer ikişer metre arayla tahta kazıklar çakılmıştır. Bu kazıklar özellikle kışın çok işe yararlar. Yokuşun yazın toz ve küçük taşlarla örülü yolu, kışın yağmurunu yiyince kırmızımsı balçık gibi bir çamurla kaplanır. Ayakkabı tabanı söken balçıktan! Macun gibi, tutkal gibi... Hele yoğun yağmurlarda ta uzak tepelerden mahalle aralarına, mahalle aralarından bu yokuşa akıp gelen yağmur suları... Sarımsı, kırmızımsı, toprak ve kum taşlarıyla kıvrıla döne, yoğunlaşarak gelen yağmur suyu yokuştan büyük bir gürültüyle iner, otobüs son durağını, çevresini çamurdan bir göl haline dönüştürürdü. Yağmur belki her yerde bir işe yarayabilirdi ama bu yokuştan evine dönmek isteyen yorgun yığınlar bir eziyet, bir işkenceden başka hiç bir rol oynamıyordu. Böyle durumda, işlerinden dönenler ya otobüs durağının betonona tüneyip suların çekilmesini beklerler, ya da indikleri otobüsle geri dönüp, başka bir otobüsle ta arkadan dolaşıp evlerine öyle varırlardı. Bazı gençler ayakkabı ve çoraplarını ellerine alıp, paçalarını dizlerine kadar sıyrarak, kenardaki sırtıklarında yardımıyla sırtıklar çok derine çakılmış sağlamdır-azgın suları müthiş bir mücadele ile yaran, yarı baygın bir halde tepeye ulaşırlardı. Tabi bu arada suya yuvarlanarak bu girişiminden bin pişman olanlar da az değildi.

Bu tepedeki gecekonduarda yaşayan halk, yıllarca, bu yokuşa bir çare bulunması için binlerce dilekçe vermişler, heyetler oluşturarak belediyelere, yetkililere giderek konuşmuşlar ama, sonuç boş vaadlerden öteye geçmemiştir. Halk, en azından bu yokuşun beton bir merdiven haline dönüştürülmesini ve su felaketini durduracak bir kanal yapılmasını istiyordu. Fakat olmadı. Bunun içinde önce bir söylenti, sonra büyük tartışmalar gerekçe oluşturuyordu. Mahalle, kentin iki mahalli belediye sınırı ortasıındaydı. Belediyenin birine "Halkçılar", diğerine "Adaletçiler" egemendi. Her iki belidiyede bu yokuşa sahip çıkmıyor, yok senin sınırında, yok senin sınırında diyerek sorunu geçiştiriyorlar, biri ötekini, öteki onu suçlayıp duruyordu. Bilirkişiler çıkartılıyor, bunlar gelip yokuşun başında, yanında yöresinde duruyor, geziniyorlar ve bir türlü halka açıklanmayan raporlar veriyorlar, yine suçlamalar, suçlamalar... Bu anlaşmazlık her iki parti içinde sonsuz bir vaad kaynağı ve suçlama kampanyasıydı.

"Sevgili vatandaşlar! Partimiz bu yokuş sorunu üzerinde büyük bir dikkat ve ehemmiyetle duruyor. Bu yokuşu ıslah etmeyi görev bil-

dik. Ancaak, adaletçilerin belediyesi de bize geçmedikçe bu iş olmaz. Aslında yokuş onların sınırındadır. Bu durumdaaa...” Veya;

“Aziz vatandaşlarım, yokuş meseleniz üzerinde Ankara hükümeti ile belediyemiz arasında mutabakat vardır. Ancak, Halkçıların reisi yokuşa sahip çıkmıyor. Eğer kii, halkçıların belediyesi de kırata geçerse, işte o zaman mesele çözülecektir inşallah. Binanealeyh...”

Halk şaşmış, kime inanacağını şaşırmış, çaresiz, kaderlerine lanet etmekten başka birşey yapmadan, üstelik iki partiye bölünmüşler, anlamsız bir çekişme içinde umutsuzdurlar...

Bu tepe bundan çok değil on yıl önce çok güzel, yeşil bir tepeydi. Zeytin ve çam ağaçları örtülüydü, mis kokan. Ancak, sanki birden bire yokuşun oralardan başlayarak tepeye doğru ve tepeye, tepeden etrafa, öteki tek tük, derme çatma evler görüldü ve birkaç yıl içinde koca tepede ne bir çam ne bir zeytin ağacı, ne de bir ot kalmadı. Tapulu-tapusuz, ııksız, susuz, yolsuz bir mahalle büyüdü, büyüdü. Sonra yollar yapıldı, elektririk, su geldi. Son beş yıldır burası asfaltlı asfaltsız yolları, birbirine yapışmış gibi duran iğreti evleri, her köşe başında kahvehane ve bakkal dükkanları, yazlık sineması berberleri, eczanesi, gazete bayii, otobüs durakları, vızır vızır gelip giden dolmuşları, zengini yoksulu, kasap dükkanları, manifatura mağazası, seyyar satıcıları ile tipik bir kenar mahalle olmuştu. Anadolunun çeşitli illerinden gelen Kürtler, Türkler, Çerkezler, Lazlar birbirlerine komşu olmuşlardı.

Yokuşla Metinlerin evinin arası yayan on dakikaydı. Evleri çerkez Süleyman efendiyle Kürt Mahmudun evi ortasında, ikisinede komşuydu. Metinlerin evi, bu iki ev arasında çok iğreti duruyordu. Çerkez Süleyman efendilerin ve Kürt Mahmudun evleri biriket duvarlarla çevrili, geniş bahçeliydiler. Metinlerin evini çeviren ne duvarları, ne de bahçeleri vardı, öyle çırlıçılak, biriketten örülmüş, eğreti, basık. Evin dışında küçük bir hela kulubesi ve pencere önünde fesleğenler, kırmızı süs biberlerinden başka birşey yoktu. Kışın çamuruna karşı yolla ev girişi arasına küçük taşlar serpilmiş, bu taşlarda iyice oturmuştu yerlerine.

Çok küçük, dar, salon gibi kullanılan yeri de saymazsanız Metinlerin evi tek gözdü. Ev tüm yoksul evleri gibi basit, sade döşeliydi. Yerler kalın muşambalar veya elde dokunmuş sert kilimlerle örtülüydü. Solan dediğimiz yerde tahta bir sedir vardı. Sedirde alı, moru, sarısı, yeşili, kırmızı, mavisiiyle, çiçek çiçek bir renk karmasında minderler, yastıklar vardı. Yastıkların içine saman sıkıştırılmış, serttiler. Kışın soba bu di-

vanın karşısına yatak odasına girilen kapının yanına kurulur. Yerlerde de minderler vardı, misafirler için, yumuşak minderler, Metinin ailesi genellikle bu salonda oturur, misafirler -eğer çok kalabalık değilseler- burada ağırlanırdı. Aynı zamanda burada yıkanılırdı. Kapı arkasına düşen yerde, tavandan yere kadar küçük bir girişi bulanan kontraplaktan, kapalı, küçücük, ancak sığılabilen bir hamam yeri vardı. Duvar dibine açılan bir delikle su dışarı, hela çukuruna akıtılır. Burası mutfak görevinde görürdü aynı zamanda. Bu nedenle eve genellikle yemek kokuları sinmişti.

Yatak odası olarak kullanılan oda, salondan epey büyüktü. Burada büyükçe, geniş bir somya karyola, bir divan büyük ceviz ağacından güzel, aynalı bir elbise dolabı, kapı girişinin arkasında yatak, yorgan ve battaniyeler, içinde çay kahve takımları bir pınar başında su içmek için eğilmiş bir ceylanı gösteren küçük bir biblo, tepsi bulunan komidin, komidinin üzerinde bir çalar saat, bir transistörlü radyo, iki cami minaresi biçiminde kolanya şişesi, işleme örtülü kutucuklar yerleştirilmişti. Her taraf tertemiz, düzenli pırıl pırıldı.

Hela, bu semtlerde sıkça görüldüğü gibi, dışardaydı. Tahta ve oluklu tenekelerden oluşuyordu hela, küçücük. Hela büyük kalaslarla örtülen bir çukurun üstünde duruyordu. Zira mahalle kanalizasyonsuzdu... Çukur dolunca belediyeye haber verilir, belediye aracı koca hortumuyla pisliği emer, boşaltır. Doğal olarak heladan, özellikle yaz aylarında, etrafa ağır, keskin bir koku yayılır, yeşil, iri sinekler ürer, vızır vızır dolaşırlardı.

Metinin babası Hasan Keder, göçmeden önce köyde çerçilik yapıyormuş. Anası Züleyha ile askerden döndüğünde evlenmişler. Çerçilik para etmez olunca, bir bakkal dükkanı açmış Hasan Keder. Ama yürütememiş. Uzun bir süre korkunç bir sefillik çekmişler. Metin'i yaşatabilmişler ama, iki çocukları ölmüş açlıktan, hastalıktan. Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz, derler. Köylüler bakmış bir süre bu fukaralara. Hasan Keder'in askerden iyi, sağlam bir dostu varmış. Askerden beri yazıştıkları, Kürt Mahmut. Sonunda durumunu Kürt Mahmut'a açmış, böyle böyle. Kürt Mahmut'ta o sıralar Diyarbakır'dan bu koca kente göçmüş. Kürt Mahmut, Hasan Kedere gel buraya, bir iş buluruz sana, demiş. Bunun üzerine Metin'in babası, karısını ve oğlunu alıp buraya gelmiş. Yanlarında da bir-iki eşya, yatak, yorgan filan... Kürt Mahmut, Hasan Keder'e belediyede bir iş bulabil-

miş. Kendi evine bitişik bir bakkaliyesi hala durur. Metin'in babası belediye çöpçüsü olarak çalışmaya başlamış. Hala da çalışır. Bugün 44 yaşındadır. Yaşamında en birinci dostu, sırdaşı Kürt Mahmut'tur, varsa yoksa o. Kürt Mahmut'ta onu en birinci kardeş bilir kendine. Biri Orta Anadolu'dan, biri güneyden bu iki insan arasında kopmaz, sarsılmaz, yıkılmaz bir güven, inanç ve kader birliği vardır. Mahalleliler onların bu candan, elle tutulur dostluğuna imrenirler. Büyük kentte az bulunur bir değerdir bu, bunu bilirler de ondan...

Hasan Keder'in evine on gündür bir acı, hüznün, suskunluk çökmüştür. Metin on gündür yitiktir. Babası mahalle karakoluna başvurmuş, sonuç yok! Arkadaşlarına sordu, yok! Gazetelere on gündür bakıyor dikkatle, yok. Yok, yok, yok! Ongündür Hasan Keder'lerin yedikleri zehir, içtikleri kandır.

Hasan Keder'in en az elli beş, altmışında gösteren uzun, geniş, zayıf yüzü kireç gibiydi. Göz kenarlarındaki, alınıdaki çizgiler sonsuz bir kederde derinlemiş, uzanmıştı. Uzun, kalın mavi damarlı titrek elindeki tavşan kanı çayı büyük bir höpürtüyle içiyordu. Bir yandan da sigara içiyordu. Bıçakla kesilmiş gibi, geniş ağzından, burnundan yoğun mavimsi dumanlar, kırçıl bıyıklarına, yüzüne ve oradan tavana yayılıyordu. Dünyanın bütün kederi, derdi yüzünde yoğunlaşmış, omuzları çökmüş bitkin oturuyordu.

"Aah, kardeşim Mahmut ona çok çok dediydim, aman oğlum girme bu işlere, girme, biz dediydim, oğlum biz fakir insanlarız, gücümüz kimseye yetmez, dediydim. Aah, aahh! Kulak asmadı, dinlemedi."

Kürt Mahmut sakın, yatıştırıcı bir sesle:

"Neyse kardeşim" dedi. "Olan olmuş. Olanla ölene çare yoktur. Gençtir. İnanmış, atılmış. Hepimiz onu akıllı biliriz. Akıllı çocuktur, cahile arkadaş olmaz, kötüye uymaz. Oğlandan hiç yakınma kardeş. Allah vere de, allah vere de..." sözünün gerisini getirmede. Çayının son yudumunu da ağzına boşalttı. Onun yüzünde kederli, karmakarışık, buz gibiydi. Bugüne dek Hasan Keder'in her derdine bir derman, bir çıkış bulmuş, buna bulamıyordu.

"Yarın bir de sıkıyönetime sorsan..." dedi.

Günlerdir, saatlerdir ağzını bıçak açmayan Züleyha ana bunu duyunca usul usul sallandığı yer menderine zink diye durdu. Küçük, simsiyah gözleri sonsuz kederinde kocasına baktı. ince, sarkık dudakları kımıldadı:

“Yarın sor efendi” dedi, sustu. Yeniden, bir ağıt havasanda, dudakları gerilmiş, bağdaş kurduğu minderde usul usul sallanmaya devam etti.

Bu arada Zeynep boşalan çay bardaklarını tepsiye alıp, tazelemek üzere kapının ardında fısırdayan tüpün başına çöktü. Zeynep ilkokul ikiye bu yıl başlamıştı.

Metin’in babası: “Giderim, giderim” dedi. “onun için fizana git deseler giderim. Yeter ki sağ olsun, yeter ki...”

Kürt Mahmut saatine baktı. Çayları önlerine bırakan Zeynep’e:

“Zeyno kızım, bir ajansı başlayacak. Sana zahmet radyoyu bir açiver, dinleyelim” dedi.

Zeynep tepsiyi yere bırakıp, yatak odasındaki komidinın üzerinden radyoyu aldı, açtı. Radyo marş çalıyordu.

Emekli komiser Cemal baba, bir süredir tüm canlılığını yitirmiş, dalgın huysuz, kederli, kolu kanadı kırılmış bir öksüz gibi, ihtiyarladığını, bir şeylerin çökmekte olduğunu görmenin, duymanın karamsarlığında, bitkin, küfürbazlığı da, şakacılığında yok olmuş, sıkıntıdan patlarcasına, konuşmadan yine her zamanki yerinde yani Mehmet Ali’nin köhne kahvehanesi önündeki eski, tek kat sürülmüş yeşilin uçuk, mat, bu köhne görüntüye çok uyan renkteki iğreti tahta sandalyesinde omuzları düşmüş, biraz öne doğru bükülmüş, tıpkı bu kahvehane kadar köhneleşmiş anılarıyla avunmaya çalışarak, yine de içinden çıkamadığı çözümleyemediği bir şeyler yüzünden yoğunlaşmış bir halde uykusu kadar derin bir düşünce içinde, uyuklarcasına oturuyordu. İri gövdesiyle, bembayaz ve hala gür, yumaşacık saçlı, ucu iyice dudağına doğru sarkmış biçimsiz burnu, kenarları, altı kırışıklar içinde derinlerdeki boncuk mavisi gözleri, ateşe tutulmuş bir naylon gibi buruş buruş olmuş yüz derisi, seyrek, apak, belli belirsiz kaşları geniş, uçları bıçakla aşağıya doğru kesilmişçesine derin kanı çekilmiş dudakları ve tüm vücudunda miskin miskin dolanan kanı ile bu yaşlı adam eski ulu bir çınar gibiydi. Cemal baba tam 86 yaşındaydı. Onunla konuşmak, onu konuşturabilmek bir tarih kitabı okumak demekti.

Eğer tüm geçmişini anımsayabilseydi, bu ihtiyar adam çevresine inanılması olanaksız masallar, destanlar anlatan biri olarak belki de fazla rağbet görmeyecekti. Anımsayabildiği geçmişi anlattığında bile, onun anlattıklarını tarih kitaplarında okumamış olan genç ve orta kuşak insanları ona inanmazca sorular sorarlar, inanmazcasına bir yüz

ifadesiyle salt çok güzel çok etkileyici bir masal dinliyormuşçasına, öylece şaşkın dinlerlerdi.

Cemal baba “Jöntürk”lerin iktidara gelişini şöyle böyle anımsıyordu. Babası da bir “Jöntürk”, bir “Batı” hayranıydı. İdadiyi yeni bitirdiğinde babası, geride karısı ve yedi çocuğunu bırakarak ölmüş, anası da çok yaşamamış, üç yıl sonra oda bu dünyadan göçmüş ve yedi kâdeş yedi akraba kapısına, Cemal’de halasının yanına sığınmıştı. Çok geçmeden I. paylaşım savaşı patlamış ve Cemal baba da çavuş rütbesiyle Alman bir yüzbaşı komutasındaki birlikte, o zaman ona kârlı bir oyun gibi gelen savaş içindeki yerini almıştı. Sonra yenilgi, işgal ve çeteler, Kuvayı millie, işgalden kurtuluş savaşı... Cumhuriyetin kuruluşu, “büyük işler başardık”, “çağdaş uygarlık”, “yepyeni bir nesil yarattık on yılda” masalları, kemalizmin kanlı tek partili iktidar dönemi... Cemal baba yeni Cumhuriyetin polisi olmuş, Halk Partisi’nin ateşli bir taraftarı, Atatürk hayranı, bir anti-komünistti o zaman. Daha sonra tek şef İnönü dönemi, İnönü üzerine, onun karanlığı üzerine şaşırtıcı hikâyeler, bu kez İnönü hayranı olarak, seferberlik, karne, kıtlık, açlıktan ölümler, vurgun, karaborsa, yeni zenginler, Missouri zırhlısının muhteşem karşılanışı. Bu karşılayışta koruma görevi almıştı. Kore savaşı, Kunuri’de Komünistlerin ezilmesinde yararlılık gösterenler üzerine anlatılan efsaneler ve sonra Menderes dönemi...

Cemal baba buraya kadar tüm anımsayabildiklerini, tevkifatları, Atatürk’ü görüşünü, onun ölümünü, İnönü’yü, İnönü’yü korumada görev alışını, seferberliği, İnönü’nün kurnazlığıyla nasıl savaşa girilmediğini, açlığı, karaborsalara karşı mücadelesini, bu yüzden partiden birkaç kez kulağının bükülüştünü ama yine aç insanlara elinden geleni yapmaya çalışışını, Amerikan askerlerini karşılamalarını, tüm bunları kendinden geçerek, övünçle, överek, övünerek, üzüntüyle, sevinçle, coşkuyla anlatır, fakat Menderes dönemine gelince yüzünün şekli, oturuşu, ses tonu, herşeyiyle değişir adeta bir karabasanlı düştemişcesine, iğrenti, öfke karışımında buz gibi olurdu. Cemal baba halk partisinin polisi olduğu, halk partisine sarsılmaz bir imanla bağlı olduğu ve bunu her yerde övünerek anlattığı için Menderes iktidarı sırasında başına gelmedik iş kalmamış, oradan oraya durmadan sürgün edilmişti. Yine de yılmamıştı. Fakat artık emekli olmuştu. Ve 1960 Mayısında çocuklar gibi sevinçle oynayan, Halk Partisinin yeniden şahlanışına inanan Cemal baba hiçbir zaman partisinden kopmayarak, her zaman ve her yer-

de, her koşul altında ve herşeye karşın partisini savunarak, parti aşkıyla yaşayarak, seçim yitirdiklerinde kahrolarak, partisinin en küçük bir başarısında delirmiş bir sevinç duyarak çok çok büyük bir iş yaptığına inanıyordu.

Cemal babanın bu inancı hiç yitmedi. Yaşlı bir karısıyla şimdi bedbahttır. Oysa çok değil bundan on gün öncesine kadar o şaşırtıcı, hayranlık uyandıran canlılığında, neşeliydi. Cemal babayı tanımayan biri olanaksız anlayamazdı ki, Cemal babanın tüm yaşam sevincini oluşturan, onu yaşama bağlayan, karısından bile kutlu, çocukları hiç olmadı zaten ve bir çocuk kadar değerli olabilecek kadar, vazgeçilmez, bu kanını akıtsan Halk Partisi akacak olan ihtiyarın partisi elinden alınmış, öksüz bırakılmış, herşeye küsmüş, salt bu nedenle yeni askeri yönetime öfke doluydu. Onu partisinden ayrı düşünmek, bir ölüyü düşünmek gibidir. Ve Cemal baba ölebilir. Herkes şimdiden ona bir ölü gözüyle bakıyor, bu ihtiyarın artık daha fazla yaşayamayacağını düşünüyor, bu nedenle kimse ona karışmıyor, salt onun bir ruh gibi bu köhne kahveye geliş gidişini acıyan bakışlarla izliyorlar, hatta düne kadar onun hakkında her türlü olumsuz dedikoduyu yapan Adaletçiler bile onun için üzülüyorlardı. Bırakalım kendi halinde ölsün zavallıyı, diyorlardı.

Cemal baba kesin fazla yaşamazdı artık. Nasıl yaşasın ki? Cemal babayı şimdi birisi gelirse şuracıkta şu pineklediği, ağır, düşünceli, kederli çayını içtiği, mutsuz, ölü gibi oturduğu sandelyesinde vurup öldürse o adam dünyanın en iyi, en güzel işini yapmış olur. Zaten bir ölüdür o, fakat ölmeyi bekleyen bir tuhaf ölü. Canlı cenaze yani. Cemal baba ne yapsın şimdi? Cemal babanın yaşamasını sağlayan, onu sevimli kılan, dinleyenlerin dinlemekten usandığı bir acaip masallar, belki de düşler, garip inançlar, tapınmalar anlattığı bu adama kimsenin yeter demeye dillerinin yaramayacağı kadar sevimli bir inatla çekişen, onu çocuklaştıran en kutsal şeyi elinden almış, ne yapsın, ne?

Herkes Cemal babanın bu parti sevgisine, bağlılığına, imanına, sonsuz mücadele azmine hayrandı. Herkes, adaletçiler bile, hatta devrimciler bile.

Neler yapmazdı ki Cemal baba, nerede bir büyük parti mitingi varsa Cemal baba orada olurdu, kongrelerini kaçırmazdı, gönüllü, şimdi görevinden alınan o belediye başkanının seçilmesi için nasıl da uğraşmıştı, Cemal baba olmasaydı bu belediye ne halkçıların olabilir, ne de

yıllarca orda öyle egemen olabilirlerdi. Coşkulu, özellikle gençlere sabırla partiyi, erdemlerini, becereceği büyük işleri bıkmadan, bir an bile inançsızlığa düşmeden, gençler onu fazla ciddiye almasalarda, eski, hoş bir tökü dinler gibi dinleselerde o yine anlatır, seçim dönemlerinde onun gösterdiği gayreti kimse gösteremez, kendini heder edercesine, kahredercesine koşar, anlatır, coşar. Sandıklarda görev alır, evleri dolaşır, bazı çocuklara cebinden para verir afiş, pul yapıştırır, yazı yazdırır, belinde eksik olmayan beylik tabancasıyla çocukları kollar gece yarılarna, sabahlara dek didinir durur, günlerce uyumaz, seçim sonuçlarını hiç kimse onun kadar heyecanla beklemez, üzülmez, sevinmez, kahrolmaz, çocuklaşmazdı. Cemal baba neler yapmazdı ki, Cemal baba partiyle birlikte kabuk değiştirirdi, parti ne derse onu der, ne yazarsa onu savunur, o slogan değiştirirse değiştirir, o program yenilerse o da yeniler, Cemal baba bir zamanlar demokrasiye inanmazdı, çünkü tek partiye inanırdı, milli şef kurnazdı, sonra demokrasiye bir inandı ki kimse demokrasiyi onun kadar savunmaz oldu, çünkü parti çok partili rejime inanmaya başlamıştı, milli şef kurnazdı, sonra sonra milli şefin kurnazlığı kalmadı, işte o zaman Cemal baba bir pusulayı şaştı, milli şef efsanesi balon gibi söndü, bunu bir süre kabul etmekte güçlük çekti, inançsızlıktan değil anlayamamaktan ve parti demokratik solu benimsemiş, hemen hemen değilse de kısa zamanda Cemal baba da benimsedi bunu, o geri kafalı bir ihtiyar olamazdı, olsaydı parti onu bir kenara atar, o da hemen ölüverirdi, ölmek için Cemal baba hertürlü fedekârlığı yapardı, çünkü biliyordu, bi o ölürse partisi de ölüverecekti bu nedenle ölmeyi hiç düşünmüyordu, aklına getirmemeye çalışıyor, gelince de bu uğursuz düşüncüyü hemen kovuyordu, çünkü partinin ona gereksinmesi vardı. Herkes tüm partiler, ta başkaları bile ona saygı duyarlar, hürmette kusur etmezler, bu adamın hiçbir çıkar gözetmeden, üstelik maaşını bile parti uğruna tereddütsüz harcayabilen karakterine hayran oluyorlardı, çünkü Cemal baba fedekârdır, çalışkandır, inançlıdır, o kadar inançlıdır ki o yaşlı adam mahalle sokaklarındaki duvarlarda, kahvehanelerde duraklarda adaletçilerin, hele hele şu kurda tapan bozkurtların yayın, afiş ve pullarını ya gizlice siler, söker ya da birkaç çocuğa para verir sildirir, söktürür, isterki her yer, evler, caddeler, sokaklar tüm ülke CHP bayrakları, amblemleri, sloganları ile dolu olsun, o da mutlu, başarmış bir halde ev ev, kahve kahve, sokak sokak, cadde cadde, kent kent gururla dolaşsın, bir büyü ortamında.

Kısacası, onun bu tapınma derecesindeki bağlılığına herkes hayret eder, imrenir, kıskanır, öykünürlerdi. Üstelik Cemal baba daha önceden değil ama, uzun zamandır, yani demokrasinin erdemlerine inandığından beri, partisi inandığı için, sola karşı hoşgörülüdür, mahalledeki hergün artan devrimci gençlere karşı, gençlerden bazıları onu pek ciddiye almazlar, hatta küçümseyip alay etseler bile, çok esnek, ikna edici, babacan sevgi doludur, çünkü o birgün, bugün beğenmeseler, eleştirseler, hatta yıkıcı propaganda yapsalar bile, tüm gençlerin, özellikle bu enerjik insanların CHP'li olacaklarına yürekten inanır, onların parti zararlı dediği için herhalde, zararlı fikirleri silahlı mücadeleymiş, halk savaşımıymış, illa da şiddetmiş, bu düşünceleri terkedecelerinin güveni içinde sabırla, kızmadan anlatır, anlatırdı. Cemal baba gençleri anlamaya çok önem veriyordu, zira gençliğin gizli gücünü kestiriyordu ama ne yazık ki parti bunlara yeterince eğilmiyor, onları dinlemiyor, sorunlarını çelişkilerini çözmeye çalışmıyordu. Zaman zaman partisini eleştiriyordu, yapıcı bir şekilde tabi. Gençliği, diyordu, gençliği kazanmazsak hiç bir şey olamayız, dinliyorlar, hak veriyorlar ama yollarına da devam ediyolardı. İşte o zaman partisine birazcık, fazla değil, darılıyor, sonra yine o sonsuz hoşgörüsüyle onları bağışlıyor, herşeyin bir gün düzeleceğine inancını koruyordu.... Salt bu inancı nedeniyle Cemal baba herkesin hayranlığını topluyordu... Hiç kimse ondaki bu parti aşkının gücünün nereden ve nasıl kaynaklandığını bilmiyordu, Cemal baba da bilmiyordu bunu...

Şimdi Cemal baba'nın ölümü iyice yaklaştı. Gözünde hep yerde. Kederli, parti faaliyetleri on gündür yasak, askeri yönetim devlet partisini dinlememiş faaliyetlerini durdurmuştu, üstelik genel başkan gözaltında diğerleri de topun ağzındaydılar, bu kesin. Genel başkanın resimleri hemen duvarlardan iniverdi, sloganlar siliniyor, o çok değer verdiği gençler toplanıyor birer birer, onar onar. Cemal babayı dinleyecek, Cemal babanın derdini anlatacak kimse kalmıyor, kimsenin ağzını bıçak açmıyor, herkes endişe içinde, korkuyor, kuşku içinde, bocalıyor, kestiremiyor, yaşam ölüyor işte, çünkü parti ölüyor. Cemal babanın partisinin tüm düşmanları sevin sin, Cemal babada partisi de ölüyor. İlerde? İlerisi yokki artık! Cemal babada bu duruma bir yıl dayan sa mucize! Oysa bu allahın belası, kanı sütü bozuk, demokrasi ve CHP düşmanı cunta-cunta diyor.

Cemal babanın yaşamına kast etmiş, en az iki yıl, belki üç, belki

beş, on, yüz yıl kalmak niyetinde, katil, katil, katil! Cemal baba her ba-direyi göğüsledi ama buna kalbi dayanamayacak ölecek. Ve bir insan öleceğine inanmaya başladı mı iflah olmaz, ölür. Ölmese bile ölür. Cemal baba şimdi nasıl ölmüşse öyle...

Hasan Keder, Cemal babayı işte böyle, ölü gibi otururken buldu Mehmet Ali'nin kahvesinde. Yanına bir sandalye çekti. Cemal baba Hasan Kederin selamını duyuncaya kadar yanına geldiğini farketmemiş, öyle dalgın çayını yudumluyor, sigarasını baca gibi tüttürüyordu, eli titreyerek.

"Aleyküm Selam Hasan efendi" dedi, ilk kez oturduğu yerde kıpırdandı. Ocakta Mehmet Ali'ye seslendi, çay istedi.

Hasan efendi: "Nasılsın Cemal baba?" diye sordu.

Cemal babanın yüzü, beyaza kesilmiş yüzü canlanır gibi oldu.

"Nasıl mıyım? Nasıl mıyım? Nasıl?" Sayıklar gibiydi. Birden dalgınlığından sıyrılarak: "Nasıl olayım Hasan efendi. İyiyim demek adet olmuş. İyiyim. Ya sen, sen nasılsın?" dedi.

Mehmet Ali çayı getirmişti. Hasan Keder çayı aldı, bir yudum çekti, hızlı hızlı şekeri eritti, bir yudum daha çekti.

"Adet olmuş dediğin gibi ya, ben pek iyi değilim Cemal baba.."

Cemal baba: "Metin mi?"

Hasan efendi: "Metin" dedi.

Cemal baba derin bir soluk aldı, hırıltıyla soluğunu bıraktı.

"Aaah, Hasan efendi, şu senin oğlan var ya... En çok senin oğlanı severdim, oğlum gibi. Öyle hürmetkar, öyle söz dinler, öyle... Ne diyim çok çok iyi bir çocuk. Oğlun diye, yüzüne diye demiyorum. Metin gerçekten öyle iyiydi işte. Ne oldu hala bir haber yok mu?"

Hasan efendi: "Yok, baba" dedi. "Yok, yer ile yekşen oldu. Yarın diyorun bir de sıkıyönetime çıkayım. Bir umut, belki..."

Cemal baba: "Belki"

Bir süre sustular, çaylarını bitirdiler, bir daha ısmarladılar. Sigara tazelediler. Çaylar geldi, höpürdeterek içmeye başladılar. Hasan Keder bi umut kapısı diye Cemal babayı aradı. Çevresi geniş, tanınan, sevilen, hürmet gören ve CHP'liler için hiçbir yardımdan çekinmeyen biriydi. Cemal baba Hasan efendinin de koyu bir CHP'li olduğunu biliyordu. Acaba, Cemal baba eski komiserdir ne de olsa, çevresi büyük, birşeyler yapabilir miydi? Ya da bir yol yordam? Fakat, Hasan Keder Cemal babayı böyle ölü gibi bulunca, bu sonsuz bir ızdıraptaymışçasına, adeta

bir acıdan heykel gibi görünce ikircime düştü. Yine de, açılmanın bir zararı olmaz, diyerek konuşmaya karar verdi:

“Cemal baba” dedi, “biliyorum, devir eski devir değil şimdi ama acaba sen bir şeyler diyorum...”

Cemal baba: “Devir eski devir değil” dedi. Sigara tutan, kalın, mavi damarlı, sararmış eli çaresizce bir kalkıp, inerek.

“Değil Hasan efendi. Eskiden olsa. Bundan on gün önce, çok değil on gün önce olsaydı bulurdum Metin’i. Şimdi asker başta. Aahh, başları kopasıcılar!” Bunu söyleyince, korkuyla etrafa baktı. Kimse yoktu yakınlarda. “Aah, başları kopasıcılar!” diye yineledi. “Atatürk’ün partisini bile kapattılar. Olacak iş mi bu Hasan efendi? Olacak iş mi bu? Benim bu işi aklım almıyor, almıyor. Halk Partisi ki...”

Hasan efendi, sözünü bitirtmedi Cemal babanın:

“Onun da boynu altında kalsın!” dedi.

Cemal baba şaşırды iyice bembeyaz oldu, yüzü buruştu, sonra gerildi.

“Öyle deme, öyle deme!” dedi sertçe

Hasan efendi: “Niye be baba. Ondan ne hayır gördük. Valla hiçbirine umudum kalmadı benim. Hele şu zorbalara. Bak, ortalıkta bir tek genç kalmadı. Bırakmıyorlar. Metin’in arkadaşlarını hep topladılar, topluyorlar. Üç günde cehennem ettiler her yeri. Evlat babasını, baba evladını sormaya korkuyor Cemal baba. Kuran’da tasfir edilen kıyamet günü bu işte. Bu” dedi.

Cemal baba iyice ona doğru dönerek, bir sır verir gibi konuştu:

“Ben Atatürk devrini gördüm. Diktatör adamdı. İyi adamdı ama diktatör adamdı, O yapmadı bunların yaptığını. Bunlar daha çok kötü-lük edecek bu millete. Adaletçi bunlar. Önce Gürsel gibi sandım ya de-ğiller. Hepsı kıratçı. Zorbaya kim ne yapsın. Ecevit demedi mi askeri idare gelir, gelin birleşelim, demedi mi. İşte çıktı dediği. Metin bile söylüyordu, Cemal baba diyordu, cunta geldi gelecek, çok kan akacak! Sen şimdi Metin’in acısından böyle konuşuyorsun. Allah için CHP ol-saydı böyle mi olur du? Ha”

Hasan efendi: “Ne bileyim, şaştım. Bizim oğlan onu da beğenmez-di, faşist mi ne öyle birşey derdi. Ne bileyim, belki de haklıydı. Belki de sen haklısın baba. Şaştım ben. Partisi de cuntası da batsın. Devlet de-dik, devlet baba dedik. demokrat dedik, olmadı Halk Partisi dedik, batsın. Metin’im yok, yerle yeksan oldu. Oğlum...”

Boğazı düğümlendi, ağlamaklı oldu.

Cemal baba: “Parti de kalmadı ya” dedi. “Ne parti var şimdi, ne Metin, ne de ben.... Bende ölsem gayri iyi olacak” dedi.

Hasan efendi: “Ağzından yel alsın” dedi. Cemal babadan da umudunu kesti o an. Cemal baba ölmüş. Cemal babadan hayır yok. Cemal baba çare değil artık. Cemal baba... Cemal baba kalmamış, ölmüş. Ölmüş de hala, hala... Horoz ölür gözü çöplükte kalırmış. Bu da ölmüş de, gözü hala CHP’de...

Hasan Keder çayını bitirdi.

“Bana müade Cemal baba” dedi.

Cemal baba buz gibi bi sesle: “Güle güle” dedi.

Hasan keder Cemal babayı köhneleşmiş anılarıyla, umutsuzluğu, ölümü, tükenmişliği, yitmişliği, hiçliği ile orada bıraktı. Bir de şunun ustasına bir uğrayayım, diye düşündü. Yokuşa çıkan yola saptı.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Damarlarında dolaşan kanın çok soylu bir kan olduğuna inanıyor-du. Soyadı da tıpkı damarlarındaki kanın soyluluğuna uygun, çok soylu bir soyadıydı: Asilkan. Sadık Asilkan. Sadık Asilkan! Sadık ve Asil kanlı yani. Adının ve soyadının bu şaşırtıcı uyumu onu çok mutlu ediyordu. Sadıklığı damarlarında dolaşan asil kanın mevcudiyetinden ileri geliyordu. Kanın asaleti de sadakatından. Başbuğuna sadık, devlete sadık, görevine sadık, içtiği anda sadık... Ve asil bir kan... Adına ve soyadına ikisinin uyumuna ve çok derin anlamına çok ama çok güveniyor, sayıklayarak kendinden geçiyordu Sadık Asilkan. Sadık... Asil..kan... adıyla soyadıyla özdeş kişiliğine hayret ediyor, adı Sadık olduğu için mi böyle sadık bir insan mı, yoksa bunun bir raslantı mı olduğunu pek anlamıyor, ama ister bir raslantı ister doğuştan var olan bir sadakatlı, sadık yaradılışından dolayı olsun bu özdeşlik onu adeta sarhoş ediyordu. Kanının asillikinden ise, hiç bir kuşkusu yoktu ki, soyadının rastlansal bir uyumundan değil, düpedüz damarlarındaki asil Türk kanının mevcudiyetinden ileri geliyordu. Babası bu soyadını raslantı olarak koymuş olamazdı. Babası Halis Bey kendi damarlarında dolaşan kanın asillikini bildiğinden bu soyadını koymuştu, böylece Miralay Halis Bey, Albay Halis Asilkan olarak bu asillik perçinlemiş olmalıydı. Halis Türk asil kanı taşıyan Halis Asilkan, oğluna böylece iyi düşünülmüş bir

isimle birlikte övünebileceği bir soyadı bırakmakla Sadık Asilkan'a en anlamlı, en değerli mirası bırakmış oluyordu. Gerçi bu soyadını benimsememiş olsaydı bile yüzbaşı Sadık Asilkan babasının asil bir kana sahip Türk subayı olarak, Atatürk'ün güvenilir bir adamlığından dolayı, Atatürk'ün asil olmayan bir kanın damarlarında dolaştığını söylediği Ermeniler'e, Rumlar'a, Yahudiler'e, Çerkezler'e, Lazlar'a ve Kürtler'e karşı Türk vatanında başlattığı asil temizlik hareketlerinde aldığı çok faal rol nedeniyle, asil Türk kanının bu asil olmayan kanlara karşı kutsal savaşından dolayı yine de övünebilecekti. Yüzbaşı Sadık Asilkan'ın babası Halis Asilkan büyük başbuğu Atatürk'ün, asil Türk kanı taşıyan bir subayı olarak asil bir kan taşımayan Ermeniler'in, Rumlar'ın, Yahudi ve Çerkezler'in, Laz ve Kürtler'in kanını bu Türk topraklarına oluk oluk akıtılmasında büyük yardımdan dolayı Atatürk'ün sonsuz güvenini kazanmış ve bir gün Atatürk, Miralay Halis Bey:

"Halis Bey siz damarlarında asil kan dolaşan şerefli bir yurtseversiniz" diyerek güvenini belli etmiş ve işte Halis Bey başbuğunun bu kutsal sözünde vurguladığı kanının asilliğine ilişkin tılsımlı sözü soyadı yasası çıkar çıkmaz değerlendirmiş, Halis Asilkan olmuştu. "Benim soyadımı Atatürk'üm koymuştur" diye övünürdü Halis Asilkan. Albay Halis Asilkan, asil olmayan kanları bir yandan akıtırken, diğer yandan da "Bu asil Türk topraklarının, bu asilsiz yaratıkların pis kanlarıyla kirletiyoruz" diye yakınıyor, üzülüyor, fakat başka bir çare de öne süremediğinden dolayı bu acıya katlanıyordu. Albay Halis Asilkanın bu asil temizlik hareketinde gösterdiği akıllıca, cesur, vahşi girişimlerinin hikayeleriyle büyüyen Sadık Asilkan, soycul bir kinle tüm Türk olmayan ırklara ve Türk sıfatı taşıyan ama kanının asaleti bozulmuş solculara, komünistlere de düşmandı. Bu düşmanlığını açıkca ilan eder, övünerek:

"Ben" derdi "Ben Sadık Asilkan Atatürk'ün ve babamın başlattığı ama malesef bitiremediği işi bitireceğim, tüm kanı bozuk, pis yaratıkları bu asil Türk topraklarından kovacağım, çünkü bu toprakları kirletmek istemiyorum, gitmezlerse mecburen onları öldüreceğim. isterse bir milyon, iki milyon, hatta yüz milyon olsalar bile onları yok edecek ve asil Türk kanına böylece asil olmayan kanların karışmasını engelleyecek ve ırkımız böylece..." Yüzbaşı Sadık Asilkan şu uyuşuk, belki de onlarında kanı bozuk olduğundan korkak bazı generallerin, devlet yöneticilerinin Türk vatanında yaşayan tüm insanları Türkleştir-

me politikalarını şiddetle eleştirir, bu pasif hareketin hiç bir işe yaramadığını savunur, ulu başbuğunun genel kurmay başkanı olma hırslıyla yanıp tutuştuğunu dışa vurmadan, asil, öz Ortaasya Türklerinin birleşeceği günlerin fazla uzak olmadığını büyük bir şevkle umut eder, bu büyük günün düşünde, başbuğunun Asena'nınkine benzeyen sesiyle parmağını oynatacağı günü özlemle beklemekteydi.

“Önce komünistleri, sonra diğerlerini” diyordu, “yeterki ulu başbuğumuz emir versin... Hepsini, hepsini...” diyordu, “kıtır kıtır kesmezsem bana da Sadık Asilkan demesinler. Yeter ki...” diyordu, titreyerek, sabırsız...

Birgün başbuğuna gizli bir mektup yazmış ve “Emirlerinizi, o büyük sözünüzü sabırsızlıkla bekliyorum, başbuğum” diyerek bu sabırsızlığını ona açıkca belirtmişti. Başbuğu da ona, “asil yüzbaşı bekleyiniz, o kutsal harbimize az kalmıştır” demiş, biraz olsun yüreğini soğutmuştu. Ha bire bekliyordu...

11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gece, yeni yatmıştı ki, komutanı ve asil soydaşı tuğgeneral telefonla aradı.

“Hemen yanıma gel. Ankara harekete geçti” demişti. Heyecanla:

“Yoksa?” diye, büyük günün mü geldiğini sormak istemişti. “Evet beklediğimiz gün geldi” deyişini duymak, bu tılsımlı sözü kaçırmamak için almacı kulağına iyice yapıştırmış, sabırsız, kepir kepir bir heyecan selinde...

Tuğgeneral: “Tam diyemem” demişti. Ne demekti bu? Ne demekti tam diyememek? Tam değilse ne? Barazcık mı? Ne kadar birazcık?...

“Başbuğum?” diye sormuştu.

Tuğgeneral: “Hemen gel, telefonla olmaz” demişti. O da hemen alaya telefon etti, arabası hemen hazırlandı, hemen binip tuğgeneralin evine gitti. Bir saat sonra tuğgeneralin yanından ayrıldığında biraz kırık, biraz mutlu, düşünceliydi. Beklediği gün gelmemişi ama anladığı kadarıyla o büyük günün, kamufle edilmeye çalışılacak önemli bir provası olacaktı bu. Tuğgeneral:

“Komünistleri ezeceksin, yok etmek için emir bekliyeceksin... Eğer beni bu bölgeden almazlarsa, ben yerimi korursam sende hiç çekinmeden elindeki komünistleri keyfince ez ama katliam için emir verildikçe bekle... Bir-iki kaza(!) olabilir- tabi ama daha fazlası için... Şimdilik...” demişti. Aah şu demokratik görünme soytarılığı, ahh şu anlaşılmaz hukuksal sınıjslar, ahh şu pasifizm!... Nerden, kimden, niçin

çekiniliyor, korkuluyordu, daha ne bekliyordu , ne...? İnce politika! Allahın belası demokrasi cilası! Uyuşuklar! Korkaklar! Daha ne duruyorsunuz ahmaklar, asil Türkkani nedir bilmezler! Neredesiniz ay ulu başbuğlarım, Atilla'm, Cengiz Han'ım, Timur'um, Atatürk'üm, babam?... Birazcıkmiş! Şimdilikmiş!... Sonunda, uzun düşünceler sonucu birazcıkla, şimdilikle yetinmekten başka yol bulamadı, belki de iş çığıından çıkar ve...

Pazartesi sabaha karşı, erkenden uyandı. Karısını, çocuklarını uyandırmadan giyindi, biraz atıştırdı, aynada asil kafatasını uzun uzun inceledi ve neşeli, bir takım kararlara varmanın hazzında, vahşi bir hursuzluk içinde arabasına binip cezaevi garnizon komutanlığındaki makam odasına oturdu. Postasına, tüm askerlerin ve komando alayından emrine verilmiş özel iki timin içtimaya geçerek beklemeleri emrini verdi. Küçücük gözleri vahşi bir pırıltıda çakıyordu.

Cuma, cumartesi ve pazar günleri fazlaca değişen birşey olmamıştı. Cuma günü günlük gazeteler öğleden sonra verildi. Tüm gazeteler "MGK" adı verilen faşist cuntayı kutsuyorlar. Sabır ve orduya güven telkin ediyorlardı. Saat 13.00'da K.Evren'in yaptığı TV konuşması cuntanın niteliğini gözler önüne seriyordu. Tüm siyasal tutuklular bu darbenin ABD emperyalizmi tarafından tezgahlandığı konusunda birleştiler. Bildikleri, anımsayabildikleri önceki darbeler (1960-1971) ve dünyanın bir çok geri bıraktırlmış ülkesindeki askersel cunta deneyimleri üzerinde tartışılar. Çok, çeşitli görüşler çıktı ortaya, kimi aldırmaz, kimi çok endişeli, kimi ise ihtiyatlı görüşler ileri sürdü.

"Bu bir Nato operasyonu..."

"Amerikan patentli, CIA..."

"Kesin kes"

"Nato destekleyecek elbet ama ipler ABD'nin..."

"Kesin..."

"Program AP'nin programı"

"Kesinlikle"

"1960'dan farklı..."

"1971'de yapamadıklarını..."

"Yapmak için..."

"Belliydi gelecekleri..."

“Son ekonomik kararlardan anlaşılyordu...”
“Geldiler.”
“Latin Amerika’da da...”
“Daha dün Şili’ye gelişinin...”
“Şili de halk bugün savaşıyor...”
“Şili’de kayıp binler, ölümler, stadyumlar, işkenceler, ölümler, kaçırılanlar...”
“Bizde?”
“Olabilir”
“Olacak”
“Dünya ve Türkiye demokratik kamuoyunu...”
“Sözleşmelerini...”
“Dikkate almak zorunda...”
“Kalabilir...”
“Kalacaktır...”
“Mücadele durmayacak.”
“Geleceği belliydi, belli.”
“Rüzgar eken, fırtına biçer.”
“Ekecektir”
“Biçecektir”
“Pek de sevimli görünmeye çalışıyordu”
“Biraz da sert”
“Sert olsa ne yazar!”
“Mücadele...”
“Direniş...”
“İçerde...”
“Dışarda...”
“Ölüme...”
“İşkenceye...”
“Herşeye...”
“Hazırlanmalı...”
“Bir hâl yiyemezler!”
“Hazırlanmalı...”
“Bekleyelim...”
“Direniş...”
“Bekle...”
“Mücadele...”

Birçok şey konuşuyorlardı, bu temel üzerinde... Pazar günü görüş verilmedi. Cezaevi yönetimi sinsi bir hazırlık, sinsi bir olağanlık görünüşünde suskunluk içindeydi. Siyasal tutukluların diğer tutuklularla ilişki kurmalarını önlemek için koğuş kapıları ne tayıp, ne de karavana için bile açılmadı, diğer koğuş işçileri siyasal tutukluların tayıp, kantin, karavana gazete gereksinmelerini getirip onuncu koğuşun kapısı önüne bırakıyorlardı. Cezaevi personeli tüm soruları yanıtsız bırakıyor, daha düne dek solcu görünen gardiyanların ağzını bıçak açmıyor ya da kaçamak yanıtlar veriyorlardı. Tüm cezaevi endişeli bir bekleyiş, karşıt güçler temkinli bir suskunluk içindeydi.

İsmail, cuma günü öğle yemeği için uyandırıldığında büyük heberi öğrendi. İlk Metin düştü aklına ve yüreği cızz etti. Metin'i ne yaptılar? Niye cezaevine gönderilmedi? Yoksa bıraktılar mı? Yoksa?... En olumsuzundan en olumlusuna dek bir sürü soru düşünce içinde kıvranıp durdu. Bir de, henüz yeni içine girdiği bu kendisi için gizlerle dolu ortamda ki ani gelişmeyle durumunu kestirmekte güçlük çekiyordu. Kimseyi tanımıyordu, kime güvenmesi gerektiğini, kimden, neden, nasıl sakınması gerektiğini bilemiyordu, yine o içini boğan ikircim cenderesinde karmakarışık düşünceler arasında kalakalmıştı. Herkes ne yaparsa ben de onu yaparım, deneyimli devrimcilerin sözlerinden çıkmam diye düşünüyor, Muzaffer ve Mustafa'nın sıcak, dost, güven veren karşılımaları, ağırlayışları aklına gelince, ikisiyle birlikte, ne yaparlarsa, ne önerirlerse diye karar veriyor, ya onlar bana güvenmezlerse, beni tanımıyorlar ki, ya kendi haline bırakılırlarsa diye endişeleniyor, sonra yok bunu yapmazlar, diye böyle olumsuz şeyler aklıma geliyor diye kendine kızıyor. Muzaffer koğuştaki ateşli, içten konuşmaları, iki günden beri firdolanması ona sonsuz bir güven duygusu veriyor, ılık, güzel bir şeylerin içine aktığını duyuyor, işte sonuna dek güvenebileceğin insan bu diye seviniyor, bir tuhaf çelişki karmasında, dolanıyordu. Muzaffer şu iki gün boyunca İsmail'e hiçbir şey sormamış, belki de onun anlatmasını beklemişti. Anladığı kadarıyla Muzaffer belli bir sorumluluğu, koğuş temsilciliğinden öte bir sorumluluğu olan biriydi. Her hareketi, konuşması, tavrı, didinmesi, kendisinin söylemesine gerek kalmadan, karşısındakinde bu insanın büyük bir sorumluluk duygusuyla yaşadığı izlenimi uyandırıyor, bunu hissettiriyordu. İsmail, Muzaffer'e karşı Orhan'a, Metin'e duyduğu o güçlü, sıcak, kavrayan, güzel, hoş duyguların ta yüreğinde geliştiğini farkediyordu. Pazar akşamı yatakta uzun

uzun bunları düşündü ve sabahleyin Muzaffer'le herşeyi konuşmaya karar kılarak uyudu.

Sabah kahvaltıdan hemen sonra, İsmail ve Muzaffer birlikte bahçede voltaya çıktılar. İsmail Muzaffer'e nasıl yakalandıkları, mahalli karakolda geçirdikleri iki günü, sonra o büyük hücreli işkence merkezine gelişlerini, ifadesinin alınışını, düştüğü ikircimleri, nasıl davrandığını, cezaevine getirilişini, bir buçuk saat boyunca heyecanlı bir şekilde duraksamaksızın anlattı. Muzaffer İsmail'in sözünü kesmeden, tek bir sözünü kaçırmadan dikkatle dinledi. Konuşması sonunda Muzaffer İsmail'e karşı, onun içten, samimi, dürüst ve kendiliğinden anlatımından dolayı çok olumlu bir düşünceye vardı. Bu henüz devrimci harekette yeni, deneyimsiz insanın salt bu tavrı nedeniyle mutlu oldu. Sözlerinde hiçbir kaçamak, hile ve yalan olduğundan bir an bile kuşku duymadı. Merak ve heyecanla kendi yorumunu bekleyen İsmail'e, bir süre düşündükten sonra, Muzaffer:

“Herşeyden önce bütün bunları kendiliğinden anlatman güzel bir davranış İsmail. Anlattıklarını dikkatle dinledim. Dürüst olduğundan kuşku yok. Ancak, anlattıklarından anladığım kadarıyla yakalanmanızdan buraya geliş süreci içinde bazı yanlış, olmaması gereken tavır ve davranışlar var. Ben bunların deneyimsizliğinden kaynaklanabileceğini düşünüyorum. Yine de asıl yargıyı partimiz verecektir, neyin doğru neyin yanlış olduğunu partimizin ilgili yerleri saptayacaktır. Bana sorarsan, bence yanlış ve doğru olanı bildiğim kadarıyla anlatabilirim, yargım kesin değildir, sadece bir görüştür benimki. Sana bir şey sormak istiyorum İsmail; Parti bağın üyelik derecesinde miydi?”

İsmail: “Hayır” dedi.

Muzaffer devam etti:

“Bu senin için verilecek kararı, öneriye indirger, İçine girdiğimiz dönemde senle ilgili resmi birşey hemen belirlenmeyebilir İsmail. Fakat senin durumun anladığım kadarıyla, çok kısmi de olsa belli bir çözülme içeriyor. Metin'le randevunuzu söylemen yanlış olmuş, bu aynı zamanda Metin'in de yanlışdır, eğer daha önceden aranızda belli bir ifade düşünülmüş olsaydınız bu çözülmede olmayabilirdi. Şifreyi vermemen, ifadeyi imzalamaman olumlu. Yazılı ifadeni imzalayıp vermen ihtiyatsızlık olmuş. Zaman zaman karsızlığa düşmen, ideolojik gerilikten kaynaklanmış olmalı. Parti dökümlerini ilgili yerlere kendin ulaştırmayıp, bu işi örgütsel bir ilişkisi olmayan kardeşine bırakman ağır bir

sorumsuzluk olmuş İsmail. Bak İsmail, olumlu ve olumsuz şeyler bir arada, bunların nedenleri olması gerekir. Nedenleri, eğer bir fırsat bulursak ayrıca konuşuruz, sonuç için şunu söylemek isterim; sağlıklı bir ideolojik eğitimle giderek iyi bir devrimci, dahası bir komünist olacağına inanıyorum. Yanlışların olmuş ama bunlar affedilmez, onarılmaz şeyler değil, biraz eğitim, biraz deneyimle eksik ve yanlışlarını aşabilirsin.”

İsmail: “Aşacağım” dedi, kesin güvenli konuştu. “İnanıyorum İsmail. İnsan isterse aşamayacağı engel yoktur, yeterki istesin. Bizler...”

Sözü, voltalarıyla birlikte Mustafa tarafından kesildi. Mustafa: “Bir dakika” dedi. Durdular.

Muzaffer: “Ne var?”

Mustafa: “Malta hareketlendi. Yoğun ayak sesleri, sesler... Arama olabilir” dedi.

Muzaffer: “Olabilir. Arkadaşlara haber verdin mi?” diye sordu.

Mustafa: “Yok. Bazıları biliyor, şimdi hepsine söylerim” Mustafa sözünü bitirince oradan ayrıldı.

Muzaffer, İsmail’e: “Neyse, sonra devam ederiz” dedi ve bahçede volta atan diğerlerine:

“Arkadaşlar herhalde arama” diye bağırdı.

Herkes voltasını kesip, koğuşa yöneldi. Muzaffer de bahçeye bir göz atıp, en son o da koğuşa seyirtti.

Koğuş maltasının kapısı açılınca, içeriye hızlı, koşar adımlarla, en önde başgardiyan Fehmi, diğer başgardiyanlar, gardiyanlar ve elleri G 3 silahları, bellerinde joplarıyla mavi bereli bir komando timi, jandarmalar doluştu. Ayakkabı, postal sesleri büyük gürültülerle tüm maltayı sarstı. 25-30 kişi vardılar. En arkadan elini, belinin sağına takılı, kılıfının çıkıncı açık Cold’un kabzasına koymuş, dik bir yürüyüşle yüzbaşı Sadık Asilkan girdi, sert bakıyordu. Koğuş maltası duvarına renkli kalemlerle yazılı irili ufaklı sloganlar ve rumuzlara, iğrentiyle göz attı.

Asker ve gardiyan grubu koğuş maltasının ucuna gelince durdular. Başgardiyan Fehmi “Herkes bahçeye, herkes bahçeye!” diye bağırdı. Siyasal tutukluların hepsi de koğuştaydı. Başgardiyan bundan işkillendi. Koğuştakiler ağır hareketlerle, kendi aralarında konuşmalarını sürdürerek, tetikte, kuşkulu, dik bakışlarıyla arka arkaya koğuş bahçesine yürüdüler. Başgardiyan Fehmi:

“Çabuk olun! Çabuk!” diye yüksek tonda konuşuyordu. Bazıları onun sert görünmeye çalışan yüzünü ve bu sert direktiflerini tebessümle karşıladılar. Neredeyse bir yıldır başgardıyan Fehmi devrimcilere yaltaklanarak, alltan alarak, kendini acındırarak hoş görünme hastalığındaydı, şimdi o eski ününe uyan ve tüm adi mahkumların korkusu, başbelası kişiliğinde görünme çabası seziliyordu. Bir başçavuş da vardı kalabalığın önünde, o da:

“Çabuk! Çabuk!” diye bağıırıyordu

“Çabuk olun! Bahçeye! Çabuk!”

“Başgardıyan Fehmi’ye Muzaffer merdivenlerin başında seslendi:

“Aramaysa ben kalayım”

Başgardıyan Fehmi: “Sen kal” dedi.

Diğerleri bahçeye çıkınca mavi bereli komando timi, bir uzman çavuş ile birkaç askerde onların arkasından bahçeye yürüdüler. Tüm koğuştakiler bahçe kapısının önüne yığılmışlardı. Uzman çavuş:

“Geri çekilin, duvara tek sıra olun aranacaksınız” dedi.

Kalabalık homurdanarak geri çekildi, isteksizce bahçe duvarı kenarına dağıldılar, dağınık olarak, uzun bir süredir koğuş çıkışında, öyle sıradan bir an önce olsun bitsin gibisinden bir aramadan sonra bahçeye çıkartılırlardı. Duvar diplerine çekildiklerinde komandolar ve diğer jandarmalar, uzman çavuş ve sonradan gelen birkaç gardiyan bahçenin ortasına doğru yürüdüler. Bir kaç koğuş bahçesinin kapısında duruyordu. Sert bakışla, hepsi de sırm gibi mavi bereli komandolar omuzlarına asılı G 3’lerinin namlularını bahçedekilere çevirmişler, bacaklarını ayırmış bir durumda, keskin bakışlara etraflarına bakarak durmaktaydılar.

Uzman çavuş: “Herkes tek sıra olsun!” diye bağırdı.

Duvar diplerine rasgele dağılmış topluluk yine homurdanarak, cansız hareketlerle tek sıra oldular. Hepsinin yüzü gergin, asıktı.

Uzman çavuş: “Herkes üzerindeki eşyaları iki ayağının arasına bıraksın çabuk olun!”

Kalabalık denileni yapmaya başladığında, mutfakta büyük gürültülerle yapılan aramayı duydular. Asker ve gardiyanların bir kısmı mutfak, bir kısmı ise koğuşu arıyorlardı.

Yüzbaşı Sadık Asilkan mutfak, bir göz atıktan sonra koğuşa çıktı.

Muzaffer asker ve gardiyanların o ana dek görülmemiş biçimde yatakları, ranzaları, kutuları, çamaşırları, ayakkabıları, hoyrat kaba ara-

yışlarını öfkeyle izliyor, bir yandan da yatak ve eşları fazla dağıtmamaları için başçavuş ve Fehmi başgardıyanla konuşuyordu. Çırpınması boşunaydı, onu dinlemiyorlardı bile. Askerler koca postallarıyla yataklara, çarşafılara basarak üst ranzalara tırmanıyorlar, sinirli, işgüzar, dikkatli hareketlerle yatağı altüst ediyor, eşyaları oraya buraya savuruyorlardı. Koğuş adeta talan ediliyordu.

Yüzbaşı içeri girince, o sırada eli belinde koğuş duvarındaki poster ve sloganları inceleyen astsubay toparlandı, yüzbaşının yanına gitti. Astsubay'ın tabanca kılıfı boştu. Yüzbaşı koğuşa o yüzünde donmuş iğrenlikle çabuk bir bakış gezdirdi. Eli hala Cold'unun kabzasındaydı. Slogan ve posterlere nefretle baktı ve assubaya:

"Duvarlarda hiçbir resim kalmayacak, sökülsün. Yazılarda en kısa zamanda silinecek" dedi.

Assubay arama yapanlara, bağırdı:

"Duvarlarda afiş, resim ne varsa sökün!" O ana dek sadece eşyaları talan eden asker ve gardiyanlar bunu duyunca duvarlara yapıştırılmış küçük pulları, özenle yapıştırılmış Marx, Engels, Lenin, Stalin, Mao, Dimitrov, Che'ye ve devrim şehitlerine ait fotoğraf, resim ve posterleri yırtarak sökmeye de başladılar. Muzaffer hemen yüzbaşının yanına gelerek:

"Burası siyasi bir koğuştur, bunları yırtamazsınız, durdurun" dedi. Yüzbaşı kuşbakışı seyreder gibiydi, yüzbaşı Muzafferin uzun ve heybetli vücudunun yanında küçücük kalıyordu. Yüzbaşı Cold'un kabzasını sıkıca kavrayarak,

"Sen kimsin be!" diye bağıırıp, geriye doğru bir adım attı. Başgardıyan Fehmi hemen oraya gelmişti. Yüzbaşıya:

"Siyasilerin mümessili" dedi. Muzaffer dik dik yüzbaşıya bakıyordu.

Yüzbaşı: "Bunun ne işi var burda?"

Fehmi: "Aramalarda mümessil bulunur yüzbaşım, böyledir" dedi çabuk çabuk.

"Çıkartın bunu!" diye bağırdı Sadık Asilkan.

"Çıkartın!"

Muzaffer öfkeden titreyerek, dişleri arasından:

"Beni çıkartamazsınız, bu iç yönetmeliğe aykırıdır" diye gürledi,

"Assubay: "Yürü lan, konuşma!" diyerek Muzaffer'i itince ortalık bir anda karıştı.

Muzaffer: “Sen kimi itiyorsun köpek” diyerek karşılık verdi ve ani bir hareketle assubayı itti. O anda durumu göz ucuyla izleyen birkaç gardiyan ve asker Muzaffer’in üstüne atılıp yere yıktılar. Yüzbaşı TV masasına doğru gerilerken Coldunu kılıfından çekmiş, Muzaffer’e doğrultmuştu. Sert yüzünü bir şaşkınlık, inanılmaz bir şeye bakmanın hayreti kaplamış, öylece kalakalmıştı. Astsubay yerdeki Muzaffere bir tekme attı ve onu güç zapedenlere:

“Atın dışarı! Bahçeye! Bahçeye!..” diye bağırdı. Muzaffer’i sürükleyerek koğuş kapısına çekmeye başladılar. Muzaffer:

“Faşistler! Faşistler!” diye bağıyor, ayağa kalkmaya çalışıyordu. Arada bir kafasına, gövdesine yumruk ve tekmeler yiyordu. Böylece koğuştan çıkarıldı. Merdivenlerin oraya gelince ayağa kaldırdılar ve ite kaka, karşılıklı cebelleşme içinde bahçeye doğru yürüdüler. Muzaffer sloganlarını bahçedekilere bir an önce duyurmak için hançeresini yırtarcasına bağırmaya devam ediyordu.

Yüzbaşı silanını yeniden kılıfına koydu ama elini çekmedi kabzadan. Bir an soğukkanlılığını yitirerek silahını çekmesi canını sıkmıştı. Hiç böyle birşey beklememişti. Gerçi bunlardan herşey beklenirdi ama, o an beklememiş boş bulunmuştu işte. Bu iyi bir ders oldu... Fehmiye;

“Bundan böyle aramada mümessil olmayacak. Gereksiz” dedi.

Fehmi: “Yüzbaşım, eşya kaybolabilir, kim sorumlu...”

“Ben sorumluyum” dedi yüzbaşı. “Ben! Birşey olmaz. Asil Türk ordusu bu komünistlerin eşyasına mı tenezzül edecek. Hiç birşey olmaz. Benim asil askerim komünist malını mı çalacak, Fehmi efendi? Sen daha asil ordumuzu tanımıyorsun. Adı neydi bu mümessilin?”

“Muzaffer”

“Liderleri bu mu?”

“Mümessilleri”

“Anladık! Liderleri kim, bunları kim yönetiyor burada?”

“Bilmem ki, bunlar birkaç gruptur, her grubun bir lideri olur. Bu belki de hepsinin lideridir. Galiba. Son bir yıldır hep bu başlarında. Azıh biridir. Benimde en birinci düşmanım. Vatan, millet, sakarya düşmanı... Fakat çok şüktür, siz, asil ordumuz...”

Yüzbaşı soğuk bir sırtmayla, Fehminin sözünü kesti:

“Halledeceğiz. Hepsini yola getireceğiz. Evelallah asil ordumuz...”

Sözünü bitirmemişti ki, önce bahçeden doğru yoğun, karmaşık

sesler hemen ardından uyumlu, ritmik bağırtılar duydu, kulak kabarttı. Hepsi de kulak kabarttılar.

“Ne oluyor, ne?” diye yüzbaşı heyecanla sordu.

Fehmi: “Slogana benziyor”

Yüzbaşı yeniden Cold’unun kabzasını sıktı, eli nemlenmişti. Sadık Asilkan, Fehmi başgardıyan ve assubay soluk bir yüzle koğuş kapısına yürüdüler.

Muzaffer sesini mutfağın orda bahçedekilere ulaştırmıştı.

“Faşistler! Faşistler!”

Cuma öğleden sonra yaptıkları temsilciler toplantısında vardıkları anlaşmaya göre, cezaevi yönetiminden yönelecek her baskı, tehdit ve yıldırmaya karşı toplu bir karşı koyuşla, anında direnme kararına varmışlar, biçimler üzerinde tartışırken de, örneğin, kısa zamanda yapılması olası bir aramada yönetim fotoğraf ve resimleri, yazıları yırtıp, silmek, kitapları almak, tüpleri vb. almak isterse itiraz edilecek, olmazsa toplu slogan atılacaktı ki, bunu koğuşta bulunan koğuş temsilcisi başlatacaktı. Muzafferin haykırışı kulaklarına ulaşınca, duvar kenarına sıralanmış, o ana dek uygulanan işlem ve hotzotlardan dolayı öfkeli, sinirleri gerilmiş kalabalık kıpırdandı, önce bir iki ses, ardından tüm kitle, 40 kişi bir ağızdan, tek bir yürek, tek bir öfke, tek bir ses olmuşlar, gırtlaklarını yırtarcasına seslerini patlattılar:

“Kahrolsun Faşizm! Kahrolsun Faşizm! Kahrolsun Faşizm!”

Ortalık bir anda karışır gibi oldu. Siyasal tutuklular temkinli, fakat gergin bir yüzle kaynaştı, sıra bozuldu, komandoların şaşkın yüzlerinde açılan gözlerine ve G 3'lere dik dik bakarak bahçenin ortasına doğru yürüdüler. Komandolar silahlarını parmakları kırılırcasına kavradılar, biraz geriye çekildiler.

Uzman çavuş: “Susun! Susun! Susalım arkadaşlar!” diye yarı kızgın, şaşkın, birazda alttan alırcasına bağırıp duruyordu. Kalabalak ise üç yandan U şeklinde, alın ve boyun damarları şişmiş, yüzleri alev gibi, bakışları delerek, ağır ağır, sloganlarını kesmeden, ard arda patlatarak bir araya gelmeye devam ediyordu. Uzman çavuş ve peşinde birkaç asker ve gardıyan telaşla koğuşa doğru koştular. Muzaffer’i tam bahçeye çıkarmak üzere olanlar da kaskatı kesilmişler, oldukları yerde Muzaffer’e daha sıkı yapışmış, vuramadan kalakalmışlardı. Uzman çavuş tam mutfakla koğuş maltası arasında onlarla karşılaştı. Kalabalıkla birlikte Muzaffer daha da coşmuş, kıvançla hala bağırıyordu.

Uzman çavuş ite kaka onları geçti ve koğuş maltasının orada gelmekte olan yüzbaşısı görünce durdu, soluk soluğa;

“Slogan atıyorlar komutanım” diye bağırdı.

Yüzbaşı: “Ne geliyorsun aptal! Bahçeye” diye kızdı.

Birlikte yürüdüler. Muzaffer’le birlikte az ötede duranlara da:

Bahçeye!” diyerek komut verdi. Muzaffer’e kin dolu baktı.

Bahçe kapısında önce iki kolunda bir gardiyan, bir jandarma eri olduğu halde Muzaffer göründü. Muzaffer:

“Arkadaşlar! Arkadaşlar!” diyerek bağırdı, bir yandan da kollarını kurtarmak için gövdesini sağa sola savuruyor, tutanlarda onunla birlikte bir sağa bir sola yalpalyorlardı. Kalabalık, bir motoron gürültüsü gibi, gürültü azalarak sustu. Muzaffer:

“Arkadaşlar, koğuşu talan ediyorlar. Resimlerimiz yırtılıyor!”

Kalabalık U’yu biraz daha daraltarak;

“İşkenceler baskılar yıldırılmaz bizleri!” diye bağırarak biraz daha ilerledi. Kalabalık adım adım ilerledikçe, askerlerde adım adım korkuyla, şaşkınlıkla geriliyor, durun, susun, gibisinden inliyorlardı. Muzaffer’i koğuş kapısının yanına çektiler. Yüzbaşı kapıdan çıkınca, Muzaffer’i tutanlara:

“Bırakın!” diye bağırdı. Kulakları uğulduyordu. Ters bir U şeklinde gerileyen mavi berelilerin, gardiyanların hemen önünde düz bir küçülmüş U durumundaki slogan atan gruba doğru havaya kaldırarak, iki elini aşağı yukarı salladı:

“Bir dakika! Bir dakika! Susun!” dedi.

Kalabalık bunu görüp, duyunca sloganını bitirip sustu. Muzaffer’de aralarında, en öndeydi. Yüzleri korkunçlaşmıştı. Kalabalık susunca yüzbaşı yine sağ elini Coldun tabanca kabzasına götürdü, biraz öne doğru ilerledi. Komandolar biraz rahatlamış bir yüzle yanlara doğru birazcık açıldı. Fakat yüzbaşı kalabalığa fazla yaklaşmadı.

“Niye bağırıyorsunuz?” diye aptal bir yüzle sordu.

Birisi: “Arkadaşımız dövülüyor!”

Başkası: ““Resimler yırtılıyor!”

“Dövemezsiniz!”

“Yırtamazsınız!”

Yüzbaşı: “Bir dakika, bir dakika” diye alttan alarak:

“Bu bir sıkıyönetim aramasıdır. Bölge komutanlığından alınan emir üzerine...”

“İnsan gibi yapın!”

“İşkence!”

“İşkence filan yok arkadaşlar. Bir yanlış anlaşılma var. Mümessiliniz bana kaba konuştu...”

“Konuşmadım”

“Yanlış anlama. Neyse... Bu normal bir aramadır, öncekinden farkı emrin bizzat bölge komutanlığından gelmesidir, bize emir verildi ki koğuşlarda yazı ve resim kalmayacak, tüpler toplanacak.”

“Yırtamazsınız! Burası siyasi koğuştur. Zaten hepimiz siyasal nedenlerle...”

“Biliyorum, biliyorum. Tamam şimdilik bir şeyinize dokunulmayacak. Ben komutanlığa durumu bildiririm. Tamam mı? Yalnız slogan atmayın.”

Kalabalığın öfkelesi biraz yatıştı, sustular. Yüzbaşı yavan bir tebessümle geriye döndü. Muzaffer bir marşa başladı, diğerleri de ona katıldı.

“Ey devrimci! Ey devrimci

Savaş günü yaklaştı...”

Yüzbaşı astsubaya: “Askerleri bahçeden çekin. Aramayı da uzatmayın” dedi yürüdü. Yüzü bir tuhaf olmuş, sararmış, allak bullak, bir ikircim dalgasındaydı. Alttan alması asil amaçlarına ters düşmüştü. Ne yapabilirdi ki? Azgın hepsi de! Azdırılmışlar, azdırıldılar. Ne yapabilir, ne? Ateş ettiremiyordu, katliam yasaktı, tek tek kazalar(!) için izin çıkmıştı. Tek tek! Muzaffer! Tek tek olabilirdi, öyleyse... Onu, onu! Nasıl da azdırmışlar. Nasıl, nasıl... Ne yapabilirdim, ne?... Tek tek ha, tek tek!... Bunun acısını çıkaracağım, çıkaracağım. Fitil fitil burunlarından... ah, alttan almayacaktım, almayacaktım ama... Ne yapabilirdim ki... Postası koğuş maltasının önünde bekliyordu, yüzbaşı ona da öyle bir tuhaf baktı, önde yüzbaşı arkasında postası, maltaya yürüdüler.

Bahçede, astsubayın emriyle tüm asker ve gardiyanlar geri çekildi, bahçeyi boşalttılar. Bahçe kapısını, büyük bir coşku ve gururla marş söyleyen kalabalıktan Muzaffer alarak, diğerlerinin üzerine kilitlediler. Arama sürüyordu. Muzaffer koğuşa giderken, koğuştakiler iniyordu. Vazgeçip mutfağa yöneldi, işi biraz gevşeten gardiyan ve askerler aramayı kısa zamanda bitirdiler. Bahçe kapısını açıp ayrıldılar.

Koğuşun ve mutfağın durumu yürekler acısıydı. Adeta bir çapulcu

ordusu girmiş çıkmış, yağmaya uğramıştı. Öfkeli homurtular, bağırsaklarla şakalaşmalarla toparlanmaya ve temizliğe giriştiler. Zulalar kontrol edildi, yerlerindeydiler. Mutlu, sevinç içinde, gururla, rahat akşamın karavanasına dek ancak toparlanabildiler.

İsmail, Muzaffer'in ceviz büyüklüğünde şişmiş sağ kaşına bir üzüntü içinde baktı, ama onun ışık içindeki gözlerini, yüzünü görünce:

“Çok güzel oldu, çok. Acaip etkilendim” dedi.

Muzaffer geniş geniş, sessizce, mutlu güldü.

ONİKİNCİ BÖLÜM

Çocukluğuna ilişkin anımsamaları, yaşlı, şişman, ufak tefek, iri mavi gözlü, az gülen, az konuşan, bir kadında düşünülemez kadar sert bakışlı, kalın, çatık, uzun kaşlı, genellikle mutsuz görünen bir kadından ve bu kadının kısa ak saçlı, kısa boylu, şişmanca, nur yüzlü, çok sevimli, çok konuşkan, sevecen, küçük kahverengi gözleri sevgiyle bakan, hep gülüyormuş izlenimi veren dudakları üstünde seyrek, ak, kısa enli, ince bıyıklı yaşlıca kocasından başlıyordu. Bu karıkocanın yaşları ve boyları dışında hiçbir ortak özellikleri yok gibiydi. Fakat değişik huylarına, insan ilişkilerine karşın birbirleriyle şaşırtıcı ölçüde iyi anlaşılan, patırtısız gürültüsüz, hoşgörülü, içten içe bir sevgi dolu iki insandılar. Kadın bir kaya kadar duygusuz, soğuk ve sert görünmesine karşılık dikkatle bakan bir insan onun iri mavi gözbebeklerinde sevgiye benzer birşeyler bulabilirdi. Gözleri, yitirilmiş bir şey arıyormuşçasına tanık olduğu bütün iyi ve kötü şeyleri anlatmak istiyormuşçasına canlı, soru dolu, derin, güzel, ancak suskundu. Gözleri bir konuşma, bir boşalma özlemide taşıyordu. Eğer kadının gözlerine uzun süre bakabilirseniz, kalın çatık kaşları altında bazen acılı, kederli bir düşünceyle kısıldığını, bazen de neşeli, mutlu bir düşünceyle dupduru, geniş geniş baktığını görebilir, onunla tek bir söz bile konuşmadan salt gözlerindeki değişimleri izleyerek sevinebilir, üzülebilir ve onu çok sevebilirsiniz. Belki de adam o şaşırtıcı anlaşmayı, uyumu bu gözleri yakından tanıdığı, o gözlerin gizlerini bilebildiği için sağlayabiliyordu. Hiç bir zaman bir birlerini kırdıklarını kavga etmek ne kelime tartıştıklarını bile kimse görmemişti. İnsanlardan kaçıyor kadın. Hiç kimseye misafir olmuyor, tek tük gelen misafirlere de pek sıcak davranmıyor. Lütfen gülüyor, lütfen konuşuyordu. Bu nedenle dedikoduya, fetbahıya alış-

miş kadın komşular ancak bayramdan bayrama o da fazla oturmadan şöyle bir uğrayıp gidiyordu. Onbeş yıldır bu mahallede oturan bu kadının geçmişini kimse bilmiyor, sormaya cesaret edemiyordu. Başka kimi kimsesi var mıydı, daha önce nerede yaşamıştı, başından neler geçmişti? Kimse, hiç kimse bilmiyordu. Çözülmesi olanaksız bir giz gibiydi kadın. Kocasına ise aksine konuşkan, hakkında herkesin herşeyini bildiği, sıcak bir insandı. Fakat, kocasında herşeyi anlatır, söz karısına gelince susar, geçiştirir, sadece onu çok sevdiğini belli eden birkaç söz söyler, dalgınlaşırdı. O, herkesin herşeyini öğrenmeyi çatlarçasına merak eden dedikoducu kadın ve erkekler büyük bir gizi çözmüşçesine kadının tüm mutsuzluğunu, kaçışını soğukluğunu hiçbir zaman çocuk sahibi olamayışına bağlayarak rahatlamaya çalıştılar. Dedikoducular bir insana kafayı takmasınlar ya o insanın herşeyini öğreneceklerdir, ya da uyduruk yorumlarla doyuma ulaşacaklardır, ki bunlardan pek kurtuluş yoktur. İri mavi gözlü kadın, hakkında çıkan söylentiyi duyduğunda soğuk bir gülüşle yetindi. Ne kızdı, ne de itiraz etti. Gerçek o mavi kuşaklı gözbebeğinde çakılı, suskun duruyordu. Ve gerçek kadının iki çocuğu olduğuydu. İlk çocuğunun adı Yasemindi. Ona bir çiçek adı vermişti. Çiçekleri çok severdi ve türlü saksılar içinde türlü çiçekler yetiştirirdi. Begonyalar, Ortancalar, fesleğenler, karafiller... Bir zamanlar çok eskiden Yasemin ölmeden önce bahçesinde yasemin de yetiştirdi. Yasemin ölünce ondan da vazgeçti. Yasemin nasıl öldü, neden? Bunu hiç kimseye söylemedi. O da bir gizdi işte. Yaseminden sonra hiç çocuğu olmadı. Yasemin ölmeden öncesine kadar kadın çok neşeli, çok konuşkan ve sıcak kanlıydı. Yasemin ölünce o da onunla birlikte ölmüştü adeta. Kendini diğer çiçeklere adadı, onları sevdi, onlarla konuştu dertleşti, bir tuhaf dışa kapandı. Bir gün, yıllar sonra, hiç tanımadığı bilmediği bir kadın elinde çelimsiz, kir içinde bir çocukla çıka geldi ve:

“Bu senin kardeşin Mehmet’in çocuğudur. Arayıp sormadığın kardeşinin. Kardeşini de, karısını da, yani, şu çocuğun anasını ve abilerini kanlılarının öldürdü. Bunu da o sırada vurmuşlar öldü sanıp gitmişler. Ben baktım ona. İki yıldır ben baktım tedavi ettim, besledim ya, ben variyeti olmayan bir insanım, çocukta çocuklarım gibi perişan olmasın diye, nice aramalardan sonra seni ve burayı öğrendim, yanlış anlama, senin variyetin bizden iyi daha iyi bakarsın bacım. Bu çocukcağızda senin öz çocuğun kadar yakındır. Bilirsin bacım atalarımız anan yoksa, halanda mı yok, demişlerdi” dedi. Daha birçok şey anlattı. İri mavi

gözlü kadın çocuğu getiren yaşlı köylü kadının taş gibi kesilerek, konuşmadan dinledi. Nihayet ağzını açtığı da:

“Çocuk kalsın. Ona gözüm gibi bakarım” dedi. Başkada konuşmadı. Çocuğu aldı bir çiçek yitiştirir gibi özenle, hiçbir özveriden çekinmeyerek yetiştirmeye başladı. Sessiz, yakınmaksız, kakmasız, salt gözleriyle severek konuşarak... kocası da kendi çocuğu gibi tüm sevgisini çocuğa verdi cömertçe. Karısının gözlerinin içinin gülmesi yetiyordu ona. Kadın eskiden, ilk evlendiklerinde çok güzeldi. Dalgalı uzun saçları beline iniyordu kahverengi ipek gibi yumuşacık, kimi kimsesi yoktu, bir aile dostalarının yanında sığıntıydı. O zamanlar iri mavi gözleri safi kedere kesilmişti. Evlenmeleri kısa zamanda oldu.

“Buradan gidelim, başka bir yere, bizi kimsenin tanımadığı bir yerlere gidelim” diye geceler boyu ağlıyor, başından çok kötü şeylerin geçtiğini söylüyordu. Fakat ne adam bunların ne olduğunu sordu, ne de kadın anlattı. Sonunda bu kente, bu kıyı semte, yoksul mahallesine yerleştiler. Adam ailesinden yüklü bir yardım görmüştü, ellerindeki parayla arsa alıp, benzerlerinden çok güzel, geniş briketten, sağlam bu evi yaptılar. Kocası kentin dolmuş hatlarından birinde dolmuş şöförlüğü yaptı önceleri. Sonra geceleri taksi şöförlüğüne başladı.

Muzaffer ortaokulu bitirdiğinde, o yıl eniştesi bir alman plakalı taksiyle çarpıştı ve beyni darmadağın olarak korkunç bir şekilde öldü. Acı haber geldiğinde halasının iri mavi gözlerinin kaskatı kesildiğini gördü, yüzüde donmuş, ağlamamıştı bile. Muzaffer hışkırıklara boğulurken o, iki elinin arasına Muzaffer’in çocuk başını aldı ve:

“Bundan böyle evimin direği sensin yavrum” dedi. Ertesi gün eniştesinin cenazesi arkadaşları tarafından kaldırıldı. Halası onun cenazesine de, mezarına da gitmedi. Öyle kaskatı kesilmiş bir halde kanepeinin üzerinde günlerce yemeden içmeden oturdu. Kırk helvasını da komşuları yapıp, dağıttılar. O sadece masrafiyle ilgilendi. Onbeş adet, yirmidört ayar bileziği ve bankaya yatırılmış birkaç bin lirası vardı. Hepsi çok para ediyordu ama hazıra dağ dayanmaz. Muzaffer’e çalış demedi ama Muzaffer artık okuyamayacağını biliyordu ve mahalleden Rahmi amcaya bir iş bulmasını istedi. Bir hafta sonra da Rahmi amca ona bir kaynak atölyesinde iş buldu. Bunu içinde özveri taşıyarak halasına söylediğinde, kadın ona sımsıkı sarıldı, öptü iyi veya kötü tek söz etmedi, sadece:

“Rahmi amcanla işe git gel” diye önerdi. Rahmi amcanın Muza-

fer'in çalışacağı yerde bir merdiven altı çay ocağı işlettiğini öğrenmişti kadın. Muzaffer ilk ve son kez halasının birine misafir olduğuna o zaman tanık oldu. Halasıyla birlikte Rahmi amcanın derme çatma gecekonduşuna misafir oldular. Kadın Rahmi ustaya:

“Oğlumun ırzı da, canı da sana emanettir Rahmi efendi. Onu çocuğun gibi kolla” dedi, söz aldı. Uzun konuşmadı.

Muzaffer o pazartesi işe başladı. Askere gidinceye dek oradan ayrılmadı, usta bir kaynakçı oldu. Aldığı para ile halasıyla kimseye muhtaç olmadan yaşadılar. Ama o arada altı bilezik ve bankadaki birikmiş paraları da erittiler. Muzaffer genellikle içine kapanık, halası gibi az gülen, az konuşan ancak daha sıcak, sevecen bir kişilikte gelişti. Halasıyla eniştesinin birçok yönünü üzerinde toplamış gibiydi. Atölyede ve mahalede birçok arkadaş edindi. Arkadaşları da genellikle kendi gibi, değişik işlerde çalışan işçi çocuklarıydılar, tornacı tesviyeci, dökümcü, tameri, marangoz, kaynakçı... Bir-iki de lisede üniversite de okuyan arkadaş edinmişti. Fakat genellikle arkadaşlarına ayıracak zamanı olmuştur. Arada bir kahveye çıkıyor, arada bir sinamaya gidiyordu. Atölye de harcadığı on-oniki saatin dışındaki tüm zamanını yalnız ve mutsuz kadına adamıştı. Ona hertürlü yardımcı yapıyordu. Kadın giderek yaşlanıyor ve çöküyordu. Korkunç bir romatizma çekiyordu, romatizmalı ayakları şişiyor, eti hamur gibi oluyor, sızım sızım sızıyordu ayakları. Bu nedenle ona ev işlerinde de yardım ediyordu. Haftalık pazar alışverişi dışında, bulaşık, çamaşıra da koşuyor, çoğu akşam yemek yapıyor birde ona yeni saksılar, yeni çiçek fidanları taşıyordu. Halası Muzaffer'in bu çocuk yaşta çırpınışı, özverisi, çalışkanlığı karşısında iri mavi gözleri minnet, sevgi dolu, ılık ılık bakıyor, çok seyrek olarak övüyor ama hiçbir kötü söz söylemiyor, hiçbirşey-romatizması dışında- yakınmıyordu. Çaya ve sigaraya tiryaki olmuş kadın. Çayı eskiden beri çok seviyordu, çok demli çay büyük çay bardaklarıyla içiyordu. Gelincik sigarası da kocası Refik öldüğünden beri dudaklarından eksik olmaz olmuştur.

Muzaffer, erteletmek istemesine karşın halasının ısrarlarına dayanamayıp askere gitti. Muzaffer halasına okuma yazma öğretmişti, bu nedenle onunla sık sık mektuplaşabildi. Giderken halası dört bileziğini daha bozdurmuştu. Muzaffer atölyeden aldığı para ve altın parasının tamamına yakınına bankaya yatırıp, yirmi ay boyunca yavaş yavaş çekti. Tümlünü bitirmedi tabi, çok idareli harcadı, karavanaya dayandı.

İzine geldiğinde mahalledeki arkadaşlarından yeni bazı düşünceler duydu. Arkadaşlarının bir bölümü sosyalizm, komünizm gibi kavramlarla ilgileniyor, gelecek üzerine düşsel şeyler anlatıyorlardı. Doğru dürüst birşey anlamadan birliğine döndü ve bitirip temelli döndü. Arkadaşları arasında yaygınlaşan devrimci düşünceler çok ilgisini çekti. Kahvede, yolda, evde devrimci düşüncüyü savunduğunu söyleyen insanlarla konuşuyor, dinliyor, yeni, etkileyici, düşsel, gerçek, sarsıcı, değiştiren güzel şeyler öğreniyordu. Asker dönüşü aynı atölyeye dönmüş, çalışıyor, bir yandan da yeni düşüncelerle müthiş sarsıntıda, bir değişim hoşluğunda yaşamın çizgisi netleşiyordu. Bir yandan çalışıyor, diğer yandan yeni düşünceleri doğrultusunda afiş, pankart, pul asma, yapıştırma, duvarlara yazı yazma eylemlerine mitinglere katılıyordu. Ama halasının durumu bir ayak bağı oluyordu. Halası Muzaffer'e duyduğu büyük güven ve gizli sevgisinden ötürü, bazı uyarılar dışında, pek karışmıyordu gerçi ama Muzaffer halasına daha az zaman ayırdığı için huzursuz oluyor giderek zor bir seçime yaklaşıyordu. Genel devrimci çalışmadan kurtuluş, proletaryanın Marksist-Leninist partisiyle ilişkiye geçince -daha doğrusu parti onu bulunca- yaşamı daha bir değişti. Muzaffer'in çok keskin bir kavrayışı, ateşli bir ruhu vardı. Parti onun atölyeyi ve halasını terketmesini uygun bulmadı, mevcut durumyla da yararlı olabilirdi, üstelik dahası birçok deneyim kazanması gerekiyordu. Ona atölye ve yakın atölyelerde partiye sampa-tizan kazandırma görevi verdi parti, Muzaffer içine kapınıklıktan önemli ölçüde kurtulmuştu. Parti ilkelerini dikkatle belleğine çakıyor, titizlikle uymaya çalışıyor, alçakgönüllü verilen görevi yapıyordu. Ateşliliği nedeniyle bir süre sonra Muzaffer çalıştığı yerin ve o çevredeki patronların, işpiyoncu işçilerin, faşist bozuntularının dikkatini üzerinde topladı. Kısa zamanda partiye azımsanmayacak sayıda işçinin sempatisini toplamıştı. İlişkide olduğu sorumlu yoldaşını en küçük bir gelişmeden, olaydan haberdar ediyor tartışıyor, öneriyor, çalışıyor, çalışıyordu... Bir yıl sonra muzaffer partinin mahalli birimine kabul edildi. İdolojik eğitimin yanı sıra çeşitli silah ve bomba kullanmasını, yapmasını da öğreniyordu. Muzaffer'in içi içine sığmıyor, gerilla savaşının başlayıp büyüyeceği hareket dolu günlerin özlemi içinde, verilen her görevi yakınmadan, mızımızlanmadan, büyük bir şevkle, kaçamaksız yerine getiriyor, mutlu, hayran, kıpır kıpır, coşmuş...

Bir gün... Eve dönüyordu. Kopkoyu karanlık, bulutlu bir geceydi.

Mahalleye sapan sokağı dönmüştü ki üzerine ellerinde sopa, zincir ve bıçaklarla dört kişi aniden atılıverdi. Sirtına yediği sopa darbesiyle yere düşerken parti malı Browing'ini çekerek ateş etti. Saldıranlardan biri yere düştü biri -arkadan- tam kafasına öyle vurdu ki yeniden ateş etmeye fırsat bulmadan serildi kaldı. Kafasından oluk gibi kan toprağa boşalırken, az ötesindeki faşist gebermiş yatıyordu. Ayıldığında kendini hastanede buldu, kafatası sımsıkı sarılıydı. Polisler dört gün boyunca tehtitle, alttan alarak ona yüzlerce soru sordular fakat birşey söylemedi faşistlerin saldırdığını ve kendini korumak için ateş ettiğinin dışında... üç günde emniyet müdürlüğünde işkence yaptılar, yine örgütle ilgili tek sır alamadılar. Tutukladılar... Halası o gece öğrendi Muzaffer'in başına gelenleri. Uzun yıllardır ilk kez iri mavi gözleri doldu, taşı ve bütün gece sabahlara kadar Muzaffer'in ölmemisi için dua etti. Uzun zaman ilk kez evden ayrılıp bir taksi tutarak Muzaffer'i hastahane ziyaret etti, ertesi gün ve o gün ev polisler tarafından arandı. Birşey çıkmadı evden... Halası cezaevine konduğunun haftası Muzaffer'i ziyaret etti. Gözleri dolu, hiç konuşmadı, yakınmadı. Muzaffer ona tesseli verdi üzülmemesi gerektiğini, yalnız kalmayacağını, eğer eve gelen arkadaşları olursa onları kovmamasını söyledi.

Hala: "Sana gözüm kurban" dedi. Evden biraz meyve getirmişti bıraktı, gereksinmesini sordu, bin lirada para yatırdı, gitti.

Kadın sonraki günler, sadece bayram günleri dışında, Muzaffer'in görüşüne gelmedi. Bu onun için bedensel ve ruhsal korkunç bir eziyet oluyordu. Bu nedenle mektuplaştılar bolbol. Kadın hiç kimsenin kendini aramadığından, ilk kez olarak, yakındı Muzaffer'e. Bu Muzaffer'i biraz sarstı, hiç değilse hafta da, onbeş günde bir uğrayan olsaydı iyi olurdu diye düşündü ve bu durumu ilgili organa haber vermeye karar verdi...

Şimdi, o yaşlı bin yıl daha yaşlanmış, uzun, gür beline dek gelen saçları seyrelemiş aklaşmış, yaşamında, tüm sevdiklerini yitirmiş, bundan dolayı sonsuz bir mutsuzluk ve yalnızlık içinde, Muzaffer'in sevgi dolu mektuplarıyla avunmaya çalışarak, onu özlemle bekleyerek, divana bağdaş kurmuş, bir elinde büyükçe cam, ağız kısmı sarı yaldızlı çay bardağındaki demli, dilini buran çayı diğer elinde yassı gelincik sigarası, iri mavi gözleri penereden yitmiş bir ömrü ararcasına bakıyor, ağır, iri kısa gövdesi ağır ağır deviniyor ve şu Eylül gününde bacaklarının romatizması tüm gücünü çekiyordu.

Muzaffer o uzun voltasını tek başına attığı zamanlarda zaman zaman halasını, birlikte geçirdikleri günleri düşünmekten kendini alamazdı.

İsmail bahçenin bir ucuna çömelmiş sigara içerken ötede Muzaffer'in dalgın voltasını göz ucuyla izliyordu. Kendinden hiç söz etmemişti İsmail'e. İsmail kendinden pek söztememinin komünistlerin ortak bir özelliği olduğunu duyuyordu. Ve buna hayret ediyor, bu insanların kendileri için yaşamadıklarına olan inancı bu hayretle büyüyor, gıpta ediyordu. "Acaba idam verirler mi?" diye içinden kaygılandı. Zira 146/1'den yargılanıyordu Muzaffer.

Muzaffer voltasını bırakıp koğuşa yürüdü. İsmail de voltaya başladı. Ayak ağrıları önemli ölçüde dinmiş, eski gücünü kazanmaya başlamıştı. Eh, doğrusu ona biraz da iltimas yaptılar hani! Süt, yoğurt, peynir, yumurta biraz bol verildi İsmail'e.

Bu gibi özel durumlar dışından yeni gelmiş, ya da hasta olanlar için komün olanakları çerçevesinde sözkonusu olabiliyordu. Üç-dört komün vardı koğuştaki. Her komün dışardan gelen eşya, yiyecek, parayı ortaklaşa harcıyor, koğuşun giderlerine yardım ediyor ve gerekirse yardımlaşma sağlanıyordu. Komünler içinde -istisnalar dışında- kimseye ayrıcalık devranılmıyor, herkes nöbetçi önüne koyarsa yiyor, sırası geldi mi nöbet tutuyordu. Komünün gelir giderlerine, işe işlerine bakan bir veya iki sorumlu da oluyordu. İsmail komün sistemini öğrendiğinde bundan çok hoşlanmıştı.

Muzaffer koğuş maltasının oradan geçerken, ona maltaya açılan kapının üstündeki hoporlörden boğuk, kesik, tiz karışık sesler duyuldu. Hoporlörler yaklaşık onbeş yirmi gündür bozuktuktu. Koğuştaki eski den hoporlörler vardı fakat yönetimin bütün gün çaldığı yoz, serseri müzikleri dinlememek için sökmüşlerdi. Ziyaret günleri adlarını dinlemek için aşağıya buraya iniyorlardı. Gitti, oraya voltalarını keserek yığılmış birkaç kişiyle birlikte kulak kesildi. Hoporlörden önce üfleme, tıktık sesleri geldi, sonra:

"Dikkat! Dikkat! Tüm koğuşlar dikkat!" diye cızırtılı bir ses yayıldı maltaya.

"Cezaevi iç güvenlik komutanlığından bildirilmiştir: Bu günden başlayarak tüm tutuklu ve hükümlüler istiklal marşı ve Atatürk'ün gençliğe hitabesini ezberleyeceklerdir.

İki: Koğuşlarda siyasi faaliyetler kesinlikle men edilmiştir. Tüm

koğuşlar ellerindeki kitapları görevli gardiyanlara teslim edecek, yasak olmayan geri verilecektir. Koğuşlarda fotoğraf ve resim asmak, yazı yazmak kesinlikle yasaktır. Slogon atılmayacaktır.

Üç: Koğuşlarda bulunan tüpler teslim edilecek, her koğuşta sadece iki tüp kalacaktır.

Bu emirlere uymayanlar hakkında cezai işlem uygulanacak, karşı gelenler şiddetle cezalandırılacaktır.

Cezaevi garnizon ve iç güvenlik komutanı Sadık Asilkan.”

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kendi korkularını halka maletmeden önce çok, çok korkuyorlardı, ölümcül bir korku hummasında, korkuyorlardı. Korkunun en beterin de... En beter, en çirkin korku kendini gizlemeye çalışarak, kendi korkusunu başkalarına malederek yaşanan korkudur. Korkusunu kendi kendine bile itiraf edemeyecek denli duyulan korkudur, ölüm, korkusundan da beter, belki hertürlü korkudan da, öte bir korku.

Korku dolu, karabasan dolu uzun günler yaşamışlardı. Ortaklaşa, paylaşarak, fakat bencilce kurtuluş yolları arayarak, bazen da bularak, haince, ikiyüzlüce, sahte bir cesaretle, yaltaklanarak, acındırarak, gizlenmeye çalışarak, gizleyemeden, çok beter.

“Şimdi sıra kimde?...”

Sıralarını bekliyorlardı gizleniyor, kaçıyor, yalvarıyor, inanclarını çığnıyor, olduklarından değişik olmaya çalışıyorlardı. Yine de üzerlerinde taşıdıkları korkunun karabasanında bir korku içinde, korkarak, bu korku hummasında korkudan da öte duygular yaşayarak yaşıyorladi.

“Şimdi kim?”

Hergün, her saat, her dakika tükenecek, umutsuzca, yeni kurnazlıklar deneyerek, korkunun dondurucu etkisinde, öyle zavalıca bekleyerek, korkularının biteceğ o ölüm anını özleyerek, fakat ölmekten de korkarak, korkunun ecele bir yararı olmadığını bilerek.

“Beni tanıdın mı? Hatırlayabildin mi?”

Uzun boylu, geniş omuzlu, uzun boynu üzerinde uzun yüzlü, yüzü seçilmeyen iri bir karartı dimdik az ötesinde belirivermişti. Adamın elinde tabancaya benzer bir şey ve bir çuval vardı.

“Hele kimsin kardaş?” Tanıyamadım.”

İri karartı biraz ilerledi, durdu. Şimdi yüzü seçilebiliyordu. Sokağın köşesindeki direktten süzülen sarı ışık adamı ışığa boğdu. Adamın elinde kocaman, çıplak, soluk sarı ışıkla parlayan bir silah vardı gerçekten. Diğer elinde de koyu, kurumuş kan lekeleri olan büyük, ağzı büzgülü büzgüsü açık bir torba. Adamın uzun yüzünde yanaklarının yarısına kadar uzun, dudaklarından aşağı neredeyse çenesine değecek kadar inmiş gür siyah bıyıkları ona korkunç bir görünüm veriyordu. Kalın kaşları altındaki simsiyah gözleri öfkeyle açılmıştı. Yine öyle dimdik sağ elinde tabancası:

“Tanımadın mı beni Fehmi efendi?” diye alaycı sordu.

Fehmi gözlerini biraz kısarak, telaşlı, korkulu gözlerle adamın yüzünü süzdü. Tanıyamıyordu. Kimdi bu adam? Ne istiyordu? Silah? Çuval? Gözleri adamın yüzünde, silahında, çuvalda mekik dokuyor, tanımak için hafızasını zorluyor tanıyamıyordu. Adam sabırla yanıt bekliyordu. Fehmi, umutsuz bir sesle:

“Tanıyamadım bokunu yediğim. Tanayamadım. Sen...”

Adam biraz daha yaklaştı, Fehmi kaskatı kalmıştı. Gözleri fırdalanıyordu.

Adam: “Ben” dedi “Beni bilmedin ha! Şimdi bileceksin beni. Çok can yaktın Fehmi, çok. Tanıyamadım ha. Şimdi tanı beni. Gir bakayım şu çuvalın içine...”

Kanlı çuvalı Fehminin ayakları dibine attı.

“Gir! Sallanma deyyus! Tanıyamadım ha!” diye bağırdı.

Fehminin gücü kesildi, iri gövdesiyle toprak yola dizleri üstüne çöktü. Konuşmak istiyor, çenesi kilitlenmiş, gözleriyle yalvararak, konuşmadan adama bakıyordu aşağıdan.

Adam sabırsızlandı.

“Kalk, kalk! Deyyus. Kalk! Gir bakayım çuvala”

Adamın gözlerinde en küçük bir acıma belirtisi yoktu. Fehmi’nin birden çenesi çözüldü, titrek, ağlaması, çabuk çabuk yalvarmaya başladı.

“Kimsin sen yigidim? Yiğit birine benziyorsun. Çıkaramadım, başışla. Canımı... çocuklarımı, ailemi... Başışla ne olur yiğit adam. Yiğit-sin belli. Kimsin? Hatırlayamadım. Çocuklarımı... üç tane... ellerinden operler yiğit kardeşim. Yiğit adamsın ya çıkaramdım seni. Nereden...”

Adam Fehminin göğsüne bir tekme attı. “Kalk ulan deyyus! Bak şimdi boşaltacağım ağzına. Kalk! Gir şu çuvala hadi.”

Fehmi kalktı, yalvartısını kesmeden, titreyerek çuvalın içine girdi. Adam neşelenmişti.

“Hah şöyle be.”

Birden elinde kocaman, çok tüylü, azman, bir köpek iriliğinde, gözleri alev alev kanlı bir kedi peydahlandı. Baş çuvalın ağzında öyle korkuyla bakan Fehmi’nin kafasını çuvalın içine itti kediyi de çuvalın içene atıp, kalın ipi çekti, çuvalın ağzı büzüldü sıkı bir düğüm atıp adam çuvalı bıraktı. Çuval yere içindekilerle birlikte yıkıldı, Canhıraş bir boğuşma başladı çuvalda. Adamın elindeki silah yitti, onun yerine sağ elinde bir kalın sopa belirdi. Sopayla çuvala vurmaya başladı. Çuvaldan sokağa çok korkunç, ürpertici, vahşi kedi sesleri ve insan sesi yayılıyor, adam ise büyük bir neşe içinde orada bir dinleyip, çuvala habire vuruyordu. Çuvaldan adamın burnuna o taze sası kan kokuları doluyor. Kokuyla birlikte daha da çoşuyordu.

“Hatırladın şimdi değilmi deyyus. Yaaa... ulan ben sana ne yapmıştım da... Ha?... Namusum için adam vurmuş gelmişim.. sen, sen... Banal... Hatırladın değil mi köpek!”

Çuval toprak yolda, toz kaldırarak sağa sola yalpalıyor, lastik gibi zıplıyordu. Çuvaldan toprağa oluk oluk kan boşalıyordu.

“Fehmi efendi! Fehmi efendi!”

Fehmi yatmaya hazırlanıyordu, pijamalarını giymiş, son sigarasını yakmıştı. Sesi tanıyamadı. Kapının arkasında durarak,

“Ne var? Kimsin?” diye sordu.

Kapıyı çalan: “Açıver hele” dedi.

Fehmi ikircimlendi. İkircim içinde kapının sürgüsünü çekti, kapıyı usulca açtı. Açtığı anda da, kim olduğunu bilmediği adamın elindeki tabancadan patlayan kurşunlarla delik deşik oldu, her deliğinden parmak kalınlığında kanları fışkırarak yere, kapının dibine yığıldı.

Malta bomboştı. Maltanın öteki ucunda Muzaffer ağır ağır kapı altına doğru geliyordu. Elinde de bir el uzunluğunda, naylon sopalı sivri, yuvarlak bir şiş vardı. Koğuş kapıları açıldı, fakat maltaya kimse çıkmıyordu. Her koğuş kapısından meraklı, endişeli yüzler uzanmış bir Muzaffer’e bir Fehmi’ye bakıyorlardı. Onuncu koğuşun oraya gelince Muzaffer’in arkası kalabalıklıştı, bağırıp çağırarak elliye yakın genç insan hepsinin ellerinde de sopalar, şişlerle kapıaltına doğru akıyorlardı. Sonra sırayla her koğuş maltaya boşalmaya başladı. Malta bir anda insan doldu hepside öfkeyle anlaşılmaz bir şeyler bağırıyorlar, ellerinde

sopalar, şişler, kocaman keskin ağızlı meteliklerle kapıaltına gürül gürül akıyorlardı. Muzaffer en önde. Fehmi etrafına bakında, yalnızdı. Kapıaltındaki şebekeyi kilitledi. Doğru dışarı fırladı. Dışarda da hiç kimse yoktu. Yukarıya müdürün savcının odasına çıktı. Odalar bomboştu. Mutfağa inmek için kapıaltından geçerken kalabalığın şebeke demirlerini kilidi patlatarak yürümeye devam ettiğini gördü. Merdivenlerden yuvarlanırcasına mutfağa indi. Orada da kimse görmedi. Kaçmaya karar verdi. Kapıaltı tamamen işgal edilmeden dışarı çıkmalıydı. Yeniden mutfağın merdivenlerini tırmanmaya başlamıştı ki kalabalıkla karşılaştı. Geri döneceği sırada Muzaffer atıldı omzundan yakalayıp çekti. Fehmi ağlayarak yalvarmaya başladı. Muzaffer:

“Çok çektiirdin bu insanlara” deyip elindeki upuzun şişi şişko karnına sokuverdi. Diğerleri de geldiler. Fehmi’yi aralarına alıp şişleri sokup çıkarmaya, meteliklerle kesmeye, sopalarla vurmaya başladılar. Bir anda merdivenlerden aşağı oluk oluk kan akmaya başladı. Ortalık keskin yoğun kan kokusuna kesti...

Oysa eskiden herşey ne kadar güzeldi. Korkan değil de korkulan olmak, saygı duyulan biri olmak ne hoştu. Çok değil bundan bir kaç yıl öncesine kadar başgardıyan Fehmi’nin yüreği, yüzü korku tanımamıştı. Kimler gelip geçmedi ki onun tezgahından, kimler... Ünlü kabadayılar, ünlü katiller, ünlü hırsızlar, dolandırıcılar, ırz düşmanları, serseriler, keşler, sapıklar, parlamenterler... kimi ona hediyeler verirdi, kimi para, kimi ispiyoncusu olurdu. Niye? Korkularından. Başgardıyan Fehmi de ünlü biriydi. Yeniler pek bilmezler ama eskiler onu iyi tanır. Fehmi’nin işkencesi ünlüdür. Fehmi kırdığı topukların sayısını, çuval içinde kediye boğdurduğu insan sayısını unutmuştur. Fehmi falakadan yorulduğu zaman mahkûmun göğsüne oturur bir yorgunluk cigarası yakar ve gözlerinin hemen önünde arkadaşlarının falakaya çektiği büzülen, kasılan, şişen, moraran ayakları dikkatle ayaktaki her değişimi kaçırmadan zevkle, hayretle izlerdi. Kedili çuval işkencesinden ikimi üçmü olacak bilemiyor insan ölmüştü. Kediyi özel besliyordu, azman bir kedi yetiştirmişti. Çiğ ete alıştırmıştı. Kedi çiğ et ve kan kokusu aldığıında deliye dönüyordu. Aç kediyi mahkumla birlikte çuvala atınca... Ağzını da bir güzel bağlayıp... Döverek... Ne baba yiğitleri, bir küfür için göz kırpmadan adam öldürenleri karısına yan baktı diye elini kana bulayanları, kiralık katilleri, kabadayı bozuntularını, ne nam salmış canileri ıslah-ı nefis etmemişti ki. Ya alttan alarak ya da rüşvet yedi-

rerek kurtulurlar veya:

“Aman, Fehmi aman. Tövbe. Vallahi de billahi de tövbe. Elini ayağını öpeyim, bokunu yiyeyim, aman da aman...” dedirtinceye kadar uğraşırdı kafasını taktığıyla. Bunlar genellikle on para yediremeyecek kadar yoksul olanalar, ispiyon olmayı kabul etmeyenler, cezaevini yiğit yatağı belleyip hasbel kader düşüp de diklenenler oluyordu. Fehmi biliyordu ki bu arkasız insanlar ne yaparsa, yapsın kendine dokunmazlar, tırsarlar, ama diklenmesine fırsat vermeyecek gözünü açtırmayacak. Fehmi o arka, paralı olanlardan, korkmuyordu da, biraz çekiniyordu. Belki de korkuyordu. Ayağını kaydırırlar diye böylelerine pek bulaşmıyordu. Zaten böylelerinin bir zorluk çıkarttıkları olmuyordu. Onlar cezaevine bir misafir gibi girip çıkıyorlardı. Fehmi’nin asıl derdi gailisi suçlu ağır olanlardı... Bu yüksek uğraşlarından, her devrin adamı tarafsızlığından -parti tutmazdı-, ve vatan sevgisinde gösterdiği bu değerli çalışmalarından dolayı bakanlıktan bir kaç kez takdirname ve ikramiye almıştı. O parti ve hükümetlerle pek ilgilenmezdi. Politika onun için değildi. O muhkuamları ıslah ederek devlete en büyük hizmeti yaptığı inancı içinde rahat ve huzurluydu... Fakat bir süredir ne rahatı kalmıştı ne de huzuru. Yavaş yavaş çevresini saran korku dalgası eninde sonunda onuda buldu. Emekliliğine altı ay kala en yakın meslektaşı, dostu başgardıyan Halil öldürülünce yüreğine bir korku düştü, giderek büyüdü. Başgardıyan Halil’i öldürenler kanlı cesedinin yanına “İşken-ceci köpeklerin sonu” diye de bir not bırakmışlardı. Notun altında komünist örgüt imzası vardı. İki yıl önce olmuştu bu olay ve iki yıldır Fehmi korku içinde kıvrıyor, düşlerinde karabasanlara uğruyor. öldürülüyor, korkudan hergün ölüyordu.

Çok can yakmış, binlerce düşman kazanmıştı. Eskiden olsa neyse ya, siyasiler çok kinci insanlardı, onlara düşman olmak pek akıl karı değildi. Koca devlet bile onlarla başa çıkamıyor hergün bir devlet görevlisi köpekler gibi öldürülüyordu. Devlet ölümlerine bile sahip çıkmakta yüreksiz davranıyor, kuru taziyelerle işi geçiştiriyordu. Tepeden tırnağa tüm resmi mekanizmaları bu mekanizmada rol alan herkesi bir korku boğarcasına sıkıyor, sıkıyordu. İş eski bir başbakanın öldürülmesine dek varmıştı. Gizli polisler, polis şefleri, subaylar, gardiyanlar, bekçiler, mumurlar sivillerin yanı sıra teker teker suikastlere uğruyordu. Fehmi de sıranın kendisine geleceği anı beklemeye başlamıştı. Siyasilerden cesaret alan adli mahkumda, değişmiş, dikleşir olmuştu. Koğuş-

lara girmeye korkar olmuştı. Fehmi çareyi değiştirmekte geçmişini unutturmaya çalışmakta aradı. Birden bire, Halil'in öldürülmesinden sonra değişti, babacan, mahkûm kollayıcısı, kıyakçı oluverdi. Sağda solda eskiden yaptığı insanlık dışı işlerden pişman olduğunu söylemeye başladı. Siyasilere yaltaklanıyor, adli mahkuma da fazla dokunmuyordu. Siyasiler ve bazı mahkûmlar onun ününü bildiklerinden bu ikiyüzlüğünü tebessümle karşılıyorlar, köpekleşmesine mideleri bulamıyordu. Ve Fehmi bir ikircim içinde, korkuyla yaşıyor, ha bugün ha yarın öldürüleceğim, çok can yaktım biri affetse öteki affetmez, diyerek tedirgin, cansız dolaşıyor, köpek bok yemekten vazgeçmez örneği de arasıra eski ününü anımsatan işler yapmaktan kendini alakoyamıyor, hemen pişman oluyor, korkuyor, bekliyor, beterden beter oluyordu. Eski saygısı, prestiji yıkılmış onun korkusunu gören toy gardiyanlar bile onu dinlemez olmuştı. Herkes tüm mahkûmlar, personel bir sabah ya da akşam onun ölüm haberini alacakları günü bekliyordu...

Fehmi 12 Eylül'ü bu korku içinde karşıladı. Ordunun yönetime el koyması genellikle kendi durumunda olanlara yarar sağlamıştı, bunu geçmiş deneylerden biliyordu. Bu nedenle askeri yönetimin geldiğini duyunca yüreği heyecanla, hoplamış, ertesi gün askeri yönetimin komünistlere savaş açtığını duyunca sevinçten göbek atacak duruma gelmiş, ellerini neşeyle çırpmış, evde karısının ve çocuklarının şaşkın bakışları altında "Yaşasın Ordu!" diye bağırmıştı.

Yüzbaşı: Sadık Asılkan'ın 13 Eylül sabahı cezaevi personeline yaptığı konuşmada yüreğine su serpmiş siyasilere can düşman olduğunu hemen anlatmıştı. Nerdeyse yüzbaşının boynuna sarılıp ağlayacak, içini dökecekti. Demek artık komünistlerin kökü kazanacaktı, ne güzel! Demek artık bunlardan korkmaya gerek yoktu, ne iyi! Demek... yine de tümüyle korkusunu yenemediğini o gece farketti. Komünistler birden boyun eğeceklermiydi, her şeyi unutacaklarmıydı? Ve Pazartesi günü o yaptıkları, cuntayı, orduyu hiçe sayarcasına, korkmadan... en iyisi temkinli durmaktı. Ordu geçici gelmişti. Kendi söylüyordu. İlerde ordu yönetimden çekilince? Yine kendisi komünistlerle başbaşa kalmayacak mıydı!? Ya yine birkaç yıl sonra eski haline dönerse? Ölüm, korkular... Olsun bu yıl, iki yıl içinde olsa şu fırsattan yararlanıp, iki yıldır çektiği acıyı dindirebilirdi. Kurnazdı. Cezaevi kurallarını iyi biliyordu. Yüzbaşıya yardım etmeli şu komünistleri, mahkûmları sindirmek, bir daha da dikleşmelerine fırsat verilmemeliydi. Mahkûmu okşarsan dik-

leşir tepene biner, vurursan siner, tırsardı. Son iki yıldır korkudan ipin ucunu kaçırmıştı. Artık ipin ucunu yakalama zamanıdır. Belkide ordu çekilmeden emekli olur, bir başka kente taşınır, izini de kaybettirebilir. Evet, neden olmasın. İki yıldır çektiği acıyı çıkarmadan emekli olursa, bugüne kadar yaptıkları neye yarardı ki?...

Fehmi düşünceden düşünceye geçiyor, karardan karara değişiyor. Bir türlü net bir sonuca varamıyor, içine işlemiş korkuyu tümüyle yenemiyordu. En sonunda işleri olurluna bırakmada, karar kıldı. Cezaevi yönetimi zaten orduya geçmişti. Yüzbaşıya yardım etmeli, yol göstermeli, fakat ön plana çıkmamalıydı. Fikri sorulursa söylemeli, burnunu herşeye sokmamalıydı. Şu yüzbaşının burnuda pek havada. Ocağına düşecekti nasılsa. Cezaevi yönetmekten ne anlar ki o. Ocağına düşer, aman Fehmi sen zamanında bu işleri nasıl beceriyordun, savcıların, müdürlerin beceremediğini, derdi nasılsa. Şimdiki afur tafuru çabuk geçer... Yüzbaşı, müdür, savcı ve Fehmi'yi savcının odasında topladı. Müdür ufak tefek, kırmızı çiçek bozuğu yüzlü bir adamdı. On yıldır cezaevi müdürlüğü yapıyordu, bir kaç cezaevi gezmişti. Hep ayağı kaydırılacak endişesiyle yaşayan, bu nedenle de yaltaklanan biriydi. Hangi parti iktidardaysa onun borusunu çalıyordu. Şimdi ordunun borusunu öttürmeye hazırdı. Devranın böyle yürüdüğüne inanıyordu. Mahkûmlarada fazla sert davranmıyor tatlı canını böylece garantiye almaya çalışıyordu. Ayakta esas duruşta yüzbaşının "oturun" demesini bekliyordu.

Yüzbaşı: "Oturun" dedi.

Oturdular. Yüzbaşı savcının koltuğuna oturmuştu. Savcı kurnaz bakışlı, sinsî, uzun suratlı, saçları anlinin iki yanından tepelere doğru ayrılmışçasına dökülmüş, yuvarlak upuzun burnu kıpkırmızıydı. İri gövdesinde karnı gergin, şiş. Burnu ve göbeği onun şarapçı biri olduğunu ele veriyordu. Elli yaşlarında gösteriyordu.

Yüzbaşı hepsine göz gezdirdi. Koltukta kıpırdandı

"Ankara'dan emir geldi sehpa hazırlanacak, diye. Burada sehpa var mı?"

Savcı, müdür, Fehmi birbirlerine baktılar.

Fehmi: "Var yüzbaşım" dedi.

Savcı ve müdür ters ters Fehmi'ye baktılar. Fehmi saygısızlık yaptığını anladı. Sustu.

Savcı: "Bodrum da eski bir sehpa mevcut ama..."

Yüzbaşı: “Kullanılır durumda değilse yenisini yaptırırım.”

Savcı: “Bir bakalım”

Fehmi: “Ben hemen bakarım”

Yüzbaşı: “Olur sen hemen bak.” dedi.

Fehmi: “Ben gideyim mi?” diye sordu

Yüzbaşı: “Git” dedi.

Fehmi kalktı, saygılı hareketlerle, eğile büküle odadan çıktı. Başgardiyalık odasından anahtar demetini aldı.

İlk gördüğü gardiyayı çağırarak:

“Rıza başgardiyana söyle kaynakçıyı alıp bodruma gelsin” dedi.

Bir tuhaf heyecanda bodruma doğru yürüdü.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Muzaffer İsmail’i nöbete kaldırıp spor yapmak için bahçeye çıktı. İsmail geldiğinden beri ilk kez komün nöbetine kalkıyordu. O güne dek misafir gibi ona hiçbir şey yaptırmamışlar, hem iyice sağlığa kavuşmasını, hem de acemiliği üstünden atmasını beklemişlerdi. İlk günden sonra bu davranışları İsmail’i mutlu ettiği kadar, sıkımsı da. Bir an önce o da nöbet tutmak için sabırsızlanıyor, Muzaffer’i sıkıştırıyordu. Nihayet “yarın nöbetçisin” dediler, bir komün nöbetçisinin neler yapması gerektiğini, dolabı, kuru ve diğer yiyeceklerin yerlerini, bulaşıkları nerede yıkayacağını, kahvaltıda, öyle ve akşam yemeklerinde neler yapacağını, karavanadan gelen yemeklerin nasıl terbiye edileceğini, vs. öğretiler, tembihlediler. İsmail öncelikle bu komün işini çok sevdi. Komün, küçük bir kollektf birim demekti. Şu veya bu görüşten olması önem taşımayan, halk sınıf ve tabakaları içinde kabul edilen herkesin gereklerine uymak koşuluyla girebildiği kitlesel nitelikli, cezaevine özel bir birimdi bu. Koğuşta herkes komün üyesi sayılırdı. Bir-iki kişi tek başına yiyordu. Koğuşta bu bir-iki kişi dışında dört komün vardı. İsmail’in aklı bu işi almıyordu. Herkes kendine devrimciyim diyordu, herkes aynı yüksek amaçlardan söz ediyordu ama oturup hep birlikte yemek yemiyordu. Bunu Muzaffer’e sormuştu. Muzaffer ona:

“Bu durum aslında bazı grupların dışarıda ve içeride gösterdikleri zaaf ve yanlış tutumlarının bir uzantısıdır. Aşılması gereken, aşılması için mücadele ettiğimiz bir durum. Gerçi yönetime karşı birliğimizi engellemiyor bu ama yine de güçleri böldüğü, gurupculuğu kemikleştirdi-

ği için olumsuzluktur. Halka ve devrime karşı bir sorumsuzluk örneğidir. Elbet kimse bunları kabul etmeye hazır değil. Gereksiz bir sürü mazeret ileri sürülüyor konu açılınca. Bu olumsuzluğun sınıfsal kökleri var,

Komün genelde şöyle işliyordu. Bir veya birkaç gurubun biraraya gelmesiyle oluşan komünde üye olan herkes ziyaretçisi tarafından veya postayla yatırılan tüm parasını komünün veya grubunun sorumlusuna veriyordu. Bu para komünün ortaklaşa giderlerine kullanılır. Herkesin olanakları ölçüsünde komün giderine katkısı işlenir ancak zorunlu tutulmaz. Hiç parasal katkıda bulunamayacak denli yoksullar da bulunur, kimse kınamaz. Ve gelen paralar asgari ölçüde tutulan gereksinimler için harcanır veya biriktirilir. Tahliye olan ya da sevke gidenlere komün parasından harçlık verilir. Komünde açsa herkes açtır, toksa herkes toktur. Hastalar dışında kimseye ayrıcalık davranılmaz. Koşu temsilcisi dışında herkes hazırlanan bir düzene göre sırayla nöbet tutar. Nöbetçinin görevi tüm bir gün boyunca diğer üyelerin yiyeceklerini hazır etmek, bulaşıkları yıkamak, dolap temizliğine bakmak gibi işlerdir. Komün üyeleri belirli bir zamanda ya da komün sorumlusunun önermesiyle toplantı yapar. Gelir-gider, gereksinimler, eleştiriler açıklanır. Herkes söz ve oylama durumlarında oy hakkına sahiptir. Komün sorumlusu komün üyelerinin çoğunluğu tarafından seçilir ve çoğunluk istemediği zaman onu değiştirebilir, yeni birini seçer. Herkesin aday olma hakkı vardır... İyi düşünülürse bu, komün yaşantısı kolektif bir ruhun gelişmesi için küçük ama elverişli bir araçtır. İşte İsmail'i etkileyende bu olmuştu. O güne dek, tümüyle böyle kolektif bir yaşam biçimi pratiği olmamıştı.

Nöbetini en iyi biçimde yapma isteği ile dolu olarak kalktı İsmail. Yatağını topladı, elini yüzünü yıkadı, giyindi. Çay pişirmek için koğuşa geceleri alınan komün tüpünü, çay bardakları dolu tepsiyi alıp aşağı, mutafağa indi. Sabah karavanası saat dokuz-on arası yani geç geliyor. Bu nedenle genellikle karavana beklenmeden, eldeki yiyeceklerle kahvaltı edilir, o da olmazsa karavana beklenirdi. Aynı zamanda komün sorumlusu da olan Muzaffer gecedten, İsmail'e zeytin, çay ve reçelden bir kahvaltı hazırlamasını önermişti. İsmail tüpe çaydanlıkla su koydu. Yemek masasını sildi, biriktirmiş eski gazete kağıtları serdi masaya. Üç tane uzun masa vardı mutfakta. Fakat diğer iki masa birazdan kahvaltıya gelecek olan diğer komünlere gerekecekti. İsmail'in hazırla-

dığı tek masaysa ancak sekiş kişi rahatça yemek yiyebilirdi. Oysa 25 kişilikti komün. Bu durumda üç posta olarak yenmekteydi yemek. İsmail 25 parça çeyrek ekmek kesti, sekizini masaya dizdi. İki melamin tabağa zeytin, iki melamin tabağa da reçel doldurup onları da masaya koydu. Bir türkü tutturmış, uçarcasına, neşeyle çalışıyordu. Diğer komünlerin nöbetçileri de teker teker gelmeye başladılar. Gelen içerdekine selam verip işine bakıyordu. İsmail çayı da demelemeye bıraktı. Bardakları gecedan yıkanmış pırıl pırıldı. Mutfağa ağır yemek kokuları sinmişti. Gitti tüm penceleri açtı. İçeri hafif serin sabah havası yayıldı. Çay demleninceye kadar bahçede biraz hava almayı düşündü, mutfaktan çıkıp bahçeye çıktı.

Muzaffer, Mustafa ve altı kişi daha peşinde bahçeyi çepçevre koşarak sabah sporu yapıyordu. Selamlaştılar. Muzaffer'in irice, uzun atletik vücudu ayak parmakalarının ucunda uyumlu bir tempoda sekiyordu. İsmail kollarını yana açıp kapatarak sabahın temiz, serin havasını ciğerlerine soldu. Birazda pervane yaptı. Eklem yerleri kireçlenmişti, çıtır çıtır çözülyordu eklemeleri. Yarın bende artık spora başlamalıyım, diye geçirdi içinden. Gökyüzüne baktı. Günlerdir grili siyahlı bulutlar bir oraya bir buraya salanıp duruyor, alçalıp yükseliyor fakat yağmur düşürmüyorlardı. İsmail birden bire hücredeki su sesini anımsadı. Cezaevine gelirken yerler kupkuruydu. Yağmur yağıyor sanmıştı oysa. Kimbilir belki de şöyle bir çiseleyip durmuştu, belki de o su sesi yağmura ait değildi. Eskimiş, paslanmış, kullanılmadığı anlaşılan bahçe hoporlörünün içine yuvalanmış ve yüksek bahçe duvarlarının çatı aralarına çöp taşıyan kuşlar cıvıldaşarak pır pır konup konup kalkıyorlardı. Küçük mat renkli serçe kuşlarıydı bunlar. Birkaç iri kumru da gugukluyor, yabansı güvercinler aklı, karalı, bez kanatlarını açıp kapatarak serçeleri korkutuyorlar, kâh konup, kâh kalkıyorlardı. Bahçede kuş seslerinden ve spor yapanların tıptırtılarından, derin solukla alış verişlerinden başka çıt çıkmıyordu.

Muzaffer ve diğerleri koşuyu bırakmış, bahçe ortasına küçük bir halka oluşturup kültür-fizik hareketleri yapmaya başladılar. Hareketlere önce Muzaffer başlıyor, diğerleri onu izliyordu. İsmail onları izlerken Muzaffer'i düşündü yine. Şu Muzaffer ne iyi insandı. Herkes ona güven ve saygı duyuyor, koğuşun sorumlusu komün sorumlusu yapmışlar, belki daha başka sorumlulukları da vardı. Kibirdense eser yok, öyle alçak gönüllü, sevecen, sıcaktı, doğaldı. Evet doğaldı. Bazı insan-

larda göze çarpan, sırttan, yakışmayan o çirkin yapaylık yoktu onda. Gerektiğinde kaya gibi sert, dik, gerektiğinde yumuşacıktı. Onda insanı hemen bağlayıveren, önder kılan birşeyler vardı. Hani ölüme dek birlikte gidilen, ben bununla ölüme dek seve seve giderim dediğimiz nite-likteki sıyılı insanların güven vericiliği, rahathğı, inandırıcılığı vardı on-
da.

İsmail bir yandan onu ne zaman düşünse, onunla ne zaman konuş-
sa hayranlık duyuyor, hayranlığı artıyor, diğer yandan içine girilen
dönemde, onun idam cezasından yargılanmakta olduğu aklına gelince,
bir tuhaf içi burkuluyordu. Bu kadar kısa zamanda ona bu denli ba-
ğlılık duymasına da şaşıyor, Orhan ve Metin'le, Muzaffer arasında
kıyaslamalar yapıyor, başka bir sonuca varamıyor, komünist dedikleri
bunlar olsa gerek diye düşünüyordu sonunda. Komünistler erdemli in-
sanlardır. Onlarda da bu insanların erdemi vardı. Olgun, ağırbaşlı, şen,
kederli, sevecen, sıcak, canlı, aktif, konuşkan, suskun, sert, yumuşak,
alçakgönüllü, özverili, duyarlı, duygulu, düşünceli, inançlı, doğal zeki
insanların erdemleri...

Neredeyse çayı unutmuştu. Aklına gelince telaşla mutfağa döndü.
Çay dibine çökmek üzereydi. Uyuyan komün arkadaşlarını uyandır-
mak üzere koğuşa çıktı. Bir kısmı kalkmıştı, değerlerini de uyandırdı.
Mutfaka inip tüpü iyice kıstı, gelen ilk postaya çaylarını verdi. Muzaf-
fer ve Mustafa sporlarını bitirip, soğuk suyla duşlarını yapıp giyindik-
ten sonra, son postaya ancak yetişip, ismail'e birlikte kahvaltılarını
yaptılar. İsmail masayı topladı artan zeytin ve reçelleri, ekmekleri kutu
ve torbalarına koydu, bardakları güzelce yıkadı, hiç gereği yokken ters
yatırılmış, asılı elbise dolabı olan yiyecek dolabının gazetelerin değıştir-
di, yeni gazeteler serdi, eşyaları yeniden silip temizleyip yerlerine koy-
du. Tüm bunlar bir buçuk saatini aldı. Sabah karavanısını koğuş
nöbetçisi gidip getirdi. Buna iki gündür izin vermişler ancak gardiyan-
lar maltaya çıkanlar yazılı veya sözlü haber alış verişi yapmasınlar diye
denetimlerini sıklaştırmışlar, koğuş işçilerini bir an bile yalnız bırak-
mıyorlardı. Fakat herşeye karşın her koğuş diğer koğuşlarda olanları
öğrenmesinin bir yolunu mutlaka buluyordu. O gün sabah karava-
nasında mahkûmların "kara tavuk" diye bıkkın bir alayla lakap tak-
tıkları siyah zeytin geldi. İsmail komünün payına düşen zeytini alıp
yıkadı, büyük plastik kavanoza yerleştirdi. Bu işler sırasında ziyaret
başlamıştı. İsmail uzun bir süredir ilk kez ailesini görecekti, bu nedenle

biraz heyecanlıydı. Muzaffer öğlen için birşey yapmamasını ziyaretten gelen yiyecek olursa onlarla idare edebileceklerini söylemişti. Bir süredir koşullarda ziyaret verilmemişti, bugün tüm koşullar da ziyarete çıkacaktı. Ziyaretçisi gelenlerin isim listeleri hoporlörlerden anons ediliyordu.

İsmail işini bitirince bahçeye çıktı. Mustafa'yı görünce onun yanına gitti. Yükselen güneşi karşısına almış bulutların arasından sıyrılmış çok yükseklerdeki ak bulutlarının gölgelediği soluk güneş ışığına durup duvar dibine çökerek sigarasını içen Mustafa'nın yanına çöktü. Bir cigarada o çıkarıp yaktı.

“Merhaba Mustafa”

“Merhaba, Yoruldun mu”

İsmail: “Eh biraz” dedi.

Mustafa: “Gelirler mi?” diye sordu.

İsmail: “Gelirler. Mektupta yazdım, tel de çektim. Herhalde...”

Mustafa: “gelirler” dedi.

İsmail: “Senin?”

Mustafa; Biraz dalgınlaşarak: “Bilmem ki... uzaktalar... belki gelirler” dedi.

İsmail Mustafa hakkında da birşey bilmiyordu. Mustafa pek konuşkan değildi. Genç yüzünde çok çekmiş bir hal vardı, bakışları kederliydi hep. En çok Muzaffer'i sevdiği belliydi, hep onunla birlikteydi. Bir kezinde Mustafa ile Muzaffer, Mustafa'nın ranzasında herkesten uzak uzun uzun konuşmuşlardı. Mustafa birtek Muzaffer'e açılıyor olmalıydı. Bir şey sormadı İsmail. Bir süre öyle konuşmadan sigaralarını içip bitirdiler. Mustafa:

“Gel volta atalım” dedi, kalktı. İsmail de kalktı. Duvardibinde voltalamaya başladılar. Mustafa:

“Dinleyenler duyunca ismini çağırırlar, meraklanma” dedi.

“Sizinkiler durumunu nasıl karşılayacaklardır sence?” diye sordu.

İsmail bunu pek düşünmemiştir. O an düşündü. Kızacaklar mıydı hoş görüyle mi karşılayacaklardı?

“Bilmem ki...” dedi. “Biliyorlardı devrimci olduğumu. Yapma etme filan diyorlardı tabi. Ama pek öyle, pek de sert yapmıyorlardı. Babam belki biraz kızar. Bilemiyorum. Bakalım.”

Mustafa: “Kardeşin vardı değil mi?”

İsmail: “Evet. Adı Seyit.”

“O ?”

“O iyidir. Orta sonda okuyor. Cin gibi görsen. Şimdiden geleceğin devrimci adayı.” İsmail bunları öğünürcesine söyledi. Mustafa da onun kıvancına katıldı:

“Çok iyi be. Çok iyi. Biz altı kardeşiz. İçlerinde bir ben, bir ben çıktım... İkisi zaten küçük kız daha. İka abim var, onlar geçim gaillesinde pek bu işlerle ilgili değiller. Benim küçüğüm de annemin babamın sözünden çıkmıyor, ot. Babam AP’liydi, anamda. Pek anlaşıyor-duk anlayacağın” dedi, sustu. Yine öyle suskun voltaladılar bir süre daha.

Muzaffer’in sesiyle ayak uçlarını izleyen başları kapıya döndü. Muzaffer:

“İsmail! ziyaret!” diye bağırdı.

Mustafa: “Hadi gözün aydın” dedi.

İsmail: “Sağol”

Mustafa voltasını sürdürürken İsmail bahçe kapısına yürüdü. Muzaffer:

“Gözün aydın İsmail” dedi.

İsmail, ona da:

“Sağol” dedi.

Koşar adımlarala koğuşa çıkıp geceden torbaya koyduğu kirli çamaşırları kaptı, hızla koğuştan çıkıp koğuş maltasını da geçti. Muzaffer kapı önündeydi. İsmail:

“Senin yok mu?” diye soluk soluğa sordu.

Muzaffer: “Yok. Hadi geç kalma. Selam söyle, hadi” dedi.

İsmail: “Bir isteğin var mı?”

Muzaffer: “Yok sağol. Hadi”

İsmail ana maltaya çıktı. Ziyaret mahalline doğru hızlı hızlı yürüdü. Ziyaret mahalline geldiğinde elinde liste tutan gardiyan İsmail’e adını soyadını sordu. İsmail söyledi. Gardiyan sert “Geç” dedi. Ziyaret mahalline giden demir parmaklıklı kapının önünde bir gardiyan üstünü ardi.

Torbayı bırak” dedi.

Torbayı bıraktı.

Kıyayı, bir kapıyı daha geçip sola döndü ve uğuldayan ziyaret yerine girdi. Sırayla kabinlere çabuk çabuk göz atarak ilerledi ve birden

zink diye yerinde durdu. Kalbi tıpır tıpır, hızlı atıyordu, soluğu gibi. Anası, babası ve Seyit karşı tarafta, çift camın ardındaydılar. Kabine girdi. Gülümsedi.

“Hoş geldiniz” diye bağırdı.

Üçüde “Hoşbulduk” dediler.

Anası ak tülbentini açmış ucuyla titreyen dudaklarını örtmüş derin, çok kederli, endişeli, karmaşık bakıyordu, suskun. Seyit gözleri kocaman açılmış, şaşkın, hayran babasıyla anası arasında duruyordu. Babasının iyice derinleşmiş yüzü uzamış, kıpırtısız, derinlerde bir yerde acıma ve sevgiyle bakıyordu. Biraz sert, yüzü asık duruyordu. kabinlerin her iki tarafında, ellerini arkalarına bağlamış donuk, sarı yüzlü gardiyanlar durup kulak kabartıp, gidip geliyorlardı. Gürültü yoğundu. İsmail’in kulakları uğulduyordu. Sesler karmaşık, anlaşılmaz. Bu gürültüde bağırmandan ziyaretçiye ses duyurmak olanaksızdı. İsmail:

“Nasılsınız?” diye bağırdı.

Aynı anda Seyit, babası ve anasıda:

“Nasılsın?” demişlerdi. Sesleri birbirine karıştı.

İsmail: “İyiym” dedi.

Anası tülbentinin ucunu ağzından çekip:

“Yavrum” dedi titrek alçak bir sesle. İsmail sesi duymadı ama anladı. Anasının ince dudakları titriyordu, ağlamsı.

İsmail suskun babasına:

“Mektubumu, telgrafı aldınız değil mi?” diye sordu.

Babası: “Aldık” dedi. Sesi kırık. İsmail çok tuhaf, derin bakıyordu. Anası ağlamaya başlamıştı usuldan. Tülbentinin ucuyla gözaltında karşılıyordu gözyaşlarını.

İsmail: “Üzülecek birşey yok” dedi anasına bakarak. Konuşurken sesini duyurmak için ayak parmakları ucunda kalkıyor, boynunu çift camın arasındaki yarım yuvarlak, delikli, ses geçirmek için konulmuş saça doğru uzatıyor, boyun damarlarını şişirerek bağıırıyordu.

Babası birşeyler söyledi, İsmail anlayamadı.

“Anlamadım baba” dedi.

Babası: “Yerin nasıl?” deydi boynunu uzatarak yüksek sesle sordu.

İsmail: “İyi, baba. Hep siyasi koğuşumuz. İyiiz.”

“Eziyet ediyorlar mı?” diye sordu babası.

İsmail: “Etmek istiyorlar baba. Ama bir bilsen nasıl direniliyor. Acaip.” dedi.

Babası: "Sen fazla karışma. Vaziyetler... Gazete veriyorlar mı?"

İsmail: "Var" dedi ve yeniden anasına baktı:

"Ee ana hasta filan değilsin ya" Anası başını hayır anlamında yanlara oynattı:

"İyiym yavrum, iyiym. Canım..." dedi. İsmail anasının kısık sesini duymuyor ancak dudaklarına bakarak, yüzünden söylediğini anlıyordu. İsmail o arada iri iri bakan Seyit'e:

"Sana birşey yaptılar mı?" diye sordu.

Seyit: "Yoo, bana ne yapacalar ki" diye gülümseyerek ince sesiyle bağırdı.

İsmail de: "İyi" diyerek gülümsedi ona.

Babası: "Evi aradılar, biliyorsun demi?"

İsmail: "Evet"

Babası: "Gizli şeyler... yazılar..."

İsmail: "Tedbirsizlik oldu"

Bası: "Oldu ya"

İsmail: "Oldu baba" dedi.

O sırada gardiyanlar ziyaret kabinlerinin camlarına anahtarlarıyla vurarak:

"Hadi! Hadi! Hadi bakalım." diye ziyaretin bittiğini duyurdular.

Babası: "Bir isteğin var mı?" diye aceleyle sordu.

İsmail: "İç çamaşırı, pijama filan gerek. Size bir torba verecekler çıkarken. Gerekenleri liste yaptım. Listeye göre... Artık öbür görüşe gelirken..."

Babası: "Bin lira da yatıracağım. Yeter mi?"

İsmail: "Yeter. Sağol baba" dedi. gardiyan İsmail'in bulunduğu cama çin çin öttürerek vurdu:

"Hadi! Hadi!"

Anası: "Yavrum, kendine iyi bak" dedi. İsmail:

"Buyur ana?" diye sordu, anlayamamıştı.

Babası: "Kendine iyi bak. Ne lazım olursa söyle. Gücümüz yetti-yince... Ne yapalım... Erkeğin başına herşey gelir... Gücümüz yettikçe..." dedi.

"Hadi! Hadi! Hadi!"

İsmail: "Üzölmeyin" dedi.

"Hayde! Hayde!"

Babası: "Olan oldu"

Seyit: “Alasmarladık abi”

Anası: “Yavrum, sen ferah ol”

“Hadie!”

İsmail: “Meraklanmayın benden için” dedi.

Anası, babası ve Seyit istemeye istemeye kabinden çıkıp, çıkışa doğru yürüdüler. İsmail’de onlarla birlikte yürüdü. Seyit el sallıyordu, gözü hep abisinde her kabini geçerken anası ve babası da gülümseyen oğullarına bakarak, acıllı bir yüzle yürüyorlardı. Son kabine gelince anası, sonra babası da el salladılar. İsmail de son kere el sallayıp ziyaret yerinden çıktı. Maltaya yürüdü.

Babası hiç kızmamıştı, buna çok sevindi. Biraz yıkılmış buldu babasını, anası da öyle. Seyit, Seyit hiç üzgün görünmüyordu. Gözleri nasıl da ateş gibiydi. Buna da çok sevindi. Konuşacak bir çok şey tasarlamıştı kafasında hiç birini konuşamadı. Kafası altüst olmuştu. Alışırılar dedi içinden. alışırılar, onlarda, ben de...

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

Yağmur yağdı yağacak. Kapkara gökyüzü sıkıntı yüklü. Bulutlar iyice alçalmıştı.

Hasan Keder ve Zeynep halanın bir köşesine yığılı duran soba ve borularını acele hareketlerle bulunduğu yerden çıkarıyorlardı.

Zeynep: “Yağmur yağacak herhalde baba” dedi.

Hasan Keder: “Eee zamanıdır kızım.”

Zeynepinde babasının elleri kahverengi pas içinde kalmıştı. Soba borularının yaldızları dökülmüş, yer yer paslanmışlardı. Ağızları, orası burası eğrilmiş, ezik, eskimiş boruları evin önüne yığdılar. Hasan Keder ıhlıya tıslıya sobayı da çıkarıp boruların yanına bıraktı. Doğrurken, sağ elini yumruk yapıp sırtından aşağı tam beline bastırarak:

“Oyy, belim, oy oy” diye inledi.

Soba ve borular temizlenip konmuştu, bir kez daha içlerini gözden geçirdiler. Züleyha ana içeride tuzlu bez hazırlıyordu.

Kürt Mahmut bakkaliesinin önüne çıkmıştı. Hasan Kedere:

“Kolay gele Hasan kardeş” dedi. “Yardıma geleyim mi?”

“Yo sağol” dedi Hasan Keder. Sobayı kaldırıp içeri taşıdı. Zeynep te ucundan tutarak yardımcı oldu. Sobayı yeni aldıkları üstü teneke kaplı tablanın üstüne yerleştirdiler.

“Dirsek getir kızım”

Zeynep bir koşuda bir dirsek getirdi. Hasan Keder önce dirseği sonra yavaş yavaş diğerlerini taktı. Züleyha ananın hazırladığı ıslak tuzlu bezleri borularının birleştiği yerlere ve duvara açılmış borunun çıktığı deliğin çevresine yapıştırdı. Yorulmuştu. Ellerini yıkadıktan sonra kendini kanepeye atıp bir yorgunluk sigarası yaktı. Zeynepte tüpe çaydanlığı koydu. O da yorulmuştu.

Züleyha ana: “Borular da epey eskidi gayrı” dedi.

Hasan Keder: “Seneye yenileriz inşallah avrat”

Zeynep: “Yaldız yapabilseydik. Paslanmış”

“Seneye yenisini artık..” dedi babası.

Tam o anda keskin fren sesleri duyular. Hasan Keder kapılarının önünde iki ford minibüsün ve bir Reno’nun durduğunu gördü. Fordlarda “Polis” yazıyordu, Reno, siyah, yazısızdı. Arabalardan bir anda sivil giyitli, üniformalı polisler indiler. Polislerin ellerinde Sten, Akrep tipi makinalı tabancalar vardı. Hasan Keder heyecanlandı. Polislerin bir kısmı eve doğru geliyorlardı. Zeynepte gördü gelenleri.

“Ana, polisler” dedi heyecanla. Polislerin bir kısmı evin etrafına dağıldı. 25-30 kişi kadar vardılar. Hasan Keder kanepeden kalktı, kaşıya gitti. Kapıyı açınca kırçıl bıyıklı, zayıf yüzlü, gözaltılarının mor torbaları şişmiş, küçücük göz akları kanlı, yorgun dik bakışlı bir siville karşılaştı. Daha birşey sormaya fırsat bulmadan Hasan Kedere buz gibi bir sesle:

“Çekil, arama var!” dedi. Hasan Keder kenara çekildi. Adam:

“Evde kimse var mı?” diye sordu.

“Yok. Kızım ve karım, bir de ben.”

Adam içeri girdi. Girerken elini ceketnin altına götürdü. Makinalı silahlarıyla polisler kapı önüne dikildiler. Adamın ardından dört sivil daha, yarı-otomatik tabancaları ellerinde eve girdiler. İri yarı, keskin bakışlı, asık suratlıydılar. Züleyha ana ve Zeynep ayakta karşıladı girenleri, Züleyha ana:

“Hoş geldiniz” dedi.

Adamlar karşılık vermediler. Eve hızla göz attilar. Ve yatak odasına yöneldiler. Züleyha ana, Zeynep ve Hasan Keder de onları izledi. Endişeliydiler.

Kapının dışında, evin önüne çocuklar doluşmuşlar büyümüş gözleriyle elleri silahlı adamlara, silahlarına korku, merak, hayranlık, şaş-

kinlik dolu bakıyorlardı konuşmadan. Polisin biri:

“Dağılın lan! Dağılın!” diye bağıırıyordu. Çocuklar kıpırdamadan duruyorlardı. Polis bağırırmaktan vazgeçti sonunda.

Kürt Mahmut durumu görünce müşterisini bırakıp, Hasan Kederlerin evine yürüdü. Çerkez Süleyman efendi ve durumu gören diğer komşular uzaktan olan biteni kaygılı meraklı izliyorlardı, suskun. Silahlı polisler Kürt Mahmut’u durdurdular.

“Dur! Nereye gidiyorsun?”

Kürt Mahmut: “Metin’e bir şey mi oldu?” diye ikircimli sordu polise. Polis:

“Metin kim?”

“Hasan efendinin oğlu, kayıp olan...”

“Haydi çekil. Arama yapıılıyor. Haydi evine!”

Kürt Mahmut çaresizce geri döndü, bakkaliyesinin önünde o da olanları izlemeye koyuldu.

İçerdeki polisler yatak odasındaki eşyaları aramaya başlamışlardı. Yastıkları, yorganları, yatakları, kilim altlarını, selevleri, dolabı, komidini, çekmeceleri altüst ediyorlardı. Züleyha ana, Hasan Keder ve Zeynep çit çıkarmadan, ne diyeceklerini ne yapacaklarını bilmeden, şaşkın, korkulu, endişeli öylece kalakalmışlardı. Polislerin en yapılısı, Hasan Kederin kapıda karşıladığı sivil katılmıyordu aramaya, sadece kanlı, küçük çipil gözleriyle arayanları, aranan, savrulan, dağılan eşyalara, odanın üç bir köşesine bakıyor, konuşmadan dikkatli izliyordu. Züleyha ananın içi içine sığmıyordu, o ne aranan dağılan eşyaları, ne de konu komşunun ne düşünceğini değil, sadece Metin’i düşünüyordu. Metin’le ilgili bir şey söylemelerini bekliyordu polislerden. Sonunda dayanamadı, sağ eli ceketinin altında arama yapanları izleyen yaşlı polise biraz yaklaştı, önünde durdu, gözlerini polisin gözlerine dikti:

“Metin’im nerede efendi oğlum?” diye çok sıcak, derinden sordu.

Yaşlı sivil polis kanlı gözlerini devirerek tepeden kadına baktı. Hasan Keder de ikisinin yanına geldi. Zeynep kulak kabarttı konuşulacakları duymak için.

Polis kadını duymamış gibi davrandı. Bir Amerikan sigarası çıkarttı cebinden. Hasan Keder hemen cebine davranıp muhtar çakmağını çıkartıp yaktı, polisin sigarasına uzattı ateşi. Polisin İbolası elinde kaldı. Züleyha ana sabırla yineledi:

“Metin’im nerede kardeş?”

Yaşlı sivil polis sigarasından derin bir nefes alıp mavisi yoğun bir duman bıraktı ağızından. Kadına bakmadan, ilgisiz, soğuk bir sesle:

“Soruşturmada” dedi.

Demek ki sağdı Metin. Üçünün içini de bir umut buruk bir sevinç dalgası kapladı.

Züleyha ana, heyecanla:

“Bırakacaksınız değil mi? Metin’imi...” dedi.

Yaşlı sivil polis eğreti gülümsedi.

“Bakalım” dedi.

Hasan Keder: “Nerede acaba?” diye sordu, sesi titreyerek. Belki bu polis buna bir yanıt verebilirdi.

Polis bir duman daha çekip, bıraktı:

“Gizlidir” dedi.

Züleyha ana: “ Metin’im suçsuzdur kardeş efendi. Onu bırakacaksınız değil mi? Bırakın onu, yavrumu... Ne olur..” dedi yalvarı yük-lü.

Polis gene o eğreti, küçümseyen, sinir bozucu sırtmasıyla:

“Bakalım” dedi.

Sustular.

Oda altüst edilmişti. Polisin biri Zeynebin okul kitap ve defterleri-ni dikkatle inceleyip yere atıyordu. Zeynep özenle tuttuğu defter ve renkli kağıtlarla güzelce kapladığı kitapları böyle yere savrulmasına içerlendi. Polisler duvarlardaki soluk resim arkalarına dek heryeri kuş-kulu, dikkatle aradılar, odada işlerine yarar hiç birşey bulamadılar, sa-loncuğa geçtiler birlikte. Zeynep tüpü söndürdü.

Polisler önce sobaya baktılar, ıslak tuzlu bezleri söküp borularıda birbirlerinden çıkardılar, kanepeyi, altını, sıkı büke yastıkları, minder-leri, küçük hamamı, hamam deliğini iyice kontrol ettiler. İçlerinden bi-ri, Metin’i, babası, anası ve Zeynep’i birlikte gösteren sarı çerçeveli bir fotoğrafı duvardan indirip arkasına baktı. Hasan Kederin yüreği tıp et-ti. Polis yılışık bir sırtmayla çerçevenin arkasından çıkardığı el kadar bir renkli kartı başkomiser Muhittin’e uzattı.

Baş komiser fotoğrafa baktı. Bu, Hasan Kederin askeri yönetimin işbaşına geldiğinin ertesi günü duvardaki çerçevesinden çıkarıp bu aile fotoğrafının arkasına sakladığı CHP liderinin, sol üst köşesinde altı ok bulunan fotoğrafıydı. Başkomiser yüzünü buruşturdu. Hasan Kedere doğru baktı, Hasan Keder suçluymuşçasına başını öne doğru yatırdı.

“Artık bunlardan ümidinizi kesin” dedi başkomiser ve fotoğrafı ikiye bölüp yere fırlattı. Hasan Keder tarifsiz bir acıyla kıvrandı yerinde, içinden kendine kızdı, ne, ne halt yemeye atmadın bu fotoğrafı, niye, hepsi aynı zulüm değil mi, zulüm, hepsi... diye iç geçirdi.

Yarım saat içinde saloncuğun da araması bitti. Züleyha ana telaşlandı, komiserin koluna yapıştı. komiser dışarı çıkmaya hazırlanıyordu. Züleyha ana:

“Metin’imi saliverin, yavrumu, ne olur” dedi.

Komiser aldırmadı, kapıya doğru yürüdü. Züleyha ana başkomiserin koluna yapışmış, onunla birlikte sendeledi.

“Ne yaptınız yavruma? Bırakın onu, o...”

Başkomiser iğrentiyle kadına baktı, kolunu hızla çekerek kadının elinden kurtardı. Hasan Keder ne yapacağını şaşırmıştı.

“Gel avrat” diyerek Züleyha anayı içeri çekmek istedi. Züleyha ana:

“Bırak, bırak beni” diye başkomisere atıldı.

“Ne yaptınız Metin’e? Nerede yavrum? Niye söylemiyorsunuz?”

Polislerden biri Züleyha anaya doğru silahını kaldırarak:

“Geri çekil be” dedi sertçe. Kadın aldırış etmedi.

“Öldürdünüz onu! Öldürdünüz!” diye bağırды. Sesi ta sokağa taşdı. Duyanların içini titretti bu bağırđı. Helayı arayan polislerde irkildiler. Çocukların yüzü sarardı. Kürt Mahmut bakkaliyesinin önünde huzursuzca kıpırdandı.

“Öldürdünüz! Öldürdünüz yavrumu!”

“Sus! Sus be kadın!” diye bağırды başkomiser. “Sus yaşıyor oğlun, yaşıyor sussss!”

“Nerede? Nerede? Niye yerini söylemiyorsunuz, niye? Öldürdünüz onu! Katiller! Katiller! Katiller!”

“Avrat gel, içeri...”

Züleyha ana susmuyordu. Çok sabretmişti. On-onbeş gündür ağzını açıp kimseye tek söz söylememiş, hep umutla, sabırla Metin’i, Metin’den bir haberi bekleyip durmuştu. Kocasının her gelişinde yok deyişi içine işliyordu, çaresiz yeni umutlara takılıyordu. Umutlar tek tek sönerken, o yine du umutlanıyordu. Emekli Cemal babadan Metin’in ustasından, korakoldan, sıkıyönetim komutanlığından kocasının getirdiğı umutsuz haberleri metanetle karşılıyor, bekliyor, nereden, ne beklediğini bilmeden, bir haber, bir umut bekliyor, bekliyordu... İşte

nihayet Metin'in, yerini bilen birileri gelmişlerdi. Şimdiye dek neden gelmemiş, ölü veya diri bir haberini getirmemişler, yerini söylememişlerdi? Metin ölüyse de diriye de bunların elindeydi demek. Metin yaşıyor mu, bilse bilse bunlar bilir ve şimdi birşey söylemeden bunlarda giderse artık Metin'in yerini aramak boşunadır. Bunu içgüdüsiyle sezmişti. Şimdi gidecekler ve...

"Katiller! Öldürdünüz onu!"

Başkomiser ve diğer polisler sinirli, acele hareketlerle, homurdanarak arabalarına binip, mahallelinin korkulu, şaşkın, öfkeli bakışları altında hızla uzaklaştılar.

Kürt Mahmut ve karısı hemen Züleyha anaya koştular. Züleyha ana hıstan tir tir titriyordu, hala konuşuyor, bağıriyordu.

"Katiller! Katiller! Katiller!"

Kürt Mahmut karısına Züleyha anayı evlerine götürmesini söyledi. Kürt Mahmut'un karısı:

"Gel bacım, gel dertlim" diyerek Züleyha anayı evlerine götürdü.

Kürt Mahmut evin içinde öyle şaşkın, alt dudağı sarkmış, ağlamaklı duran Zeynep'e:

"Hadi sende bize git Zeyno, evi birazdan birlikte toplanız çocuğum" dedi. Zeynep sessizce evden çıktı.

Kürt Mahmut, elleri yana cansızca sarkmış, boynu yana devrilmiş, yüzü yoğun bir acıdan altüst olmuş Hasan Keder ve evin içine bir göz attı.

"zulüm" dedi.

Hasan Keder: "Zulüm"

Kürt Mahmut sigara çıkardı, birlikte yaktılar.

Albay dönerli koltuğunda kaykılmış yüzündeki yağ torbalarını sarkıtmış, asılmış yüzüyle, dudaklarını büzmüş, bir elini masanın kenarına dayamış, diğer elini şakaklarına götürmüş boğumlu parmakları kıpır kıpır kaşınıyordu. Birden gözlerini belerterek, karşısındakine baktı:

"Nasıl olur, nasıl olur?" diye inanmazcasına sordu. "İnanamıyorum" diyerek şaşkınlığını itiraf etti. "Gerçekten inanamıyorum. Aklım almıyor. Nasıl olur?"

Koltuktan kalktı. Pencereden dışarıya baktı. Dışarıda inceden usul bir yağmur yağıyordu. Tekrar karşısındaki koltukta ellerini böğründe

saygıyla birleştirmiş adama baktı. Elini arkadan baēladı. Pencerenin önünde gidip gelmeye baēladı.

“İmkansız. Bir insan en nihayet, bir genç can, nihayet etten kemikten... imkansız bu. İnanamıyorum. Nasıl olur bu? Nasıl?... Duymuş-tum da inanmamıştım, gülüp geçmiştim. Oluyor muymuş? Oluyor... Nasıl olur? En nihayet insandır. İnanılmaz birşey...”

Konuşurken yüzüde inanılmazlıkla gevşiyor, geriliyordu.

“Herşey yapıldımı? Her çare, her yol, yöntem denendi mi?” karşısındaki:

“Herşey, hepsi” dedi.

Albay: “Herşey, hepsi ha. İnanılmaz birşey. Nasıl olur? Bir insan en nihayet. Elimize bir-toplu iēne batsa inleriz. Can bu. Demek herşey denendi.”

“Evet efendim” dedi karşısındaki kırık bir sesle.

“İyice düşündünüz mü daha birşeyler, başka bir yol, yöntem, unutulmuş olamaz mı?” diye yumuşakca sordu albay.

Karşısındaki: “Sanmıyorum” dedi.

“Öyle ha” dedi albay. “Demek denendi. Denendi ve... İnanamıyorum doğrusu. Hakikaten aklım almıyor, almıyor. Bir yolu olmalı, en nihayet insanoēlu bu. Can taşıyor, üstelik ciē süt emmiştir. Para teklif ettiniz mi? Hep sert olmaz, belki para istiyordur. Gençtir, önünde istikbal var, belki de para istiyordur, denediniz mi?”

“Denedik efendim. Herşeyi denedik. Yalvardık tehdit ettik, dövdük, alttan aldık, para teklif ettik, akla gelebilecek, bize öğretilen her işkenceyi denedik faydasız... Sökmedi...”

“Sökmedi ha. Allah allah! Allah allah! Demek olmadı ha?”

“Olmadı efendim”

Albay kıpkırmızı oldu. Yüzündeki torbalar titredi:

“Olmalı!” diye baēırdı. “Olmalı! Mutlaka bir yolu vardır. Mutlaka. Bir yolu bulunmalı. Bir gencecik insanın, bir çocuēun koskoca devletle böylesine alay etmesine izin verilemez. Verilemez! Elimizde her imkan var. Buna rağmen, buna rağmen...”

Koltuēa oturdu. Çekmecedan bir puro çıkardı, bir tane de karşısındakine uzattı. Birlikte yaktılar. Odayı keskin yanık kavrulmuş tütün kokusu kapladı. Albay çok derin,, çok uzak bir düşüncede gibiydi. Birkaç dakika sessiz kıpırdısız oturdu.

“Bir insan inançlarına bu kadar baēlı olabilir mi?” diye sayıklar-

casına sordu. “Nasıl olabilir? Hakikaten şaşıyor insan. Bu inanç... Acaip.”

Karşısındaki de: “Acaip” dedi albaya.

Albay: “Evet evet, acaip hakikaten.”

Karşısındaki: “Beyinleri yıkanmış efendim”

Albay: “Yıkanmış, evet. Ama yine de hayret ediyorum. Nasıl olabilir ki, en nihayet etten kemikten bir yaratık. Ne olursa olsun bir insan işte. Yoksa yanılıyormuyuz. Boşuna mı uğraşıyoruz yoksa. Belki de hakikaten hiçbir şey bilmiyor olamaz mı?”

“Olamaz” dedi karşısındaki. Çok kesin söyledi bunu.

“Olmaz ha. Ya yanılıyorsak...”

“Yanılmıyoruz efendim. Bence bu çok önemli biri. Öyle sıradan bir eleman değil. Tecrübeliyimdir, bilirim. Yanılmıyoruz inan albayım. Böyleleri her zaman çıkmaz, çıktımı da biliriz. Belli olur. Duruşundan, konuşmasından belli olur bilirim.”

“Öyleyse?”

“Karar sizin albayım. Ben ümidimi kestim artık. Açık konuşuyorum, kestim.”

“Ümit yok artık ha. İnanamıyorum komiserim, artık ümit yok ha, Yani pes diyorsunuz öyle mi?”

“Evet”

Albay purosunu hırsla kristal küllükte ezdi. Koltuktan kalktı.

“Nerede şimdi?” diye sordu.

Başkomiser: “Hücresinde albayım” dedi.

Albay kapıya doğru yürüdü. Başkomiserde kalktı ayağa. Albay üniformalı pardüsüsünü kapı arkasındaki askıdan aldı, omzuna attı.

“Gidelim” dedi.

Başkomiser isteksizce purosunu küllükte ezdi. Odadan birlikte çıktılar.

Hücreye girdiler. Metin çırılçıplak, dizlerini karnına doğru çekmiş, elleriyle apışarasını kapatmış, incecik süngerin üstünde yan yatıyordu, ölü gibi, kıpırtısız. Başı sargıdaydı, sargıda kurumuş kan lekeleri vardı. Ayak tabanlarının derileri kavlamış, parcalanmış, koyu sarı kan kırmızısında, dizlerine kadar bütün ayağı mosmor, simsiyah olmuştu. Vücudunun bütün görünen yerleri de geniş, uzun siyah lekelerle, kurumuş kanlarla, yanıklarla kaplıydı. Yaraları irinleşmiş, bazı yerleri ince, taze kan sızmış vücudu incecik, ufacık kalmıştı. Göğüs, ka-

burga kemikleri çıkmıştı meydana. Patlamış dudakları arasında köpüklü, taze kanla birlikte derinden belli belirsiz bir inilti dökülüyordu. Hücreyi çok pis, yoğun bir koku kaplamıştı. Albayın burnu titredi, midesi bulandı, yüzünü iğrentiyle buruşturdu. Başkomisere dönerek:

“Doktora gösterdin mi?” diye sordu.

Başkomiser: “Evet. Sadece bugün göstermedik, az önce getirdik zaten” diye yanıtladı albayı.

“Daha dayanır mı bu köpek?”

“Dayanır. Bakmayın böyle görüldüğüne kolay kolay ölmez bu. Yalnız biraz ara varsek iyi olur. İyileşmeye yüz tutmuş bedene işkence yapmak daha acı verici, daha etkilidir.”

“İyi. Birkaç gün dinlensin. Sonra herşeye baştan başlarsınız. Çok uzadı bu iş. İnceldiği yerden kopsun artık.”

Albay gitti. Metnin başucuna eğildi, bir süre soluğunu dinledi. Başkomisere:

“Konuşsam anlar değilmi?” diye sordu.

Başkomiser: “Anlar” dedi.

Albay leş gibi tütün kokan ağzını Metnin kulağına yanaştırıp, yüksek sesle:

“Bu iş prestij meselesi oldu. Oğlum, bundan böyle senden tek bir sır istemiyorum. Tek şey yapacaksın, gelip önümde diz çökerek ‘yeter’ diyeceksin. Bunu duyunca seni bırakacağım. Bunu duyuncaya kadar... Köpek! Sen bu devleti ne sandın. Seni haşarat gibi, iki tırnağımızın arasında ezeriz komünist köpek! Sana bu son Türk devletinin gücünü göstereceğiz. Daha ne gördün ki! Daha işin başındayız. ‘Yeter’ deyinceye kadar... Bizim zamanımız bol.” dedi.

Ayağa kalktı. O sırada Metinden boğuk anlaşılmaz bir ses çıkıt. Albay, ne diyor bu diye merakla eğildi:

“Ne?” diye sordu. “Ne diyorsun?”

“Beni öldürmedikçe... Sizi... Hergün... öldüreceğim... ölsem bile... Hergün... ölmeyeceğim...”

Albay mosmor oldu. Yumruk yemiş gibi doğruldu.

“Köpek! Köpek!” diye havladı. Metnin karın bölgesine ayağının tüm gücüyle bir tekme attı. Metin kıvrandı. Albay bir daha vurdu, bir daha. Metin sırtüstü büküldü eli, ayakları acıyla gevşeyip kasıldı.

“Vay köpek vay! Vay! Öleceksin ulan!”

Albay Metnin kasıklarına, apışarasına vurmaya başladı. Orası da

simsiyah olmuştu Metinin. Metin ayaklarını birleştirip, yeniden karnına doğru çekti acıyla. Albay vurdu, vurdu, vurdu... pardüsüsü sırtından düşmüştü tepinirken. Başkomiser hemen yerden aldı pardüsüyü, elinde bekledi. Albay yorulunca, Metine vurmaya bıraktı.

“Bunu geberteceksiniz! Yo, yo gebertmeyin. Ölürsen kurtulur. Böyle kıvransın hergün, hergün ölsün ölsün dirilsin. Eveet böyle...”

Metine doğru bir tükürük attı. Neredeyse kusacaktı. Başkomiser pardüsüsünü sırtına yerleştirdi albayın. Albaya:

“Bu bir prestij oldu. Haklısınız” dedi yaltaklanarak.

Albay: “Prestij! Evet prestij” dedi.

Hücreden çıktılar.

ONALTINCI BÖLÜM

Kentten epeyce uzaklaşmışlardı. Reo da altı kişiydiler. İçlerinde en yaşlı olan adam şöföre:

“Şu tepeye çıkabilir miyiz?” diye sordu.

Şöför direksiyona abanarak, biraz eğildi, tepeye doğru şöyle bir baktı;

“Sanırım” dedi.

Reonun silgeçleri sağa sola yatıp kalkıyor, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun görüşü engellememesini güçlükle sağlıyordu. Yağmur azıtmış, gök delinmişti adeta. Şöför Reoyu gazladı ve tepeye doğru sürdü. Ağır ağır gidiyordu. Arada bir hızlanıyordu.

Yaşlıca, iyi giyimli adamla birlikte, genç, ufak tefek bir üsteğmen ön tarafta, şöför mahallinde oturuyorlardı. Arkada iki iri yarı sivilin arasında gözü bandlı oturan genç Metin’di. Dudakları patlamış, mor mor çenesi, yanakları şiş ve morarmıştı. Üstünde kirli, kanlanmış, ince bir gömlek ve pantolonundan başka birşey yok. Elleri kelepçeli. Azıcık öne doğru kaykılmış, dik duramıyor. Reo yavaşlayıp hızlandıkça yüz hatları acıyla geriliyor, kurumaya yüz tutmuş yaraları kanıyor. Yanındakiler aldırışsız, konuşmuyorlar. Kimse konuşmuyor. Reonun homurtusundan, yağmur damlalarının sesinden ve uğuldayan rüzgardan başka çıt çıkmıyor. Tepeye gelinceye dek kimse konuşmadı. Metin dışındakilerin hepsinin yüzü asıktı. Metin’in yüzünden bir anlam çıkarmak güçtü. Yüzü yüz olmaktan çıkmış, bir acaip korkunçlaşmıştı. Kalkık, şiş dudaklarının altında aralarına kan dolmuş dişleri apaktı,

düzgün. Ağzını kapatamıyordu. Ve bu ona hep gülüyormuş gibi bir ifade veriyordu. Acılı bir gülüş. Açı çeken bir insanın zoraki gülüşü gibi. Arada bir dudakları acıyla büzülüyor, dişleri kenetleniyor fakat yine de o acılı gülümseme eksik olmuyordu. Metin gülümsemedi oysa. Damakları, yanakları şişti. Kocaman olmuş dudaklarını acıdan kapata-mıyor, kapatmak için de kendini zorlamıyordu. Saçı, sakalı uzamış, kırılı, karmakarışık durumdaydı.

Reo tepede durdu. Bir süre hiç konuşmadan öylece oturdular. Re-onun kaloriferi içeriği ılıtıyordu. Önce üstteğmen ardından yaşlıca adam indiler. İner inmez de yüzlerine uğuldayan rüzgarın ve iri buz gibi yağmur damlarının keskin soğuğu çarptı. Yaşlıca adam sırtına kalın, pahalı cinsinden uzun bir palto giymişti. Üsteğmende de uzun bir yağ-murluk vardı. Yaşlıca adam, arkada oturanlara:

“İndirin!” dedi, sert.

İndirdiler.

Metin iner inmez bir tokap yemiş gibi sendeledi. Yağmur ve soğuk çarptı. Bir an sırlı sıklam oldu. Dişleri de takırdamaya başladı. Buna çok istediği halde engel olamadı. Nerdeydiler? Ne yapacaklardı? Hiç birşey bilmiyordu. Ayakları sargıdaydı. Kanlı sargı da ıslandı, çamur-landı. Bir titreme nöbetine tutulmuş, ürperiyordu adaleleri acıyla...

Üsteğmen, dişlerinin arasından:

“Konuşacak mısın?” diye sordu Metin’e.

Metin birşeyler söylemek istedi. Dudakları usulca oynadı. Dişleri kenetlenmiş, oynatamadı. Yüz hatları acıyla büzüldü. Üsteğmen kula-ğın metnin ağzına doğru yanaştırdı, dikkat kesildi. Rüzgarın uğultu-sundan, yağmur şırıltısından başka birşey duymadı. Kulağına birkaç damla yağmur tanesi vurdu. Küfrederek kenara çekildi. Esmer yüzü öfkeye kesmiş, morarmıştı. Yuvarlak burnunun ucu kıpkırmızıydı.

Yaşlıca adam geldi, Metnin yanına. Kulağına doğru ağzını yanaş-tırıp, Metin’e:

“Öleceksin be çocuğum. Yazık değil mi sana. Konuşmassan bura-da öleceksin. Konuş, konuş. Konuşacak mısın?” diye sordu. Sesi yumu-şak, sıcaktı.

Ağzını Metin’in kulağından çekip, yüzüne baktı. O da kulağını Metin’in ağzına doğru yanaştırdı, dikkat kesildi.

“Geber ulan! Geber!” diye bağırdı.

“Bağlayın şunu arabanın arkasına”

Metinle arkada oturanlardan birisi Reoya gitti, bir zincir iki kilit çıkardı. Metin'in kelepçesi arasındaki kısa zincire, uzun zincirin baklasını denkleştirip kilit vurdu. Elleri buz kesmişti adamın. Parmakları ıslanmış, çalışmakta zorlanıyordu. Üstteğmen ve yaşlıca adam elleri ceplerinde Metin'e ve zinciri takan adamın ellerine bakıyorlardı. Söför direksiyonun başında duruyordu. Gür bıyıkları vardı şöförün. Koltuğa kaykılmış sigara içiyordu. Zincirin bir ucunu da Reonun arkasına kilitlediler. Zincir bir metre vardı. Üstteğmen geldi kilitleri kontrol etti. Zincirleri bağlayan iki adam bozuldular buna. Biri yere tükürdü. Bu üstteğmenin gözünden kaçmadı.

"Konuşmak istersen haber ver. Bekliyeceğiz"

Dört adam Reoya bindiler.

Yaşlıca adam:

"Soğuk berbat" dedi.

Üstteğmen: "Berbat. Dayanamaz."

Hepsi de birer sigara yaktı. Konuşmadan beklemeye başladılar. Reonun içi sigara dumanı doldu.

Tepe çırpıçplaktı. Ne bir ağaç, ne bir ot. Toprak koyu sarı, kavun içine kaçan renkte, çamurdu. İrili ufaklı taşlar, seyrek, dağınıktı. gökyüzü görünmüyordu. Yağmur bir azalıyor, bir çoğalıyor, damlalar bir iriliyor bir ufacık, incecik oluyordu.

Tıpkı böyle bir yağmur yağıyordu. Metin ayakları çıplak, üstünde sadece bir eşofman altı taşıyordu. Arkadaşı yetişemiyordu. Metin, çamura, ayağına batan taşlara aldırmamazcasına, rüzgarla yarış ediyordusuna koşuyordu. İri, soğuk yağmur damlaları Metin ve arkadaşının çıplak göğüslerine küçük buz parçaları gibi, sert vuruyordu. Koştukça açılıyor, hızlanıyorlardı. Böyle, bir saat koşular belki. Yağmur hala olanca hızıyla atıştırıyordu, iri iri. Metin iyice ısınmıştı, koşarken bir buğu içinde gibiydi. Her yanından buğu yayılıyordu. Başka zaman olsa sabırsız böyle koşamaz. Fakat yağmur teri alıp akıtıyor, derisinin gözenekleri iyice açılmış, her yanından nefes boşaltıyordu adeta. Arkadaşının yetişmesi için biraz yavaşladı, yanyana geldiler. Döndüler. Geldikleri yöne hızla koşmaya başladılar. Her yanı sırlıklam olmuş tek giyitleri eşofmanları ağırlaşmıştı. Eşofmanlar dizlerine dek çamur olmuştu.

Metin bu günü anımsadı. İlk kez çıktığı dayanıklılık alıştırmasın-

dan sonra üşütmüş üç gün ateşler içinde yatmıştı. İkincisinde hiç birşey olmadı, bana mısın demedi. Ve birçok kez bu ve daha başka dayanıklılık alıştırmaları yapmıştı.

Tüm bunları anımsayınca içine mutlu, güvenli bir duygu yayıldı. Ayaklarını kasmış, dimdik durmaya çabalıyordu. Gömlek ve pantolonundaki kurumuş kanlar yağmur suyunu yiyince yayılarak, yağmur suyunu karışmış soluk kırmızı bir renkte geniş bir yol çizerek aşağılara süzülüyor, çamura karışıyordu. Ayaklarının dibi soluk bir kan gölü olmuştü ve kırmızılık yayılıyor, iyice çamura karışıyordu. Kapanmış yaraları açılıyordu ve taze, incecik bir kan sızıyordu. Çok üşüyordu. Zangır zangır titremesini engelliyemiyordu. Yağmur yüzüne, bedenine, bir kırbaç gibi iniyor, gücünü kesiyordu.

Kaç gündür ellerindeydi, unutmuştu. Bir çok şeyi unutmaya başlamıştı. Yoksa deliriyormuyum, diye düşündü. İnsan nasıl delirir acaba? Bazen, hücreye atıp, işkenceye ara verdikleri zamanlarda, şöyle arada bir, beynine bir ağrı saplanıyor, tuhaf oluyordu. Bu durumlarda başını iki yandan bir mengenede sıkıyorlarmış gibi oluyor, bir ağrı giderek artarak beyine saplanıyor, ağrı büyüyor, şiddetleniyor, herşey kararıyor, düşünemiyor, bir uğultu, uğultu, uğultu içinde döneniyor, ağrı beyin kıvrımlarında usul usul geziniyor, bilincini yitirir gibi oluyor, ürküyor sonra, bir karanlığa, bir boşluğa yuvarlanıyordu. Bu çok kısa sürüyordu fakat boşluğa yuvarlandığı an herşeyin bittiği, çıldırdığı düşüncesine kapılıyor, tüm bedeni geriliyor, ardından bir rahatlama, gevşeme... Bu beyin ağrıları gederek sıklaşıyor, her keresinde tamam çıldırıyorum diyor, kendini bırakıyor, ağrı geçince de yeniden ne zaman gelecek ve ne zaman bilincini tümüyle köreltecek, bekliyor. Kendini iyice toparlar gibi olunca böyle düşündüğüne kızıyor, gelecek ağrılarda, o karanlık boşluğa düşmemeye çalışacağına kendi kendine söz veriyordu. Bu müthiş bir ağrıydı. Beynine elektirik akımı veriliyormuş gibi, aniden geliyor, yayılıyor, şiddetleniyor, ağrı yükseliyor, yükseliyor, gözleri kararıyor ve gerisi boşluk. Herşey bitti duygusuna kapılıyor, o an ağrı birden kesiliyor, bir rahatlıyor ki. İşte o zaman seviniyor, bu kez de atlattım diye coşuyordu...

Titriyordu. Öylesine işlediki yağmur, üstündeki giyitlerinin varlığını unutmuş, kendini çıplak hissettiyordu. Yağmur olanca hızıyla yağıyordu, sicim gibi. Rüzgar, yağmuru savuruyor, damlalar her yan-

dan saldırıyordu Metin'e. Dünya uğulduyor, faşırıyordu. Ve metin hiç bir şeyi göremiyor, sadece bir uğultu içinde çalkalanıyordu. Kendini bir şeyler, unuttuğu, güzel, sıcak bir şeyler düşünmeye zorluyor, fakat hiç bir düşüncüyü ucundan yakalayıp toparlayamıyordu. Düşünceleri de yağmur damlaları gibi savruluyor, toparlayamıyordu.

Dizlerinin bağı kesildi bir an, düşecekmiş gibi oldu. Sendeledi. Elleride iyice ağırlaşmıştı. Ayaklarını kasti. Ayak parmakları yumulmuş, büzülmüştü, yere tam, rahat basamıyordu. Sargılarda bir işe yaramıyordu artık. Islanan sargı bantları açılmış, bez, pamuk neredeyse akıp gidecekti ayağından. Ayak tabanları patlaktı, buz gibi çamurlu su içinde kanlı, vıcık vıcık olmuştu.

Kaç gün oldu. Yakalanalı? Çıkaramıyor. Bölük porçük şeyler hızla gelip geçiyor aklından. Grev... İşçiler, çadırlar... Türküler... Geliyoruz zincirleri kıra kıra hey!... Halay... Polisler... Kim ihbar etti, kim?... Ben birşey bilmiyorum! Örgüt mü? Liderimiz mi? Komite mi? İsmail? Tanıyorum. İşçidir. Grevde tanıdım. İstasyon mu? Şifre? Bilmiyorum, bilmiyorum... İsmail nereda acaba? Bıraktılar mı? Hapis mi? Konuştu mu? Ne konuştu? Ben bilmiyorum! Çadırdan tanıdım. Başkasını bilmem.... Dayak, falaka, falaka... Hangi sopayı istersin? İncemi kalın mı olsun, beğen aslanım... Farketmez! Vurun! Vurun! Konuş ulan! Konuş oğlum! Konuş evladım! Yazık, yazık! Konuş be! Konuş, konuş, konuş!.. Cereyan... Çevir, çevir! Konuş, konuş! durun konuşuyor. Ne diyorsun evladım? Geliyoruz zincirleri kıra kıra hey!... Yatırın puştı! Çevir, çevir!.. Askıya alın! Asın!... Buna ne diyorsun evladım! Boyun üç metre olacak, kolların yere deyecek haberin var mı oğlum? Dayanabilecek misin? Ha?... Geliyoruz zincirleri kıra kıra hey!... Bırakın gebersin!... Gününüz bitti oğlum. Bitmez! Bitmez! Geliyoruz zincirleri kıra kıra hey!...

Yağmur birden bire yavaşladı, usuldan kesildi. Şimdi rüzgarın uğultusundan başka bir şey yoktu. Metin daha çok üşümeye başladı. Kanının donduğunu hissediyordu. Dişleri çatırdıyordu, Sıkmaktan. Avurtları çenesine kenetlenmişti. Yüzü tümünden mosmor kesilmişti. Yüzü çok korkunçlaşmıştı.

Adamlardan dördü Reo'dan indiler.

Yaşlıca adam: "Konuşuyormusun oğlum?" diye sordu Metin'e:

"Konuşacaksan elini kaldır." Adam Metinin konuşamayacak ölçüde dişlerinin kenetlendiğinin farkındaydı. Metin'in şiş dudak-

larının araladığı ince çizgide birbirine geçmiş dişleri görünüyordu. Yüzünden ürktü.

Metin kıpırdamadı. Adam sabırla:

“Duydun mu beni?” diye sordu. “Duyuyorsan elini oynat” diye ekledi. Metin elini oynattı, zincir şakırdadı.

“Va it vay! duyuyor. Konuşacakmısın?”

Metin kıpırdamadı. Üstteğmen Metin’in üzerine atıldı. Rasgele vurmaya başladı. Metin yere düştü. Kaldırdılar.

üstteğmen: “Soyun bunu!” diye bağırdı.

Soydular. Metin çıırılçıplak kaldı. Karnı içine geçmişti. Göğüs kaburgaları sayılabilirdi. Zayıf, küçülmüş bedeni yara bere içinde, ıslaktı. Ayağında eğreti duran sargılarıda çıkardılar. Üstteğmen, kelepçeli elini hayalarına götürmüş olan Metinin orasına hızlı bir tekme vurdu. Metin inledi, ikiye büküldü.

“Konuşacaksın köpek! Yoksa bugün burada öleceksin”

Adamlar üşümüşlerdi. Metin’i öylece bırakıp, yeniden Reoya bindiler. Beklemeye koyuldular. Şöför arabayı az önce havalandırmıştı. Yeniden sigara dumanı doldu. Hepsi de fosur fosur tüttürüyorlardı.

Bulutlar biraz yükselmişti. Ama gökyüzü hala kopkoyu, kapalıydı. Rüzgar şimdi daha sert esiyordu. Keskin. Soğuk. Metinin titremesi durdu. Çenesi de biraz gevşedi, dişleri aralandı. Buna şaşırı. Biraz daha dövseleldi... İyice ısınmış olabilirdi. Aniden dişleri yeniden kenetlendi, daha şiddetle titremeye başladı. Kaskatı olmuştu.

Konuşmayacağım köpekler, diye iç geçirdi. Konuşmayacağım ulan. Ölümse ölüm.

Peki ölüm nasıl bir şey? Nasıl ölünür? Tüm kanının çekildiğini duyarsın, soğuk, uyuşma, bilincini yitirirsin, son bir-iki çarpınış... Tamam. Gerisi karanlık, boşluk... Sonra toprağa kavuşma, kimyasal bir varlık olarak, hala canlı kalabilen hücrelerin toprağa yayılması, çürüme organik yaşam, bir bitkiye can vermek belki, bir ot, bir bitki, bir çiçekte yaşamak... Hiç birşey duymadan, bilmeden... Sadece anılarda kalmak...

Ölümse ölüm. Hoş geldi sefa geldi. Böyle ölüm pek hoş değil ama, yine de hoş geldin. Devrimi görebilmeyi ne çok isterdim. Halk yollarda, caddelerde tüm ülkenin kurtuluşunu kutluyor... Zafer marşları... Türküler... Oyunlar... Herkes mutlu, kardeş, neşe içinde... Epey yaşlanmış olurdum her halde. Bir çocuk sevinci içinde, çoşarak, kitleye katıl-

mak... Ve yeni bir başlangıç için sıvanmak...

Ölümse ölüm. Konuşmayacağım. Eğilip bükülmeyeceğim. Adımı nefretle andırmayacağım. onurlu, dimdik, yeni bir yaşam için, sır vermeden... Ölümse ölüm! Ölümse...

Yine o başağırısı geliyor. Uğultu. Giderek artıyor, hızlanıyor. Derinden. kulakları vınıyor, vınlama iki kulağından, beyin kıvrımlarını dolaşarak, usul usul, yükseliyor, yükseliyor... Karanlık, kopkoyu, uçsuz. Boşluk. Ha yuvarlandı ha yuvarlanacak. dünya bir uğultuya kesmiş. Kalp atışının hızlandığını, boşluğun yaklaştığını duyuyor.... Soğuğu, titremeyi, ölümü, sonrasını, geçmiş, geleceği unutmış, bir anda boşluğa yuvarlanıveriyor.

Yere düştüğünü görünce adamlar Reo dan indiler. Metin sırtüstü ayakları karnına doğru kıvrılmış, hareketsiz çamura uzanmıştı. Üstteğmen eğildi, kalbini, soluğunu dinledi. Doğrudu.

“Ölmemiş” dedi.

“Kaldırın şunu ayağa!”

Metinin kemik yığını andıran vücudunu kaldırmak için uğraşırlarken Metin kendine geldi. Ağrı geçmişti. Kendini yokladı. Çıldırmamıştı. Sevindi. Ayağa kaldırdılar. Güçlkle durabildi ayakta. Yine üşümeye başladı. Titremesi durmuştu ama iliklerine dek üşüyordu. Rüzgar uğultusunda bir takım sesler duyuyor, anlayamıyordu.

Üstteğmen yaşlıca adam diğer iki kişiden uzaklaşıp, kendi aralarında birşeyler konuştular. Bir karara varıp Metinin yanına geldiler.

Üstteğmen: “Öldürelim gitsin” diyordu.

Yaşlıca adam: “Müsade edin, ben bir kez konuşayım. Oğlum, Metin. Beni duyuyormusun?”

Metin, evet anlamında usulca başını salladı. Üstteğmenin öldürelim dediğini çok açık bir şekilde duymuştu.

“Bana bak, artık yolun sonuna geldik. Bugüne dek sana çok şans verdik. Bu son şansındır. Bizden daha başka insanlık bekleme. Hoşgörümüz son sınıra geldi. Ya şimdi şurada, tamam abi konuşacağım, diyecek ve kurtulacaksın ya da hemen şuracıkta geberteceğiz seni. Yeter senle uğraştığımız. Yeter, anladın mı?”

Metin ne kıpırdadı, ne bir şey söyledi. Duymamış, birşey anlamamış gibi öyle duruyordu. Bir süre birşeyler söylemesini beklediler.

Üstteğmen: “Vakit kaybetmeyelim. Gebertelim gitsin” dedi, sabırsız. Yağmurluğunun altından Smit-Wenson’u çıkardı. Diğerleri

de üstteğmenin yanında geldiler. Metin beş-altı adım ötedeydi. Çıt diye bir ses duydu. Tabanca... Kurşunlayacaklar diye geçti aklından. Tamam öldürüyorlardı. İçinden bağırmak geldi, son bir kez şöyle tüm gücüyle haykırmak. Ne söylemeliydi, ne? Beyni zonkluyordu.

Üstteğmen tabancayı Metin'e doğrultmuş, ateş etmeye hazır, son bir umutla Metin'in birşey söylemesini bekliyordu. Metin'in yüzü dalgalandı. Derin bir soluk aldı. Tamam konuşacak, diye sevindi üstteğmen.

“Kahrolsun Faşizm! Yaşasın Partimiz!”

Metin'in sloganları tepede yankılandı. Adamlar iliklerine dek dondular. Üstteğmen tabancayı yere doğru indirmişti, Metnin bağırmasıyla aptallaştı, ne yapacağını bilmedi, öfkeleni. Tabancayı kaldırdı. Nişan almadan arka arkaya üç kez tetiğe bastı. Tepe kurşun seslerine boğuldu. İki kurşun daha patlattı. Metin hala ayaktaydı. Hiç bir kurşun Metin'i bulmamıştı. Metin' de ne olduğunu anlayamadı... İnsan kurşunu yiyince, önce duymazmış, bir ılıklik duymış sadece. Öyle sandı. Ne sıcaklık ne birşey duymadı. Ölmeyi boşuna bekledi. üstteğmenin eli cansızca yere inmişti. Bu da sökmedi, diye iç geçirdi. Allah allah ne biçim insandı bu. Ne yapmalı, ne? Bu da işe yaramadı. Her yeni yöntem başlarken böyle oluyordu hep. Artık buna dayanamaz. Bu sefer işi bitik, mutlaka konuşur... Vay anasın! Olmadı işte. Öfkeden dişleri gıcırdadı. dur sen, daha neler göreceksin! neler, neler.

Saatine baktı. Buraya geleli altı saat olmuştu.

“Giydirin gidelim” dedi adamlara.

Gri, siyah bulutlar alçalıyor, şallanıp duruyorlardı. Hava nerdeyse kararacaktı. Rüzgar hızla esmeye devam ediyor, siyah yağmur bulutlarını şişiriyor, topluyordu.

ONYEDİNCİ BÖLÜM

Akşam yemeğinin hazırlanmasında Mustafa'ya yardım ediyordu. Tüpü yaktı, tencereyi üstüne koyup bir paket yağın üçte birini kaşıkla bıraktı. Yağ eriyip cızırdamaya başlayınca az önce kesilmiş soğanları atıp bir süre karıştırdı, soğanlar yumuşayınca bir kaşık salça attı içine. Bir süre de yağ, soğan ve salçayı karıştırıp durdu. Dünden suya bırakılıp şişirilmiş kuru fasulyeleri de tencereye atıp, sonra suyunu koydu, tencerenin kapağını örtüp kaynamaya bıraktı. Mustafa öğleden kalan bula-

şıkları yıkamış, durulamakla uğraşıyordu.

İsmail tam gazete okumak üzere masaya oturduğunda mutfak kapısından biri seslendi. İsteksizce kaltı, mutfaktan çıktı. İsmail'i çağıran:

“Mazgaldan çağırıyorlar” dedi.

İsmail mazgala gitti. Mazgal demirini tıklattı.

“Ne var?” diye sordu gardiyana.

Gardiyan: “Kapialtı” dedi.

İsmail: “Kapialtı mı?”

Gardiyan: “Evet, kolin mi ne gelmiş galiba”

Böyle birşey beklemiyordu İsmail. Şaşı. O sırada gardiyan da kapıyı açmıştı. Çıktı. Yanına bir gardiyan takılıverdi. Gardiyanlardan bir çoğu gibi, bunu da tanıımıyordu. Ona: “kolim mi gelmiş?” diye sordu.

Gardiyan telaşla: “Galiba. Evet. Öyle diyorlar.” dedi.

İsmail, gardiyanın telaşına da bir anlam veremedi. “Bir bok var ya, dur bakalım” diye düşündü.

Malta durgundu. Çoğu asık yüzlü, düşünceli gardiyanlar oradan oraya gidip geliyorlar, kimi kapı önlerine oturmuş çay, sigara içiyorlardı. Malta buz gibiydi. Kantinin önü kalabalıktı. Bir cezaevi maltası her zaman tedirginlik yaratırdı ve tekin değildi. Hangi cezaevi olursa olsun cezaevi maltası pusudur. Bunu bilen bir mahkum maltada elini kolunu sallayarak, parkta yürür gibi yürümez, ancak bilmeyenler öyle, kaygısızca gidip gelirlerdi. İsmail bu malta üzerine çok şey dinledi. Bu maltada çeşitli olaylarda, ondan fazla kişi ölmüş, yirmiden fazlası da yaralanmıştı. Bu ölümlerden beşi, üç yıl önceki isyan sırasında olmuştu. Bu beş kişiden ikisi devrimci siyasal tutuklu, üçü adli mahkumdu. Bu maltada faşistler, iki devrimciyi şişleyerek öldürmüşler, kısa bir süre sonra da, onlardan iki kişi aynı şekilde maltada şişlenerek öldürülmüştü. Ayrıca bilinen üç ölümden adli mahkumlar arasındaki hesaplaşmadan olmuştu. Bunların dışında yaralamayla sonuçlanmış bir dizi olay olmuştur bu maltada. Çok eskiden beş altı yıl önce, başgardiyan Fehmi'nin de bu maltada döve döve bir adam öldürdüğü anlatılır. Malta-sına kan akmamış cezaevi yok gibidir. Herkes böyle düşünür. Şu çay ocağının oradan, şu kantinin önünden, berberin içinden veya arkadan veya tam yanından geçerken, bilmediğin, tanımadığın biri aniden atılıp uzun, sivri, paslı bir demiri etine daldırı verir. Maltanın her yeri pusu-

dur. Hele kalabalıkken, ziyaret günleri örneğin. Olayların birçoğu böyle kalabalık günlerde olur. Böyle günlerde düşman gafil avlayabilir, ziyaret telaşından, sevincinden, üzüntüsünden bir unutuverirsin düşmanını ve... Hep kendini kollamak zorundasındır. Aslında cezaevinin her yeri bir pusudur. Malta, koğuş, kapıaltı... Her yer, her yer. Devrimciler birarada olmanın verdiği güven ortamında rahattırlar. Koğuşa güvenlik sorunları yoktur. Bir arada olmakla, bu en azından koğuş içinde çözülmüştür. Ama maltaya çıktıklarında tedirginlik duymalarını, kendilerini kollamaları gereğini ortadan kaldırmaz bu. Dostları çoktur, düşmanları da. Faşistler, kimisi için sosyal-faşistler, devrimcilerden kuyruk acısı çeken, ağa bozuntusu, kabadayı bozuntusu, serseriler ve gardiyanlar... Hiçte az değildirler.

İsmail dinlediği bir çok olay ve deneyimin etkisi ile biraz tedirgin, dikkatli, gözleriyle sağı solu kollayarak, belli etmeksizin, gardiyanla birlikte kapıaltına geldi.

Gardiyan: "Bir dakika bekle" diyerek kapıaltı şebekesini geçip avukat odası ve giriş kapısına yöneldi. Fehmiyle birlikte de hemen döndü. Fehmi geniş, kırmızı yüzünde alaylı bir gülümsemeyle İsmail'e baktı. İsmail'in bakışları dikleşti. Fehmi aldırılmaz göründü, orada elinde bir dizi anahtar şangırdatan bir gardiyana:

"Aç gelsin" dedi.

Gardiyan kapıaltı şebekesini açtı. Maltadaki büyük demir parmaklıklı kapılara şebeke denirdi. Malta boyunca böyle beş-altı şebeke vardı. İsmail şebekeyi geçti, Fehmiye:

"Ne gelmiş bana?" diye sordu. Sertçe.

Fehmi: "Gel hele" dedi. Yürüdü. İsmil'de ister istemez onu izledi. Ziyaretçilerin eşya bıraktığı yere gelince, İsmail'in yüreği hop etti. Giriş kapısının önünde iki resmi giyitli polis vardı. Savcıyla konuşuyorlardı. Elllerinde kağıtlar. Fehmi başgardiyan odasına girdi. İsmail'de ardından. Odada yüzbaşı Sadık Asilkan iri kıymırlı bir siville oturuyordu. Odaya girer girmez, Fehmi:

"Getirdik komutanım" dedi.

Yüzbaşı oturduğu yerden İsmail'e, küçümseyici baktı. İri kıym adamda şöyle bir bakıp kalktı, diğer iki polisi çağırdı. polisler koşar adımlarla geldiler. Adam:

"İşlemler tamam mı?" diye sordu.

Polisin biri: "Tamam" dedi, elindeki kağıtları uzattı. Adam kağıt-

ları şöyle bir karıştırıp:

“Takın kelepçeyi. Götürüyoruz” dedi.

İsmail bu durumda yapacak birşey olmadığını düşündü. Fazla birşey düşünmesine fırsat kalmadan, kelepçe şırak diye bileklerine geçti. Bir öfke dalgası ile kaskatı oldu. Bağırıp çağırmak istedi, bir isyan dalgası yükseldi. Vazgeçti. Ne yararı olurdu ki. Ama bu kandırılmış duruma düşmeyi yediremiyordu kendine. Doğrudan, hadi gel polise gideceksin, deselerdi... Fakat Muzaffer, Mustafa, diğerleri bunu bilse duysa koğuştan hadi güle güle git, güle güle gel mi derlerdi. Göz göre göre, kendi elleriyle bu soysuzların eline teslim ederler miydi? İsmail buna ihtimal vermedi.

İki polis koltuk altına girdi. Sürüklercesine çıkışa yöneldiler. İri kıyım adamda elinde evraklarla, yüzbaşı, savcı ve başgardıyanla tokalaşıp peşlerinden geliyordu.

Cezaevi kapısında bekleyen siyah bir Renoya bindiler. İsmail, hiçbir işe yaramayacağını bile bile, yanındaki polise:

“Nereye gidiyoruz?” diye sordu.

Polis: “Görürsün” dedi.

Otomobil cezaevi nizamıyesini çıkıp, kent merkezine yöneldi.

Kenti bir uçtan bir uca geçtikten sonra, İsmail’in gözüne bant takılar. İsmail yola çıktıklarından bu yana hep Metin’i düşünmeye başlamıştı. Ne olmuştu, Metin çözülmüş müydü? Ne söylemiş olabilirdi? Metin’in çözülmüş olmasına inanmak istemiyor, bir yandan da neler söylemiş olabileceğini kestirmeye çalışıyordu. Yoksa başka bir şey mi? Yeni bir yakalanma?... Yeni bir ifade? Ne? Ne? Birazdan her şeyi anlayacaktı ama kendini olasılıklardan kurtaramıyordu. Metin’i de çok özlemişti. Ne durumdaydı acaba? Hiç değilse bu sorunun yanıtını alabilecekti az sonra. Metin’i bırakmadılar. Kendi bırakılmışlığı o günden beri içini yiyordu. Biraz sonra Metin onu suçlayacakmış gibi geliyordu. Konuştun demek ha! Ne diyecekti? Konuşmadım dese? Buluşma yerini söylemişti ya. Metin kabul etmedi belki de bunu. “Arkadaşının itirafta bulunması, senin de itirafta bulunmanı gerektirmez”. Metin inkar etti ve bırakmadılar... Belki de öldürdüler. Bu düşünceyle ürperdi. Belki de az sonra Metin’in ölüsünü gösterip, sen konuşacaksın, diyeceklerdi, Ya da sende öleceksin!...

Otomobil kent dışına epey uzak bir yerde, büyük bir binanın önünde durdu. Bina çok hareketliydi. Önü otomobiller, askeri araçlar... Te-

laşla girip çıkan resmi, sivil polisler, askerler, subaylar, nöbetçiler... Ve üstü başı darmadağın, işkence görmüş veya işkence görmeye getirilen, gözleri banth genç, yaşlı tutsaklar... Bağırıp çağırmlar, emirler, küfürler birbirine karışmış, bir tantanadır kopuyordu.

İsmail aynı yere getirildiğini sandı. Fakat bu gürültü?... Hücresini anımsadı. Ne kadar büyüktü. Şimdi doludur... Orası mı acaba? Su sesi... Toprak kokusu... Otomobilden indiler. Sola dön! Sağa! Merdiven, ayağını kaldır! Yürü! dur! Eğil!... Sesler, sesler... Canhıraş, korkunç sesler... Gürültüyle açılıp kapanan demir kapıların ürpertici yankısı... Bağırmlar... Feryatlar figan...

Bir kapı kapandı. Sesler birden bire kesildi. İsmail'in kulakları halla uğulduyordu. Tüylere diken diken olmuştu.

"Otur!" dediler.

Oturdu. Bir odada olduğunu düşündü. Yumuşacık koltuğa oturmuştu. Buraya ilk geldiği günde böyle bir koltuğa oturmuştu.

Az ötesinde bir ses:

"Siz çıkın" dedi.

Getirenler İsmail'i bırakıp gittiler.

Odada üç kişiydiler. Albay, yaşlıca adam ve İsmail. İsmail'i büyükçe bir masanın önündeki koltuğa oturtmuşlardı. Masanın arkasında ötekiler kaykılmıştı koltuklarına. Oda yoğun bir tütün kokusundaydı.

Bir süre kimseden ses çıkmadı.

Albay kızarmış göz akları, donuk belertmiş bakışlarla İsmail'i süzdü. Yaşlıca adam, bir değişiklik yakalama gayretiyle İsmail'e dikkatle baktı. İsmail'i biraz toparlanmış buldu. Ne sevindi ne üzüldü. Bakışları soğuk, öfkeliydi. Sonra albaya baktı, önce ben konuşayım gibisinden göz kırıp, sağ elinin baş parmağını kendine doğru oynattı. Albay başıyla olur dedi. Yaşlıca adam bir sigara yaktı, dumanını savururken:

"Ee nasılsın bakalım İsmail? Beni hatırladın mı?" diye sordu.

İsmail, başkomiser Muhittin'in sesini hemen anımsadı. Zaten onunla ilgili sadece sesini anımsayabilirdi.

İsmail: "İyiym. Evet anımsadım" dedi, kısaca ve sert.

"İyi" dedi başkomiser, "Yalnız değiliz. Yanımda çok değerli bir yetkili var. O konuşacak senle ve bazı sorular soracak. Sana dikkatle dinlemeni ve sorularını cevaplamani tavsiye ederim. Ben sana çok toleranslı davrandım, hatırlarsın. Fakat yanımdaki değerli şahsiyet benim

kadar yumuşak değildir. Ona göre.”

Albaya döndü. Albay yüzüne çok sert bir ifade takınmış, kasıtlı, gerdanı gömlek yakasını neredeyse kapatacak denli sarkmış, başkomisere şöyle “teşekkür ederim” dercesine baktı. Gırtlığını temizledi. Uzun konuşmaya alışkın değildi. Beceremezdi uzun konuşmayı. Sevmezdi. Kısa ve sert konuşmaya ve emirlerine uyulmasına, söylediklerinin kabul edilmesine alışmıştı..

“Şu anda elimizdesin” dedi üstüne basarak, sert. “ Arkadaşında hala elimizde. Uğraşıyoruz. Ve uğraşacağız. Eski devir kapanmıştır. Emir ve komuta zinciri dahilinde memleket kaderine el koyan şanlı ordumuz yüce Atatürk’ün çizdiği yoldan giderek bütün kömünist’lerin kökünü kazımaya and içmiş ve başlamıştır...” Sözü’nün burasında durdu. Pürüzsüz ve güzel bir giriş yapmıştı. Başkomisere “nasıl?” gibisinden baktı. Başkomiser sırtıttı. Söylev verir gibi, konuşmaya devam etti.

“Şanlı Türk ordusu ‘aman’ diyene el kaldırmayacak kadar asil bir ordudur. Fakat kandine direnenleri bir haşare gibi ezecek denli de güçlü!”

Elini masaya vurdu.

“Evet, güçlü!” diye yineledi. Ve her şey pahasına başladığı işi bitirecektir. Uzun konuşmayacağım. Gençsin. Akıllı da birine benziyorsun. Muhittin bey bana senin...” Durdu. Başkomiser kıpırdadı huzursuzca. Albayla ikisi gözgöze gelince, albay pot kırdığını ancak anladı. Başkomiser içinden albaya küfürü basıyordu. Yüzünü iyice asmıştı, küs gibi. İçinden, “pezevenkler diyordu iki lafı bir araya getirip konuşamazlar. Adımı ne veriyorsun allahsız herif. Ulan! Ulan! Yarın siz çekilince yine biz uğraşacağız bunlarla, adımı ne veriyorsun ağzına sıçtığının... Hay pezevenk!” Albay üçüncü kezdir böyle yapıyor. Her seferinde başkomiser. “Albayım, bunlara adımı vermeyin. Dalgınlıkla söylüyorsunuz biliyorum ama... Lütfen, rica ediyorum albayım” diye yalvarıyordu. Albay üzüldü gibi yapıyor, bozuntuya vermiyor “ağzımdan kaçtı, bir daha olmaz. Hem bunlardan korkmanız gerekmez artık” diyordu. Başkomiser bu korkmayın sözüne çok içerliyordu. Ulan diyordu içinden, ulan hadi biz korkuyoruz. Ya siz yüzünüzü, adınızı niye saklıyorsunuz peki. İşte yine, hay ulan!... Albay başkomiserin çok bozulduğunu farketti, birkaç saniyelik suskunluktan sonra sürdürdü.

“Evet, ne diyordum?... Evet, bana senin çok temiz, efendi bir çocuk olduğunu ve fazla zorluk çıkarmadığını söyledi. İftihar ettim. Bir

Türk genci asla vatanına ihanet edemez ve vatanına ihanet edenlerle işbirliği edemez. Uzun lafın kisası bize konuşacaksın. Eski ifadeni okudum. Hiç bir şey anlatmamışsın. Senin temiz biri olduğuna inanıyoruz ama seni bu hala sürükleyenleri açıklamaman anlaşılabilir bir tutum. Sizi bu işe sürükleyenler, liderleriniz paçayı şimdilik kurtardılar, sizi ateşe atıp kaçtılar, saklandılar. Merak etme onları da yakalayacağız. İşte bu sizin vatansever gayretinizle olacak. Şimdi sen bana tek tek bu işe seni kimlerin sürüklediğini, Metin'i, faaliyetlerinizi anlatacaksın. Metin kimdir, nerede görevlidir, birlikte neler yaptınız, özellikle bunları anlatacaksın. Ve tek bir fiske dahi yemeden seni tekrar cezaevine yollayacağız. Sıkıyönetim komutanına da bir dilekçeyi bizzat ben yazıp senin bu iyiniyetine karşılık tahliye edilmeni sağlayacağım. İsmail islah olmuş, nedamet getirmiştir, bırakın diyeceğim. Sende artık çıkınca bir daha bu işlerle uğraşmaz gül gibi yaşar gidersin. İş diyorsan sana işte buluruz. Her şey elimizde. Yeter ki sen, yeter ki bizi uğraştırma. Bu kadar. Şimdi seni dinliyorum. Hadi bakalım!”

İsmail Metin'in yaşadığını ve çözülmediğini bu konuşmadan açıkça anlamış oldu. Konuşma biçiminden karşısında bir subay olduğunu sezdi. Ve bir süre önce, günlerce kendini sorguya çeken adamın adını. İçinden birkaç kez, bu ismi yineledi unutmamak için: Muhittin, Muhittin, Muhittin...

Albay koltuğa iyice kaykılıp bir sigara yaktı, İsmail'in konuşmasını beklemeye başladı. İyi konuşmuştu, etkili, kesin sert, kısa.

Başkomiser az önceki öfkesini unutmuş, İsmail'i bekliyordu merakla. Bizi günlerce uğraştırdı. Şimdi konuşmaya başlarsa... O zaman salt zevk için döverim bunu... bu kendini beğenmiş albayın bu işlerin böyle cart curt etmekle yürümeceğini anlaşı gerekiyordu. Sorgu incelik isteyen bir iştir. Benim diyen adam yapamaz ve de sinirleri dayanamaz. Sabırlı, uyanık, dikkatli, kurnaz olacaksın. Kemiksiz olacaksın, her kılığa gireceksin. Anana küfretseler eyvallah diyecek pişkinliği göstereceksin. Gereğinde bir baba kadar şefkatli gereğin de çok acımasız olacaksın. Bir kelime için, bir ipucu için, çok dil dökebilecek çok işkence edebileceksin. Tecrübe sahibi olacaksın... Hemen şimdi burada sana her şeyi anlatacak ha! O kadar marifetliysen Metin'i konuştursaydın ya be adam!... Başkomiser, İsmail şimdi konuşmaya, çözölmeye başlarsa bu işe hem sevinecek hem de üzölecekti. Albayın burnu, işlerine burnunu soktuğu günden beri kafağındaydı ve daha iyice sürtölme-

mişti. Metin'i bir istisna tutuyordu albay. Gerçi birkaç istisna daha vardı ama, Metin ilk avıydı. Hazır bir av. Hemen çözeceğini sanmıştı. Çözülenleri gördükçe kabarıyor iyice çekilmez bir hal alıyordu. Ve başkomiser bu işe çok bozuluyordu. Yanında saygıda kusur etmiyor ama içinden veryansın ediyordu. Adam elini sıcak sudan soğuk suya değdirmiyor, tüm başarıları kendine mal edip beğeni topluyor, cebini şişiriyordu. İkinci plana düşmek başkomisere dayanılmaz bir işkence gibi geliyordu. Sıradan bir sorgucu gibi davranıyordu albay kendisine. Cart curt! İsmail hemen konuşmayıp biraz uğraşırsa, salt bu adamın öfkesinden burnundan soluduğunu, acizliğini görmekten çok mutlu olacaktı. Ve çoğu zaman olduğu gibi bana bırakın albayım, diyecekti. Albay da çaresiz olur, diyecekti. Tıpkı Metin'de olduğu gibi. Diğerlerinde olduğu gibi... Gerçi sonunda yine parsayı albay toplayacaktı ama varsın olsun! Burnu sürtsünde!...

İsmail bu günü bekliyordu. Cunta cezaevinden işkenceye insan alınmasını yasalaştırdığı günden beri. Cuntanın geldiği ilk günlerde, sorgunun son günü o adam, şu anda odada bulunan Muhittin'in kendisine "yine geleceksin elime" deyişini anımsamış, ne demek istediğini anlamıştı. Blöf yapmıyordu demek. Cuntanın geleceğinden haberi vardı. Ve dediği gibi yine elindeydi işte. Ve kendisini ilkinden çok daha çetin, acımasız bir sınavın beklediğini biliyordu. Hiç bir samimi devrimci tutsak düştüğü anda konuşmayı düşünmez. Konuşmayacağım, diye varlar sınava. Fakat bu kararlılık, inanç işkence odalarında deneye vurulur. Senin tüm yaşamınla belirlenen inancının sağlamlığı işkence odasında tartılır, ölçülür. Ve bu deneye bir kere hazır olmak yetmez. İki veya daha çok deney arasında zaman işlememiş veya senin lehine ya da aleyhine bir iç çatışma süre gelmiştir. Birçok olumlu koşulun bir araya gelmesiyse işkence odasında çözülmemiş, direnebilmişsen kibirliliğe kapılmayacaksın. Çünkü çok daha olumsuz koşullarda yeniden sınava çekilebilirsin. Ya da birçok olumsuz etken nedeniyle işkencecilerin elinde hainlik boyutlarına varmasada, az veya çok çözülmüş, direnmemişsindir. Kendini yılgınlığa kaptırmayacaksın. Çünkü her an yeni bir sınav şansın her zaman olacaktır.

İsmail bu kez nasıl davranması gerektiğini biliyordu artık. Ellerin de bir kaç parti bildirisi vardı. Bu onun üye olduğunu kanıtlamadığı gibi, zaten böyle bir durumda yoktu. Birde Metin vardı ellerinde ve Metin de bugüne dek hiç bir sır vermemişti. Yani adamların elinde hiçbir şey

yoktu. Bundan sonra yapması gereken tek şey vardı: Hiç birşey söylememek! Önceden olduğu gibi psikolojik baskıya karşı edilgen tavır yerine, partiyi, inançlarını haykırmak. Ve ölümü, sağlam göze almak.

Bekliyorlardı. İsmail'in şu anda ağzından çıkacak tek bir sözcük bir tılsım gibiydi. İsmail düşüncelerinden sıyrılıp:

"Ben" dedi, "daha önce verdiğim ifadeye itiraz ediyorum"

Albayın yüzü umutla ışıdı. Başkomiserin ki dalgalandı.

Albay: "Neresine oğlum?" diye tatlılıkla sordu.

İsmail: "Metinle ilgili bölüme ve üyeliğe. Zaten o ifadeyi ben imzalamamıştım."

Başkomiser: "önemli değil. Onu yok sayabiliriz. Şimdi ne diyorsun?"

Albay: "Sakin sakın anlat. Dur. Al bir sigara yak. İçiyor musun?" dedi.

Başkomiser: "İçer efendim" dedi.

Albay koltuktan kalkıp bir Kent'i İsmail'in kelepçeli elinin parmaklarına uzattı. İsmail eli ateşe değmiş gibi elini çekti ve:

"Hayır. Bıraktım" dedi. Bunu öyle kasin söyledi ki, diğerleri ısrar etmenin yararsız olduğunu düşündüler. Albay bozulmuş bir halde sigarayı çekti, koltuğuna kaydıldı.

"Sen bilirsin" dedi.

"Evet, anlat bakalım."

İsmail: "Metinle hiç bir ilişkim yoktur, tanımam. Parti üyeliğiyle de hiç bir ilişkim yoktur" dedi, deminki kesinlikte.

Albayla başkomiser birbirine baktılar. Yüzleri birden bire sarkmıştı. Albay dişleri arasından:

"İyi düşündün mü?" diye sordu. Öfkeyle ayağa Kaltı. Başkomiserde yaya basılmış gibi doğruldu. İçine bir sevinç dolmuştu. Hiç öfkeli değildi. İsmail'e.

"Demek konuşmayacaksın, oğlum" dedi.

İsmail: "Ben bir sempatizanım. Örgütle doğrudan bağım yok. Örgütle **Metin**'le ilgili birşey bilmiyorum" dedi.

Albay: "Kendi düşen ağlamaz, iki gözü birden çıkar" dedi. Muhittine döndü:

"Al bunu ne yaparsan yap" diye ekledi. Başkomiser sevinç dolu bir sesle:

"Baş üstüne efendim" dedi.

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

Bahçe çepçevre, iki kişinin rahatlıkla yürüyebileceği genişlikte beton, ortası topraktı. Bu toprak zeminin ortasında yağmur sularını çekmesi için birde ızgara bulunuyordu. Son bir haftadır, kısa aralıklarla yağmur yağmıştı. Yıllardır yağmur suyu eme eme nefessiz kalan toprak yeni yağmur sularını emmekte güçlük çekiyordu. Suyun büyük bir bölümü ızgaradan akıp gitmiş, ancak toprağın orasında burasında küçücük gölcükler ortada kalmıştı. Yağmur dinmişti. Soğuk bir rüzgar bir hortum gibi bahçede dönüp duruyordu. Hava dupduru, temizdi. Fakat soğuktu. Çok uzaklarda yağmur bulutları görünüyordu. Açık yerler çok güzel, boncuk mavisindeydi. Ak, ince bulutlar doğuya doğru ağır ağır çekiliyordu. Güneş pırıl pırıl, bir görünüyor bir yitiyordu.

Betonun toprağa yakın kenarına çömelmiş, hemen önünde küçük bir gölcük. Dalgın, sıkıntılı, bir yüzle bir solucanı izliyordu. Su çamurluydu. İçinde, kenarlarında kırık cam parçacıkları, izmaritler, çöpler. Suyun bir yanı incecik, birbirine karışmış izlerle doluydu. Solucanın izleri. Solucan kırmızıya çalan kavuniçi ve kırmızı renklerdeydi. Renkler saydam, canlı, ıslak. Boğum boğum. Boğumlar ince. Solucan çok ağır deviniyordu. Solucanların yolu yordamlayan ucu kıpkırmızı, bir toplu iğne ucu gibi sivriydi. Kıpkırmızı, sivri başını şöyle bir iki parmak yüksekliğinde havaya kaldırıyor, etrafa bakınır gibi sağa sola oynatıyor, sonra yorulmuşcasına, bitkin toprağa bırakıyordu. Boğumları bitişiyor, ileri gider gibi vücudunun yarısı öne doğru hareket ediyor, diğer yarısı kıpırtısız, hareket eden yanı tekrar geriye açılıyor. Bu hareketle belki bir milim yol alıyor. Sonra duruyor. Başını tekrar azıcık havaya dikeyiyor, bakınıyor, vücudu acı çekiyormuşcasına kıvranıyor, bitkin başını yere indiriyor. Gövdesi ileri doğru kıpırdıyor. Bütün devinimleri çok ağır. Kör gibi.

Muzaffer'in içine yoğun bir sıkıntı çöreklenmişti. Sıkıntıdan patlarcasına, içi içine sığmıyor, nefes alması zorlaşıyor, derin, uzun soluklar alıp bırakıyordu. İsmail aniden götürülmüştü. Aradan iki saat geçtikten sonra işe uyanmışlardı. Aksi halde İsmail'i alıp götüremezlerdi. Aldattılar. İsmail birkaç gün önce bu beklentisini söylemişti Muzaffer'e. Aslında hemen hemen koğuşun tümü aynı bekleyiş içine girmişti. Vermemeliyiz, demişti temsilciler toplantısında. Cinayet olur bu, veremeyiz. Ne var ki düşmanın bu kurnazlığa başvuracağını kestirememiş-

lerdi. Hemen Fehmiyle görüştü ilkin. Bağırды çağırды. Fehmi gizli bir sevinçle, sevincini gizleyemeden, alttan aldı, bilmiyordum dedi, yemin etti. Haberim olsaydı vermezdim dedi. Muzaffer savcıyla görüşmek istedi. Fehmi önce atlatmaya çalıştı, sonra kıyak yapıyorum havalarında savcıyla görüştürdü. Savcıda alttan aldı, elimizden birşey gelemiz, yetki iç güvenlikte, yani yüzbaşdadır, dedi. Hemen yüzbaşıyla da görüşmek istedi. Bunun ancak dilekçeyle olabileceği, yüzbaşının dilekçesiz kimseyle görüşmeyeceği emrini verdiğini söylediler. Çok sıkıştırdı, öfkeyle bağırды çağırды ama yüzbaşıyla görüşemedi. Görüşmek üzere bugün sabah dilekçe vermişti. Yanıt bekliyordu.

Su birikintisiyle Muzaffer'in çömeldiği beton arasında bir karış ara vardı. Betonun dibindeki topraktan uzun yapraklı kısa yabansıl otlar, küçük dikenler boy vermişti. Solucan belki de oraya otların arasına ulaşmak istiyordu. Suyun öte yanında, çamura yarı yarıya yatmış, kurumuş, renkleri solmuş, kahverengimsi, ölü bir solucan duruyordu. Solucan bu kez olduğu yerde kıvrıldı, yarım daire aldı. Ardından açıldı, uzadı. Başını havaya dikti, çevreye bakınır gibi, usulca başını yere bıraktı, boğumlar kapandı açıldı. Gözleri pek farkedilmiyordu ama solucan bu devininimlerinde arkasında incecik bir iz bırakarak ilerliyordu. Otlara doğru..

Görüşmesinin bir yararı olacağına inanmıyordu. Üstelik o yüzbaşıyla görüşmek kadar can sıkıcı bir şey olamazdı. Başka bir şeyler yapmak gerekiyordu aman ne? Ne?... Cezaevi macera kaldırmaz. Çoğu bilinen silahlardan yoksun tutsaklar ha deyince silahlı düşmanla karşı karşıya getirilmez. Cezaevinde yönetime karşı büyük direniş örgütlemek zor ve ince hesap isteyen bir iştir. Belalı bir iştir. Neyle, nasıl, nereye kadar direnileceğini önceden iyice hasaplamak gerekir. Yoksa sonu hüsrana olur. En küçük bir disiplinsizlik başı bozukluk, kendiliğindencilik, gevşeme korkunç sonuçlar getirebilir. Hele şu kıyım ortamında... Muzaffer hep bu işi düşünüyordu. İsmal'in götürülmesi ilkti ama son olmayacağı belliydi. Bu işin ardı gelecekti. Şu veya bu yolla kapıaltına çekip, götürebilirlerdi. Ne yapmalı? Hiç kimse kapıaltına gitmese... Bu olabilir belki... Ama yönetim işi zora dökcektir. Koşu basacaktır. İşte o zaman... O zaman.

Ali Muzaffer'in geldiğini görünce bir kat daha coşkuyla çalıp söylemeye başladı. Koş kurumasın terimiz, kırılısada her yerimiz, diyor-du. Silahımı alıp çıksam dağa, yaktım seni patron ağa diyordu. Ağalara

korku saldı dağlardan, diyordu. Mavzerleri eksik olmaz elinden, türkülerini asla düşmez dilinden diyordu. Daha kan ılgıt ılgıt akıyor diyordu. Yıkılası zulum seni diyordu. Bir gün devran döner bir akım gelir diyordu. Ben ölsemde kavga durmayacak, diyordu. Oy zulum zulum, başımda zulum. Gittiğim yerlerde buldu dert beni, erenler... Akdeniz yakası aydın elleri... Şu karşı ki toprak Anadolumdur. Bizden selam olsun el külfetine, çıkıp ele karşı ağlamasınlar diyordu. Kul Himmet diyordu. Pir Sultan diyordu, Emekçi diyordu, Darağacında Deniz, Yuzuf, İnan, Nurhak'ta Kadir, Sinan, Kızıldere'de Cihan, Çayan, Vartinik'te Ali Haydar'ım ben, diyordu. Hey hey hey!

Muzaffer onun yanında herşeyi unutmuş, dalmış gitmişti türkülere marşlara. Tüm sıkıntısında yitmiş, rahat, kuş gibi olmuştu.

"Hay ağzına, teline sağlık Ali kardeş" dedi sonunda. Ali eski bir öykünmeyle bir elini göğsüne dayayıp:

"Sen sağol dost" dedi. Soluk soluğa kalmıştı.

"Sazı almazlar değil mi, Muzaffer dost?" diye endişeli sordu.

Muzaffer: "Vermemeye çalışırız" dedi.

Öğleden sonra Muzaffer'i kapıaltına çağırdılar.

Yüzbaşı, savcının odasında, yumuşak hareketli koltukta oturuyordu. Yanında savcı da vardı. Fehmi kapıyı tıklattıktan sonra, Muzaffer'le birlikte içeri girdiler. Onlar içeri girince savcı ve yüzbaşı konuşmalarını kestiler. Yüzbaşı, Muzaffer'e şöyle tepeden tırnağa dik dik baktı. Muzaffer de istifini bozmadan ona baktı sert.

"Ne istiyorsun?" diye sordu yüzbaşı.

Muzaffer: "İsmail adında bir arkadaşımız 'kolin var' diye kapıaltına alındı, bir daha geri dönmedi. Polise alınmış. Bu...."

"Bu sizi ilgilendirmez" diye kesti yüzbaşı.

"İlgilendirir"

"Ya, aynı örgütten misiniz?"

"Arkadaşız"

"Akraban mı?"

"Arkadaşız dedim"

"Bana bak" dedi yüzbaşı, "Burada yapılan işleri size sorup yapacak değiliz. O İsmail mi ne, onun için bölge komutanlığından emir geldi. Soruşturması eksik yapılmış. Soruşturması bitince geri gelecek. tamam mı?"

Muzaffer: "Peki niye 'kolin var' diye kapıaltına çekiliyor?"

“Seni ilgilendirmez”

“Bu yaptığınız yasal değil. Eğer o arkadaşımızın başına birşey gelirse sizi sorumlu tutarız. Arkadaşımızın getirilmesini ve koğuşa verilmesini istiyoruz. Derhal”

Yüzbaşı sırtıttı.

“Başka emriniz var mı?”

“Yok”

“Yok ha. Siz kendinizi ne sanıyorsunuz ulan. Biz mi sizi yöneteceğiz, siz mi bizi. Sana söyleyeceğimi söyledim. Bu kadar. Ne haliniz varsa görün. Hadi!”

Savcı, eliyle Fehmi’ye götür gibisinden bir işaret yaptı.

Fehmi, Muzaffer’e:

“Tamam” dedi usulca.

Muzaffer buz gibi olmuştu. Bağırıp çağırmamak için kendini güç tutuyordu. Döndü, tam kapıdan çıkarken yüzbaşıya:

“Bizi bizden başka kimse yönetemez” dedi. Öfkeli, çıktı yürüdü.

Yüzbaşı, bozulduğunu belli etmemeye çalışarak, yapay bir sırtıtmayla, iki altın dişini göstererek savcıya:

“Bunlara taviz vermeyeceksiniz” dedi.

Savcı: “Haklısınız” dedi. Yüzünde derin bir endişe, ikircim vardı.

Muzaffer koğuşa gelir gelmez, kendisini merakla bekleyenlerin hepsini bahçede toplayarak, durumu açıkladı, olan biteni anlattı. Temsilcilere de acele toplantı önerdi. Toplantılar. Bir saat süren bir tartışmadan sonra bu akşamdan başlayarak sayıma çıkmama kararı aldılar. Karar Muzaffer tarafından tüm koğuşa açıklandı ve tüm koğuş adına bir dilekçe yazıp, bu protesto hareketini yönetime duyurma kararı da hazırlanmış oldu.

Muzaffer ve herkes bu protesto hareketi karşısında yüzbaşının tepkisinin ne olacağını çok merak ediyorlardı. Bir dizi protesto eyleminin başlangıcı olacaktı sayıma çıkmama.

Muzaffer o gece İsmail’in ailesine de bir mektup yazdı. “Tekrar buraya getirtilmesine çalışıyoruz. Siz de uğraşabilirseniz iyi olur” dedi.

Fakat bu mektup yerine ulaşmayacaktı. Bir süreden beri mektuplar sıkı bir kontrolden geçiyor, kimi yırtılıp atılıyordu.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Otomobil devlet hastahanesinin önünden geçip, yan tarafa saptı.
“Nerede? Nasıl?”

Büyük bir parmaklıklı demir kapının önünde durdu otomobil. Dört kişi indi otomobilden. Ayaz çarptı yüzlerine. Adamın biri demir parmaklıklı kapıdan içeri, az ilerde nöbetçi kulübesine girdi.

“Çabuk aç şurayı”

Nöbetçi camları buğulanmış, dışardan içi hayal meyal görünen küçük kulübenin kapısını açıp çıktı. Dört adımda kapıya vardı. Gelenlere baktı. Anladı. Cebinden bir deste anahtar çıkarıp, titreyen parmaklarıyla birini seçip kocaman kilide soktu çevirdi. Kapı açıldı. Nöbetçi, kenara çakıldı, ötekiler içeri yürüdüler. Her taraf yüksek binalarla çevriliydi. Dar uzun bir avluyu geçtiler. Sola döndüler bu binalardan ayrılan küçük bir bina çıktı karşısına. Orada on-onbeş kişi vardı. Binaya girip çıkanlar, oturanlar. Hepsinin yüzü asık konuşmuyorlardı. Oturanların içinde bir kaç genç kız ve kadın ak, kara başörtüleri, mendilleriyle gözlerini, burunlarını siliyor, sessiz, hıçkırarak, iniltili bir ağlayışla sarsılıyorlardı. Bazı adamlar binadan ellerinde çamaşırlarla çıkıyorlar, orada oturanlara çamaşırları gösteriyorlar, o zaman ağlama sesleri daha da yükseliyordu. Çamaşırların kimi kanlıydı.

“Nerede, nerede...”

Binanın tam önünde durdular. Kapının üstünde “Morg” yazıyordu. Gelenlerin içindeki gri giyitli, şapkasının siperliği siyah meşinden, etrafına pis bir koku yayan adam yazıyı görünce olduğu yerde şöyle bir sarsıldı, sallandı. Ayağının altından beton kaydı, bir boşluğa yuvarlandı. Onunla birlikte koca binada sarsıldı, gümürdedi, çöktü. Çığlıklar, ağıtlar, çırpınan, yardım isteyen bedenler kan, kanı yıkayan yağmur suyu, kan... Her şey dönüyor, kayıyor, çöküyordu. Gri giyitli adam derin, sonsuz bir boşluğun içinde yuvarlanıp duruyordu. Kirli ak, uzun giyitli adamlar, kanlı giyitler, ıslak baş örtüleri, mendiller, asık yüzlü, soğuk bakışlı, iyi giyimli adamlar, askerler, subaylar, silahlar, kan... Çığlık, ağıt, göz yaşları, kanlı giyitler, kurumuş, taze ıslak kanlar... Kanlı kefenler, parçalanmış ayaklar, mosmor vücutlar, şişmiş, cansız bedenler... Buz gibi bir odada, yüksek bir mermer taşın üzerinde gördü onu. Upuzun. Kanlı bir kefen örtülmüştü üzerine. Örtüyü açtı. O muydu. Koskocaman olmuş dudakları açılmış, dişleri, ağzının içine

kan dolmuş, yüzü şiş, morarmış, zayıf, kemikleri fırlamış. O mu? Vücudunda simsiyah, çevresi kanlı kanlar kurumuş parmak genişliğinde delikler, belki on, belki yirmi tane. Delikler yanmış kavrulmuş, kanlı. Göğüs kaburgaları fırlamış, karnı iyice çukura kaçmış, simsiyah, mor izler, örselenmiş, yaralı, irinli, kabuk bağlanmış, kanlı beden. O mu? Ayak tabanları soyulmuş, sarı, ak kemikler çıkmış, irinli, kanlı, parmakları içe büzülmüş acıyla, tırnakları dökülmüş, şiş, mosmor. O mu? Bir kan, kemik, irin yığını, mosmor, delik deşik, soğuk, cansız, yarı açık gözlerinde göz bebekleri yana kaymış, göz akları kanlanmış.

“Kaçmak, kaçmak istedi. Kaçarken...”

Cansız bedene, beden kaskatı, soğuk, kanlı, kapandı. Sessiz sitem-siz ağladı

“Oy zulüm zulüm, başımda zulüm.”

Adamın biri: “Yeter. çıkalım” dedi.

Adamlar gri giyitli adamı kollarından sürüklercesine çektiler, çıktılar.

“Kaçarken, kaçarken... İstemezdik ya...”

Hasan Keder bundan sonrasını hiç anımsamıyordu. Oradan nasıl çıktı, eve nasıl geldi. Acı haberi nasıl verdi, Züleyha ana, Zeynep ne yaptı, Kürt Mahmut ne dedi hiç birini anımsayamıyordu. Metin’in ölüsünü ailesine teslim etmediler. Delik deşik ölü bir belediye cenaze arabasıyla kentin kıyı mezarlıklarından birine götürüp, yıkamadan, törensiz gömüldü. Hasan Keder’i almışlardı yalnızca yanlarına. Sonra eline bir mezar numarası verdiler.

“Kaçmak istedi... Kaçıyordu... Ne yapalım... Yetkimizi...”

Bir albayın karşısına çıkardılar. Kırmızı yüzlü, şişman biriydi albay. Havlar gibi konuşuyordu.

“İşte sonu budur. İşte... Devlete karşı gelinmez efendi. Gelinirse işte... Kendi düşen ağlamaz. Suç sizde, sizde! Başiboş bırakırsanız böyle olur işte... Ve işte sonu. Yazık oldu, yazık...”

Hasan Keder yaşamında çok acı, ölüm, aşığılama görmüştü ama böylesi hiç başına gelmemişti.

Züleyha ana sobanın yanındaki mindere oturmuştu. Zeynep çayları tepsiye koyup önce babasına, sonra anasına verdi. Zeynep’in iri gözleri büyük bir keder içindeydi. O da anasının az ötesindeki mindere çöktü. Odada bir süre çay kaşıklarının sesi duyuldu.

Dışarda delirmiş bir yağmur yağıyordu. Odanın, öteki odanın orasına burasına teneke kovalar, plastik leğenler konmuştu. Çatıdan damlayan sular bunların içine şıpır şıpır akıyordu. Yağmur damlaları çatıya vurdukça vuruyor. Sanki tüm çatıyı göçürmek istercesine. Her yıl kış geçtimi bir dahaki kışa yeni bir soba almak, boruları değiştirmek, kiremitleri aktarmak tasarlanırdı. Fakat yıllardır soba aynı soba, boruları aynı boru, kiremitler aynı kiremitti.

Hasan Keder, eliyle buğusunu sildiği camdan dışarı bakıyordu. Çayını, sigarasını içtiğinin bile farkında değildi. Yağmur sesi, arada bir gumbürdeyen ve her gumbürdeyişte evi sarsan gök gürültüsü akan damın sesi, çatırdayan sobanın yanı sıra, hiçbir şey, hiç bir ses duymuyordu. Camın ortasında gördüğü neydi, toprağı delercesine düşen yağmur taneleri, koşan, kaçışan, şemsiyeli şemsiyesiz insanlar kimdi, bilmiyordu. Dalıp gitmişti.

Düştük bu yaban ele. Tarlamız, bağımız bahçemiz olmadı toprağı bol dünyada. İşte geldik gidiyoruz. Düştük ki bir yabana arayanımız soranımız kalmamış. İki çocuğumu yedirdim bu topraklara. Avuç kaddılar. Gün yüzü görmeden. Şöyle bir karınları ağrıyınca dekmeyi, çiyen, solucan, toprak doldu karınları. Kıran girdi kökümüze. Soyumuzu sopumuzu unuttuk. Arayanımız soranımız kalmadı. Fakiri fukarayı gözettik, elimizdekini avcumuzdakini verdik. Dara düştük üç gün baktılar. Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz. Düştük yollara yollara, aştık dağları dağları. Ekinimiz, bahçemiz olmadı koca evrende. Aç kalmazsın dediler. Fakir fukara besleyen, doyurandır. Geldik bu yabana. Yalvar yakar olduk bir lokma ekmek için. Yollarını süpürdük caddelerinin. İçimiz toz doldu. Çöplerini topladık kokusu insan öldüren. Ağzımız zehir gibi oldu. Bir lokma ekmek için. Aylarca hasta yattık pisliğinden, kokusundan. Sineklerle yem olduk. Kimin için? Tek çocuklarım doysun diye. Açlıktan iki tane daha toprağı yedir-meyeyim diye. Uçan kuşa borç yaptık okutmak için. Bir işe verdim koluna altın bilezik taksın diye. Onun bunun bokunu, çöpünü, kokusunu çekmesin diye. Ne bağım vardı verebilecek, ne tarlam. Şu uçsuz bucaksız bir uçandan diğerine yıllarca yürüsen varamazsın, dünyada bir avuç toprağıımız olmadı ki... Bir kere gülmedi yüzümüz. Ağız dolusu gülmeyi hiç beceremedik. Kimseye gözünün üstünde kaşın var demedik. Kimsenin kuyusunu kazmadık arkasından. Acı söz söylemedik dost olana. Karıncayı bile hor görmedik. Ağzımızdan kan gelse kızılık

şerbeti içtik dedik. İçimiz kan ağlarken gülmeye çalıştık. Bir kere bile halimizden yakınmadık. Çok şükür yarabbim dedik, bir lokma ekmeğe muhtaçken. Bir kere olsun asi olmadık. Az veren allah çokta verir dedik. Vermedi cömertliğinden bize de düşer dedik. Düşmedi. Kollayan gözetendir dedik. Gözetmedi. Yine de asi olmadık. Bir bildiği vardır dedik. Ne bir haram yedik ne cana kıydık. Daha çok ekmek vaadettiler inandık. Daha çok para dediler inandık. En iyisini biz yaparız dediler inandık. Bize oy verin dediler verdik. Ötekiler düşmandır dediler düşman olduk. Demokrasi dediler alkışladık. Ekmek dediler alkışladık. Particilik yüzünden dostla düşman düşmanla dost olduk. Meclise giden unuttu, akıllanmadık... ordu dedik, ordumuz dedik. Üç yıl hizmet verdik. Bitine katlandık, dayağına, hakaretine. Dar günlerimizin kurtarıcısı dedik. Yedi düvelin korktuğu sandık. Çocuklarımızın paşa olmasını arzuladık. Atatürk'ü, İnönü'yü, Fevzi Çakmak'ın bir gününü görmedik, bir hayrını bilmedik yine de hayır duayla andık. Resimlerini sakladık, duvarlarımıza astık. Puta tapar olduk... Devlete güvendik, vergimizi borcumuzu aksatmadık. Çalış dedi, çalıştık. Daha çok dedi, daha çok çalıştık... Belimizden düşen çocuğumuza inanmadık. Hor gördük cahil, toy kandırılmış dedik. Anlattıklarını kulak ardı ettik. Çocuğumuza düşman olduk. Ondan bilmediğimiz, duymadığımız, inanması güç sözler öğrendik, gülüp geçtik. Devletle başa çıkılmaz dedik. Sen kimsin ki dedik. Çalış, başka işe bulaşma dedik. Söz geçirme yince kızdık, buğuz ettik...

Düştük yaban ele. İnsanlıktan çıktık. Oğlumuzun adını sormaz olduk. Aşağılandık, hor görüldük. Ezildik. Yaşımız elli olmadan toprağa bakar olduk. Öldük, öldük. İşte geldik gidiyoruz. Tad aldık mı dünyadan? İnsan gibi yaşayabildik mi bir tek gün? Şöyle içten ağız dolusu gülebildik mi?

Metin arasıra bir türkü söylerdi evde:

“Yaktı beni patron ağa devleti”

“Yaktı beni patron ağa devleti” diye mırıldandı.

YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM

Merdivenleri inipte bodruma giden daracık, basık yerden geçerken, orası karanlıktı, karanlıkta lastik ve tahta sopalar bir anda iki yandan rasgele inmeye başladı. Kim vurdu, neyle vurdu farkına bile varma-

dan hızla açılan bir kapıdan itildi, kapı aynı hızla kapandı. Kapının önüne birikmiş bağırıp çağıran öfkeli kalabalıktan iki kişi hemen koltuk altına girdiler. Ayaklarını yere basamıyordu. Ve tüm vücudu korkunç bir ağrı içinde kıvranıyordu. Kulakları uğulduyor, hiç bir sesi, gü-rültüyü seçemiyordu. Bir takım yüzler, dost mu düşman mı belli değil, yüzler hayal meyal bir görünüyör bir kayboluyordu.

Ayıldığında Muzaffer'in yüzünü gördü. Düşte hayalde gibi. Yoğun bir sigara dumanı çarptı burnuna genzi acılaşıverdi. Doğrılmaya çabaladı, beceremedi.

"Uzan İsmail, kınıldama kardeş"

Bir sigara yakıp verdiler. Mustafayı gördü sonra. Aliyi ve diğerlerini. Bodrum insanla kaynaşıyordu. Boğuk, öfkeli, uğuldayan sesler, ayak sesleri... Kol dirsekleri üzerinde birazcık doğruldu. Muzaffer'i bir iyice seçti şimdi. İsmail'in yüzü unuttuğu birşeyi anımsamaya çalışan bir yüzdü, karmakarışık. Başı zonkluyordu.

"Geçmiş olsun"

"Geçmiş olsun"

"Geçmiş olsun"

İsmail, derin bir keder ve öfke içindeki Muzaffer'e bakarak:

"Ne oldu?" diye sordu.

Muzaffer: "Koşuşu dağıttılar" dedi. "Senin götürülmeni protesto için sayıma çıkmadık. Dağıtmak istediler. Direndik. Zorla, döve döve buraya attılar bizi. Üç gündür de açlık grevindeyiz. Üç gündür buradayız. Sen, sen ne yaptın? Ne oldu?"

İsmail hafızasını yokladı. Yüzü dalgalandı. Derin bir hüznü oturmuştu yüzüne. Neye, nereden başlayacağını bilmeden, ne anımsarsa anlatmaya başladı.

"Kapıaltından aldılar. Bir arabaya bindik. Kent dışında gözlerimi bağladılar. Bir yere geldik, galiba önce getirildiğim yerdı burası. Korkunç sesler duydum. İşkence edilen insan sesleri... Bir odada biri bana uzun uzun konuştu. Subaydı. Evet, evet subaydı. Muhittin de oradaydı. Daha önce sorgumu yapan polis şefi. Muhittin... Metin konuşmamış... Hiç... Sen konuşacaksın, dediler. Birşey bilmiyorum, dedim. İşkence... Hep işkence yapılan insan sesleri duyuyordum...Korkunç sesler... Büyük bir hücreye atıldılar. Belki yüz kişi vardı. Oturacak yer bile yoktu. Hepsi işkence görmüş. Tanımadığım, her siyasetten insanlar... Tek tek, ikişer üçer, sırayla işkenceye götürüyorlardı oradan...

Gözlerini bağlayıp... Giden ya gelmiyordu ya da tanınmayacak durumda geliyordu... Kadın ve çocuk çığlıkları da duyuyorduk... Beni de çağırdılar o gece. İşkence... İşkence... İlk günden sonrasını hatırlıyamıyorum. İşkence... Korkunç sesler... Çığlıklar... Öldü, diyorlardı beş kişi öldü, daha çok ölü çıkar... Kimi konuşup kurtuluyormuş... Konuşun diyorlardı. Konuşanları konuşmayanları ayırıyorlardı. Gece ve gündüz durmadan işkence yapıyorlardı... Sakat kalanlar vardı, kan işeyenler, topallar, hastalar... Korkunç sesler... Yüzlerce insan... O hücreden öbürüne... Öldürün, çekinmeyin diyorlardı. Beş kişi ölmüş... Bir ara bir küçük hücreye soktular, gözümü açtılar, yerde biri yatıyordu, ölü gibi. İşte Metin, konuşmassan o da sende öleceksin, dediler. Metin'e hiç benzemiyordu. Kan, kemik... Hiç benzemiyordu... Mosmor... Kan... Siyah lekeler... Ölü gibi... Öldürdünüz, dedim. Ölecek, dediler. Metin'e biraz benziyordu. Uzun bakmadım. Eğer o Metin'diyse mutlaka ölmüştür. Bundan iki mi, üç mü gün sonra beni bıraktılar. Metin öldü, dediler. Kaçıyordu vuruldu dediler... Beni de buraya getirdiler. Gene görüşürüz, merak etme, dediler. Seni konuşturmasını biliriz dediler..."

Durdu. Birşeyler boğazına düğümlendi, gözleri doldu. Ağladı ağlayacak.

Muzaffer: "Neyse" dedi, "sonra konuşuruz" onun sesi de doluydu.

Ali: "Bizim saz da gitti eren dost" dedi ağıt gibi bir sesle.

Muzaffer: "Yıkılmayacağız. Herşeye karşı"

Mustafa: "Ölümler."

Ali: "Eylül ölümleri..."

Bir başkası: "Tüketemez bizi"

"Tüketemez"

"Bir gider, bin geliriz."

Ali: "Dünyanın ucunda bir gül açılmış, efil efil esen yele Merhaba!" diye türkü tutturdurdu.

Diğerleri hep birden:

"Merhaba" dediler.

Ali türküyü baştan sona, "Merhaba" sesleri arasında okudu. Bodrum seslerden uğulduyordu.

"Zulümlerde, işkencede. ölümde

"Bükülmeyen kola güce merhaba!"

“Merhaba!”

YİRMİİKİNCİ BÖLÜM

Dört ucu birbirine sağlamca çivilenmiş dikdörtgen üzerine ipek bir bez gerilmişti. Daktiloda yazılmış mumlu kağıt ipek beze ters olarak tutturulmuştu. Tokyo tipi terliğin yan kenarından düzgünce kesilmiş kauçuk parçası ipek bezin, çukurda kalan yüzünde gidip geliyordu. Kauçuk parçası, ipek bezin bir yüzü teksir mürekkebi ile simsiyah, vıcık vıcık olmuştu. Mürekkep ipek bezden alttaki mumlu kağıda, mumlu kağıttaki harf gözcüklerine, oradan da en alttaki teksir kağıtlarına işliyordu. Kauçuğu sağlamca tutan ince, uzun parmaklar, mürekkep bulaşmış, simsiyah, vıcık vıcık, mekik gibi çalışıyordu. Parmaklar, eller, kauçuk, kağıtlar uçarcasına hareket ediyordu. Harf dokunan kağıtlar ayrı ayrı odanın içine yayılıyor, kuruması bekleniyor, kuruduktan sonra deste yapılıyordu. Harf basılacak kağıtlar oldukça azalmıştı. Oda keskin bir mürekkep kokusundaydı.

Genç kızın yaklaşık bir saattir harf basan kolu yorulmuştu. Öteki-ne:

“Biraz da sen yapıver. Yoruldum” dedi.

Yer değiştirdiler. Öteki yeni basımdan önce mürekkep tazeledi. Ve hızlı hızlı harf dokumaya başladı. Genç kız basılı kağıtları çekiyor, kurumaya bırakıyor, kuruyanları topluyordu. Bir saat sonra basım işini bitirdiler. Yorulmuşlardı. Ellerini yıkadılar. Bir çay demleyip yorgunluk çıkardılar. Fazla konuşmuyorlardı. Genç kız bir ara ötekine İsmail’i soracak oldu, vazgeçti.

Genç adam basılı kağıtları ikiye ayırırken:

“Bacı” dedi, “çıkalım istersen. Günün ışımasına az kaldı.”

Kağıtları ayırdıktan sonra bir torbadan lama marka bir tabanca çıkardı, kıza uzattı:

“Bunu, gerekirse kullanabilir misin bacı?”

Genç kız, kendinden emin:

“Evet” dedi.

Genç adam mutlulukla, ak dişlerini göstererek gülümsedi. Genç kız silahı evirdi çevirdi. şarjörü çıkardı kontrol etti, doluydu, tekrar yuvasına itti. Öteki bir şarjör daha verdi. Bir kutu da mermi. Genç kız silahın kızığını çekti bıraktı. Mermiyi ağzına vermişti. Öteki onun bu ra-

hat devinimlerini hayranlıkla, mutlulukla izledi. Oda Browning'ini beline yerleştirdi.

Evden önce kız çıktı. Uzun siyah bir pardüsü giymişti. Başında elde örölmüş kulaklarını örten bir bere vardı. Uzun, yumuşak, kumral saçları sırtına dökölmüştü. Yine elde örölmüş upuzun bir atkıyı boynuna dolayıp, saçlarını üstüne dökerek, iki ucunu omuzlarından aşağı salmıştı. Dışarı çıkar çıkmaz sert, soğuk bir rüzgar atkısını, saçlarını, pardesüsünün eteklerini savurmaya başlamıştı. Ayağında rengi pek seçilmeyen bir pantolon ve ayak bileklerini saran kısa çizmeler vardı. Öteki de sıkıca giyinip evden çıktı, kapıyı kilitledi. İkisinde birtek elleri ve yüzlerinin bir bölümü meydandaydı. Birlikte yürümeye başladılar. Sokak baştan başa ıssızdı. Uzaklardan gecenin, rüzgarın içinden bekçi ve polis devriyelerinin düdük sesleri geliyordu. Sokak çamurluydu. Alçak, basık, tek tük ışıkları yanan eğreti gecekonduların arasından yokuşu inmeye başladılar.

Zeynep helaya gitmek üzere kalkmıştı. Sendeleyerek, yarı karanlıkta uykulu gözlerle kapıya vardı. Kapıya açacakken, kapının alt aralığında içeri atılmış bir kağıt parçası gördü ayakları dibinde. Eğildi aldı. Geriye döndü. Annesiyle yattığı odanın ampulunu yaktı. Züleyha ana yattığı yerden gözlerini kırptırarak:

“Ne oldu, Zeynep yavrum” dedi. Salondaki kanepede yatan Hasan Keder de uyandı. Yattığı yerden sordu:

“Ne var?”

Zeynep odanın ortasına dikelmiş, uykulu gözlerle elindeki kağıdı sökmeye çalışıyordu. Hasan Keder uzun çizgili pijaması ayağında, kalkarak o odaya geçti. Züleyha ana, Zeynep’e:

“Ne o kız?” diye çıkıştı. Sabırsız.

Zeynep: “Durun, size de okuyayım” dedi.

Göz çapaklarını temizledi. Gözleri bir büyüdeymişcesine iri iri açılmış, ağır ağır okumaya başladı. Tek sayfalık bir yazıydı.

“Çeşitli milliyetlerden çilekeş Türkiye halkına” diye başlıyordu yazı. “Faşist cuntanın eli kanlı köpekleri partimizin çok değerli bir militanını daha, Metin Keder yoldaşımızı işkencede vahşice öldürmüştür. O...”

Zeynep devam edemedi. Ağlamsı olmuştu. Anası ve babası da. Züleyha ana daha Metin’in adını duyar duymaz “ah!” çekerek, derinden inlemiş, ağlamaya başlamıştı bile. Hasan Keder kaskatı, taş gibi olmuş-

tu. Ağlamıyordu ama, bir yumruk yemiş gibi sarsılmış, bir tuhaf.

“Öldürdüler ya” diye inledi Züleyha ana, “öldürdüler...”

Hasan Keder: “Oku yavrum” dedi dolu dolu.

Zeynep, sesi titreyerek, bir ağıt, inilti gibi okumaya çalıştı.

“O partimizin ‘ser ver, sır verme’ ilkesini bir kez daha yüceltti. Her türlü işkenceye karşın, uğruna yaşamını göze aldığı parti yerel örgütümüzün hiç bir gizini faşist köpeklere vermedi. Çünkü o halkın gücüne inanıyordu, partiye sadıktı...”

Zeynep tıkandı, hiçkırta hiçkırta ağlamaya başladı.

Hasan Keder yerinden kalktı, komidinin üzerinden gözlüğünü aldı, kılıfından çıkardı, küçücük kadife beziyle camlarını acele sildi. Zeynep’in sarsılan parmakları arasından bildiriye çekti, ışığa iyice dönerek kağıda başını yanaştırıp sessizce okumaya başladı. Baştan sona iki kez üstüste okudu. Okudukça yüzüne ışık geliyordu. Başlangıçta içine çöreklenen kasvetli acı yavaş yavaş dağıldı, ılık, güzel, güven veren, rahat birşeyler aktı, hafifledi, rahatladı. Bir daha okudu. Bildiriye bıraktı elinden. Neşeli, oynak bir türkü gibi canlı, yumuşak, rahatlatan bir sesle:

“Ağlamayın” dedi.

“Ağlamak gerekmez. gerekmez. Ahımız yerde kalmayacak.”

Kanepesine yürüdü. Oturdu. Pencereden dışarıya baktı. Yüzü çok derin bir düşünceyle kırışmıştı. Züleyha ana kocasının kısa konuşmasına, bir kuş gibi sekerek pencereye gidişine şaşıtı kaldı. Ağlaması birden bire kesildi. Zeynep’e:

“Hele şunu tümünden bir okuyuver, yavrum, Zeynebim” dedi. Yazının gerisinde ne vardı ki, kocası böyle bir hoş olmuştu? Zeynep komidinin üzerinden bildiriye aldı, anasının başucuna oturdu, okumaya başladı. İkide bir burnunu çekiyordu.

Hasan Keder pencereden çok uzaklarda, evlerin çatı üzerlerinden usul usul ışılan güne uzun uzun baktı. Karanlığın ucundan bir ulu şafak söküyordu.

“Gün doğmadan neler doğar” dedi kendi kendine.

Turuncu, kızıla çalan ışık büyüdü, genişledi, yayıldı. Gökyüzü dünnün aksine bu gün bulutsuzdu. Tek bir bulut görünmüyordu. Kızıl, siyahı çözdü, açtı, pembeleştirdi, maviyle kaynaştı. Pırıl pırıl, duru. Az bir zamanda gün iyice ışıdı. Bir anda da ortalığı çılgık çılgığa kuş sesleri doldurdu. Küçük, renga renk kuşlar güneşe doğru uçuyorlardı.

ONUR
TOPLUMSAL TARİH VE KÙLTÜR
VAKFI